

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2013

**DEN STATLIGA
LÄNSFÖRVALTNINGEN**

I

BETÄNKANDE AV
LÄNSFÖRVALTNINGSUTREDNINGEN

Stockholm 1967

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1967

Kronologisk förteckning

1. Kommunal bostadsförmedling. Hæggström. I.
2. Allmänna arvsfonden. Esselte. Ju.
3. Utsökningsrätt VI. Esselte. Ju.
4. Ny domkretsindelning för underrätterna.
Esselte. Ju.
5. Statlig publicering. Norstedt & Söner. Fi.
6. Finansiella långtidsperspektiv. Esselte. Fi.
7. Den framtida jordbrukspolitiken. Svenska
Reproduktions AB. Jo.
8. Barnstugor. Barnavårdsmannaskap. Barnolycks-
fall. Kihlström. S.
9. Rikskonserter. Esselte. E.
10. Linköpings högskola. Del I. Victor Petters-
son. E.
11. Programbudgetering. Del I. Esselte. Fi.
12. Programbudgetering. Del II. — Studier och för-
sök. Esselte. Fi.
13. Programbudgetering. Del III. — En samman-
fattning. Esselte. Fi.
14. Skolans arbetstider. Esselte. E.
15. Tjänsteställning inom krigsmakten. Esselte. Fö.
16. 1958 års utredning kyrka—stat. VII. Folkbokfö-
ringen. Beckman. E.
17. 1958 års utredning kyrka—stat. VIII.
De teologiska fakulteterna. Almquist & Wiksell,
Uppsala. E.
18. Invandringen. Esselte. I.
19. Statens stöd till ungdomsverksamhet. Esselte. E.
20. Den statliga länsförvaltningen. I. Norstedt &
Söner. K.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1967: 20

Kommunikationsdepartementet

DEN STATLIGA
LÄNSFÖRVALTNINGEN
I

BETÄNKANDE AV
LÄNSFÖRVALTNINGSUTREDNINGEN

KUNGL. BOKTRYCKERIET P. A. NORSTEDT & SÖNER

STOCKHOLM 1967

STATES OF INDIA ACTS

ACTS OF PARLIAMENT

1952

THE STATUTE
OF THE

ACTS

OF THE

ACTS OF PARLIAMENT

1952

Innehåll

DEL I

<i>Skrivelse till Herr Statsrådet Lundkvist</i>	7
<i>Sammanfattning</i>	9

Avdelning I Inledning

<i>Översiktlig historik. Utredningsuppdraget m. m.</i>	25
--	----

Avdelning II Nuvarande förhållanden

Kapitel 1. <i>Den statliga förvaltningen i länet</i>	35
Länsstyrelsen	36
Länsarbetsnämnden	53
Länsbostadsnämnden	56
Lantbruksnämnden	59
Hushållningssällskapet	65
Skogsvårdsstyrelsen	68
Länsskolnämnden	72
Vägförvaltningen	77
Länsvägnämnden m. m.	80
Länsarkitekten	82
Länsoveringenjören	85
Överlantmätaren	90
Landsantikvarien	93
Företagareföreningen	94
Handelskammaren	94
Länsnykterhetsnämnden	95
Socialvårdskonsulenten	99
Skyddskonsulenten	101
Eftervårdskonsulenten	104
Intendenten för utskänkningsärenden	105
Länsläkaren	106
Länsveterinären	111
Allmänna försäkringskassan	114
Yrkesinspektionen	115
Förste konsulent vid lappväsendet	116
Länsbrandinspektören	116
Statens bilinspektion	117
Fiskeriintendenten	118
Jaktvårdskonsulenten	119
Övriga länsorgan m. fl.	120
Kapitel 2. <i>Landstingsförvaltningen</i>	121

Avdelning III Överväganden och förslag

Kapitel 1.	<i>Allmänna synpunkter</i>	133
	Bakgrunden	133
	Samordningsproblemen	135
	Tidigare överväganden om lekmannamedverkan i länsstyrelsen	144
	Medborgerlig representation i länsstyrelsen	145
	Riktlinjer för en länsförvaltningsreform	146
Kapitel 2.	<i>Medborgerlig representation i länsstyrelsen</i>	154
	Inledning	154
	Formen för medborgarrepresentanternas medverkan	154
	Länsstyrelsens ledamöter	156
	Länsstyrelsens nämndemän	167
	Vissa gemensamma frågor	175
Kapitel 3.	<i>Länsnämnder och länsstyrelseexperter</i>	176
	Inledning	176
	Länsnämnderna m. fl.	177
	Länsstyrelseexperterna m. fl.	185
	Experternas ställning i länsstyrelsen	199
Kapitel 4.	<i>Ändringar i fördelningen av arbetsuppgifter</i>	202
Kapitel 5.	<i>Beredskapsorganisation m. m.</i>	212
	Länsstyrelsens totalförsvarsuppgifter och beredskapsorganisation	212
	Totalförsvarets målsättning, indelning, olika ansvarsnivåer, m. m.	212
	Länsstyrelsen och det civila totalförsvaret	219
	Uppgifter och organisation i krig	219
	Uppgifter och organisation i fred	222
	Den regionala militärassistentorganisationen	237
	Inledning	237
	Historik	237
	Organisation, m. m.	239
	Arbetsuppgifter	240
	Behovet av militärassistenter vid länsstyrelserna	247
	Överväganden och förslag	256
Kapitel 6.	<i>Kameralväsendet</i>	265
	Nuvarande förhållanden	265
	Länsstyrelsens kameralsektion	265
	Annat statlig kameral verksamhet i länen	272
	Länsarbetsnämnden	273
	Länsbostadsnämnden	274
	Lantbruksnämnden	274
	Länsskolnämnden	275
	Skogsvårdsstyrelsen	275
	Vägförvaltningen	276
	Överväganden och förslag	277
Kapitel 7.	<i>Länsstyrelsens inre organisation</i>	284
	Förutsättningar	284
	Organisationsindelning och ärendefördelning	285

Planeringsavdelningen	290
Rättsavdelningen	294
Personal- och kameralbyrån	298
Beredskapsbyrån	299
Länspolisbyrån	300
Landshövding och souschef, beslutsordning och föredragning	301
Kompetensfordringar	304
Filialkontor för länsförvaltningen?	305
Kapitel 8. <i>Kostnadsfrågor</i>	309
Kapitel 9. <i>Förslag till lag om länsförvaltningen</i>	312
Kapitel 10. <i>Motivering till den föreslagna lagen om länsförvaltningen</i>	316
<i>Reservationer</i>	323

DEL II

Bilaga 1. <i>Den regionala förvaltningen i vissa främmande länder — en översikt.</i> Av ombudsmannen jur. kand. Per Langenfelt	5
Bilaga 2. <i>Samhällsutvecklingen och samhällsplaneringen.</i> Av professorerna Sven Godlund och Torsten Hägerstrand samt landssekreteraren Bengt Svanström	32
Bilaga 3. <i>Redogörelse för arbetsuppgifterna för vissa myndigheter, vilkas verksamhet sammanhänger med länsförvaltningen</i>	82
Bilaga 4. <i>Antalet anställda vid länsstyrelserna m. fl. statliga länsorgan den 30/6 1966</i>	187

Till

Herr Statsrådet Lundkvist

Genom beslut den 28 april 1961 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för inrikesdepartementet att tillkalla högst nio sakkunniga för att utreda frågan om länsförvaltningens organisation m. m.

Med stöd av bemyndigandet tillkallade departementschefen den 26 maj 1961 såsom sakkunniga generaldirektören Åke Natt och Dag, ordförande, ledamöterna av riksdagens andra kammare redaktören Manne Ståhl, numera kammarens andre vice talman lantbrukaren Leif Cassel och numera expeditören Sven Mellqvist, numera landstingsrådet Stig F. Hansson, ävensom numera generaldirektören Bertil Sännås, landssekreteraren Åke Sylwan, numera departementsrådet Sture Lundell och kanslirådet Nils Hedfors.

De sakkunniga antog benämningen länsförvaltningsutredningen.

Sedan Hedfors avlidit, tillkallade departementschefen den 29 september 1961 numera landssekreteraren Arne Fröjd att vara ledamot av utredningen.

Den 15 juni 1964 entledigade departementschefen Natt och Dag på grund av sjukdom samt tillkallade regeringsrådet Sten Walberg att fr. o. m. den 1 juli samma år vara ledamot, tillika ordförande, i utredningen.

Att såsom experter biträda utredningen tillkallades den 18 maj 1962 professorn vid Lunds universitet Torsten Hägerstrand och numera professorn vid Göteborgs universitet Sven Godlund samt den 14 februari 1963 numera universitetsrådet Gunnar Wijkman.

Att vara sekreterare åt utredningen förordnades den 27 september 1961 numera landssekreteraren Bengt Svanström, och såsom biträdande sekreterare förordnades den 27 oktober 1961 numera förste länsassessorn Ragnar Forss. Sedan Forss entledigats fr. o. m. den 1 februari 1962, förordnades den 28 september numera länsassessorn Folke Kjellman att vara biträdande sekreterare.

På uppdrag av utredningen har ombudsmannen jur. kand. Per Langenfelt utarbetat en översikt över den regionala förvaltningen i vissa främmande länder. Därjämte har förste länsassessorn Karl-Axel Rönquist svarat för utformningen av ett avsnitt om kameralväsendet.

Genom beslut den 3 juni 1965 uppdrog Kungl. Maj:t åt utredningen att så skyndsamt som omständigheterna tillät utreda behovet av militärt utbildad personal vid överståthållarämbetet och länsstyrelserna. Detta uppdrag har fullgjorts i samband med huvuduppdraget.

Sedan länsförvaltningsutredningens arbete nu slutförts, får utredningen härmed vördsamt överlämna sitt betänkande Den statliga länsförvaltningen.

Särskilt yttrande och reservation har gemensamt avgivits av ledamöterna Ståhl, Cassel, Hansson och Sännås. Därjämte har reservation avgivits särskilt av ledamoten Ståhl.

Beträffande utredningsarbetets uppläggning m. m. får hänvisas till Avdelning I Inledning.

Stockholm den 7 april 1967

Sten Walberg

Leif Cassel *Arne Fröjd* *Stig F. Hansson*

Sture Lundell *Sven Mellqvist* *Manne Ståhl*

Åke Sylwan *Bertil Sännås*

Bengt Swanström

Folke Kjellman

Sammanfattning

Problemställningen

Grundtanken i länsförvaltningsutredningens förslag är att den översiktliga samhällsplanering, som ankommer på de statliga länsmyndigheterna, i framtiden skall ledas och samordnas av länsstyrelsen. Besluten i viktigare planeringsfrågor skall där fattas av landshövdingen och tio representanter för länets befolkning. Länsstyrelsen skall även i övrigt utrustas för att vara ett aktivt, initiativtagande och samordnande organ. Samhällsplaneringen blir, jämte förvaltningsrättskipning samt allmän ordning och säkerhet, den dominerande uppgiften för den nya länsstyrelsen; skatteväsendet och en rad detaljbetonade ärenden flyttas över på andra organ.

Nödvändigheten av att effektivisera den samhällsplanering som utövas av statliga länsorgan framträder starkt mot bakgrunden av den intensiva omvandling av samhället som ägt rum och pågår i ständigt ökad takt: industrialisering och rationalisering, servicenäringarnas framväxt, den minskade sysselsättningen inom jordbruket, förbättrade kommunikationer, befolkningsomflyttningar från glesbygd till tätorter och från mindre tätorter till större, o. s. v.

För de planeringsuppgifter som väntar i framtiden är den nuvarande länsförvaltningen icke lämpligt organiserad. Den omfattar, vid sidan av länsstyrelsen, ett tjugotal från varandra fristående organ: expertorgan, såsom länsarkitekten, överlantmätaren, vägförvaltningen, länsläkaren och socialvårdskonsulenten, samt länsnämnder, såsom länsarbetsnämnden, länsbostadsnämnden, lantbruksnämnden och länskolnämnden. De har alla speciella uppgifter, som utföres under ledning av de centrala ämbetsverken i Stockholm, men de har också mer eller mindre stark anknytning till länsstyrelsen, för vilken de delvis tjänstgör som expertorgan.

Vissa olägenheter av att den statliga länsförvaltningen på detta sätt splittats på ett flertal olika organ gjorde sig så småningom kännbara och föranledde önskemål om bättre samordning. En del åtgärder i sådant syfte vidtogs också efter förslag av 1948 års länsstyrelseutredning, medan andra av denna utredning framförda förslag ställdes på framtiden. Dessa förslag togs upp på nytt i statsrevisorernas berättelse för år 1958. Speciella organisationsfrågor inom den statliga länsförvaltningen har också varit aktuella i samband med olika statliga utredningar som avslutade eller började sitt arbete under åren omkring 1960.

Flera omständigheter bidrog sålunda till att framhäva behovet av en samlad översyn och omprövning av den statliga länsförvaltningens organisation.

Åt länsförvaltningsutredningen uppdrogs att företaga denna översyn och därvid förutsättningslöst granska och framlägga förslag rörande principerna för den statliga länsförvaltningens ordnande för framtiden.

Samverkan

I enlighet med det anförda har det varit en huvudfråga för länsförvaltningsutredningen, hur man skall kunna tillgodose behovet av en enhetlig, aktiv och samordnande ledning av samhällsplaneringen. Där är, såsom framgått, många av de statliga länsmyndigheterna engagerade och ömsesidigt beroende av varandra. Andra viktiga verksamhetsfält, där den nuvarande splittringen av länsförvaltningen gjort sig märkbar, är socialvården och den allmänna hälsovården.

Vart och ett av de olika länsorganen arbetar inom sitt fack för ett visst mål och efter riktlinjer som angivits i beslut av statsmakterna och ofta därutöver närmare preciserats av vederbörande centrala verk. Avigsidan av den därigenom uppkomna, i många fall nödvändiga specialiseringen är, att man har svårt att tillgodose kraven på samverkan och samordning vid planering samt tillsyn och kontroll.

Vad särskilt angår den översiktliga samhällsplaneringen är det uppenbart, att planering, beslut och åtgärder inom *en* gren av denna i regel inverkar på annan samhällsplanering eller kan få direkta följdverkningar för en annan del av samhällsbyggandet. För att nå samstämmighet och samordning vid planering för länet eller delar därav är det därför nödvändigt, att olika statliga länsorgan har en gemensam grund att stå på ifråga om data, analyser och prognoser beträffande befolkning, näringsliv, serviceanordningar, kommunikationer m. m.

Näringslivets expansion och strukturförändringar blir i många hänseenden bestämmande för samhällsplaneringen. Å andra sidan har samhällsorganens beslut och åtgärder — i fråga om bostadsbyggandet, trafikledernas sträckning och kapacitet, utbyggnaden av det högre undervisningsväsendet m. m. — sin betydelse för näringslivets utveckling och lokalisering. Samhällsbyggandet är därför en komplicerad procedur, inom vilken beslut och åtgärder på skilda fackområden behöver samordnas under ständigt beaktande av utvecklingstendenserna inom näringslivet, befolkningens numerär och fördelning m. m. Samhällets och näringslivets anläggningar kostar stora summor och har vanligen lång brukstid. Den samhällsekonomiska betydelsen av en samordnad och framåtblickande planering kan inte nog framhållas.

Inom samhällsplaneringen har riksledningen och övriga centrala instanser, de regionala, statliga och landstingskommunala instanserna samt de kommunala, lokala instanserna var och en sina betydelsefulla uppgifter. I betänkandet understrykes vikten av en väl samordnad översiktlig samhällsplanering på regional nivå. Detta gäller i första hand utrednings- och

samordningsfunktionerna. Även beslutsbefogenheterna bör i stor utsträckning samlas där, ehuru vissa begränsningar naturligen föreligger. Å ena sidan måste riksledningen för verksamheten inom olika förvaltningsgrenar ange riktlinjer och handlingsramar samt utföra planering som omfattar riket i dess helhet eller stora delar därav. Å andra sidan har kommuner och landstingskommuner bestämmanderätt inom viktiga områden. Ett fortsatt initiativ- och ansvarstagande från deras sida bör enligt utredningen på allt sätt främjas.

Olägenheterna av den starkt differentierade länsförvaltningen har minskats genom de reformer som beslöts på grundval av 1948 års länsstyrelseutrednings förslag. Ett flertal av länsstyrelseexperterna och vissa länsnämnders tjänstemän kan sålunda delta i handläggningen hos länsstyrelsen av ärenden inom deras verksamhetsområden. Länsstyrelsen är också ålagd att följa och verka för samordning av andra statliga länsmyndigheters arbete. Vidare är landshövdingarna i allmänhet ordförande i olika länsnämnder. I flertalet län förekommer mer eller mindre regelbundna samråd mellan representanter för länsstyrelsen och länsnämnder samt experter. Stor betydelse har slutligen de planeringsråd, som nyligen knutits till länsstyrelserna för att delta i handläggningen av samhällsplaneringsfrågor. I dessa ingår företrädare för kommuner och näringsliv. Avsikten är att råden skall främja en samverkan mellan länsstyrelsen, kommuner och fristående länsorgan.

Dessa åtgärder kan emellertid enligt utredningens mening icke anses tillräckliga i den pågående strukturomvandlingen av näringsliv och samhälle och den därmed följande ökningen av statlig och kommunal verksamhet på de flesta av samhällslivets områden. Man måste ställa avsevärt större krav än tidigare på en väl underbyggd, framåtblickande och enhetligt ledd samhällsplanering.

Länsförvaltningsutredningen har därför ansett, att målet för en reform av länsförvaltningen bör vara att åstadkomma en aktiv och enhetlig ledning av den översiktliga samhällsplaneringen inom den statliga sektorn och en vidare överblick, samordning och samverkan på sagda område. Ansvar för detta härför inom den statliga länsförvaltningen bör vila på *en* länsmyndighet. Enligt utredningens mening bör de nya gemensamma uppgifterna läggas på länsstyrelsen, vari då skall ingå representanter för länets befolkning och som upprustas för att kunna fylla dessa uppgifter.

Utredningen föreslår sålunda, att det skall ankomma på länsstyrelsen att sörja för att ett grundläggande material finns tillgängligt och hålles aktuellt beträffande befolkningsförhållanden, näringsliv, bebyggelseplanering, samhälleliga serviceanordningar m. m. och för att översiktlig inventering och planering för länet i olika avseenden kommer till stånd. Specialutredningar inom fackområde, för vilket särskilt organ finnes inom länsförvaltningen, bör givetvis verkställas av detta organ.

På länsstyrelsen skall enligt förslaget ankomma att besluta i alla till statlig länsmyndighets ämbetsbefattning hörande samhällsplaneringsfrågor av översiktlig natur eller eljest av särskild vikt. Om och i den mån beslutsbefogenheten i detta avseende för närvarande ligger hos annan statlig länsmyndighet, skall avgörandet i stället tillkomma länsstyrelsen.

Begreppet översiktlig samhällsplanering har utredningen sökt belysa närmare. I princip avser den därmed planering som angår länet eller en länsdel i stort. Utmärkande för frågor om översiktlig planering är, att de vanligen i betydelsefulla hänseenden berör flera regionala myndigheters ämbetsområden eller sträcker sig över kommungränserna. Exempel är vägplaneringen, vattenvårdsfrågor som omfattar hela sjö- och vattendragssystem eller väsentliga delar därav, utredningar och planering beträffande jordbrukets och skogsbrukets lokalisering och utveckling, den allmänna skolplaneringen för länet, m. m. Utredningen förutsätter att Kungl. Maj:t utfärdar föreskrifter och anvisningar för uppdelningen av beslutsbefogenheterna mellan länsstyrelsen och fackorganen.

Utredningen betonar, att fristående länsnämnder och länsstyrelseexperter som hittills skall arbeta med samhällsplaneringsfrågorna inom sina fackområden. Vid handläggningen i länsstyrelsen skall de framföra sina facksynpunkter. Alla för en planeringsfrågas lösning betydelsefulla allmänna och fackmässiga synpunkter bör läggas fram redan under frågans beredning; beslutet i länsstyrelsen skall ge till resultat en för länsmyndigheterna gemensam handlingslinje. Om i visst fall ett fristående fackorgan inte anser sig kunna godtaga länsstyrelsens avgörande och häri får stöd av sitt centrala verk, har utredningen tänkt sig att frågan, efter framställning av det centrala verket, skall avgöras av Kungl. Maj:t.

En omfattande samhällsplanering sker också inom landstingskommunerna. Främst avser den sjukhus och andra vårdinrättningar, men den omfattar, i växlande omfattning, även andra delar av samhällsbyggandet. Utredningen understryker, att samordning och samverkan mellan de landstingskommunal och statliga sektorerna av samhällsplaneringen är nödvändig. Eftersom landstinget är exklusivt beslutande inom sitt område, förutsätter detta frivillig medverkan. Utredningen räknar med en nära samverkan på tjänstemannaplanen. Det synes också naturligt, att landstinget vid sin planering utnyttjar data och övrigt material hos länsstyrelsen och inhämtar dess mening i viktigare frågor som är beroende av eller påverkar samhällsplaneringen på andra områden.

Förslaget bygger på att primärkommunernas arbete med planeringsfrågor och deras ansvarstagande för dessa skall fortsätta att utvecklas. En nära samverkan mellan kommunerna och länsstyrelsen förutsättes ske. Länsstyrelsens ökade möjligheter till överblick och samordning kommer även kommunerna tillgodo.

För beredningen av samhällsplaneringsfrågorna och för samarbetet i des-

sa med de fristående länsmyndigheterna föreslås, att i länsstyrelsen skall finnas ett för länsförvaltningen gemensamt beredningsorgan (planeringsberedning). I planeringsberedningen skall ingå tjänstemän från länsstyrelsen samt representanter för sådana fristående länsorgan som medverkar i samhällsplaneringen. Även företrädare för landstinget (landstingsfri stad) liksom representanter för berörda kommuner skall ha rätt att deltaga i beredningens arbete. Planeringsberedningen skall ha till huvuduppgift att rent fackmannamässigt studera länets förhållanden, jämföra planeringsalternativ och sammanjämka de förslag och ställningstaganden som varje deltagare (grupp av deltagare) eller representerat organ arbetar med inom sitt särskilda fack. Beredningen skall även i övrigt utgöra ett forum för tjänstemännens överläggningar samt för ömsesidig orientering och information. Den bör arbeta i flexibla former; alla bör hållas underrättade om vad som skall förekomma, men man bör inte kalla flera till varje sammanträde än som krävs för frågornas behandling.

Koncentration av arbetsuppgifterna

Om länsstyrelsen, såsom avsetts, skall kunna ägna sig främst åt samhällsplanering, allmän ordning och säkerhet samt förvaltningsrättskipning, bör enligt utredningens mening sådana arbetsuppgifter avskiljas, som inte har direkt samband med huvuduppgifterna.

I detta syfte tog utredningen på ett tidigt stadium initiativ till en särskild utredning av frågan, huruvida icke taxeringsverksamheten samt uppbořds- och folkbokföringsverksamheterna lämpligen borde brytas ut från länsstyrelsen och förläggas till fristående regionala organ. Denna utredning har anförtrotts åt landskontorsutredningen. Länsförvaltningsutredningen har vid utformningen av sina förslag utgått från att landskontorsutredningens förslag kommer att genomföras.

Länsförvaltningsutredningen har vidare undersökt möjligheterna att avlasta länsstyrelsen sådana detaljärenden, som saknar egentligt samband med länsstyrelsens uppgifter i övrigt, och har gjort en enkät i denna fråga. På grundval av svaren på enkäten framlägger utredningen förslag till utskiftning av vissa länsstyrelseärenden, främst till de lokala polismyndigheterna.

Medborgerlig representation i länsstyrelsen

I länsstyrelsen fattas nu alla beslut av tjänstemän, ett förhållande som stundom kritiserats och föranlett förslag om att lekmän skulle ingå i länsstyrelsen vid avgörandet av särskilda slags mål och ärenden. Sådana förslag har framlagts av 1948 års länsstyrelseutredning och den år 1953 tillsatta utredningen om administrativa frihetsberövanden. Nyligen har, såsom nämnts, vid länsstyrelsernas sida ställts planeringsråd med represen-

tanter för kommuner och näringsliv med uppgift att deltaga i handläggningen av samhällsplaneringsfrågor.

Såsom framgått skall enligt länsförvaltningsutredningens förslag länsstyrelsen i än högre grad än nu bli ett initiativtagande, ledande och samordnande organ inom den statliga länsförvaltningen. Den skall kunna ta ansvaret för länets utveckling och befolkningens välfärd. Därvid krävs ett intensifierat samarbete med landstings- och primärkommuner, intressesammanslutningar och företag.

För att länsstyrelsen skall kunna fylla dessa nya uppgifter och dess beslut och åtgärder få önskvärd förankring bland länets befolkning är det enligt utredningens mening en oundgänglig förutsättning, att representanter för befolkningen ingår i länsstyrelsen och tar ansvar för dess verksamhet. Utredningen föreslår därför att en medborgerlig representation införes i länsstyrelsen. Representanter för länsbefolkningen skall tillsammans med landshövdingen såsom ordförande och verkschef bilda verkets ledning. Denna verksstyrelse, i vilken varje ledamot givetvis skall ha individuell rösträtt, kommer att ytterst bära ansvaret för länsstyrelsens verksamhet. Dess huvuduppgifter blir att avgöra frågor, som sedvanligen ankommer på en verksstyrelse, och att fatta beslut i samhällsplaneringsfrågor av översiktlig natur eller eljest av större vikt. Verksstyrelsen träder i stället för planeringsrådet.

Antalet ledamöter i verksstyrelsen, utöver landshövdingen, föreslås bli tio. De blir därmed tillräckligt många för att primärkommuner, näringsliv och arbetstagare samt olika länsdelar skall kunna bli företrädare, men å andra sidan inte fler än att de kan bilda ett hanterligt och väl sammanhållet ledningsorgan.

I frågan om sättet att utse de medborgerliga representanterna i verksstyrelsen har utredningen övervägt två alternativ. Det ena innebär att ledamöterna väljes i någon form av länets befolkning, det andra att ett visst antal väljes, medan de övriga utses av Kungl. Maj:t.

Till förmån för det förstnämnda alternativet har främst åberopats, att man endast med detta alternativ kan fullt ut tillgodose kraven på bestämmanderätt för länsbefolkningen. För det kombinerade alternativet åter har bl. a. ansetts tala, att länsstyrelsen skall på en gång företräda länsbefolkningens intressen och vara riksstyrelsens representant i länet. Båda dessa funktioner bör avspeglas i verksstyrelsens sammansättning.

Utredningens majoritet har förordat det senare alternativet. Enligt majoritetens förslag skall fyra ledamöter utses av Kungl. Maj:t och återstående sex, d. v. s. flertalet, väljas. En minoritet inom utredningen (fyra ledamöter) har däremot ansett, att samtliga medborgarrepresentanter i verksstyrelsen bör väljas.

Även i fråga om sättet att välja de sex — enligt minoriteten tio — ledamöterna har utredningen diskuterat olika alternativ. Ett sådant är att låta länets vid kommunalval röstberättigade invånare eller kommunernas full-

måktige välja ledamöterna, direkt eller genom val av en elektorsförsamling. Utredningen har emellertid avvisat detta alternativ, då det syntts vara alltför kostsamt och valtekniskt invecklat. I stället föreslås, att landstinget eller, om flera landsting eller landstingsfri stad finnes, landstingen och stadsfullmäktige väljer ledamöterna. I senare fallet bör antalet mandat fördelas efter befolkningstalet.

Medborgarrepresentanter bör också ha medbestämmanderätt i frågor om ingrepp i den personliga friheten eller andra åtgärder av väsentlig betydelse för den enskilde i personligt eller ekonomiskt avseende. Därmed tillgodoses ett viktigt rättssäkerhetskrav. Man kan emellertid i regel inte räkna med att verksstyrelsens ledamöter skall kunna ägna sig åt dessa uppgifter.

Utredningen föreslår därför att särskilda medborgarrepresentanter — nämndemän — skall delta i länsstyrelsens avgöranden av de åsyftade rätts- och förvaltningsärendena. Handläggningen skall ske under ordförandeskap av en högre länsstyrelsetjänsteman med juridisk utbildning. Nämnden skall i första hand delta i mål om administrativa frihetsberövanden och därmed jämförliga målgrupper. I dessa mål har utredningen ansett nämndens deltagande vara så betydelsefullt, att det bör vara obligatoriskt.

I övriga mål och ärenden av rättslig natur skall länsstyrelsen äga bestämmanderätt. Nämnden skall delta. Så kan bli aktuellt i mål om vissa beslut av barnavårdsnämnd, hälsovårdsärenden, kommunala mål och körkortsmål. Beskaffenheten av dylika mål och ärenden kan givetvis variera högst betydligt. Till följd av lagbestämmelser eller fast praxis kan i många fall utgången vara given. I andra fall kan finnas vidsträckt utrymme för skälighets- och lämplighetssynpunkter; där är nämndens medverkan av särskilt värde. Mål som gäller besvär över byggnadsnämnds beslut — i princip av samma typ som de förut nämnda — har emellertid vanligen sammanhang med samhällsplaneringen. Därför föreslås, att de skall avgöras av verksstyrelsen, inte med nämnden.

Normalt skall i nämnden ingå fyra nämndemän; i körkortsmål bör dock två nämndemän vara tillräckligt. Hur många nämndemän som skall utses i varje län får bero på den beräknade arbetsmängden och hur ofta man finner det möjligt att ta varje nämndeman i anspråk. Det föreslås att nämndemännen utses av den samlade verksstyrelsen.

Utredningen har ingående diskuterat, om man bör kräva att nämndeman har sakkunskap inom områden, där nämnden skall medverka, eller om eljest särskilda behörighetsvillkor bör uppställas. Av olika skäl har emellertid utredningen stannat för att såsom enda kompetensvillkor kräva erfarenhet i allmänna värv.

Genom nämndemännens deltagande under domaransvar i de från rättsynpunkt viktigaste målen i länsstyrelsen skapas enligt utredningens mening förutsättning för att vid muntliga förhandlingar låta länsstyrelsen få

samma befogenheter i fråga om bevisningen som enligt 36—40 kap. rättegångsbalken tillkommer domstol. Detta innebär bl. a. att länsstyrelsen i dylika fall skall få höra vittnen på ed. Vad angår mål om frihetsberövanden hyser utredningen den uppfattningen att länsstyrelsen, om utredningens förslag genomföres, kommer att väl motsvara de krav på domstolsmässighet som hävdats i olika internationella sammanhang.

Länsnämnder och länsstyrelseexperter

Tidigare diskussioner om samordnings- och samverkansproblemen i den statliga länsförvaltningen har vanligen tagit sikte på att organisatoriskt sammanföra fristående länsorgan med länsstyrelsen.

Såvitt angår den översiktliga samhällsplaneringen har utredningen ansett det väsentliga vara, att man inom den statliga länsförvaltningen får ett samlat grepp härom och en gemensam grundsyn på länets utveckling i olika avseenden. Detta syfte uppnås genom förslagen att inom länet samla planeringsverksamhetens utrednings-, samordnings- och beslutsfunktioner hos den nya länsstyrelsen. Frågan om att sammanföra övriga länsorgan med länsstyrelsen kan under sådana förhållanden bedömas utifrån andra synpunkter. Utredningen anser, att om en länsmyndighet huvudsakligen har uppgifter inom den översiktliga samhällsplaneringen eller om den eljest har uppgifter med väsentligt samband med länsstyrelsen, bör denna länsmyndighet organisatoriskt ingå i länsstyrelsen. Om däremot den fristående länsmyndighetens verksamhet domineras av uppgifter, som inte avser översiktlig samhällsplanering eller som väsentligen är av verkställande art i förhållande till länsstyrelsens eller centralt verks beslut, bör myndigheten förbli fristående.

I enlighet med denna princip har utredningen funnit, att länsarbetsnämnden, länsbostadsnämnden, lantbruksnämnden, skogsvårdsstyrelsen och länskskolnämnden bör förbli självständiga.

Liknande synpunkter har utredningen anlagt i fråga om vägförvaltningen. Vid planläggningen av det allmänna vägnätet i länet och vid bidragsgivningen till samhällen som är egna väghållare och till enskilda vägar är vägförvaltningen länsstyrelsens expertorgan och vägdirektören föredragande i länsstyrelsen. I dessa avseenden är vägförvaltningen sålunda redan fast knuten till länsstyrelsen. Den kvantitativt största delen av vägförvaltningens verksamhet avser emellertid teknisk-ekonomiska utredningar, verkställighet och drift (byggande och underhåll m. m.), varmed länsstyrelsen i stort sett icke har anledning att befatta sig. Även vägförvaltningen bör alltså kvarstå såsom självständigt organ. Däremot bör länsvägnämnden kunna avvecklas. Dess uppgifter övertages av medborgarrepresentanterna i länsstyrelsen. På liknande sätt bör vägnämndernas uppgifter kunna överflyttas på primärkommunerna.

På socialvårdens område har utredningen funnit, att länsnykterhets-

nämnden än så länge har en uppgift att fylla som självständigt organ genom sin initiativtagande, rådgivande och utredande verksamhet till stöd för kommunernas nykterhetsnämnder. Utredningen anser sig därför inte kunna förordra att länsnykterhetsnämnden avskaffas.

De utanför länsstyrelsen stående befattningshavare med speciella uppgifter, som brukar benämnas länsstyrelseexperter, har i motsats till läsnämnderna i regel en sådan ställning, att de enligt den nyss angivna grunden bör tillhöra länsstyrelsen. För deras vidkommande får även beaktas olika personal- och arbetsorganisatoriska synpunkter.

Utredningen anser sålunda, att rådande ordning med sakbehandling inom ett fackorgan och den formella men avgörande prövningen inom länsstyrelsen knappast motsvarar kraven på en rationell förvaltningsorganisation. Avvägningen mellan allmänt administrativa och juridiska synpunkter samt speciella facksynpunkter bör ske inom den beslutande myndigheten under lika ansvar för de olika synpunkternas företrädare. Om fackrepresentanterna infogas i länsstyrelsen, ökas också möjligheterna att utnyttja personalen effektivt och rationellt.

Då samhällsplaneringen och vad därmed sammanhänger kommer att intaga en framträdande plats i den nya länsstyrelsens verksamhet, har utredningen med de angivna utgångspunkterna funnit naturligt, att länsarkitekten knytes till länsstyrelsen.

Överlantmätarens arbetsuppgifter avser däremot till väsentlig del frågor som ligger utanför länsstyrelsens arbetsområde. Utredningen förordar därför, att överlantmätaren, i vart fall tills vidare, förblir fristående.

Vad angår socialvårdskonsulenten och nykterhetsvårdskonsulenten ansluter sig utredningen till socialvårdskonsulentutredningens förslag att samla den sociala expertisen till en konsulentgrupp, tillsammans med den i länsstyrelsen ingående barnavårdskonsulenten. Då konsulentverksamheten till helt övervägande del avser ämnesområden som tillhör länsstyrelsen, bör konsulentgruppen ingå i länsstyrelsen. Detta bör enligt utredningens uppfattning inte utgöra något hinder mot att nykterhetsvårdskonsulenten också tjänstgör hos länsnykterhetsnämnden. Genom den organisatoriska samhörigheten med länsstyrelsen uppnår man enligt utredningens mening betydande fördelar i form av ett mera effektivt och rationellt socialvårdsarbete i länsinstansen under enhetlig ledning.

Utredningen förordar även, att barnavårdsombudet anslutes till konsulentgruppen och därmed får statligt huvudmannaskap. Utredningen finner det också naturligt, att den regionala socialkonsulentgruppen inom länsstyrelsen övertar vården utom skola av ungdomsvårdsskoleelever. Denna utövas nu inom fem eftervårdskonsulentdistrikt. Däremot föreslås inte någon ändring i skyddskonsulentens ställning.

Länsläkarorganisationen, d. v. s. länsläkaren, biträdande länsläkaren och länshälsovårdskonsulenten, är länsstyrelsens expertorgan inom den all-

männas hälsovårdens (omgivningshygienens) område. Länsläkarväsendet är också medicinalstyrelsens regionala serviceorgan inom hälso- och sjukvården. Länsläkaren utövar för medicinalstyrelsens räkning tillsyn över sjukvårdsinrättningar, apotek och flertalet läkare, tandläkare m. fl. Länsläkaren utnyttjats vidare som konsult åt landstinget.

Emellertid överväger i regel de uppgifter, som har samband med länsstyrelsearbetet. Dessa uppgifter utföres vanligen också i nära samarbete med andra länsstyrelseexperter. Av vikt är här bl. a. det miljövårdande arbete, som hör till naturvården i vid mening. Men detsamma gäller i stor utsträckning också den allmänna hälsovården och socialvården. I detta lagarbete kan länsläkarorganisationen icke undvaras. Utredningen föreslår därför, att organisationen skall ingå i den nya länsstyrelsen.

Beträffande länsveterinären gäller i stort sett detsamma som om länsläkaren. Länsveterinärens arbete har dock kommit att i än högre grad inriktas på uppgifter, som tillhör länsstyrelsen. Viktigast är härvid arbetet med livsmedelshygien, där samverkan med länsingenjör, länsläkare och länshälsovårdskonsulent erfordras. Länsförvaltningsutredningen föreslår att också länsveterinären skall ingå i länsstyrelsen.

Under hänvisning till förslagen om medborgerlig representation i länsstyrelsen och samhällsplaneringsfrågornas behandling i planeringsberedningen ifrågasätter utredningen, om det är erforderligt att bibehålla naturvårdsråden, vilka till största delen består av tjänstemän som skall ingå i planeringsberedningen.

Förslagen att länsarkitekten, länsläkaren, länsveterinären, socialvårdskonsulent, nykterhetsvårdskonsulent och barnavårdsombudet jämte medarbetare och biträdespersonal skall bli länsstyrelsens tjänstemän aktualiserar vissa frågor om deras ställning inom länsstyrelsen och i förhållandet till deras nuvarande huvudmän.

Utredningen framhåller, att den föreslagna förändringen självfallet inte innebär inskränkning av expertens möjligheter att arbeta ute på fältet eller att framföra sina facksynpunkter. Däremot förbättras möjligheterna till samråd med andra befattningshavare i länsstyrelsen. När en fråga blir föremål för länsstyrelsens prövning och experten tidigare såsom representant för det allmänna intresset tagit ställning i samma mål eller ärende, skall han dock avge sitt sakkunnigttrande men inte delta i länsstyrelsens beslut.

Det är angeläget — även ur länsstyrelsens synpunkt — att den ömsesidiga kontakten mellan experterna och de centrala fackmyndigheterna bevaras. Inom områden där experten fullgör uppgifter för det centrala verket bör detta alltjämt kunna ge honom direktiv. Även inom det för experten och länsstyrelsen gemensamma området bör det centrala verket inom vissa givna gränser äga utfärda bindande anvisningar.

Länsstyrelsens beredskapsorganisation m. m.

I ett särskilt avsnitt av betänkanudet har länsförvaltningsutredningen lämnat en utförlig redogörelse för länsstyrelsernas totalförsvarsuppgifter och beredskapsorganisation, militärassistenterna däri inbegripna. I fråga om de sistnämnda har utredningen redovisat en enkät till länsstyrelserna och överståthållarämbetet. Att utredningen så ingående sysslat med militärassistenterna har berott på att utredningen i juni 1965 fått särskilt uppdrag att utreda behovet av militärt utbildad personal vid nämnda myndigheter.

Den regionala beredskapsplanläggningen för det civila försvaret utföres i huvudsak av länsstyrelserna. Dessa har sålunda att planlägga för civilförsvaret, för socialvård, veterinärvård, polisiär verksamhet, biltrafik, försörjning med förnödenheter, psykologiskt försvar m. m. samt för den egna krigsorganisationen. I krig leder och samordnar länsstyrelsen verksamheten i länet på olika områden.

Militärassistenten skall främst vara kontaktman mellan länsstyrelsen och de militära myndigheterna och biträda länsstyrelsen vid handläggningen av försvarsärenden.

Länsstyrelsens försvarsplanläggning utföres inom civilförvarssektionen med den däri ingående allmänna beredskapsdetaljen. Militärassistenten deltar i detta arbete men lyder direkt under landshövding och landssekreterare. Ledningen av arbetet och ansvaret för förberedelserna ankommer i stor utsträckning på den sistnämnde.

Någon ändring i länsstyrelsens krigs- och beredskapsuppgifter föranledes inte av länsförvaltningsutredningens i det föregående angivna förslag. Utredningen föreslår emellertid vissa ändringar i organisationen i syfte att förstärka denna och få en rationellare ansvarsfördelning. Enligt förslaget skall i den nya länsstyrelsen ingå en särskild beredskapsbyrå. Den skall förestås av en beredskapschef, direkt underställd landssekreteraren, som däri genom kan avlastas de detaljmässiga ärendena och samordningsfrågorna. Byrån indelas i en civilförvarssektion och en allmän beredskapssektion med var sin chef. Förslaget är utformat i nära anslutning till den för överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län gemensamma beredskapsorganisationen. Då beredskapsfrågorna till sin art och omfattning kan skifta mellan länen, har en viss flexibilitet i organisationen eftersträfvats. Behovet härav har tillgodosetts vid lösningen av militärassistentfrågan.

I denna del föreslår utredningen följande. Heltidsanställd militärassistent skall finnas i vart och ett av de tre storstadslänen. Detsamma kan gälla enstaka andra län på grund av deras försvarspolitiska betydelse och andra särskilda omständigheter. I övriga län tänkes organisationen utformad enligt ettdera av två alternativ. Det ena alternativet innebär, att den civila beredskapsorganisationen är fullt utbyggd efter förut angivna riktlinjer. Behovet av militärt utbildad personal tillgodoses då genom att länsstyrelsen på deltid och mot särskilt arvode anlitar officer i närmaste militärområdes- eller

försvarsområdesstab. Enligt det andra alternativet finnes en heltidsanställd militärassistent, varvid emellertid den civila organisationen minskas genom att beredskapschefen samtidigt fungerar som chef för endera av beredskapsbyråns sektioner.

Vilket alternativ som bör väljas i varje särskilt län beror på olika faktorer och kan inte på förhand anges. Det får i första hand ankomma på länsstyrelsen att i samråd med civilbefälhavare och militärbefälhavare överväga frågan och inge förslag till Kungl. Maj:t.

Kameralväsendet

Utredningen har i ett särskilt avsnitt behandlat vissa frågor rörande den kamerala verksamheten inom den statliga länsförvaltningen. Den huvudfråga, som utredningen haft att ta ställning till, har gällt om den kamerala verksamheten hos olika fristående länsmyndigheter bör överflyttas till länsstyrelsen såsom ett regionalt serviceorgan. En sådan ordning tillämpas f. n. beträffande länskolnämnden.

I fråga om länsarbetsnämnder, länsbostadsnämnder, skogsvårdsstyrelser och vägförvaltningar har emellertid den kamerala verksamheten centraliserats till respektive centrala verk och där automatiserats. Med hänsyn härtill anser utredningen, att någon överflyttning av de nämnda myndigheternas kamerala verksamhet till länsstyrelsen icke bör ske.

Däremot förordar utredningen, att länsstyrelsen blir kameralt serviceorgan till det av landskontorsutredningen föreslagna skatteverket. Vidare föreslås att vissa kamerala uppgifter överförs till länsstyrelsen från olika s. k. underförvaltningar (landsarkiv, vissa bibliotek och skolor m. fl.), vilka helt eller delvis erhåller anslagsmedel från länsstyrelsen.

Länsstyrelsens inre organisation m. m.

Den nya länsstyrelse som länsförvaltningsutredningen föreslår kommer att av den nuvarande länsstyrelsen omfatta landskansliet (inkl. länsingenjörskontoret fr. o. m. den 1 juli 1967), länspolischefens expedition och en del av kameralsektionen. Därtill kommer de förut nämnda länsstyrelseexperterna och deras personal. Utredningen har räknat med att den nya länsstyrelsen i viss omfattning måste rustas upp för att kunna fullgöra sina framtida uppgifter, särskilt på samhällsplaneringens område.

Med dessa förutsättningar framlägges ett principförslag rörande länsstyrelsens inre organisation. Detta förslag är avsett att fullföljas genom särskilda organisationsundersökningar, varvid förslag till personalstater m. m. utarbetas för de olika länsstyrelserna. En schematisk tablå över den föreslagna organisationen ingår i Avd. III kap. 7.

Förslaget innebär i sina huvuddrag följande.

Landshövdingen är verkschef och ordförande i verkets styrelse. Under

honom skall finnas en *souschef* som, utan bindning till särskilda uppgifter, skall leda och organisera arbetet inom verket i dess helhet. Han skall särskilt biträda landshövdingen i länsstyrelsens samhällsplanerade verksamhet och i övrigt deltaga i verksstyrelsens överläggningar. Han bör ha kvalificerad juridisk kompetens. Även om *souschefens* uppgifter i väsentlig mån kommer att skilja sig från den nuvarande landssekreterarens, bör han kunna övertaga dennes tjänstetitel, som har gammal hävd.

I den nya länsstyrelsen bör, liksom i den nuvarande, verkets indelning i organisationsenheter och ärendenas fördelning på dessa så vitt möjligt ske efter ärendenas natur och de olika ärendegruppernas inbördes sammanhang.

Länsstyrelsen indelas i en planeringsavdelning, en rättsavdelning, en personal- och kameralbyrå, en beredskapsbyrå och en länspolisbyrå.

Inom *planeringsavdelningen* utföres den samhällsplanering som ankommer på länsstyrelsen. De viktigaste ärendegrupperna är de som angår näringslivets lokalisering, plan- och byggnadsväsendet, vägväsendet, naturvården samt kommunal och annan indelning. Planeringsavdelningen indelas i en allmän sektion, som fungerar som avdelningens kansli, en utredningssektion med samhällsvetenskapligt utbildade befattningshavare och en teknisk sektion, vari ingår länsarkitekten samt länsingenjören och annan för naturvården erforderlig personal. Till avdelningen anslutes den förut nämnda planeringsberedningen.

Inom *rättsavdelningen* handlägges huvuddelen av länsstyrelsens rätts- och förvaltningsärenden. Avdelningen indelas i en rättssektion, en allmän sektion och en social- och hälsovårdssektion. Chef för avdelningen skall vara en kvalificerad jurist. Hans tjänstetitel föreslås bli rättschef.

De huvudsakliga ärendegrupperna på rättssektionen blir utsökningsärenden, administrativa frihetsberövanden och vissa besvärsmål enligt barnavårds- och nykterhetsvårdslagarna, utlänningsärenden, kommunala mål, hälsovårdsmål samt kör- och trafikrättsärenden. Sektionen blir sålunda i första hand kansli för förvaltningsrättskipningen, särskilt i mål och ärenden som skall avgöras med nämnd.

Till allmänna sektionen föres en rad olika ärendegrupper av allmän förvaltningsnatur, såsom ärenden rörande lotterier, jakt och fiske, handel (firma- och föreningsregistrering), medborgarskap, allmänna val, bilregistrering, yrkesmässig trafik och brandväsendet.

Till social- och hälsovårdssektionen skall höra bl. a. att verkställa utredning och bevakning av det allmännas intresse i mål om administrativa frihetsberövanden. Hit bör i övrigt höra ärenden om socialvård och hälsovård, familjebidrag till värnpliktiga, rusdrycker och öl samt husdjursjukdomar, djurskydd och växtsjukdomar. I sektionen ingår bl. a. de sociala konsulenterna, länsläkaren och läns hälsovårdskonsulenten samt läns veterinären.

Personal- och kameralbyrån omhänderhar bl. a. personal- och löneärenden, personalvård och personalutbildningsfrågor, organisations- och rationaliseringsfrågor, vissa statsbidrags- och ersättningsärenden, medelsförvaltningen, kassarörelsen samt anordnings- och bokföringsväsendet.

Inom *beredskapsbyrån* utföres under beredskapschefens ledning planläggningen av civilförsvaret, det ekonomiska försvaret, det psykologiska försvaret och andra grenar av det civila försvaret. Byrån indelas i en civilförsvarssektion och en allmän beredskapssektion. Till beredskapsbyrån knytes även militärassistenten. Han ställes direkt under beredskapschefen.

Till *länspolisbyrån* samlas alla ärenden som avser länsstyrelsens befattning med polisväsendet. Vidare bör här handläggas vissa ärenden rörande allmän ordning och säkerhet samt vapen och ammunition.

Utredningen har räknat med att den upprustning på olika områden som förslagen innefattar skall medföra ökade kostnader för avlöningar m. m. på 12—15 milj. kronor årligen.

Lagförslag

Utredningsförslagen skulle i och för sig påkalla en översyn av åtskilliga lagar och andra författningar, instruktioner m. m. Utredningen har emellertid av flera skäl inte ansett det möjligt eller ens lämpligt att redan nu utarbeta erforderliga ändringsförslag.

Däremot framlägger utredningen ett förslag till lag om länsförvaltningen, i vilket principerna för den nya länsförvaltningen fastslås.

Lagförslaget innehåller bestämmelser om den nya länsstyrelsens befogenheter på samhällsplaneringens område, om länsstyrelsens ledamöter och nämndemän, om vilka frågor som skall avgöras av länsstyrelsen i dess helhet eller med nämnd eller på tjänstemannaplanet, om övriga statliga länsorgans skyldighet och kommunernas rätt att medverka i planeringsberedningen samt om bevismedel, omröstning, jäv m. m. Gällande bestämmelser om länsvägnämnder och vägnämnder samt om planeringsråd föreslås upphävd.

Länsförvaltningsutredningen har utgått från antagandet att dess reformförslag skall kunna genomföras den 1 januari 1971.

AVDELNING I

INLEDNING

INDEX

INDEX

Page
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

Översiktlig historik. Utredningsuppdraget m. m.

Den statliga regionala förvaltningen med länet eller i några fall flera län som geografiskt verksamhetsområde omfattar närmare tjugotalet myndigheter och organ. Hit hör främst länsstyrelsen och andra allmänna förvaltningsmyndigheter som länsarbetsnämnden, länsbostadsnämnden m. fl. nämnder samt sådana expertorgan som länsarkitekten, länsläkaren, socialvårdskonsulenten m. fl. Förutom dessa mera egentliga statliga länsorgan finns andra regionalt verkamma myndigheter, organisationer och befattningshavare, vilka antingen har från länsindelningen mer eller mindre avvikande verksamhetsområden, t. ex. skyddskonsulenterna och fiskeriintendenterna, eller är icke statliga, såsom hushållningssällskapen, landsantikvarierna m. fl., men som ändå genom sin verksamhet och anknytning till den statliga förvaltningsverksamheten i länen kan sägas höra till bilden av denna.

Den statliga länsförvaltningen — varmed här närmast åsyftas myndigheter och organ av den först nämnda kategorin — har byggts upp och utvecklats successivt. Mera väsentliga organisationsförändringar har i allmänhet haft avseende på speciella verksamhetsgrenar inom denna förvaltning. Särskilt under 1940-talet utbyggdes länsförvaltningen betydligt. Länsstyrelsernas uppgifter utökades och i samband därmed även deras personal. Vidare tillskapades för olika nya statliga uppgifter särskilda organ i länsinstansen, nämligen vägförvaltning och länsvägnämnd samt länsarbetsnämnd, länsbostadsnämnd, lantbruksnämnd och distriktsingenjör för vatten och avlopp. Den alltmer framträdande splittringen av den statliga länsförvaltningen och farhågorna för att den nödvändiga samordningen mellan verksamhetsgrenarna skulle äventyras ledde till att *1948 års länsstyrelseutredning* tillsattes med uppgift att utreda frågan om länsstyrelsernas organisation och allmänna ställning.

I sitt betänkande (SOU 1950: 28) föreslog denna utredning att länsarbetsnämnd, länsbostadsnämnd, mödrahjälpnämnd, länsnykterhetsnämnd och länsvägnämnd skulle inordnas i länsstyrelsen. Lekmannamedverkan i länsstyrelsen skulle införas. Vidare föreslogs, att vissa fristående länsstyrelseexperter skulle inlemmas i länsstyrelsen samt att de alltjämt utanför länsstyrelsen stående experterna skulle kunna åläggas att vara föredragande eller eljest delta i handläggningen i länsstyrelsen av dem berörande ärenden.

Beträffande länsstyrelsernas inre organisation föreslog utredningen, att landskansli och landskontor skulle indelas i sektioner, var och en med sitt

bestämda verksamhetsområde och med sektionschefen som huvudföredragande. Avdelningscheferna skulle i princip befrias från egen föredragning och i stället leda hela avdelningens verksamhet.

Till följd av de skiftande meningar om förslaget, som uttalades av remissinstanserna, överarbetades detta inom inrikesdepartementet. Statsmakternas beslut i frågan (prop. 1952:155, StU 129, rskr 240) innebar, att utredningens förslag rörande länsstyrelsens inre organisation genomfördes, under det att någon inordning av fristående organ inte kom till stånd. Förslaget om lekmanamedverkan sköts likaledes på framtiden. Däremot meddelades bestämmelser i länsstyrelseinstruktionen, som gav länsstyrelsen möjlighet dels att förordna flertalet länsstyrelseexperter som föredragande och dels att bestämma, att dessa experter — även då de inte är föredragande — samt tjänstemän hos länsnämnderna skall delta i handläggningen i länsstyrelsen av visst ärende eller vissa slag av ärenden. Länsstyrelserna ålades vidare att i erforderlig omfattning följa verksamheten hos de statliga myndigheter i länet, vilkas arbetsuppgifter berör länsstyrelsen, samt att verka för samordning i möjligaste mån av den statliga verksamheten inom sådana områden, med vilka länsstyrelsen har att ta befattning.

Statsrevisorerna framlade i sin berättelse för år 1958, § 36, ett organisationsförslag beträffande länsförvaltningen, som i stort sett följde länsstyrelseutredningens linjer. Målet borde vara, anförde revisorerna, att vinna en rutinemässig samordning utan den nuvarande omständliga samråds- och kontrollverksamheten. I första hand borde övervägas att inordna länsarbetsnämnd, länsbostadsnämnd och mödrahjälpnämnd i länsstyrelsen. Även de då nyligen inrättade länskolnämndernas ställning borde övervägas. Det påpekades vidare, att frågan om lekmanamedverkan i länsstyrelsen kunde väntas bli prövad inom en nära framtid i samband med ställningstagande till förslag från utredningen rörande administrativa frihetsberövanden. Revisorernas förslag vann vid remissbehandlingen större anslutning än länsstyrelseutredningens förslag, men statsutskottet (1959:87) begränsade sig med hänsyn till vissa anförda omständigheter till att för riksdagen omförmåla vad i ärendet förevarit; riksdagen (FK 15:75, AK 15:142) beslöt lägga utlåtandet till handlingarna.

Även vid 1960 års riksdag berördes vissa hithörande frågor, nämligen i de likalydande motionerna I:4 och II:2 samt I:253 och II:311. I dessa motioner hemställdes, att riksdagen måtte anhålla om utredning angående bl. a. möjligheterna till decentralisering och till sammanslagning av statliga organ på såväl det centrala som det regionala planet. Då kamrarna stannade i olika beslut, förföll emellertid frågan.

I direktiven för de under åren 1959 och 1960 tillsatta utredningarna rörande den bostadspolitiska organisationen, rörande den samhällseliga lokaliseringsverksamheten och rörande riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken berördes flera viktiga delfrågor angående länsförvaltningens orga-

nisation. Problem avseende denna var även aktuella i samband med åtskilliga andra utredningar, såsom 1957 års polisutredning, uppbördsorganisationskommittén, socialpolitiska kommittén, 1959 års länsindelningsutredning och socialvårdskonsulentutredningen.

Direktiven för vårt utredningsarbete innefattas i ett anförande till statsrådsprotokollet över inrikesärenden den 28 april 1961 av chefen för inrikesdepartementet, statsrådet Johansson. Efter att ha erinrat om här ovan i korthet berörda förhållanden anförde departementschefen följande.

Då nu åtskilliga viktiga speciella organisationsfrågor relativt snart torde komma under statsmakternas prövning, är det nödvändigt att var och en av dessa frågor sättes in och bedömes i ett större sammanhang, så att den statliga länsförvaltningen som helhet kan organiseras på det ur olika synpunkter lämpligaste sättet. Visserligen innehåller länsstyrelseutredningens liksom statsrevisorernas förslag i ämnet för en sådan bedömning betydelsefulla synpunkter. Någon slutlig prövning av dessas giltighet har dock såsom framgår av vad jag anfört ej kommit till stånd, bortsett från de ställningstaganden i fråga om behovet av samordning, som 1952 års beslut innebar. Ehuru länsstyrelsen i enlighet med detta beslut i viss mån konstituerats som det centrala länsorganet med en vidsträckt men ej närmare definierad rätt och skyldighet att taga initiativ, är samordningen inom länsförvaltningen fortfarande bristfällig såsom bl. a. framgår av remissyttrandena över statsrevisorernas förslag. Slutligen vill jag här framhålla att delade meningar rått och alltjämt råder både om den mest ändamålsenliga utformningen av länsförvaltningens organisation och — på vissa områden — även beträffande arbetsfördelningen mellan olika instanser i förvaltningen. Inom skilda verksamhetsgrenar kan mot varandra stridande tendenser i sistnämnda avseende spåras.

Det förtjänar i detta sammanhang framhållas, att totalförsvarets intressen kräver en stark koncentration till länsstyrelsen av både planering och verkställande befogenheter. Detta har också beaktats vid uppgörandet av krigsorganisationsplaner för länsförvaltningen. Enligt dessa skall i krig flera av de fristående länsorganen ingå i länsstyrelsen.

Vad jag sålunda anfört framhäver starkt behovet av en förutsättningslös och allsidig undersökning rörande grunderna för den statliga länsförvaltningens ordnande för framtiden. Jag förordar därför att en sådan utredning nu kommer till stånd. Beträffande de synpunkter, som bör vara vägledande för utredningen, vill jag här framhålla följande.

Utredningen skall ytterst syfta till att ge en grundval för ett principiellt ställningstagande rörande den statliga länsförvaltningens organisation. Fördelar och nackdelar av å ena sidan en till länsstyrelsen koncentrerad länsförvaltning och å andra sidan en på olika specialorgan fördelad förvaltning bör noga undersökas och vägas mot varandra. Vidare bör övervägas huruvida de synpunkter, som varit bestämmande för besluten om tillskapande av de olika fristående länsorganen, fortfarande äger giltighet samt i vad mån nya skäl kan anföras till förmån för den bestående ordningen. Nästa steg bör vara att klarlägga vilka omständigheter av organisatorisk eller annan art, vare sig av allmän räckvidd eller för olika verksamhetsområden speciella, som kan åberopas för en större eller mindre koncentration av arbetsuppgifter, alternativt till länsstyrelsen eller genom separat sammanslagning av två eller flera av de fristående länsmyndigheterna.

Över huvud måste största vikt fästas vid frågan om samordning både inom de olika verksamhetsområdena i länsförvaltningen och mellan dessa verksamhetsområden. Som speciellt betydelsefulla i detta hänseende vill jag nämna samhälls-

planeringen och byggnadsväsendet liksom socialvården i vidsträckt mening samt den allmänna hälsovården med vattenvården. På dessa områden råder för närvarande en viss splittring i organisatoriskt avseende i länsförvaltningen, vilket har till följd att dubbelarbete förekommer varjämte ett stundom tungrott samråds- och remissförfarande ej sällan måste tillgripas. Dubbla inspektionssystem tillämpas också på vissa områden. För att förbättra samordningen måste en sådan organisation eftersträvas som tillgodoser både det allmännas nytta och kommunernas och allmänhetens intresse av en fullgod service.

Departementschefen framhöll vidare, att även om angivna önskemål i flera fall med fördel kunde tillgodoses genom anknytning till länsstyrelsen, en sådan lösning i andra fall torde framstå som mindre önskvärd eller obehörlig, bl. a. med hänsyn till verksamhetens art. Beträffande verksamhetsgrenar, som ansågs böra administreras av specialorgan, borde emellertid noggrant undersökas i vad mån särskilda kontakt- och samordningslinjer med andra verksamhetsgrenar måste skapas. Härvid borde eftersträvas att vinna samordning så rutinemässigt som möjligt. I sammanhang härmed uttalade departementschefen vidare:

Avgörande för organisationsfrågans lösning är emellertid i främsta rummet arbetsuppgifternas beskaffenhet och omfattning samt det därav betingade, ur effektivitets- och rättssäkerhetssynpunkter mest lämpliga förfarandet vid arbetsuppgifternas utförande. Givet är sålunda att spörsmålet om den lämpligaste arbetsfördelningen mellan olika instanser i förvaltningen har stor betydelse för organisationsproblemen. Decentraliseringsfrågorna har därför nära samband med frågan om länsförvaltningens organisation, bl. a. på det sättet att decentraliseringar underlättas genom förstärkning av länsorganens allmänna eller speciella kompetens och kvalitet.

I direktiven framhölls också beträffande de från länsstyrelsen fristående länsorganen den skillnad som föreligger mellan å ena sidan länsnämnderna, som med några undantag är utrustade med egen beslutanderätt, och å andra sidan expertmyndigheterna, vilka i huvudsak har till uppgift att som rådgivare tillhandagå länsstyrelsen och i viss mån andra myndigheter med expertis av olika slag och som med vissa undantag saknar självständig beslutanderätt. I anslutning härtill anförde departementschefen följande.

Denna artskillnad mellan länsnämnder och expertmyndigheter medför givetvis, att i det här aktuella sammanhanget i viss mån skilda bedömningsgrunder måste tillämpas i fråga om de olika slagen av myndigheter. Beträffande spörsmålet om inordning av länsnämnderna i länsstyrelsen framstår som några av huvudpunkterna frågorna om kravet på närmare samordning inom planeringsverksamheten samt behovet av organisatoriska förutsättningar för gemensamma beslut i vissa ärenden, som nu handlägges vart för sig i olika organ. Frågan om experternas anknytning till länsstyrelsen torde mera få bedömas ur interna personal- och arbetsorganisatoriska synpunkter.

Departementschefen berörde därefter frågan om lekmanamedverkan i länsstyrelsen, närmast såsom en förutsättning för inordnande av länsnämnder. Det borde härvid, uttalade departementschefen, undersökas i vil-

ka ärendegrupper — inom såväl länsstyrelsens som länsnämndernas nuvarande verksamhetsområden — en medverkan av lekmän kunde anses behövlig och önskvärd. Riktlinjer för uppdelning på pleniärenden och tjänstemannaärenden borde anges och de organisatoriska konsekvenserna av lekmanamedverkan i länsstyrelsen utredas, varjämte förfarandet måste regleras.

Andra speciella frågor, som enligt direktiven borde uppmärksammas, var t. ex. spørsmålet om en separat överflyttning av kamerala göromål från de fristående organen till länsstyrelsen eller överförande av vissa kamerala uppgifter till riksbankens avdelningskontor.

I fråga om länsstyrelsernas och de fristående organens inre organisation framhöll departementschefen, att denna torde behöva beröras endast i den mån så befanns påkallat på grund av förändringar i länsförvaltningens yttre organisation eller i arbetsfördelningen mellan olika organ. Hinder borde dock ej möta att även eljest föreslå organisationsändringar som bedömdes medföra påtagliga fördelar framför nuvarande ordning.

Sammanfattningsvis uttalade departementschefen, att utredningen ytterst skulle syfta till att förutsättningslöst granska och framlägga förslag rörande principerna för den statliga länsförvaltningens ordnande för framtiden. Det ifrågasattes, om icke detta principförslag lämpligen kunde redovisas i samband med ett konkret förslag rörande lekmanamedverkan i länsstyrelserna. Samtidigt borde emellertid utredningen särskilt inriktas på vissa avsnitt, främst de problem som var föremål för utredning genom andra kommittéer, och resultaten av utredningen i dessa avseenden redovisas.

Utredningen skulle enligt direktiven ske i samråd med de däri berörda utredningarna och kommittéerna samt med andra utredningar, som behandlade i förevarande hänseenden aktuella frågor, liksom också med statskontoret och de centrala verk, vilkas verksamhetsområden berördes av utredningens förslag.

Till vårt ovan angivna huvuduppdrag har sedermera lagts ett speciellt utredningsuppdrag. På grundval av 1963 års militärassistentutrednings betänkande »Behovet av militärt utbildad personal vid överståthållarämbetet och länsstyrelserna» (stenc. Fö 1964:2) framlade nämligen Kungl. Maj:t förslag i ämnet till 1965 års riksdag (prop. nr 66). Riksdagen beslöt emellertid avslå förslaget om riktlinjer för den regionala militärassistentorganisationen samt hemställde, att det måtte uppdragas åt länsförvaltningsutredningen att skyndsamt pröva frågan. I anledning härav uppdrog Kungl. Maj:t i skrivelse den 3 juni 1965 åt oss att så skyndsamt som omständigheterna tillät utreda behovet av militärt utbildad personal vid överståthållarämbetet och länsstyrelserna.

Vi började vårt arbete under hösten 1961. Som en första uppgift såg vi att noggrant kartlägga den statliga länsförvaltningens arbetsuppgifter och organisation samt att så långt möjligt skaffa oss kännedom om dess funktionssätt. Tyngdpunkten lades därvid på de praktiska problem, särskilt i fråga om samordningen av olika verksamhetsgrenar, som enligt skilda myndigheters och befattningshavares erfarenhet framträtt. Utredningen i sin helhet har sålunda besökt fyra länsstyrelser, därvid även representanter för ett flertal fristående länsorgan varit närvarande. Hos ytterligare några andra länsstyrelser och länsorgan har överläggningar ägt rum och uppgifter inhämtats vid besök av ordföranden, sekreterarna och experten Wijkman. Därutöver har från samtliga länsstyrelser — i vissa fall efter hörande av andra länsmyndigheter — inhämtats uppgifter och synpunkter i olika hänseenden. Vidare har på vår begäran olika länsstyrelseexperter och chefstjänstemän hos länsnämnder vid föredragningar inför oss ingående redogjort för respektive myndigheters uppgifter, organisation och arbetsätt.

Under utredningsarbetets gång har vi, främst genom utredningens ordförande och sekreterare, samrått eller eljest upptagit kontakt med de centrala verk m. fl., som berörs av utredningsuppdraget, och med de utredningar som haft att behandla frågor av betydelse för vår utredning.

I vårt utredningsarbete har vi utgått från att arbetsfördelningen mellan å ena sidan de kommunala och regionala självstyrelseorganen och å andra sidan de statliga regionala organ, som representerar riksstyrelsen, skulle förbli i princip oförändrade. Vi har sålunda icke ansett det vara vår uppgift eller eljest funnit anledning att behandla frågan, huruvida i nämnda hänseende några principiella förändringar eller eljest väsentliga justeringar i den bestående arbetsfördelningen bör ske, detta så mycket mindre som det uppdragits åt den år 1964 tillsatta länsdemokratiutredningen att behandla detta problem.

Vår utredning har varit inriktad på två huvudfrågor, nämligen frågan om anordnande av medborgerlig representation i länsstyrelsen och frågan om bättre samordning av de olika länsorganens verksamhet. Vid våra överväganden i sistnämnda fråga fann vi det angeläget, att en närmare undersökning gjordes rörande möjligheterna att från länsstyrelsen utskilja sådana större arbetsområden eller ärendegrupper, som inte hade det samband med länsförvaltningen i övrigt, att för deras del några egentliga samordnings- och samverkansbehov på länsplanet syntes föreligga. Detta syntes oss vara fallet med länsstyrelsens uppgifter beträffande taxering samt uppbörd och folkbokföring. Vi hemställde därför hos chefen för inrikesdepartementet, att en särskild utredning i förevarande fråga måtte komma till stånd. I anledning härav tillsattes landskontorsutredningen i februari 1964.

Som följd av landskontorsutredningens förslag, att stora delar av landskontorets verksamhet skall utbrytas från länsstyrelsen och ombesörjas av

särskilda regionala organ, länsskatterätt och skatteverk, samt våra egna förslag i frågorna om medborgerlig representation i länsstyrelsen och samordning av den statliga länsförvaltningen har även länsstyrelsens inre organisation blivit en betydelsefull fråga.

Under den tid utredningsarbetet pågått har även andra förhållanden inträffat, som haft betydelse för vårt arbete och påverkat våra ställningstaganden. Sålunda har frågan om en ändrad länsindelning behandlats av den i januari 1963 tillsatta länsindelningsutredningen. Vidare har framlagts en rad utredningsbetänkanden m. m., som på ett eller annat sätt rört den statliga länsförvaltningen, dess uppgifter och organisation och över vilka vi avgivit remissyttranden. Flera av dem har lett till för vårt utredningsarbete betydelsefulla beslut av statsmakterna. Till de i detta sammanhang viktigaste hör beslutet om polisväsendets förststatligande från och med den 1 januari 1965, antagandet av ny naturvårdslag år 1964 och senare principbeslutet om vatten- och luftvårdens organisatoriska sammanförande med naturvården i inskränkt mening. Betydelsefulla är också besluten vid 1964 års höstriksdag om riktlinjer för en aktiv statlig lokaliseringspolitik och vid den följande vårriksdagen om organisationen för detta ändamål. De förslag, som övriga här åsyftade betänkanden m. m. innehåller, har statsmakterna ännu inte tagit ställning till, men de har självfallet varit i blickfältet vid våra överväganden. Detta gäller t. ex. socialvårdskonsulentutredningens förslag.

Ytterligare andra utredningar pågår, som berör eller kan komma att beröra uppgifter eller organisationen för den del av länsförvaltningen som närmast angår oss. Här må nämnas exempelvis förvaltningsdomstolskommittén, livsmedelsstadgekommittén, veterinärväsendeutredningen, bilregisterutredningen och rennäringssakkunniga.

Vad angår redovisningen av vår utrednings resultat så stod det redan på ett tidigt stadium klart, att det på grund av frågornas inbördes sammanhang skulle vara svårt att bryta ut och behandla en eller flera särskilda frågor för sig. Vi fann det i stället lämpligt att inrikta arbetet på att utarbeta ett samlat förslag, grundat på genomgång och överväganden av alla olika delfrågor. Det förslag vi nu framlägger är i överensstämmelse med direktiven ett principförslag. Ett sådant principförslag behöver helt naturligt kompletteras genom specialutredningar rörande organisationens närmare utformning och personalstater för de olika länsstyrelserna, ny länsstyrelseinstruktion och normalarbetsordning m. m. I dessa hänseenden innehåller alltså betänkandet icke några detaljerade förslag.

I betänkandet har icke annat än i undantagsfall kunnat beaktas ny eller ändrad lagstiftning eller vad som eljest förekommit efter den 31 december 1966.

... och ...

... och ...

... och ...

... och ...

... och ...

... och ...

... och ...

... och ...

... och ...

... och ...

... och ...

... och ...

AVDELNING II
NUVARANDE FÖRHÅLLANDEN

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

1950
1951
1952
1953
1954
1955
1956
1957
1958
1959
1960
1961
1962
1963
1964
1965
1966
1967
1968
1969
1970
1971
1972
1973
1974
1975
1976
1977
1978
1979
1980
1981
1982
1983
1984
1985
1986
1987
1988
1989
1990
1991
1992
1993
1994
1995
1996
1997
1998
1999
2000
2001
2002
2003
2004
2005
2006
2007
2008
2009
2010
2011
2012
2013
2014
2015
2016
2017
2018
2019
2020
2021
2022
2023
2024
2025

KAPITEL 1

Den statliga förvaltningen i länet

I det följande lämnas en översikt av den statliga förvaltningen i länet. Den begränsning, som detta uttryck i och för sig innehåller genom relationen till länet och statligt huvudmannaskap, kan och bör emellertid i detta sammanhang inte iakttagas strikt. I redogörelsen ingår sålunda också statliga regionala organ, såsom yrkesinspektionen och fiskeriintendenten, vilkas geografiska verksamhetsområden inte följer länsindelningen men som har arbetsuppgifter med viss anknytning till de egentliga länsorganens förvaltningsverksamhet. Likaså har medtagits icke statliga organisationer och befattningshavare — t. ex. företagareföreningen, handelskammaren, landsantikvarien, jaktvårdskonsulenten — som har vissa funktioner för statens räkning eller eljest i icke obetydlig omfattning bistår rent statliga länsmyndigheter, främst länsstyrelsen, med sin expertis.

De olika organen redovisas var för sig. Efter länsstyrelsen följer de utanför länsstyrelsen stående myndigheterna m. m., sammanförda och grupperade efter sina huvudsakliga uppgifter och samband, inbördes och med länsstyrelsen: sådana länsorgan som väsentligen har betydelse för samhällsplanering och samhällsbyggande, sådana som är verksamma inom socialvård samt hälso- och sjukvård och slutligen en tredje grupp, omfattande övriga organ. Som kommer att framgå av redogörelsen hör många av de fristående länsorganen, särskilt experterna, i själva verket hemma i flera olika sammanhang genom att deras expertis utnyttjas inom skilda sektorer av länsförvaltningen. Sambandslinjerna de olika organen emellan och till centrala och lokala förvaltningsmyndigheter antydes också i översikten.

Då man läser redogörelsen bör man beakta, att de skilda myndigheterna ifråga om funktionssättet delvis har olika karaktär. Länsstyrelsen är sålunda en allmän, mångsidig förvaltningsmyndighet för länet med självständig beslutanderätt i flertalet till dess ämbetsbefattning hörande frågor. Övriga statliga länsmyndigheter däremot är mera speciellt inriktade, var för sig, på ett avgränsat verksamhetsfält. Några länsorgan, såsom länsbostadsnämnd, lantbruksnämnd och liknande organ av nämndtyp, har självständig beslutanderätt, medan vissa andra (länsvägnämnd, länsnykterhetsnämnd) väsentligen har rådgivande och övervakande funktion liksom flertalet länsstyrelseexperter.

Beträffande länsstyrelsen har huvudvikten lagts på redogörelsen för landskansliet, under det att den andra avdelningen inom länsstyrelsen, landskon-

toret, behandlats mera summariskt, då en fyllig redogörelse för landskontoret lämnas i landskontorsutredningens betänkande, till vilket torde få hänvisas.

Till belysning av den regionala förvaltningen utomlands har ombudsmannen jur. kand. Per Langenfelt på vårt uppdrag utarbetat en översikt över förhållandena i detta hänseende i vissa främmande länder, vilken är fogad till betänkandet som *bilaga 1*.

En mera ingående redovisning av de statliga länsorganens — liksom också landstingets — arbetsuppgifter och samverkan inom samhällsplaneringen, socialvården, hälso- och sjukvården m. fl. områden lämnas i *bilaga 2* och *bilaga 3*. På vilka vägar man i dag sökt nå en samordning av den statliga länsförvaltningen belyses slutligen också i Avd. III kap. 1 under rubriken Samordningsproblemen.

Uppgifter om antalet anställda den 30 juni 1966 hos länsstyrelserna och vissa andra länsorgan har sammanställts i *bilaga 4*.

Länsstyrelsen

Enligt länsstyrelseinstruktionen den 30 maj 1958 (nr 333; efter ändringar i sin helhet intagen i SFS 1964:765) finns i varje län en länsstyrelse, för vilken landshövdingen är chef. Denne är inför Kungl. Maj:t ansvarig för länets styrelse och förvaltning.

Länsstyrelsen består av två avdelningar, landskansliet och landskontoret, samt, utom i Gotlands län, en länspolischefsexpedition. Landssekreteraren är chef för landskansliet, landskamreraren för landskontoret och länspolischefen för sin expedition. De är var för sin arbetsenhet landshövdingens ställföreträdare. Länsstyrelsens nuvarande organisation framgår av en i Avd. III kap. 7 intagen schematisk tablå.

Under länsstyrelsen lyder, i de avseenden och i den omfattning särskilda författningar anger, cheferna för de lokala skattemyndigheterna i länet, konsulenter inom lappväsendet, polischefer, utmätningmän, civilförsvarschefer samt övriga till de lokala skattemyndigheterna, lappväsendet, exekutionsväsendet, polisväsendet och civilförsvaret i länet hörande tjänstemän.

Länsstyrelsen lyder, till skillnad från övriga statliga länsorgan, direkt under Kungl. Maj:t. Med avseende på sin verksamhet är länsstyrelsen dock i begränsad omfattning skyldig att ställa sig till efterrättelse av vissa centrala ämbetsverk utfärdade föreskrifter.

Historik m. m.

I detta avsnitt lämnas en översiktlig, kronologisk redogörelse för utvecklingen beträffande länsstyrelsens organisation och ställning inom länsförvaltningen.

Genom 1634 års regeringsform skedde en första indelning av riket i egent-

liga förvaltningsområden, hövdingedömen eller, som de senare kom att kallas, län, och lades grunden till den högre civila lokalförvaltningen, representerad av länsstyrelserna. Beträffande länsstyrelsens organisation gavs i regeringsformen ingen annan bestämmelse än att i varje län skulle finnas en landshövding med en bokhållare och en handskrivare till sitt biträde. Landshövdingens kompetensområde var så avgränsat, att han utgjorde en ämbetsman med uppgifter endast inom civilförvaltningens område. År 1635 tillkom den första allmänna landshövdingeinstruktionen i den bemärkelsen, att den var likalydande för samtliga landshövdingar. Instruktionen var ett viktigt led i strävandena att centralisera förvaltningsmakten till konungen, eller snarare till riksstyrelsen, de fem kollegierna. Landshövdingen blev i egenskap av konungens ställföreträdare i länet, hans befallningshavare, kollegiernas exekutiva organ.

I en år 1687 utfärdad landshövdingeinstruktion omnämndes för första gången en uppdelning av länsstyrelseuppgifterna på nuvarande två avdelningar. Avdelningscheferna erhöll titlarna landssekreterare och landsbokhållare. Uttryckliga föreskrifter angående ärendefördelningen mellan avdelningarna intogs dock först i ett kungl. brev år 1752.

Under frihetstiden krävde ständerna ökat inflytande över rikets förvaltning och år 1734 tillskapades en landshövdingeinstruktion, som ansågs bättre anpassad till rådande statsskick. I denna fastslogs landshövdingens ansvar inför ej endast Kungl. Maj:t utan även rikets ständer. Det ankom på landshövdingen att med all makt hindra återinförande av kungligt envælde.

1734 års instruktion innebar betydelsefulla förändringar beträffande länsstyrelsens inre organisation. Dittills hade beslutanderätten i länsstyrelsen utövats av landshövdingen utan någon medverkan av avdelningscheferna. I instruktionen föreskrevs nu, att landshövdingens beslut måste kontrasigneras av landssekreteraren eller landskamreraren (vilken titel samtidigt infördes). Den förstnämnde ålades dessutom att därvid »giva landshövdingen tillkänna vad som kunde påminnas», något som således erinrade om reservationsskyldighet. Ehuru landshövdingen alltjämt var ensam beslutande utan formell föredragning, kan det sägas att länsstyrelsen år 1734 från att ha varit en individualmyndighet, d. v. s. utgjorts av en enda fysisk person, blev en kollektiv myndighet genom att dess beslut förutsatte samverkan av ämbetsmän. Den byråkratiska principen vann insteg inom den statliga lokalförvaltningen. Genom förutnämnda kungliga brev år 1752 angående fördelning av länsstyrelseärendena infördes bestämmelser om formelig föredragning i de ärenden som landshövdingen avgjorde. Avdelningscheferna var ända in på 1900-talet i stort sett de enda föredragandena.

Först i landshövdingeinstruktionen år 1855 gjordes försök till en definition av begreppet länsstyrelse: »Styrelsen inom varje län är anförtrodd åt en landshövding såsom Kungl. Maj:ts befallningshavande, vilken utövar densamma med biträde av landssekreterare och landskamrerare.» Genom denna

något oklara definition (som för övrigt länge bibehölls i stort sett oförändrad i senare instruktioner) avsåg man att framhålla det reella förhållandet, att länets styrelse icke utövades av landshövdingen ensam, ehuru han ägde exklusiv beslutanderätt, utan av honom jämte avdelningscheferna såsom föredragande. En nyhet innebar vidare stadgandet i 1855 års instruktion, att vid landshövdingevakans samt landshövdingens frånvaro länets styrelse skulle utövas av avdelningscheferna gemensamt under benämningen landshövdingeämbetet.

Den stora ökningen av länsstyrelsernas göromål i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet framtvängde en lösning av vissa organisatoriska problem, vilket resulterade i en ny landshövdingeinstruktion år 1918. Det hade länge stått klart, att med den växande arbetsbördan all föredragning i länsstyrelsen ej kunde ombesörjas av avdelningscheferna. På sina håll hade man redan börjat förfara så, att avdelningschef tidvis befriades från löpande göromål för att mera odelat kunna ägna sig åt större och viktigare frågor, därvid länsnotarier och länsbokhållare förordnades att föredraga eljest till avdelningschefens föredragning hörande ärenden. I något fall hade Kungl. Maj:t lämnat landshövdingen medgivande att beträffande lämpliga ärendegrupper förordna länsnotarie att vara föredragande i landssekreterarens ställe. Genom 1918 års instruktion tillskapades en helt ny, allmängiltig föredragningsordning. Det stadgades att länsassessor skulle under samma ansvar som avdelningschef i länsstyrelsen bereda och föredraga de ärenden, som bestämdes av Kungl. Maj:t i en för länet fastställd fördelningsplan. Vidare skulle det åligga länsnotarie och länsbokhållare att, om Kungl. Maj:t så förordnade, i avdelningschefens eller länsassessors ställe bereda och föredraga vissa grupper av ärenden.

En även i fortsättningen successivt ökande arbetsbörda för länsstyrelserna medförde emellertid snart behov av ytterligare förändringar med avseende på deras arbets sätt. På grundval av 1935 års länsstyrelseutrednings förslag utfärdades år 1937 en landshövdingeinstruktion, vilken innehöll flera betydelsefulla förändringar bland annat i fråga om föredragning och beslutanderätt vid förfall för landshövdingen. Systemet med s. k. enmansärenden, d. v. s. ärenden som kan avgöras av föredraganden ensam, infördes. För att länsstyrelserna själva vid behov skulle kunna avlasta avdelningschef en del av hans arbetsbörda medgavs dem rätt till s. k. delegation, varigenom handläggningen av vissa ärenden kunde anförtros underordnad föredragande. I enlighet med rådande praxis företogs även den ändringen, att beslutanderätten i landshövdingens frånvaro skulle gemensamt utövas av vederbörande avdelningschef och föredraganden.

Bland de förändringar i länsstyrelsens organisation, som härefter ägde rum under tiden fram till 1952 års genomgripande omorganisation, varom vidare nedan, må nämnas följande.

År 1943 infördes ett system med s. k. arbetsdetaljer i länsstyrelsen, vil-

ket i huvudsak innebar att inom vardera avdelningen inrättades detaljer, i regel fyra, vid vilka diariet fördes och till föredragning bereddades vissa bestämda, varandra närstående ärendegrupper. För varje detalj var under vederbörande föredragande en landskanslist eller landskontorist föreståndare.

År 1944 inrättades en särskild försvarsavdelning vid länsstyrelsen (omorganiserad år 1953 till en civilförsvarssektion), i vilken ingick en militär-assistent.

I samband med vägväsendets förstatligande från och med år 1944 blev de nyinrättade vägförvaltningarnas chefstjänstemän, vägdirektörerna, föredragande hos länsstyrelserna i vissa vägärenden. Vid vägdirektörens föredragning inför landshövdingen skall landssekreteraren närvara.

År 1947 intogs i landshövdingeinstruktionen en allmän bestämmelse att länsstyrelsen ägde i arbetsordningen eller eljest uppdraga beslutanderätten åt avdelningschef beträffande ärendegrupper av den art att de ej skäligen borde kräva deltagande av landshövdingen. För landskontorets vidkommande hade detta i begränsad utsträckning varit möjligt sedan år 1943.

Under förra delen av 1600-talet, då länen tillkom som enheter för den regionala civilförvaltningen, intog länsstyrelsen ställningen av en verklig *lantregering*. Konungamaktens befogenheter var i hög grad delegerade till landshövdingen i vad gällde länets inre angelägenheter. Orsaken härtill var främst de stora avstånden och dåliga kommunikationerna, vilka omöjliggjorde en effektiv central ledning av regionalförvaltningen. Trots att regeringsmakten successivt ökade och förutsättningarna även i övrigt för en starkare central ledning blev gynnsammare, bibehöll länsstyrelsen ända in på 1800-talet sin karaktär av lantregering.

Under 1800-talets senare del och särskilt under 1900-talet gick utvecklingen i riktning mot minskat inflytande för länsstyrelsen. Olika förvaltningsgrenar utsöndrades efter hand från länsstyrelsens ämbetsbefattning och lades direkt under ett centralt ämbetsverk, i allmänhet regionalt representerat av en chefstjänsteman. Exempel härpå utgör skogs- och domänväsendet, lantmäteriväsendet och det ecklesiastika boställsväsendet, alla på sin tid omfattande och viktiga länsstyrelseuppgifter. Centraliseringstenden- sen gjorde sig gällande även vid tillkomsten av nya statliga verksamhetsområden. För dessa tillskapades i regel speciella, under central myndighet lydande länsorgan vid sidan av länsstyrelsen. Det enda betydande undantaget härifrån utgjorde civilförsvaret, som emellertid även det ursprungligen föreslagits skola regionalt administreras av ett fristående organ. De nya fristående regionalorganen fick i de flesta fall länet till verksamhetsområde. De konstruerades antingen såsom konsulent- eller expertorgan under det centrala verket — ej sällan med direkt uppgift att samtidigt biträda länsstyrelsen i dess verksamhet — eller såsom kollegiala, med självständig

beslutanderätt utrustade organ, nämnder, vilkas verksamhet ofta icke var närmare reglerad i förhållande till länsstyrelsen.

1948 års länsstyrelseutredning, som hade att utreda bland annat frågan om länsstyrelsens ställning inom den regionala statsförvaltningen, pekade i sitt betänkande (SOU 1950: 28) på flera orsaker till nyss antydda centralisering av förvaltningen, vilka samtidigt resulterat i en långt gående differentiering på länsplanet. En av de främsta orsakerna ansågs vara de förbättrade kommunikationerna, vilka möjliggjorde snabb och kontinuerlig kontakt mellan de centrala myndigheterna — som blev allt flera — och deras regionala organ. Centralmyndigheternas ökade tillgång på kvalificerad personal för handhavande av de regionala förvaltningsuppgifterna hade också medfört att länsstyrelsen såsom mellaninstans betraktades som onödig. Länsstyrelsen hade vidare med sin dittillsvarande organisation haft svårt att tillgodose de centrala fackmyndigheternas krav på sakkunnig och enhetlig handläggning av de speciella förvaltningsuppgifterna. Slutligen ansågs länsstyrelsens organisation och traditionella ställning inom förvaltningen oförenlig med den lekmanamedverkan, som vissa förvaltningsgrenar krävde, samt med ett subordinationsförhållande till centralt verk.

Länsstyrelseutredningen framhöll bland annat, att en fortsatt reducering av länsstyrelsens kompetensområde skulle medföra att länsstyrelsen minskade i betydelse som allmänt remiss- och utredningsorgan åt Kungl. Maj:t. Vidare skulle länsstyrelsen, genom att verksamhetsområden av vital betydelse för länet ställdes utanför dess ledning och kontroll, få svårt att fullgöra i första hand sin allmänna, viktiga uppgift »att giva noggrann akt på länets tillstånd och behov samt i allt söka främja länets utveckling och dess befolknings bästa» men också andra uppgifter av mera löpande natur, vilka ägde ett nära samband med de fristående organens.

I syfte att åstadkomma en i möjligaste mån koncentrerad länsförvaltning föreslog länsstyrelseutredningen i sitt betänkande, i vad angick länsförvaltningens yttre organisation, bland annat att i länsstyrelsen skulle inordnas länsarbetsnämnden, länsbostadsnämnden, mödrahjälpnämnden (som numera upphört), länsnykterhetsnämnden och länsvägnämnden samt de fristående länsstyrelseexperterna socialvårdskonsulenten och lappfogden (numera förste konsulent vid lappväsendet). Beträffande flertalet av övriga experter föreslog utredningen, att dessa skulle kunna förordnas att vara föredragande eller eljest deltaga i handläggningen i länsstyrelsen av dem berörande ärenden.

I vad gällde länsstyrelsens inre organisation innehöll länsstyrelseutredningens förslag flera viktiga förändringar. De båda avdelningarna föreslogs uppdelade i sektioner — närmast motsvarande byråerna i de centrala ämbetsverken — vilket skulle underlätta en inre decentralisering av länsstyrelsearbetet. Avdelningscheferna skulle befrias från egen föredragning för att i stället kunna dels biträda landshövdingen i dennes allmänna verksamhet

vid sidan av länsstyrelsens egentliga uppgifter och dels enligt landshövdingens direktiv leda verksamheten inom länsstyrelsen. I handläggningen av vissa viktigare ärendegrupper föreslogs lekmän skola delta.

Efter remissbehandling av länsstyrelseutredningens förslag uppdrog Kungl. Maj:t åt utredningens sekreterare att i vissa avseenden överarbeta förslaget med utgångspunkt från antagandet att länsarbetsnämnden, länsbostadsnämnden, länsnykterhetsnämnden och länsvägnämnden tillsvidare icke skulle inordnas i länsstyrelsen men att förslaget i övrigt i tillämpliga delar borde genomföras.

I en promemoria den 14 juli 1951 (stencilerad) framlades förslag till en partiell länsstyrelsereform. I promemorian lämnades beträffande den yttre organisationen förslag till olika bestämmelser, avsedda att stärka garantierna för ökad samordning mellan länsorganen; endast mödrahjälpnämnden föreslogs inordnad i länsstyrelsen. I fråga om den inre organisationen åberopades i huvudsak länsstyrelseutredningens förslag.

Förslag till omorganisation av länsstyrelserna förelades 1952 års riksdag (prop. 155, SU 129). I propositionen, som med vissa smärre ändringar byggde på 1951 års förslag, förordades en intensivare samverkan på tjänstemannaplanet såsom den under rådande förhållanden lämpligaste vägen till samordning inom länsförvaltningen. Departementschefen ansåg sig icke kunna taga slutlig ställning till frågan om lekmanamedverkan i länsstyrelsen och kunde därför heller icke förorda att mödrahjälpnämnden inordnades i denna. — Den av riksdagen beslutade omorganisationen (rskr 240) trädde i tillämpning, såvitt gällde den inre organisationen i huvudsak den 1 januari 1953, och i övrigt den 1 augusti samma år. Sistnämnda dag trädde också en ny länsstyrelseinstruktion i kraft.

Den organisation som länsstyrelsen erhöll år 1953 är i allt väsentligt fortfarande gällande.

Önskemålet att bringa länsstyrelseinstruktionen till bättre överensstämmelse med föreskrifterna i allmänna verksstadgan samt vissa förändringar i taxeringsförfarandet föranledde utfärdandet av nu gällande 1958 års länsstyrelseinstruktion.

I samband med polisväsendets förstatisering den 1 januari 1965 uppdelades förutvarande landsfogdens funktioner som polischef och åklagare och inrättades i varje län en tjänst som länspolischef, vilken ingår i länsstyrelsen.

Den nuvarande ordningen

Framställningen i detta avsnitt berör i första hand länsstyrelsens organisation och därmed sammanhängande frågor. Länsstyrelsens arbetsuppgifter nämnes här endast översiktligt; de redovisas mera i detalj i samband med redogörelsen i *bilagorna* 2 och 3 för de olika verksamhetsområdena inom länsförvaltningen.

Arbetsuppgifter

Länsstyrelsens kompetensområde sträcker sig över praktiskt taget samtliga verksamhetsgrenar inom den statliga regionala förvaltningen. Såsom tillsyns-, fastställelse- och besvärsmyndighet utövar länsstyrelsen även visst inflytande över den kommunala förvaltningen.

Till skillnad från övriga statliga länsorgan har länsstyrelsen — vid sidan av sina bestämda förvaltningsuppgifter — vidsträckta allmänna befogenheter. Enligt instruktionen skall länsstyrelsen sålunda »giva noggrann akt på länets tillstånd och behov samt i allt söka främja länets utveckling och dess befolknings bästa». Om länsstyrelsen finner åtgärd påkallad, som den icke själv äger vidtaga, bör länsstyrelsen göra framställning i ämnet hos Kungl. Maj:t eller vederbörande myndighet. Länsstyrelsen bör i övrigt hålla Kungl. Maj:t underrättad om sådant som kan vara av särskild vikt att veta beträffande länet. Det åligger vidare länsstyrelsen att verka för att den statliga verksamheten inom områden, som länsstyrelsen har att befatta sig med, i möjligaste mån samordnas. Dessa länsstyrelsens allmänna uppgifter lämnar stort utrymme för initiativ av olika slag.

Såsom högsta polismyndighet i länet har länsstyrelsen ansvaret för och ledningen av polisverksamheten i enlighet med bestämmelser i polisinstruktionen. Länsstyrelsen skall bland annat tillse att allmän ordning och säkerhet upprätthålles, ägna uppmärksamhet åt polisväsendets organisation och effektivitet samt svara för planeringen av länets polisberedskap.

I den omfattning som anges i skilda författningar har länsstyrelsen vidare att ta befattning med socialvården, hälso- och sjukvården, ekonomiskt lokaliseringstöd, plan- och byggnadsväsendet, fastighetsbildningsväsendet, naturvården, väg- och trafikväsendet, brandförsvaret, civilförsvaret och annan försvarsberedskap, exekutionsväsendet, folkbokföringsväsendet, beskattnings- och uppbördsväsendet samt medelsförvaltningen.

Utöver ärenden inom nyss angivna större ämnesområden handlägger länsstyrelsen också åtskilliga speciella ärenden, av vilka som exempel kan nämnas ärenden angående pass, lotterier, explosiva varor, jakt, fiske, handel, medborgarskap, äktenskapsdispenser, rusdrycker och öl, fastighetsförvärv, kommunala lån m. m., allmänna val och kommunal, ecklesiastik, administrativ eller judiciell indelning.

Till länsstyrelsens särskilda uppgifter hör också att i olika avseenden bevaka kronans rätt samt, såvitt det ej ankommer på annan myndighet, tillse att dess egendom inom länet ej vanvårdas eller obehörigen disponeras.

Länsstyrelsen skall på begäran tillhandagå andra myndigheter med upplysningar och biträde. Som regional remissmyndighet åt Kungl. Maj:t och de centrala ämbetsverken fyller länsstyrelsen en viktig uppgift.

En viktig del av länsstyrelsens ämbetsbefattning utgör den *tillsyn*, som länsstyrelsen i olika avseenden har att utöva. Länsstyrelseinstruktionen innehåller härvidlag en allmän föreskrift, att länsstyrelsen inom de större

verksamhetsområdena skall övervaka att andra statliga myndigheter, kommuner och enskilda fullgör sina författningsenliga åligganden. Tillsynsbefogenheterna — närmare angivna i författningar på respektive områden — torde vara särskilt uttalade inom plan- och byggnadsväsendet, socialvården, den allmänna hälsovården, civilförsvaret och brandväsendet. Störst betydelse har tillsynen över den kommunala verksamheten, närmast den s. k. reglerade förvaltningen, vilken i stor utsträckning omfattar uppgifter av statlig karaktär och handhas av olika kommunala nämnder.

Länsstyrelsen utövar sin uppsikt på i huvudsak tre olika sätt, nämligen genom allmän tillsyn av skiftande beskaffenhet, fastställelseprövning (bebyggelseplaner, kommunala stadgor m. m.) och besvärprövning.

Den allmänna tillsynen inskränker sig i många fall till ett rådgivnings- och anmaningsförfarande men är stundom förenad med vissa maktbefogenheter, såsom rätt att utfärda förbud, förelägga vite eller vidtaga åtgärder i det kommunala organets respektive den enskildes ställe. Länsstyrelsens rätt enligt länsstyrelseinstruktionen att föranstalta om sammanträde med kommunala myndigheter eller enskilda personer för överläggningar i viss fråga kan, såsom sammanhängande med länsstyrelsens initiativrätt, också sägas utgöra ett led i den allmänna tillsynen. Detsamma gäller länsstyrelsens befogenhet enligt kommunallagen och landstingslagen att förordna om sammanträde med kommunalfullmäktige, resp. att hos Kungl. Maj:t göra framställning om landstingsmöte.

Såsom besvärmyndighet prövar länsstyrelsen såväl beslut av kommunala organ (fullmäktige, drätselkammare eller kommunalnämnd, styrelser och nämnder samt undantagsvis kommunal befattningshavare, exempelvis brandchef) som beslut av andra offentliga, statliga intressen företrädande organ och befattningshavare (t. ex. länsvägnämnd, vägsynenämnd, arrendenämnd, valnämnd, polismyndighet, utmätningsman, intendent för utskänkingsärenden, särskilt förordnad förrättningsman) ävensom sammanslutningar av enskilda (vägförening, jaktvårdsområde, fiskevårdsområde, allmänningsstämma).

Den statliga verksamhetens ökade omfattning i länen och tillkomsten av allt flera fristående organ har medfört behov av *samordning och samverkan* inom länsförvaltningen. Särskilt gäller detta på samhällsplaneringens område, där olika länsorgan var för sig handlägger frågor av allmän och vital betydelse för länet i dess helhet. I flera av de viktigare organens instruktioner finns numera också — främst såsom ett resultat av 1948 års länsstyrelseutrednings arbete — intagna bestämmelser om samverkan av organisatorisk eller annan art. Vid sidan härav förekommer — varifrån tills vidare bortses — samverkan i praxis genom sporadiska underhandskontakter i växlande former mellan länsorganen.

Det är naturligt att länsstyrelsen såsom det centrala länsorganet särskilt

ålagts att svara för samordning av förvaltningsverksamheten i länet. Som tidigare omtalats har länsstyrelsen sålunda att allmänt verka för att den statliga verksamheten inom sådana områden, med vilka länsstyrelsen har att taga befattning, i möjligaste mån samordnas. Det åligger vidare länsstyrelsen att i erforderlig omfattning följa verksamheten inom länsarbetsnämnd, länsbostadsnämnd, lantbruksnämnd och länsskolnämnd samt hos andra statliga länsmyndigheter, vilkas arbetsuppgifter berör till länsstyrelsens ämbetsbefattning hörande frågor. Till länsstyrelseinstruktionens mera allmänt hållna föreskrifter om samverkan hör också bestämmelsen att länsstyrelsen i erforderlig utsträckning skall samarbeta och samråda med andra statliga myndigheter, kommunala myndigheter samt företrädare för menigheter och sammanslutningar.

Med länsstyrelseinstruktionens nu nämnda bestämmelser om samverkan i länsförvaltningen korresponderar föreskrifter i länsnämndernas och vissa andra beslutande länsorgans instruktioner. Länsstyrelsen skall sålunda under rättas om länsarbetsnämndens, länsbostadsnämndens, lantbruksnämndens och länsskolnämndens sammanträden och därvid förekommande ärenden. Landshövdingen, landssekreteraren eller annan av länsstyrelsen därtill förordnad tjänsteman äger närvara vid dessa myndigheters — dock ej länsskolnämndens — sammanträden och delta i överläggningarna. Den ledamot i länsskolnämnden, som länsstyrelsen äger utse, är vanligtvis en tjänsteman hos länsstyrelsen. Landshövdingen eller avdelningschef må närvara vid hushållningssällskapets sammanträden och delta i överläggningarna. Vidare innebär den skyldighet som åligger vissa nämnder att vid handläggningen av viktigare frågor, berörande annan länsmyndighets arbetsområde, bereda representant för denna tillfälle delta, att även länsstyrelsen kan komma att engageras. I åtskilliga instruktioner föreskrives att vid behov samråd skall ske med andra berörda myndigheter, däribland länsstyrelsen.

I detta sammanhang kan nämnas den möjlighet till samordning av länsstyrelsens och länsnämndernas verksamhet som landshövdingens ordförandeskap i flertalet nämnder erbjuder.

Av betydelse för organisatorisk samverkan i länsförvaltningen är också länsstyrelsens möjlighet enligt länsstyrelseinstruktionen att såsom föredragande anlita vissa länsstyrelseexperter, m. m.

Vägdirektören är sedan år 1943 obligatoriskt föredragande i vissa angivna vägårenden och kan av länsstyrelsen åläggas föredragning jämväl i andra ärenden inom kommunikationsväsendet. Länsstyrelsen äger — i huvudsak sedan den 1 augusti 1953 — uppdraga åt jämväl följande befattningshavare att vara föredragande i ärenden berörande deras verksamhetsområden, nämligen annan tjänsteman vid vägförvaltningen än vägdirektören, länsarkitekten, biträdande länsarkitekt och assistent vid länsarkitektkontoret, länsläkaren, biträdande länsläkare, länsveterinären, länsingenjören, socialvårdskonsulenten, intendenten för utskänkningsärenden samt konsulent

inom lappväsendet. I Gotlands län kan vidare polischefen och polissekretären i Visby polisdistrikt åläggas föredragningskyldighet. Länsstyrelsen — i särskilda fall landshövdingen eller avdelningschef — kan också bestämma, att i handläggningen av visst ärende eller vissa slag av ärenden skall deltaga tjänsteman som nyss sagts, även om han ej är föredragande, ävensom överlantmätaren, biträdande överlantmätare, kontorslantmätare, länsbrandinspektören, länsarbetsdirektören, länsbostadsdirektören, lantbruksdirektören, länsjägmästaren, länskolinspektören och skolinspektör eller annan tjänsteman hos länsarbetsnämnden, länsbostadsnämnden, lantbruksnämnden, skogsvårdsstyrelsen och länskolnämnden.

Inre organisation, m. m.

Länsstyrelsens båda avdelningar är var för sig indelade i sektioner.

Landskansliet är i regel indelat i en allmän sektion, en planeringssektion och en civilförsvarssektion. I sju län (B, M, O, P, Y, AC, BD) finns även en socialsektion för ärenden som i övriga län handlägges inom allmänna sektionens socialdetalj. I Gotlands län består landskansliet dock av endast en civilförsvarssektion och en sektion för övriga ärenden. Vidare saknar Stockholms län egen civilförsvarssektion; gemensamma för länet och Stockholms stad finns i stället en civilförsvarssektion och en allmän beredskapssektion.

Till civilförsvarssektionen — med undantag av den för Stockholms stad och län gemensamma — hör en allmän beredskapsdetalj och ett priskontor.

På de olika sektionerna handlägges företrädesvis följande grupper av ärenden, nämligen på

allmänna sektionen: allmän ordning och säkerhet, polisväsendet utom ärenden som handlägges på länspolischefens expedition, personalfrågor beträffande landskansliet och den lokala polisorganisationen, utsköningsväsendet, kommunala frågor, allmänna val samt, såvitt det ej hör till annan sektion, socialvård och hälso- och sjukvård,

planeringssektionen: plan- och byggnadsväsendet, fastighetsbildning, naturvård, fornminnen, elektrifiering, väg- och trafikväsendet samt kommunal, administrativ, judiciell eller ecklesiastik indelning,

civilförsvarssektionen: civilförsvaret och brandväsendet samt, på allmänna beredskapsdetaljen, övrig försvarsberedskap utom beredskapen för polisväsendet samt

socialsektionen (där sådan finns): socialvård samt hälso- och sjukvård ävensom andra därmed sammanhängande frågor.

Landskontoret är indelat i en kameralsektion, en taxeringssektion och en uppbördssektion. Till kameralsektionen hör prövningsnämndens kansli och till taxeringssektionen ett varuskattekontor. Vid landskontoret finns därjämte ett datakontor, vilket i Uppsala, Gotlands, Blekinge, Hallands och Jämtlands län hör till uppbördssektionen och i övriga län utgör en särskild sektion, datasektionen.

På sektionerna handlägges i huvudsak följande ärendegrupper, nämligen på

kameralsektionen: allmänt ekonomiska ärenden samt andra kamerala ärenden än uppbördsärenden, ärenden angående utseende av ledamöter i beskattningsnämnder och övriga ärenden rörande taxeringsorganisationen, ärenden som enligt taxeringsförfattningarna skall handläggas av prövningsnämndens kansli, arvs- och gåvoskatt ävensom vissa personal- och löneärenden beträffande såväl länsstyrelsens och häradskrivarorganisationens personal som befattningshavare inom de lokala polis- och exekutionsorganisationerna samt länsarkitektorganisationen och länskskolnämnden,

taxeringssektionen: skatte- och taxeringsfrågor, i den mån de ej hör till annan sektion, samt

uppbördssektionen: ärenden rörande folkbokförings-, uppbörds-, och in-drivningsväsendet samt speciella skatter, i den mån ärendena ej hör till annan sektion, samt

datasektionen: ärenden rörande anskaffning, underhåll och drift av länsstyrelsens datamaskinanläggning samt rörande folkbokföringen utom i fråga om besvär eller underställning i kyrkobokförings- och mantalsskrivningsfrågor.

Chefer för länsstyrelsens olika sektioner är, för envar av allmänna sektionen, planeringssektionen, kameralsektionen, uppbördssektionen och, i vad avser Gotlands län, sektionen för övriga ärenden en förste länsassessor, för taxeringssektionen en förste taxeringsintendent, för civilförvarssektionen en civilförvarsdirektör, för socialsektionen en länsassessor och för data-sektionen en byrådirektör. I Gotlands län är dock landskamreraren tillika chef för kameralsektionen.

I de tre största länen finns på vardera avdelningen en förste länsassessor, som ej är sektionschef. Denne är avdelningschefens ställföreträdare.

På *länspolischefens expedition* handlägges ärenden som angår polisens verksamhetsformer, samarbete med åklagarmyndigheter och polisenämnder samt informationsverksamhet, vissa av de ärenden som enligt polisinstruktionen ankommer på länsstyrelsen (i huvudsak angående ledningen av polistyrkorna i länets polisdistrikt, länstrafikgruppens verksamhet, rekrytering och fortbildning av polismän samt försvarsplanläggningen) ävensom ärenden som enligt lag eller annan författning ankommer på länspolischefen.

Inom ramen för länsstyrelseinstruktionen eller eljest av Kungl. Maj:t utfärdade föreskrifter har länsstyrelsen att i arbetsordning meddela erforderliga bestämmelser angående bland annat fördelning av ärendena mellan sektionerna — i praktiken dock i huvudsak bestämd genom av Kungl. Maj:t fastställda diarieplaner för de olika sektionerna — föredragandenas tjänstgöring å sektionerna, grunderna för fördelning av föredragningsskyldigheten samt beslutanderättens fördelning. Utan hinder av arbetsordningens

föreskrifter har avdelningschef rätt att göra tillfälliga ändringar beträffande tjänstgöringen på sektionerna. Jämväl ändringar i arbetsfördelningen må bestämmas av honom eller, efter hans bemyndigande, av sektionschef. Ändringar som nu sagts må dock ej vidtagas såvitt angår vägdirektören eller förste taxeringsintendenten och denne underställd personal.

Avdelningscheferna, vilka sedan sektionsindelningens genomförande i princip varit befriade från föredragningssskyldighet, har vid sidan av uppgiften att närmast under landshövdingen leda sin avdelnings verksamhet (överdirektörsuppgift) bland annat att öva tillsyn över och svara för samordning och enhetlighet i länsstyrelsens inre arbete (expeditionschefsuppgifter). Landskamreraren åligger, utöver uppgiften att vara avdelningschef, att tjänstgöra som ordförande i prövningsnämnden och fastighetsprövningsnämnden.

Sektionscheferna har var för sin sektion till huvudsaklig uppgift att följa utvecklingen inom sektionens verksamhetsområde, att föredraga eller själva avgöra sektionen tillhörande ärenden samt att leda, fördela och övervaka arbetet inom sektionen. Förste taxeringsintendenten åligger därutöver bl. a. att närmast under landshövdingen tillse att taxeringsarbetet i första instans ordnas och bedrivs på ett ändamålsenligt sätt.

Länspolischefen har avdelningschefs ställning i det avseendet, att han såvitt angår ärenden som hör till hans expedition, bland annat den operativa polisverksamheten, är landshövdingens ställföreträdare. Ehuru även i övrigt utrustad med vidare befogenheter än sektionscheferna, har han liksom dessa viss föredragningssskyldighet samt ansvaret för arbetet på sin expedition.

I fråga om fördelning av *beslutanderätten* i länsstyrelsen meddelas vissa allmänna bestämmelser i länsstyrelseinstruktionen. Av Kungl. Maj:t fastställt exempel på arbetsordning för länsstyrelserna innehåller närmare anvisningar härom.

Landshövdingen äger ensam besluta i alla ärenden som föredrages för honom (landshövdingeärenden). För att kunna fylla sin tidigare nämnda uppgift att svara för samordning och enhetlighet i länsstyrelsearbetet skall vederbörande avdelningschef i princip deltaga i handläggningen av dessa ärenden. I handläggningen av vissa, i instruktionen särskilt angivna landshövdingeärenden rörande i huvudsak länsstyrelsens personal och arbetsförhållanden skall båda avdelningscheferna deltaga.

Länsstyrelsen må i arbetsordning eller eljest uppdraga beslutanderätten åt avdelningschef beträffande vissa grupper av ärenden (avdelningschefsärenden). På samma sätt kan också uppdragas åt sektionschef eller annan föredragande att, på föredragning av eller eljest i närvaro av annan tjänsteman, meddela beslut i vissa ärendegrupper som ej anses kräva deltagande av landshövdingen eller avdelningschefen (sektionsärenden). Yppas vid handläggningen av sektionsärende olika meningar bland de deltagande eller

kan beslut i sådant ärende väntas medföra verkningar utöver det enskilda fallet, skall ärendet hänskjutas till avgörande av avdelningschefen eller, om ärendet anses bli prejudicerande eller få större räckvidd, underställas landshövdingen.

Sektionschef eller annan föredragande må ensam meddela beslut dels i ärenden av expeditionell natur och dels i sådana, i arbetsordningen angivna ärenden, vilkas avgörande ej skäligen bör kräva deltagande av mer än en person (enmansärenden). Kungl. Maj:t föreskriver i särskild ordning vilka ärendegrupper som får handläggas som enmansärenden.

Avdelningschef skall beträffande ärenden, vari han utövar beslutanderätten, opåmint hålla landshövdingen underrättad om viktigare avgöranden och tillämpad praxis. Samma skyldighet åligger sektionschef och annan föredragande gentemot avdelningschefen.

Utän hinder av arbetsordningen äger landshövdingen påkalla föredragning av ärende som skolat handläggas som avdelningschefs-, sektions- eller enmansärende. Avdelningschef kan på liknande sätt påkalla föredragning eller själv besluta i ärende, hänförligt till de två sistnämnda grupperna.

Länspolischefen utövar ensam beslutanderätten i ärenden rörande polisens verksamhetsformer samt de länsstyrelsen åvilande ärenden angående i huvudsak den operativa polisverksamheten, vilka enligt vad ovan sagts skall handläggas på hans expedition (länspolis chefsärenden). Länspolischefen har beträffande dessa ärenden — i likhet med vad som gäller för avdelningschef — viss anmälnings- och underställningsskyldighet gentemot landshövdingen. Landshövdingen äger vidare på föredragning av länspolischefen själv besluta i nu angivna ärenden, när fråga är om allvarliga ordningsstörande händelser, händelser som kräver operativa överväganden, m. m.

Länspolischefen må i arbetsordning åläggas att för landshövdingen föredraga eller själv avgöra jämväl sådana på landskansliet ankommande ärenden, som angår poliväsendets organisation och därmed sammanhängande frågor, allmän ordning och säkerhet, vapeninnehav samt tävling på väg. Sektionschef skall tillse att länspolischefen i dessa ärenden erhåller nödigt biträde av sektionens personal.

Vissa i länsstyrelseinstruktionen närmare angivna ärenden ävensom ärenden, vari landshövdingen förbehållit sig beslutanderätten, får endast undantagsvis avgöras i hans frånvaro.

Vad i länsstyrelseinstruktionen stadgas om föredragande och föredragning, skyldighet att anmäla avvikande mening samt beslutanderättens utövande gäller också de länsstyrelseexperter, chefstjänstemän hos länsnämnder, m. fl., som är föredragande eller deltar i ärendehandläggningen, dock att skyldigheten för föredragande att upprätta och expediera beslut i stället skall ankomma på vederbörande sektionschef. Denne skall för övrigt också tillse att erforderligt biträde lämnas de föredragande.

Finner länsstyrelsen vid behandling av ett ärende nödigt höra länets invånare eller menighet inom länet eller vill länsstyrelsen eljest i viss fråga överlägga med kommunala myndigheter eller enskilda personer, äger länsstyrelsen föranstalta om sammanträde inför länsstyrelsen eller någon dess tjänsteman. För utredning i anhängigt ärende må länsstyrelsen vidare, med iakttagande i vissa fall av särskilda bestämmelser därom, anordna muntligt förhör inför länsstyrelsen; förhör förekommer regelbundet i ärenden angående utvisning av utlänning, tvångsintagning å allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare samt omhändertagande för samhällsvård enligt barnavårdslagen. Länsstyrelsen äger också förordna om vittnesförhör vid allmän underrätt.

Länsstyrelsen bör, om möjligt regelbundet, för överläggningar i tjänsteärenden av mera allmän betydelse sammankalla länets polischefer, civilförsvarschefer, utmätningsmän och chefer för lokala skattemyndigheter.

Förutom sin allmänt administrativa personal har länsstyrelsen också vissa tjänstemän som främst arbetar med speciella uppgifter, nämligen barnavårdskonsulent, länsplanerare (planeringsdirektör, byrådirektör), militärassistent, civilförsvarsingenjör, föreståndare för priskontoret samt i flertalet län en hel- eller deltidsanställd naturvårdssakkunnig (naturvårdsintendent).

I varje län finns sedan år 1945 en *barnavårdskonsulent* (från början benämnd barnavårdsassistent), vilken såsom länsstyrelsens tjänsteman handhar vissa uppgifter inom barnavården.

Barnavårdskonsulentens huvuduppgifter anges i Kungl. Maj:ts kungörelse den 9 december 1960 (nr 720) med bestämmelser angående barnavårdskonsulenterna vid länsstyrelserna. Sammanfattningsvis kan barnavårdskonsulentens uppgifter sägas i första hand vara inriktade på tillsyn och rådgivning i fråga om fosterbarnsvården och barnavårdsanstalterna.

Det åligger konsulenten att i länsstyrelsen vara föredragande i eller biträda vid handläggningen av de ärenden rörande barnavård som länsstyrelsen bestämmer. Konsulenten skall särskilt ta befattning med den verksamhet beträffande barnavårdsanstalterna och fosterbarnsvården i länet, som ankommer på länsstyrelsen. Vidare åligger det konsulenten att biträda barnavårdsnämnderna vid anskaffande av fosterhem och i mån av tid även bistå dem vid utredningar med anledning av ansökningar om tillstånd att mottaga fosterbarn. I län där särskilt barnavårdsombud är anställt är konsulenten i princip befriad från göromål rörande fosterhemsförmedlingen.

En viktig del av barnavårdskonsulentens arbete utgör inspektionerna av länets barnavårdsanstalter. Vidare skall konsulenten följa intagningen i barnhem och — i förekommande fall i samråd med vårdnadshavaren, barnavårdsnämnden och barnhemmets styrelse — verka för att barnen intages i lämpligaste barnhem eller, om det skulle vara bättre för dem, placeras i enskilt hem.

I fråga om fosterbarnsvården åligger det barnavårdskonsulenten att genom resor eller på annat sätt hålla sig noggrant underrättad om förhållandena inom fosterbarnsvården. Konsulenten skall även verka för att det finns erforderlig tillgång på lämpliga fosterhem.

Barnavårdskonsulenten skall tillhandagå myndigheter och enskilda med upplysningar och råd i olika barnavårdsfrågor. Konsulenten skall fortlöpande samverka med vederbörande socialvårdskonsulent och samarbeta med andra inom barnavården verksamma myndigheter, sammanslutningar m. fl.

Socialstyrelsen äger att hos länsstyrelsen påkalla biträde av barnavårdskonsulenten för verkställande av särskild inspektion eller utredning eller för annan angelägenhet på barnavårdens område.

Vid flertalet länsstyrelser anställdes under åren omkring 1960 såsom extra befattningshavare en s. k. länsutredare, vars främsta uppgift blev att biträda vid upprättandet av länsstyrelsernas förslag till indelning av länen i kommunblock. Vid sidan härav bedrev länsutredaren i många fall fortlöpande utredningsarbete — insamlande och systematisering av material samt upprättande av prognoser för olika områden av samhällslivet — till grund för industrilokalisering, bebyggelseplanering och annan samhällsplanerande verksamhet och medverkade därvid ej sällan i länsstyrelsens handläggning av aktuella ärenden med näringsgeografisk eller samhällsekonomisk anknytning.

Samtidigt med tillkomsten av planeringsråden vid länsstyrelserna den 1 juli 1965 — varom mera i den fortsatta framställningen — inrättades vid varje länsstyrelse en tjänst som *länsplanerare* (byrådirektör, i vissa län planeringsdirektör). Länsplaneraren, som ersatt den tidigare länsutredaren, är icke inordnad i viss sektion. Det åligger honom att göra utredningar och avge förslag i frågor om samhällsplanering i länet, att närmast under landssekreteraren handlägga ärenden om statligt stöd som avser näringslivets lokalisering och att i den utsträckning länsstyrelsen bestämmer vara föredragande i planeringsärenden. Antalet befattningshavare för ifrågavarande uppgifter har i alla län successivt ökats.

Vid flertalet länsstyrelser finns numera anställd en särskild befattningshavare för naturvårdsverksamheten, ofta benämnd *naturvårdsintendent* eller liknande. Denne, som i ett tiotal län tjänstgör på heltid, tillhör planeringssektionen men tar också befattning med vissa ärenden på landskansliets övriga sektioner. En av naturvårdsintendents huvuduppgifter är att leda det långsiktiga inventeringsarbete i länet, som skall tjäna som underlag för länsstyrelsens åtgärder enligt naturvårdslagen m. m. Bland viktigare löpande ärenden, som beredes av naturvårdsintendenten, kan nämnas sådana som angår avsättandet av naturreservat, förordnande om strandskydds- eller landskapskyddsområde, meddelande av täktillstånd, fridlysning av naturminne, växter eller djur samt utlåtande i vatten- och avloppsfrågor. Naturvårdsintendenten ombesörjer vidare länsstyrelsens registrering av natur-

vårdsbeslut och rapportering till statens naturvårdsnämnd. Han är också den som närmast svarar för tillsyn och rådgivning beträffande kommunernas naturvårdsarbete.

Militärassistenter — en i varje län — tjänstgör på landskansliet utan att tillhöra viss sektion; i praxis anses de vara direkt underställda landshövdingen och landssekreteraren. De är antingen i kommandoväg förordnade, av försvarsstaben avlönade officerare på aktiv stat eller också arvodesanställda pensionerade officerare. Enligt länsstyrelseinstruktionen åligger det militärassistent att vara kontaktman mellan länsstyrelsen och de militära myndigheterna, att då länsstyrelsen av särskilda skäl så förordnar vara föredragande samt att enligt länsstyrelsens närmare bestämmande biträda vid handläggningen av försvarsärenden ävensom utföra de övriga uppgifter, som enligt länsstyrelsens arbetsordning eller särskilt meddelade föreskrifter ankommer på honom. Militärassistentens främsta uppgift i praxis torde vara att biträda landssekreteraren vid planläggningen av det civila totalförsvaret och vid ledningen av länsstyrelsens fortlöpande verksamhet på detta område. I vissa län ianspråktares militärassistenten dock i stor utsträckning för handläggning, såsom föredragande eller eljest, av mera löpande rutinärenden, som har anknytning till militära förhållanden utan att angå länsstyrelsens egentliga krigsplanläggning. Militärassistenten och dennes arbetsuppgifter behandlas närmare i avd. III kap. 5.

Civilförsvarsingenjör handlägger under civilförsvarsdirektören företrädesvis ärenden rörande byggnadstekniska frågor och andra ärenden av teknisk natur och kan därvid åläggas föredragningskyldighet.

På priskontoret (saknas i Stockholms län), vilket jämte allmänna beredskapsdetaljen tillhör civilförvarssektionen, handlägges ärenden som har avseende på länsstyrelsens uppgift att biträda statens pris- och kartellnämnd vid inhämtandet av uppgifter enligt lagen om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden. *Föreståndaren* är föredragande i dessa ärenden samt arbetsledare för *priskontoret*.

Enligt Kungl. Maj:ts kungörelse den 29 januari 1965 (nr 10) skall från och med den 1 juli 1965 i varje län finnas ett *planeringsråd*. Dess uppgift är att som rådgivande organ deltaga i länsstyrelsens handläggning av sådana ärenden om samhällsplanering eller kommunal, administrativ eller judiciell indelning eller näringslivets lokalisering, som är av allmän betydelse eller av större vikt. Rådet utgöres av nio inom länet bosatta ledamöter, av vilka fyra utses av Kungl. Maj:t bland personer som är väl förtrogna med arbetsmarknaden, näringslivet och förhållandena i övrigt inom länet samt fem av landstinget bland personer med erfarenhet av kommunala värv och företrädesvis så, att olika delar av länet blir representerade. För län med stad utanför landsting gäller särskilda regler med avseende på fördelningen av ledamöter mellan staden och länet i övrigt.

Såsom ett slags expertorgan till länsstyrelsen finns i varje län ett *naturvårdsråd* samt i flertalet län ett »*länsråd*» eller liknande. Råden har utbildats i praxis och deras verksamhet är icke författningsmässigt reglerad. De är av varierande storlek och sammansättning och sammanträder mer eller mindre regelbundet.

De större, mera regelbundet sammanträdande länsråden, vilka mestadels fungerar som både samordnande och rådgivande organ i viktigare samhällsplaneringsfrågor, består av en större krets länsstyrelseexperter och andra tjänstemän, representerande flertalet statliga verksamhetsområden. I ett länsråd av detta slag är antingen landshövdingen eller landssekreteraren ordförande, och i övrigt deltar planeringsassessorn, länsarkitekten, länsingenjören, vägdirektören, överlantmätaren, länsläkaren och länsnämndernas cheftjänstemän.

Naturvårdsråden är ej endast rådgivande organ utan verkställer ofta egna utredningar och framlägger förslag i olika naturvårdsfrågor. Ett naturvårdsråd av genomsnittstyp synes vara sammansatt av landshövdingen, ordförande, landssekreteraren, vice ordförande, länsarkitekten, vägdirektören, överlantmätaren, länsjägmästaren, landsantikvarien, naturvårdsintendenten samt svenska naturskyddsföreningens länsombud. Bland andra förekommande ledamöter kan nämnas hushållningssällskapets trädgårdskonsulent samt representanter för landstinget och naturvårds- och hembygdsföreningar.

Det har tidigare nämnts, att länsstyrelsen i sin verksamhet i begränsad omfattning har att ställa sig till efterrättelse vissa av centrala ämbetsverk utfärdade föreskrifter, och här skall endast anmärkas, att de centrala verk, varom i första hand är fråga, utgöres av socialstyrelsen, civilförsvarsstyrelsen, överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap, statens pris- och kartellnämnd och riksrevisionsverket.

Besvär över länsstyrelsens beslut anföres i regel direkt hos Kungl. Maj:t och prövas i statsrådet eller av regeringsrätten. I vissa fall skall dock besvär anföras hos annan myndighet, såsom hovrätten (utsökningsmål, arvs- och gåvoskatt, m. m.), kammarrätten (skatte- och uppbringningsmål, mantalskrivnings- och kyrkobokföringsmål samt mål rörande socialhjälp, familjebidrag, bilskatt, resekostnadsersättning och traktamente, m. m.), socialstyrelsen (allmänna barnbidrag), utlänningskommissionen (utvisning av utlännings), kommerskollegium (tillstånd för utlänningshandel), kriminalvårdsnämnden (anstånd med verkställighet av frihetsstraff), samt kammarkollegium (åborätt).

Länsarbetsnämnden

Såsom regional myndighet för allmänna arbetsmarknadsfrågor finns i varje län en länsarbetsnämnd. I Stockholms stad och län finns dock en gemensam länsarbetsnämnd. Länsarbetsnämndernas kanslier är för närvarande förlagda till länens residensstäder utom i Södermanlands, Älvsborgs och Skaraborgs län, där stationeringsorterna är respektive Eskilstuna, Borås och Skövde.

Länsarbetsnämnderna tillkom år 1940, då — i anslutning till att tjänstepliktslagens bestämmelser angående arbetsförmedling m. m. bragtes i tillämpning — den offentliga arbetsförmedlingsverksamheten, som uppstått på kommunalt initiativ och dittills åvilat landstingen och städerna utanför dessa, provisoriskt ställdes under statlig ledning.

I syfte främst att göra länsarbetsnämnderna mera lämpade såsom samordningsorgan för av sysselsättningsläget betingat planeringsarbete inom länen ägde under åren 1944—1945 viss omorganisation av nämnderna rum, därvid bland annat antalet ledamöter i varje nämnd väsentligt ökades. I samband härmed utsågs landshövdingarna — med några undantag — till ordförande i nämnderna. Från och med den 1 januari 1948 förstatligades definitivt den offentliga arbetsförmedlingen, varvid dittillsvarande arbetsmarknadskommissionen ombildades och blev arbetsmarknadsstyrelsen. Denna har bl. a. till uppgift att omhänderha den centrala ledningen av arbetsförmedlingen. Länsarbetsnämnderna blev permanenta, under styrelsen lydande statliga länsorgan.

I den proposition, vari förslaget om arbetsförmedlingsverksamhetens slutliga förstatligande framlades (1947:239), uttalade departementschefen bland annat följande. En enhetlig, hela landet omfattande arbetsförmedling vore ett grundvillkor för en aktiv arbetsmarknadspolitik på skilda områden från samhällets sida. Erfarenheten visade, att arbetsförmedlingens effektivitet i hög grad befrämjades av en statlig ledning. Genom länsarbetsnämnderna kunde den kontakt med bland annat övriga statliga länsmyndigheter med allmänna förvaltningsuppgifter upprätthållas, som fordrades för arbetsförmedlingsverksamhetens inordnande i ett större sammanhang.

Länsarbetsnämndernas organisation och allmänna verksamhet framgår av Kungl. Maj:ts instruktion för arbetsmarknadsstyrelsen och länsarbetsnämnderna den 3 december 1965 (nr 667). Deras viktigaste arbetsuppgifter regleras i första hand i arbetsmarknadskungörelsen den 3 juni 1966 (nr 368).

Länsarbetsnämnden består — om Kungl. Maj:t icke beträffande viss nämnd föreskriver att flera ledamöter skall finnas — av ordförande och sju andra ledamöter, av vilka en är vice ordförande. Samtliga förordnas av Kungl. Maj:t efter förslag av chefen för arbetsmarknadsstyrelsen för en tid av högst tre år. Av ledamöterna är enligt praxis tre representanter för ar-

betsgivar- och arbetstagarorganisationerna. I samtliga län är landshövdingen länsarbetsnämndens ordförande. Nämndens verkställande tjänsteman och chef för dess kansli är länsarbetsdirektören.

För den del av länsarbetsnämndens verksamhet som utgöres av den offentliga arbetsförmedlingen finns i varje län under nämnden ett huvudkontor samt erforderligt antal avdelningskontor och ombud ävensom i vissa län sjömanshus, vid vilka dessutom registrering och mönstring av sjömän äger rum. Samtliga län är numera vad gäller arbetsförmedlingsverksamheten indelade i kretsar. För verksamheten inom varje krets svarar ett s. k. kretskontor, som samtidigt är huvud- eller avdelningskontor. Kretskontoret har till uppgift att med råd och anvisningar bistå övriga avdelningskontor inom kretsen samt att vid behov ställa extra arbetskraft till deras förfogande.

Länsstyrelsen skall underrättas om länsarbetsnämndens sammanträden och där förekommande ärenden. Landssekreteraren eller annan av länsstyrelsen därtill utsedd tjänsteman äger närvara vid sammanträde med nämnden och delta i överläggningarna.

I enlighet med fastställda planer för länsstyrelsens krigsorganisation skall länsstyrelsen i krig övertaga de arbetsuppgifter, som ankommer på länsarbetsnämnden.

En av länsarbetsnämndens främsta uppgifter utgör ledningen av arbetsförmedlingen i länet och viss därtill knuten särskild verksamhet, syftande till att dels förhjälpa arbetssökande till arbete och dels tillgodose efterfrågan på arbetskraft inom skilda områden av arbetsmarknaden. Denna nämndens verksamhet bedrivs vid de tidigare nämnda arbetsförmedlingskontoren; vid dessa finns bland annat särskilda expeditioner för yrkesvägledning och arbetsvård. Vid den planläggning av och tillsyn över yrkesvägledningen, som åvilar länsarbetsnämnden, har denna att samarbeta med skolor och myndigheter.

Till länsarbetsnämndens uppgifter hör att följa utvecklingen på arbetsmarknaden i länet. I detta syfte upprättar nämnden allmänna prognoser för hela arbetsmarknaden och speciella prognoser för byggarbetsmarknaden fyra gånger per år. Prognoserna omfattar de närmaste tolv månadernas utveckling. Genom egna och genom arbetsförmedlingens fortlöpande kontakter med företag och organisationer följer nämnden upp utvecklingen mellan prognostillfällena. Länsarbetsnämnden har också att planlägga och vidtaga eller hos arbetsmarknadsstyrelsen göra framställning om de åtgärder som utvecklingen på arbetsmarknaden ger anledning till.

På länsarbetsnämnden och nämnden underställda förmedlingar ankommer vidare att genom olika åtgärder underlätta omställningen på arbetsmarknaden. Syftet härmed är att främja balansen på arbetsmarknaden och en rationell användning av arbetskraften. Samtidigt kan den enskildes val av yrke och arbete underlättas. Till de resurser, som länsarbetsnämnderna

disponerar för att underlätta rörligheten, hör arbetsförmedling och information om arbetsmarknadens tillstånd och behov, ekonomiska bidrag till flyttande av arbetskraft, bistånd med anskaffning av bostad i samband med flyttning, inlösen av eget hem samt arbetsmarknadsutbildning, d. v. s. omskolning och fortbildning.

Om efterfrågan på arbetskraft är otillräcklig för att få till stånd den eftersträvade balansen, kan länsarbetsnämnden initiera statligt, kommunalt eller enskilt beredskapsarbete. Möjligheter finns också att göra extra statliga eller statsunderstödda kommunala beställningar hos industrin. I viss utsträckning kan länsarbetsnämnd själv besluta om smärre beredskapsarbeten.

I fråga om dessa och andra sysselsättningsskapande åtgärder — t. ex. skyddad sysselsättning för handikappade — sker ett nära samarbete med kommunerna. I ärenden avseende lokaliseringstöd till företag som nyetableras eller utvidgas samverkar länsarbetsdirektörerna med bl. a. länsstyrelserna.

Länsarbetsnämnden är även ansvarig för sysselsättningsplaneringen inom byggnads- och anläggningsverksamheten. Samverkan sker här med regionala byggarbetsnämnder. Som underlag för planeringen inhämtar länsarbetsnämnderna uppgifter om byggnads- och anläggningsprojekt under planering. I enlighet med arbetsmarknadsstyrelsens bemyndigande har länsarbetsnämnden att utfärda igångsättningstillstånd för visst slag av byggnadsarbete enligt lagen om igångsättningstillstånd för byggnadsarbete den 31 maj 1963 (nr 268). I fråga om övrigt byggnadsarbete rekommenderar länsarbetsnämnden lämpliga igångsättningstider efter samråd med berörd byggarbetsnämnd. De uppgifter som inhämtas för sysselsättningsplaneringen inom byggnadsindustrin används också när länsarbetsnämnden upprättar förslag till investeringsreserv av statliga och statskommunala arbetsobjekt, som med kort varsel skall kunna igångsättas för att motverka eller avhjälpa arbetslöshet.

I övrigt handhar länsarbetsnämnden de uppgifter, som av Kungl. Maj:t eller arbetsmarknadsstyrelsen ålägges nämnden. Bland sådana uppgifter förtjänar särskilt framhållas nämndens medverkan i utredningar av olika slag, som bedrivs under ledning av arbetsmarknadsstyrelsen men även av andra centrala myndigheter. Länsarbetsnämnden åligger i detta sammanhang främst att insamla och vidarebefordra statistiskt material av olika slag, varav nämnden även själv kan begagna sig bland annat vid sin uppsyns- och rådgivningsverksamhet.

Ärende hos länsarbetsnämnd avgöres av nämnden i plenum. I arbetsordning eller genom särskilt beslut må arbetsmarknadsstyrelsen överlämna åt ordföranden eller annan ledamot eller åt länsarbetsdirektören eller annan tjänsteman att avgöra ärende eller grupp av ärenden som icke är av sådan beskaffenhet att prövningen bör ankomma på nämnden i plenum. Är pleni-

ärende så brådskande att nämnden ej hinner sammanträda, må ordföranden besluta ensam i närvaro av länsarbetsdirektören eller annan föredragande. I sådan ordning fattat beslut skall anmälas vid nästa plenum.

Länsarbetsnämnden är beslutförför, då utom ordföranden minst fyra andra ledamöter är närvarande, om icke Kungl. Maj:t föreskriver annat i fråga om viss nämnd.

Besvär över länsarbetsnämndens beslut prövas av arbetsmarknadsstyrelsen om annat ej är föreskrivet.

Länsbostadsnämnden

Såsom länsmyndighet för den statliga verksamheten för främjande av bostadsförsörjningen finns i varje län en länsbostadsnämnd, vilken — med undantag för Älvsborgs län och Skaraborgs län — är förlagd till residensstaden. I nyssnämnda län är nämnden stationerad i Borås respektive Skara. Stockholms stad och Stockholms län har en gemensam bostadsnämnd; föreskrifterna om länsbostadsnämnd avser även denna nämnd. Bostadsstyrelsen är central myndighet för länsbostadsnämnderna (bostadsnämnden).

Såsom en åtgärd för motverkande av arbetslöshet anvisade 1933 års riksdag anslag till främjande av bostadsbyggande samt inrättades samma år statens byggnadslånebyrå för administreringen av den statliga verksamheten på området. Redan tidigare hade emellertid frågor rörande bland annat statliga lån och bidrag för bostadsförsörjningen på landsbygden utbrutits från hushållningssällskapens arbetsområde och anförtrotts en statlig egnahemsorganisation med egnahemsstyrelsen som central myndighet och egnahemsnämnder som regionala organ. Efter hand som den offentliga finansieringen av bostadsbyggandet ökade under senaste kriget kom byggnadslånebyrån att omhänderha större delen av den offentliga låne- och bidragsverksamheten för bostadsändamål.

Från och med den 1 juli 1948 uppgick statens byggnadslånebyrå i den nybildade bostadsstyrelsen, som också övertog vissa av egnahemsstyrelsens uppgifter. Såsom regionala organ inrättades samtidigt länsbostadsnämnderna. Egnahemsorganisationen upphörde och dess övriga arbetsuppgifter, bland annat låne- och bidragsverksamheten beträffande förvärv av jordbruksfastighet m. m., övertogs centralt av lantbruksstyrelsen och regionalt av de nybildade lantbruksnämnderna.

Vid 1947 års riksdag (prop. 235, SU 244, rskr 493) behandlades dels riktlinjerna för bostadspolitiken under den närmaste framtiden och dels frågan om den bostadspolitiska verksamhetens principiella organisation. Det framhölls i propositionen bland annat, att bostadspolitiken, som syftade till en högre bostadsstandard, måste inriktas på åtgärder ägnade att säkerställa, dels att hyrorna hölls på en nivå som möjliggjorde för hushållen att ef-

terfråga nyproducerade, rymliga och fullgott utrustade lägenheter, dels att initiativ till produktion av bostäder togs i erforderlig omfattning och dels att bostadshusen uppfördes och förvaltades på ändamålsenligt sätt. Den statliga bostadspolitiska verksamheten skulle främst innefatta beviljande av lån och bidrag samt biträde åt kommuner m. fl. med råd och anvisningar. På kommunerna, vilka i första hand svarade för bostadsplaneringen, skulle ankomma att upprätta bostadsförsörjningsplaner (numera bostadsbyggnadsprogram) till ledning för beräkning av kommunens framtida bostadsbehov samt att förmedla statliga lån och bidrag för bostadsförsörjningen.

Beträffande bostadspolitikens organisation uttalades i propositionen, att handhavandet av hithörande arbetsuppgifter i största möjliga utsträckning borde decentraliseras. Länsorgan med uppgift att på olika sätt verka för en planmässig förbättring av bostadsförhållandena i länet kunde komma att få en stor bostadspolitisk betydelse. Dessa länsorgan borde, i likhet med egnahemsnämnderna och de nyligen föreslagna lantbruksnämnderna, vara statliga. På organen borde ankomma att med sin sakkunskap i olika frågor rörande bostadsförsörjningen bistå kommunerna med råd och anvisningar i bostadspolitiska frågor. Vidare borde beslutanderätten i låne- och bidragsärenden beträffande bostadsförsörjningen i viss utsträckning kunna uppdragas åt länsorganen. Dessa kunde jämväl ha vissa kontrollerande uppgifter.

Den bostadspolitiska verksamhetens närmare organisation behandlades av 1948 års riksdag (prop. 218, SU 159, rskr 336). Departementschefen föreslog i propositionen bland annat överflyttning till länsorganen av vissa på det centrala organet ankommande uppgifter, däribland långivningen beträffande enfamiljshus, utom i vissa större orter. Vad gällde lån och bidrag till bostäder på jordbruksfastighet fann departementschefen övervägande skäl tala för att beslut i dessa ärenden fattades av jordbrukspolitiska organ, regionalt sålunda av lantbruksnämnderna. Riksdagen beslöt dock i stället godkänna utskottets förslag att frågor om sådana lån och bidrag skulle avgöras av länsbostadsnämnden efter samråd med lantbruksnämnden.

Länsbostadsnämndernas organisation och arbetsuppgifter regleras i Kungl. Maj:ts instruktion för bostadsstyrelsen och länsbostadsnämnderna den 3 december 1965 (nr 669).

Länsbostadsnämnden utgöres av ordförande och fem andra ledamöter, om Kungl. Maj:t icke beträffande viss nämnd föreskriver att flera ledamöter skall finnas. Länsbostadsdirektören, nämndens chefstjänsteman, är självskriven ledamot. Ordföranden och annan ledamot än länsbostadsdirektören förordnas av Kungl. Maj:t för en tid av högst tre år. Den 1 juli 1966 var i aderton län landshövdingen nämndens ordförande. Landshövdingen — även om han ej är ledamot i nämnden — så ock landssekreteraren eller annan av länsstyrelsen därtill utsedd tjänsteman äger närvara vid näm-

dens sammanträden och deltaga i överläggningarna. Länsstyrelsen skall underrättas om länsbostadsnämndens sammanträden och därvid förekommande ärenden. Vid handläggning inom nämnden av fråga av större vikt, som berör annan länsmyndighets arbetsområde, skall jämväl representant för denna myndighet beredas tillfälle deltaga i nämndens överläggningar.

Länsbostadsnämnden skall inom länet handha den statliga låne- och bidragsverksamheten till främjande av bostadsförsörjningen, i den mån denna verksamhet ej ankommer på bostadsstyrelsen eller annan statlig myndighet. Sålunda beviljar länsbostadsnämnden bostadslån till nybyggnad eller ombyggnad av en-, två- eller flerfamiljshus, förbättringslån för ombyggnad av en- och tvåfamiljshus, vinterbidrag, invalidbostadsbidrag m. fl. bidrag av bostadspolitisk natur. Länsbostadsnämnden tar även befattning med familjebostadsbidrag och pensionärsbostadsbidrag, vilka beviljas av kommunerna men för vilka ersättning av statsmedel lämnas av nämnden efter granskning av bidragsärendena.

Länsbostadsnämndens nu angivna verksamhet är visserligen av huvudsakligast bankmässig karaktär, i det att nämnden i överensstämmelse med angivna låne- och bidragsvillkor prövar den tilltänkta byggnadens kreditvärde, sökandens ekonomiska förutsättningar m. m. (länsarkitektorganisationen utför i mån av personalresurser den bostadstekniska granskningen i låneärenden från kommuner, till vilka granskningen ännu icke blivit utlagd). Emellertid får redan den fördelning mellan kommunerna av tillgängliga lånemedel för länet, vilken åligger länsbostadsnämnden, även stor samhällsplanerande betydelse. I anslutning till låne- och bidragsverksamheten ankommer det vidare på länsbostadsnämnden att genom råd och anvisningar till kommuner och andra främja långsiktig planering av bostadsbyggandet och verka för en fortgående förbättring av bostadsförsörjningen i länet.

Enligt kungörelsen angående kommunala bostadsbyggnadsprogram skall kommunerna vid upprättandet av sådana program samråda med, bland andra, länsbostadsnämnden, till vilken det vidare åligger kommunerna att årligen lämna redogörelse för upprättade program.

Länsbostadsnämnderna skall sammanställa och i samråd med andra länsorgan bedöma kommunernas program. Nämnderna skall vidare med ledning av programmen lämna övriga länsmyndigheter de uppgifter, som kan vara av betydelse för deras verksamhet. På länsbostadsnämnderna ankommer också att på grundval av bostadsbyggnadsprogrammen och bedömningar för de kommuner, som icke är skyldiga att upprätta program, årligen till bostadsstyrelsen redovisa det erforderliga bostadsbyggandet i länet. Uppgifter härom ligger bl. a. till grund för bostadsstyrelsens fördelning mellan länen av de av riksdagen årligen fastställda ramarna för beslut om statliga bostadslån.

Ärende avgöres av länsbostadsnämnden i plenum. I arbetsordning eller

genom särskilt beslut må bostadsstyrelsen överlämna åt ordföranden eller annan ledamot eller åt länsbostadsdirektören eller annan tjänsteman att avgöra ärende eller grupp av ärenden som icke är av sådan beskaffenhet att prövningen bör ankomma på nämnden i plenum. Är pleniärende så brådskande, att nämnden ej hinner sammanträda, må ordföranden besluta ensam i närvaro av länsbostadsdirektören eller annan föredragande; beslutet skall anmälas vid närmast följande sammanträde.

Länsbostadsnämnden är beslutförför, då ordföranden och minst tre ledamöter är närvarande, om Kungl. Maj:t icke föreskrivit annat i fråga om viss nämnd.

Besvär över länsbostadsnämndens beslut prövas av bostadsstyrelsen om annat ej är stadgat.

Lantbruksnämnden

I varje län finns en lantbruksnämnd med en lantbruksdirektör som chefs-tjänsteman. Älvsborgs län har dock två lantbruksnämnder, förlagda till Vänersborg och Borås och med verksamhetsområden som sammanfaller med de båda hushållningssällskapens i länet. Lantbruksnämnden har i Götteborgs och Bohus län sitt säte i Uddevalla och i Skaraborgs län i Skara. I övrigt är nämnderna förlagda till residensstäderna. Verksamhetsområdet för lantbruksnämnden i Stockholms län omfattar även Stockholms stad.

Lantbruksnämnderna, som lyder under lantbruksstyrelsen, tillkom genom beslut av 1947 års riksdag (prop. 1947:75 angående riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m., SäU 2, rskr 424), varefter deras ämbetsbefattning, organisation, m. m. fastställdes av riksdagen nästföljande år (prop. 1948:149 angående organisationen av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets område m. m., JoU 27, rskr 233).

I förstnämnda proposition (1947:75) anförde departementschefen bland annat, att det närmaste målet för den jordbrukspolitik, som statsmakterna under överskådlig tid borde föra, vore att bereda jordbruksbefolkningen möjlighet att uppnå och bevara jämställdhet i inkomsthänseende med andra befolkningsgrupper. Härvid borde staten bland annat medverka till en omfattande rationalisering inom jordbruket i syfte att nedbringa dess produktionskostnader. Särskild uppmärksamhet vid rationaliseringen borde ägnas sådana brukningsdelar, som med hänsyn till storlek och form ej kunde anses lämpliga under rådande förhållanden. Rationaliseringsarbetet skulle i första hand vara en jordbrukarnas egen verksamhet, till vilken statsmakterna lämnade sitt biträde genom upplysningar och ekonomiskt stöd samt, om så erfordrades, genom lagstiftning, som undanröjde hinder för planerade rationaliseringsåtgärder. Med hänsyn till den betydelse det hade, att utvecklingen inom jordbruksnäringen gick i en riktning som bäst överensstämde med hela samhällets intressen, syntes det dock samtidigt nödvän-

digt att en planering av rationaliseringsarbetet kom till stånd under medverkan av statsmakterna, som också borde följa och leda utvecklingen på området.

Departementschefen accepterade den uppdelning av rationaliseringsarbetet som föreslagits, nämligen i åtgärder för yttre rationalisering, för inre rationalisering samt för rationalisering av driftsförhållandena, varvid åtgärderna för yttre och inre rationalisering skulle åvila statliga organ. Innebörden av de olika rationaliseringsformerna redovisas nedan i samband med redogörelsen för lantbruksnämndens arbetsuppgifter.

Beträffande rationaliseringsverksamhetens regionala organisation anförde departementschefen i samma proposition bland annat följande.

Det vore uppenbarligen av vikt, att vid arbetet för jordbrukets rationalisering ett förtroendefullt samarbete kom till stånd mellan jordbrukarna och de organ, som skulle omhändera den statliga verksamheten på området. Med tanke härpå vore det nödvändigt, att jordbrukarna blev representerade i nämnda organ på sådant sätt, att de fick tillfälle att aktivt deltaga i rationaliseringsarbetet. Samtidigt syntes det emellertid, med hänsyn till den yttre och inre rationaliseringens avgörande betydelse för effektiviseringen av landets jordbruk, nödvändigt att organen för denna verksamhet hade en sådan sammansättning, att det allmänna fick ett avgörande inflytande. Ett annat viktigt önskemål i fråga om den regionala organisationen vore att denna tillgodosåg erforderlig samordning mellan de olika rationaliseringsgrenarna. Den rådande uppdelningen av det statliga rationaliseringsarbetet mellan egnahemsnämnderna, som svarade för den yttre rationaliseringen, och hushållningssällskapen, vilka den inre rationaliseringen åvilade, vore ur skilda synpunkter ej tillfredsställande. En utväg vore att sammanföra samtliga tre rationaliseringsgrenar till ett och samma organ, därvid antingen hela verksamheten lades hos hushållningssällskapen eller ett särskilt organ för ändamålet tillskapades. Departementschefen vore av den bestämda uppfattningen, att arbetsuppgifterna skulle få sådan omfattning, att de ej lämpligen kunde sammanhållas i ett organ med den organisationsform hushållningssällskapen hade. Alternativet att inom sällskapen inrätta särskilda nämnder med uppgift att besluta i hithörande ärenden av typiskt statlig karaktär kunde ej heller förordas. Valdes utvägen att låta ett särskilt fristående organ handha rationaliseringsverksamheten i dess helhet, blev hushållningssällskapens återstående verksamhet av alltför ringa omfattning. En viss uppdelning av rationaliseringsarbetet syntes sålunda ofrånkomlig. Departementschefen förordade härvidlag, att verksamheten för den inre rationaliseringen, som i hög grad kunde komma att påverkas av åtgärder för den yttre rationaliseringen, samordnades med denna och att de båda rationaliseringsgrenarna anförtroddes ett organ, så sammansatt att det i princip framstod såsom statligt. Orga-

net kunde erhålla benämningen lantbruksnämnd och övertaga den statliga verksamhet för jordbrukets yttre och inre rationalisering, som dithills åvilat egnahemsnämnd, hushållningssällskap och torrläggningssnämnd, ävensom jordbrukskommissionens uppgifter i fråga om utövande av tillsyn över efterlevnaden av vanhävdslagstiftningen. Lantbruksnämndernas sammansättning skulle vara sådan, att bland annat garantier fanns för ett intimt samarbete med hushållningssällskapen, vilka alltjämt skulle omhändera rationaliseringen av jordbrukets driftsförhållanden.

Riktlinjerna för verksamheten har sedan vid olika tillfällen — särskilt genom beslut av 1959 års riksdag (prop. 148, JoU 30, rskr 284) och 1963 års riksdag (prop. 125, JoU 15, rskr 286) — undergått vissa ändringar i syfte att anpassa dem med hänsyn till inträffade förändringar i de allmänna förutsättningarna.

År 1960 genomfördes en omorganisation av lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna i syfte att anpassa dem efter utvecklingen samt till ändringarna i arbetsuppgifternas inriktning och beräknade framtida omfattning. 1959 och 1960 års beslut innebar bl. a. att de skogligen arbetsenheterna inom lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna, avsedda för verksamheten med strukturrationalisering i skogsmark, fick en permanent organisation.

Lantbruksnämndernas organisation och verksamhet framgår av Kungl. Maj:ts instruktion den 3 december 1965 (nr 793) för lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna.

Lantbruksnämnden utgöres av sju ledamöter. Tre av dem utses av Kungl. Maj:t för en tid av fyra år, varvid en förordnas att vara ordförande. Två ledamöter utses av hushållningssällskapet eller dess förvaltningsutskott för samma tid. Lantbruksdirektören och sällskapets direktör är självskrivna ledamöter. I samtliga nämnder är för närvarande landshövdingen i länet ordförande. Inom varje lantbruksnämnd finns, om ej lantbruksstyrelsen efter framställning av nämnden bestämmer annat, minst två delegationer, en för yttre och en för inre rationalisering. Nämnden äger därjämte för vissa grupper av ärenden inrätta erforderligt antal ständiga eller tillfälliga delegationer. Delegation består av tre ledamöter, vilka tillika är ledamöter i nämnden. Lantbruksdirektören är självskriven ledamot i delegationen för den yttre och hushållningssällskapets direktör i delegationen för den inre rationaliseringen. Delegation utser inom sig ordförande. Lantbruksnämnden äger bestämma att tjänsteman, som föredrager ärende i delegation, skall, vad sådant ärende beträffar, ingå som ledamot av delegationen. Lantbruksdirektören har rätt att närvara vid sammanträde med delegation vilken han ej tillhör.

Landshövdingen äger närvara vid lantbruksnämndens sammanträden och delta i överläggningarna, även om han ej är ledamot av nämnden.

Detsamma gäller landssekreteraren eller annan tjänsteman som länsstyrelsen bestämmer. Vid handläggningen av frågor av större vikt, som berör annan länsmyndighets arbetsområde, äger representant för myndigheten närvara och deltaga i nämndens överläggningar.

Lantbruksnämnden skall i lämplig omfattning utse ortsombud, vilka har att uppehålla kontakten mellan nämnden och ortsbefolkningen främst genom att tillhandagå allmänheten med råd och upplysningar.

Lantbruksnämnden har att inom sitt verksamhetsområde med uppmärksamhet följa lantbrukets tillstånd och utveckling samt själv vidtaga eller hos lantbruksstyrelsen föreslå de åtgärder, som är påkallade eller i övrigt lämpliga.

Det åligger lantbruksnämnden i första hand att på länsplanet handha de statliga åtgärderna för jordbrukets yttre och inre rationalisering och vad därmed sammanhänger. Med yttre rationalisering förstås åtgärder till åstadkommande av lämpligare brukningsenheter i fråga om storlek, arrondering m. m. Inre rationalisering innebär vidtagande av varaktiga förbättringsåtgärder beträffande jord och byggnader eller andra fasta anläggningar. Driftsrationaliseringen, d. v. s. övriga åtgärder för att förbättra driftsförhållandena inom och det ekonomiska utbytet av jordbruket eller trädgårdsnäringen, handhas av hushållningssällskapen.

Nämnderna har att genom rådgivning och upplysning främja jordbrukets rationalisering samt strukturrationaliseringen i skogsmark. Statligt stöd till såväl yttre som inre rationalisering beviljas av nämnderna i form av lånegaranti och statsbidrag. För främjande av den yttre rationaliseringen bedriver nämnden vidare en aktiv inköpspolitik, d. v. s. köper mark, som därefter kan säljas till förstärkning av andra brukningsenheter. För samma ändamål inlöser nämnden mark i samband med sin prövning av förvärvstillstånd jämlikt den s. k. jordförvärvslagen. I lantbruksnämndens verksamhet för den inre rationaliseringen ingår bland annat att biträda jordbrukarna med teknisk planering, avseende sådant som torrläggning, täckdikning, m. m.

Till ledning för sin verksamhet utför lantbruksnämnderna översiktliga utredningar och planeringar rörande landsbygden (alternativt jord- och skogsbrukets strukturrationalisering samt därmed sammanhängande jordbruksfrågor i övrigt). Sådana utredningar avser att inom län och regioner dels översiktligt kartlägga rådande förhållanden och utvecklingstendenser rörande produktionsunderlaget i mark, brukningsenheter, befolkning och arbetskraft m. m., dels analysera behovet av åtgärder samt att ange riktlinjer för rådgivnings- och rationaliseringsarbetet inom lantbruksnämnderna. Utredningarna utförs i samarbete med andra länsorgan och som en integrerad del av den allmänna lokaliserings- och samhällsplaneringen.

För att utforma planer för förbättringsåtgärder som bör komma till stånd

inom ett relativt begränsat område verkställer lantbruksnämnderna s. k. individualplanering, som omfattar ett mindre antal fastigheter och vanligen aktualiserats genom behov av storleksrationalisering eller bättre ägoarrondering.

I instruktionen anges sålunda lantbruksnämndens särskilda uppgifter vara att

verka för rådgivning och upplysning i syfte att främja jordbrukets och skogsbrukets rationalisering,

när förhållandena påkallar det låta på lämpligt sätt verkställa individualplanering eller annan utredning om behovet av och förutsättningarna för yttre eller inre rationalisering av jordbruket eller yttre rationalisering av skogsbruket på viss brukningsenhet eller grupp av brukningsenheter,

medverka vid översiktliga utredningar och planeringar som berör landsbygden,

i den mån det icke ankommer på annan myndighet handha övriga statliga åtgärder för jordbrukets och skogsbrukets yttre rationalisering, däri inbegripet förvärv och försäljning av fast egendom,

tillse att vanhävd icke förekommer på jordbruk,

i den utsträckning tillgång på medel och personal medger det tillhandtagå med upprättande av tekniska planer för jordbrukets inre rationalisering samt, i den mån det ej ankommer på annan myndighet, handha det statliga stödet i övrigt för sådan rationalisering,

övervaka att de som genom nämnden erhållit statligt stöd fullgör sina skyldigheter mot staten,

i den mån förhållandena föranleder det vidtaga åtgärder mot dem, som erhållit lån eller bidrag, eller andra, som är skyldiga att erlägga betalning till nämnden, för att indriva förfallna belopp samt i sådant syfte besluta om lagsökning, konkursansökning eller annan nödvändig åtgärd,

utse ortsombud och bestämma omfattningen av sådant ombuds arbetsområde.

Nämnden skall biträda lantmäterimyndigheterna, hushållningssällskap och skogsvårdsstyrelsen i deras arbetsuppgifter.

Ärenden av större vikt skall handläggas av lantbruksnämnden i plenum. I nämndens instruktion anges vissa, hit alltid hänförliga grupper av ärenden, bland annat mera omfattande individualplaneringar och andra större utredningar samt viktigare ärenden rörande förvärv och försäljning av fast egendom ävensom ärenden, vilka av nämndens ordförande eller från delegation hänskjutes till avgörande i plenum. Lantbruksnämnden är beslutför, då ordföranden eller vice ordföranden och minst fyra andra ledamöter är närvarande.

Är ärende så brådskande, att nämnden ej hinner sammankallas, må det avgöras genom meddelanden mellan ordföranden eller vice ordföranden

och minst fyra andra ledamöter eller, om så ej låter sig göra, av ordföranden ensam. Beslutet skall anmälas vid nämndens närmast följande sammanträde.

Lantbruksnämnden äger överlämna åt ordföranden eller åt lantbruksdirektören eller annan tjänsteman att avgöra ärende eller vissa grupper av ärenden.

Länsstyrelsen m. fl. skall underrättas om lantbruksnämndens sammanträden i plenum och där förekommande ärenden. I ärenden rörande fastighetsbildning skall nämnden samråda med överlantmätaren, och vidare skall samråd med länsjägmästaren ske i ärenden, berörande skogliga frågor av större vikt.

Besvär över lantbruksnämndens beslut anföres, om annat ej är föreskrivet, hos lantbruksstyrelsen.

På grundval av ett av 1960 års jordbruksutredning framlagt delbetänkande »Organisationen av rationaliseringsverksamheten m. m. på jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringens områden» (SOU 1964:55), fattades vid 1965 års riksdag (prop. 1965:100, JoU 17, rskr 256) principbeslut angående ändrad organisation för jordbrukets och trädgårdsnäringens rationalisering. Beslutet innebär att lantbruksnämndens och hushållningssällskapets uppgifter på området föres samman i ett nytt regionalt organ, benämnt lantbruksnämnd; hushållningssällskapen skall kvarstå som självständiga organ med uppgift bl. a. att vara kontaktorgan mellan lantbruksnämnderna och näringsutövare inom jordbruket och trädgårdsnäringen.

I propositionen anförde departementschefen beträffande behovet av en ny organisation bland annat följande.

»Omdaningsprocessen inom jordbruket har i många fall fört med sig att en kombination av förbättringar, som sker i ett sammanhang eller i nära anslutning till varandra, är nödvändig för att nå lönsamhet. Svårigheterna att hålla isär den yttre och den inre rationaliseringen samt driftsrationaliseringen har således blivit allt mer framträdande. Med hänsyn till denna utveckling anser jag i likhet med jordbruksutredningen att den nuvarande grunden för uppdelning av verksamheten mellan lantbruksnämnder och hushållningssällskap inte längre är lämplig. Splittringen medför att de resurser, som staten ställer till förfogande, inte kan bli optimalt utnyttjade. För den enskilde jordbrukaren torde det ibland vara svårt att avgöra till vilket av de båda organen han bör vända sig. Berörda olägenheter av den nuvarande organisationen kan, såsom jordbruksutredningen funnit, inte lämpligen avhjälpas på annat sätt än att de båda organens uppgifter i fråga om rationaliseringen förs samman. Som jag inledningsvis anført torde för överskådlig tid behov föreligga av statlig medverkan i jordbrukets rationalisering. Med hänsyn bl. a. härtill delar jag jordbruksutredningens uppfattning att principbeslut i förevarande organisationsfråga bör kunna fattas utan att man avvaktar utredningens förslag rörande de allmänna jordbrukspolitiska riktlinjerna.»

Den nya lantbruksnämnden skall bestå av nio ledamöter, varav Kungl. Maj:t utser ordförande, som bör vara landshövdingen, och tre andra leda-

möter samt landstinget — efter samråd med hushållningssällskapet — fyra ledamöter; nämndens cheftjänsteman är självskriven ledamot.

Den närmare utformningen av de nya lantbruksnämndernas organisation m. m. är föremål för utredning genom tillkallad sakkunnig, vilken avgivit huvudbetänkande (SOU 1966: 49). Den nya organisationen beräknas kunna genomföras tidigast den 1 juli 1967.

Hushållningssällskapet

Hushållningssällskapets verksamhetsområde omfattar i regel ett län. Älvsborgs län är dock uppdelat mellan två hushållningssällskap, förlagda till Vänersborg och Borås, varjämte Stockholms län och Stockholms stad hänföres till ett sällskap. Stationeringsorten är i Göteborgs och Bohus län Uddevalla, i Skaraborgs län Skara och i övriga län residensstaden.

Hushållningssällskapen har till ändamål att främja jordbruket och därtill hörande binärningar samt fiske, hemslöjd och hemvård. De bygger på ledamotskap av personer, stundom även juridiska sådana, vilka äger intresse för sällskapets verksamhet. Sedan 1948 kan envar kommunalt röstberättigad bli medlem genom att erlægga årsavgift. För närvarande inrymmer sällskapen omkring hälften av landets jordbrukare.

Hushållningssällskapen står under lantbruksstyrelsens allmänna tillsyn, men i fråga om vissa särskilda grenar av sällskapens verksamhet utövas tillsynen av andra centrala myndigheter (fiskeristyrelsen, veterinärstyrelsen, lantbrukshögskolan, statistiska centralbyrån m. fl.). Sedan år 1948 finns ett centralt samarbetsorgan för sällskapen, hushållningssällskapens förbund.

Flertalet hushållningssällskap tillkom på initiativ av statsmakterna under åren 1813—1814. Dessförinnan hade dock ett antal sällskap — det första redan år 1791 — bildats på enskilt initiativ. Hushållningssällskapens sammansättning, organisation och arbetsformer har efter hand undergått en viss förändring, men sällskapen har dock hela tiden haft samma huvuduppgift, nämligen främjandet av jordbruket och dess binärningar. Vid den omorganisation av hushållningssällskapen, som ägde rum år 1948 i samband med lantbruksnämndernas tillkomst, inskränktes sällskapens självbestämmanderätt på vissa områden och ökades i motsvarande mån det allmännas insyn och inflytande över sällskapens verksamhet. Bland annat skulle Kungl. Maj:t utse ordförande i sällskapets styrelse, förvaltningsutskottet, och lantbruksdirektören vara självskriven ledamot i utskottet. Å andra sidan tillfördes sällskapen ökade uppgifter inom vissa verksamhetsområden, exempelvis i fråga om jordbrukets mekanisering.

Riksdagsbeslutet år 1959 om den framtida utformningen av den statliga verksamheten för jordbrukets rationalisering (prop. 148, JoU 30, rskr 284) innebar bland annat en fastare anknytning mellan sällskapens och de stat-

liga organens rationaliseringsverksamhet. Sällskapen har dock i princip förblivit självständiga organisationer med möjlighet att utforma sin verksamhet efter skiftande lokala förhållanden.

Hushållningssällskapens nuvarande organisation och verksamhet framgår dels av kungörelsen den 10 juli 1947 (nr 394, nytr. 1958: 248) med allmänna grunder för hushållningssällskaps organisation (prop. 1944: 172, JoU 60, rskr 398; 1947: 76, SäU 6, rskr 463) och dels av för varje sällskap av Kungl. Maj:t fastställda stadgar, avfattade i huvudsaklig överensstämmelse med kungörelsens grunder.

Sällskapens verksamhet finansieras till övervägande del genom statliga anslag. Villkoren för statsbidrag, m. m., anges i ett av Kungl. Maj:t den 10 december 1965 fastställt reglemente med vissa bestämmelser för hushållningssällskapsorganisationen.

Hushållningssällskapets beslutanderätt utövas, i den mån den ej tillkommer förvaltningsutskottet, på sällskapets sammanträden av valda ombud — lantbruksombud — jämte förvaltningsutskottets ledamöter. Lantbruksombuden, vilkas antal bestämmes av Kungl. Maj:t och i regel överensstämmer med antalet landstingsmän, väljes av sällskapets medlemmar. Kungl. Maj:t utser ordförande i sällskapet för en tid av fyra år. I samtliga sällskap är landshövdingen i länet ordförande. Hushållningssällskap skall vara uppdelat i underavdelningar, hushållningsgillen, omfattande i regel minst en socken. Gillets uppgift är att inom sitt område på olika sätt främja sällskapets verksamhet och tillvarata dess intressen. Gillet, som har egen styrelse, kan inom sig utse gillesombud för olika delar av sitt område samt tillsätta kommittéer för särskilda uppgifter.

Förvaltningsutskottet, hushållningssällskapets styrelse, består av elva ledamöter. Ordförande i utskottet är sällskapets ordförande. Självskrivna ledamöter är vidare sällskapets direktör och lantbruksdirektören. Av övriga ledamöter utses fyra av sällskapet bland dess ledamöter och fyra av landstinget, alla för en tid av fyra år. Förvaltningsutskottet äger, om så prövas lämpligt, tillsätta särskilda nämnder för handhavande av olika grenar av hushållningssällskapets verksamhet eller för beredning av vissa ärenden. Sådan nämnd, t. ex. undervisnings-, försöks-, husdjurs- eller fiskerinämnd, utses bland sällskapets ledamöter för högst fyra år. Såsom en särskilt viktig nämnd kan framhållas den, enligt föreskrifter från lantbruksstyrelsen, inom varje hushållningssällskaps område tillsatta programnämnden, som har till uppgift att uppgöra program för rådgivningens ämnesinnehåll och planer för den kursverksamhet, som skall bedrivas med anslaget för kursverksamhet rörande jordbrukets rationalisering. I denna nämnd är sällskapets direktör, lantbruksdirektören och länsjägmästaren självskrivna ledamöter varjämte tillfälle skall beredas bland andra länsarbetsnämnden, överlantmätaren, jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse, länsförbundet av RLF och lantarbetareorganisationen att utse vardera en ledamot.

Ansvar för utformningen och ledningen av hushållningssällskapets verksamhet åvilar närmast sällskapets direktör, som förordnas av Kungl. Maj:t. Han är chef för sällskapets kansli och de olika konsulentenheterna inom sällskapet, nämligen jordbruks-, husdjurs-, maskin-, trädgårds-, fiskeri-, hemkonsulent-, ekonomi- och veterinärenheter.

Som tidigare nämnts är hushållningssällskapets ändamål att främja jordbruket med binärningar ävensom fiske, hemslöjd och hemvård. Huvuduppgiften har alltid varit att sprida kunskap om metoder, hjälpmedel, forskningsresultat och erfarenheter på hithörande områden.

Hushållningssällskapets verksamhet inom jordbruket syftar till en rationalisering av driftsförhållandena. Åtgärderna kan ha avseende på växtodling, gödning, husdjursskötsel m. fl. driftsområden, jordbrukets mekanisering, m. m.

Sällskapets verksamhet såväl för jordbrukets driftsrationalisering som inom övriga områden av lantbrukshushållningen är i första hand inriktad på upplysning och rådgivning. Ehuru enskild rådgivning alltjämt förekommer i betydande utsträckning, har sällskapen i brist på personal allt mer övergått till grupprådgivning. Vid sidan av kurser i speciella ämnen förekommer praktiska demonstrationer, föredrag och filmvisningar vid jordbrukardagar, maskindagar etc. Kursverksamheten — till vilken statsbidrag utgår — bedrivs av hushållningssällskap och lantbruksnämnd gemensamt. I denna medverkar bl. a. även befattningshavare hos andra länsorgan, främst länsarbetsnämnden och skogsvårdsstyrelsen.

På egna eller arrenderade gårdar bedriver hushållningssällskapen en omfattande försöksverksamhet beträffande växtodling och husdjursskötsel.

Hushållningssällskapen omhänderhar regionalt ett flertal statliga uppgifter på jordbrukets område. Sålunda förmedlar sällskapen olika statliga lån och bidrag, deltar i statlig försöksverksamhet, medverkar vid statlig kontroll, upprättar statistik, m. m.

I kungörelsen med allmänna grunder för hushållningssällskapens organisation uppräknas vissa ärenden, vilka får avgöras endast vid hushållningssällskaps ordinarie sammanträde. Bland dessa kan nämnas ärenden angående val av ledamöter i förvaltningsutskottet, fastställande av inkomst- och utgiftsstat, bestämmande av antalet hushållningsgillen, fastställande av stadgar för gillen samt bestämmande av årsavgift.

Hushållningssällskap må ej fatta beslut, om icke minst hälften av sällskapets röstberättigade är närvarande.

Förvaltningsutskottet åligger att följa utvecklingen inom sällskapets olika verksamhetsgrenar, att handha sällskapets ekonomiska angelägenheter, att bereda ärenden som för avgörande överlämnas till sällskapet, att ombesörja verkställigheten av sällskapets beslut, att avge yttranden som infordrats från sällskapet samt att tillsätta och entlediga befattningshavare hos sällskapet.

Förvaltningsutskottet må fatta beslut endast om minst två tredjedelar av dess ledamöter är närvarande.

Besvär över hushållningssällskaps beslut anföres — i stort sett på s. k. kommunala grunder — hos lantbruksstyrelsen. Över vissa beslut av förvaltningsutskott kan jämväl besvär anföras hos lantbruksstyrelsen.

Såsom nämnts i redogörelsen ovan för lantbruksnämnden fattades vid 1965 års riksdag principbeslut om en ny organisation beträffande rationaliseringsverksamheten på jordbrukets och trädgårdsnäringens områden, inbegripande bland annat en begränsning i framtiden av hushållningssällskapens verksamhet i förhållande till de nya lantbruksnämndernas.

Skogsvårdsstyrelsen

För handhavande av skogsvården och därmed sammanhängande verksamhet finns i varje län en skogsvårdsstyrelse, i regel förlagd till residensstaden. I Kalmar län är dock stationeringsorten Västervik, i Blekinge län Ronneby, i Malmöhus län Lund, i Göteborgs och Bohus län Uddevalla, i Älvsborgs län Borås och i Västernorrlands län Sollefteå. Verksamhetsområdet för skogsvårdsstyrelsen i Stockholms län omfattar jämväl Stockholms stad.

Skogsvårdsstyrelserna, vilka inrättades år 1903 i samband med tillkomsten av en allmän skogsvårdslag, ställdes år 1941 under central ledning av den då nyinrättade skogsstyrelsen.

1896 års skogskommitté uttalade i sitt förslag, i vad det gällde inrättande av skogsvårdsstyrelser, bland annat följande. Det vore ur skogsvårdssynpunkt ej tillfyllest att endast uppställa abstrakta regler, vilka de enskilda skogsägarna hade att rätta sig efter. Om samhällets krav på skogsmarkens bevarande skulle kunna tillgodoses, samtidigt som den enskilde skogsägarens frihet ej oskäligt inskränktes, måste ett organ tillskapas, som övervakade men på samma gång understödde den enskilda skogshushållningen. I sistnämnda hänseende kunde anföras sådana åtgärder från organets sida som att utbreda kunskap angående rationell skogsvård, bevilja bidrag för avdikning, skogsodling, hyggesrensning m. m., genom anställda tjänstemän lämna skogsägare råd och anvisningar vid skogsskötseln, tillhandahålla frö och plantor, m. m.

Verksamheten vid skogsvårdsstyrelserna — från början inrättade i samtliga län utom Norrbottens, Västerbottens och Gotlands län — vilken visade sig kunna anpassas efter lokala förhållanden, ökade snabbt i omfattning.

En ny, mera differentierad allmän skogsvårdslag tillkom år 1923. Skogsvårdsstyrelserna fick mera vittgående uppgifter i fråga om tillsyn samt biträde vid beståndsvård och avverkning.

År 1925 inrättades skogsvårdsstyrelser i Västerbottens och Norrbottens län. Gotlands län hade erhållit skogsvårdsstyrelse redan år 1908.

Under 1920- och 1930-talen utvidgades skogsvårdsstyrelsernas verksamhet med, bland annat, bidragsgivning till skogsdiknings- och skogsodlingsföretag samt planläggning av skogsvägar.

I en ny förordning år 1941 angående skogsvårdsstyrelserna fastslogs uttryckligen styrelsernas ställning såsom å ena sidan allmänna myndigheter med uppgift att tillvarata särskilda statsintressen samt å andra sidan hjälporgan till den enskilde skogsägarens tjänst. I förordningen betonades vidare särskilt att skogsvårdsstyrelserna hade att verka för ett planmässigt bedrivande av skogsvårdsarbetet. I förarbetena till förordningen uttalade departementschefen bland annat, att skogsvårdsstyrelserna borde representera det samlade skogsvårdsintresset på orten och därför såvitt möjligt verka fritt och självständigt. Någon ändring beträffande styrelsernas organisatoriska ställning syntes ej påkallad.

Vid behandlingen av ett av 1944 års skogsvårdsstyrelseutredning framlagt förslag, rörande framför allt styrelsernas personalorganisation och finansieringen av deras verksamhet, framhöll departementschefen (prop. 1946: 126) att skogsvårdsstyrelsernas ursprungliga huvuduppgift att övervaka skogsvårdslagarnas efterlevnad allt mer skjutits i bakgrunden och styrelsernas främsta arbetsuppgift blivit att bidra till skogsvårdens främjande och vara bärare av det allmännas intresse av en klok och framsynt skogsvårds- och avverkningspolitik. Det vore härvid värdefullt, om staten bereddes ökade möjligheter att inrikta skogsvårdsstyrelsernas verksamhet efter de linjer som var mest ändamålsenliga för landet i dess helhet. Emellertid vore, med hänsyn till vikten av att skogsvårdsstyrelserna i sitt handlande ej i högre grad blev bundna av allmängiltiga bestämmelser, en alltför stark central reglering av styrelsernas verksamhet ej lämplig eller önskvärd. Skogsvårdsstyrelserna måste äga frihet att inom av statsmakterna uppdragna ramar och efter av dessa fastställda riktlinjer bedriva sin verksamhet under hänsynstagande till lokala förhållanden och behov. I likhet med utredningen ansåg departementschefen angeläget att skogsvårdsstyrelsernas undervisnings- och upplysningsverksamhet intensifierades och att styrelserna i ökad omfattning ägnade sig åt upprättande av skogsvårdsplaner. Propositionen ledde till en del förändringar beträffande främst skogsvårdsstyrelsernas personaladministration och medelsförvaltning men även tillsyns- och undervisningsuppgifter, allt innebärande att styrelsernas verksamhet kom under ökat inflytande av staten.

Genom statsmakternas beslut år 1949 (prop. 1949: 124) tilldelades skogsvårdsstyrelserna uppgiften att igångsätta den första mera enhetligt organiserade yrkesutbildningen inom skogsbrukets område.

Med utgångspunkt från 1955 års skogsvårdsutrednings betänkande »Skogsvården å enskilda skogar» (SOU 1958: 30) genomfördes vid 1960

års riksdag betydande ändringar i skogsvårdsstyrelsernas organisation och verksamhet (prop. 106, BevJoU 1, rskr 326). Dittills gällande förordning angående skogsvårdsstyrelserna samt reglemente för dessa ersattes av nya sådana (SFS 1960: 267 och 322), vilka trädde i kraft den 1 juli samma år. Genom nya bestämmelser i fråga om styrelsernas sammansättning och personalorganisation, besvärsrätt, m. m. förändrades styrelsernas förvaltningsrättsliga ställning så att den nu i flertalet avseenden överensstämmer med den som intages av helt statliga länsorgan. I fråga om verksamhetens finansiering intar skogsvårdsstyrelserna dock en särställning.

Skogsvårdsstyrelsens organisation och allmänna verksamhet regleras i nyssnämnda förordning och reglemente. I övrigt anges styrelsens arbetsuppgifter i olika författningar, främst skogsvårdslagen den 21 maj 1948 samt ett flertal bidrags- och låneförfattningar.

Skogsvårdsstyrelsen utgöres av sju ledamöter. Styrelsens chefstjänsteman, länsjägmästaren, är självskriven ledamot. Av övriga ledamöter utses tre av Kungl. Maj:t, varav en ordförande, samt tre av landstinget, alla för en tid av fyra år. För närvarande är landshövdingen styrelsens ordförande i aderton län.

Länsstyrelsen skall underrättas om skogsvårdsstyrelsens plenisammanträden och där förekommande ärenden. Landshövdingen äger, även om han ej är ledamot av styrelsen, närvara vid dess sammanträden och deltaga i överläggningarna. Detsamma gäller landssekreteraren eller annan av länsstyrelsen därtill förordnad tjänsteman. Vid handläggning inom skogsvårdsstyrelsen av viktigare fråga, som berör annan länsmyndighets arbetsområde, skall jämväl representant för denna myndighet beredas tillfälle deltaga i styrelsens överläggningar.

Skogsvårdsstyrelsen har till uppgift att främja och stödja den enskilda skogshushållningen samt verka för att skogsvårdsarbetet på de enskilda skogarna inom styrelsens verksamhetsområde bedrivs på ett planmässigt sätt ävensom utöva den uppsikt och vidtagna de åtgärder, som jämlikt gällande skogsvårds-, naturvårds- och andra författningar ankommer på styrelsen.

Den verksamhet i praxis, som skogsvårdsstyrelsen till lösande av dessa sina uppgifter bedriver, kan i huvudsak redovisas under följande rubriker, nämligen rådgivnings-, upplysnings- och utbildningsverksamhet, beståndsvård och avverkning, återväxtfrämjande åtgärder, skogsdikning, skogsvägbyggande, skogsbruksplanläggning m. m., övervakande av skogslagarnas efterlevnad samt verksamhet i övrigt. Med enstaka undantag är skogsvårdsstyrelsens arbete uppdelat på olika sektioner, i de medelstora länen en skogsvårdssektion, en skogsteknisk sektion och en undervisningssektion.

S. k. allmän skogsupplysning bedrivs främst genom spridande av broschyrer och cirkulär samt genom artiklar i tidningar och gemensamt med hushållningssällskapen utgivna tidskrifter. Enskild rådgivning i skogsskötsel-

frågor sker antingen på skogsägarens egen begäran eller också på initiativ av vederbörande tjänsteman hos skogsvårdsstyrelsen. Grupprådgivning beträffande drivningsteknik, skogsvård m. m. äger i första hand rum vid s. k. skogs dagar, till vilka skogsägare och annat skogsfolk inom visst område inbjudes. Den egentliga skogliga yrkesutbildningen — vilken kan föregås av yrkesorientering i de allmänna skolorna och viss förberedande yrkesutbildning — har blivit en av skogsvårdsstyrelsernas största och viktigaste uppgifter. Den bedrivs dels vid fasta undervisningsanstalter, skogsbruksskolor m. fl., och dels i form av rörlig kursverksamhet. En viktig uppgift för skogsvårdsstyrelserna i detta sammanhang är också att söka samordna av skilda huvudmän bedriven utbildning.

Skogsvårdsstyrelsernas i fråga om arbetsvolym största uppgift utgör deras medverkan vid avverkning och beståndsvård, främst i form av skriftliga eller muntliga anvisningar för avverkningarnas bedrivande samt arbetsledning vid utsyning av skog och röjning i plant- och ungskog.

När det gäller återväxtarbetet medverkar skogsvårdsstyrelserna på olika sätt, exempelvis genom rådgivning till enskilda skogsägare, arbetsledning vid skogsodling m. m. och tillhandahållande av maskiner och specialarbetare för mekaniserade skogsvårdsåtgärder. Till styrelsernas uppgifter på detta område hör också att svara för erforderlig tillgång på frö och plantor av lämplig beskaffenhet, vilket väsentligen sker genom produktion i styrelsernas regi.

Till sådana skogsförbättringsåtgärder, som nämnts i det föregående, samt i vissa delar av Norrland även till andra åtgärder för ökad skogsproduktion kan under vissa förutsättningar utgå bidrag av statsmedel. De beviljas av skogsvårdsstyrelsen.

I fråga om skogsdikning är skogsvårdsstyrelsernas uppgift att projektera torrläggningsföretag och bevilja bidrag till sådana samt att kontrollera underhållet av det stora antal dikningar, som tidigare utförts med statsbidrag.

Skogsvårdsstyrelsen har att utföra planering av skogsvägnätet i länet, vilket i regel sker genom successivt upprättande av regionala planer för områden, där skogsvägbyggandet är särskilt aktuellt. Planeringen sker i samråd med bland andra vägförvaltningen och länets skogsägargrupper. Skogsvårdsstyrelsen projekterar samt beviljar bidrag och lån för byggande av skogsvägar.

I ökande omfattning biträder skogsvårdsstyrelsen skogsägarna genom upprättande av olika planer, oftast s. k. skogsbruksplaner, för skogens skötsel, gällande enskilda brukningsenheter eller — som underlag för samverkan — ett större skogsområde. Styrelsen åtar sig vidare skogsvärderingsuppdrag och dylikt.

Det åligger skogsvårdsstyrelsen att övervaka att skogsvårdslagstiftningens avverknings- och återväxtregler iakttages samt att vid behov ingripa mot skogsägaren, bland annat genom att träffa överenskommelser eller

meddela avverkningsförbud. De övervakande uppgifterna fullgöres i regel i anslutning till styrelsens rådgivande och biträdande verksamhet.

Bland skogsvårdsstyrelsens övriga arbetsuppgifter kan nämnas deltagande i översiktliga länsutredningar, biträde åt länsstyrelsen i vissa brigsberedskapsfrågor och vid fastighetstaxeringen, förvaltning av naturminnen på enskild mark och annan medverkan inom naturvården.

Slutligen kan i fråga om skogsvårdsstyrelsens ovan redovisade arbetsuppgifter framhållas att rådgivnings- och biträdesverksamheten nästan helt är begränsad till privatägda skogar medan planläggnings- och utredningsverksamheten, skogsvägsverksamheten och övervakningsuppgifterna även berör bolagsskogar, kommunernas skogar och allmänningsskogar. Yrkesutbildningen, slutligen, tar sikte på alla skogsägarekategorier.

I reglementet för skogsvårdsstyrelserna anges vilka ärenden som skall handläggas i plenum. Bland dessa kan nämnas sådana som angår frågor om verksamhetens allmänna inriktning, viktigare författningsfrågor och frågor om förvärv eller försäljning av fast egendom.

Skogsvårdsstyrelsen är beslutför då ordföranden och minst fyra andra ledamöter är närvarande.

Är något ärende så brådskande, att styrelsen ej hinner sammankallas, må det avgöras genom meddelanden mellan ordföranden och minst fyra ledamöter eller, i vissa fall, av ordföranden ensam på föredragning av länsjägmästaren eller annan befattningshavare. Så fattat beslut skall anmälas vid nästkommande sammanträde.

Skogsvårdsstyrelsen må överlämna åt länsjägmästaren eller annan styrelsens tjänsteman att avgöra vissa grupper av ärenden. Länsjägmästaren må även i annat fall vidtaga åtgärd, som ej utan verklig olägenhet kan uppskjutas.

Besvär över skogsvårdsstyrelsens beslut anföres i regel hos skogsstyrelsen.

Det bör här anmärkas, att det ingår i uppdraget för skogspolitiska utredningen (direktiv, se riksdagsberättelsen 1966: Jo 28) att pröva frågan om den organisatoriska utformningen av statens medverkan i skogsbrukets rationalisering.

Länsskolnämnden

För varje län finns såsom regional statsmyndighet på skolväsendets område en länsskolnämnd, förlagd till länets residensstad. För Stockholms stad och Stockholms län utövas länsskolnämndens uppgifter från och med den 1 juli 1964 av en gemensam skolnämnd; vad här nedan sägs om länsskolnämnd gäller i tillämpliga delar skolnämnden.

Skolväsendets regionala, statliga organ utgjordes före länsskolnämndernas tillkomst den 1 juli 1958 av domkapitlet, länsstyrelsen och folkskolin-spektionen. Enligt för dessa myndigheter senast gällande bestämmelser på

hithörande område var domkapitlet och länsstyrelsen mellaninstanser i vissa besvärsmål samt hade att, jämte folkskolinspektören, utöva tillsyn över folkskoleväsendet och i vissa fall besluta i första instans. Vidare fungerade samtliga tre organ som remissmyndigheter, varjämte främst folkskolinspektionen meddelade råd och anvisningar till lokal skolmyndighet.

1945 års folkskolesakkunniga (SOU 1948:28) föreslog inrättande av nya mellaninstanser för folkskoleväsendet, benämnda skoldirektioner, vilkas verksamhetsområde skulle i huvudsak sammanfalla med de dåvarande folkskolinspektörernas. Skoldirektionen skulle bestå av dess chefstjänsteman, folkskolinspektören, en lärare samt av Kungl. Maj:t och skolstyrelserna inom direktionens område utsedda lekmän. Skoldirektionen förutsattes skola ersätta folkskolinspektionen samt övertaga flertalet på domkapitlet ankommande skolärenden varjämte på direktionen skulle överflyttas vissa ärenden från skolöverstyrelsen. De sakkunniga diskuterade även möjligheten att konstituera länsstyrelserna som mellaninstanser med sådan kompetens som föreslagits beträffande skoldirektionerna. Tanken härpå avvisades dock under framhållande, dels att länsstyrelserna saknade erforderlig pedagogisk sakkunskap och erfarenhet och dels att länen ej vore lämpliga verksamhetsområden för skolväsendets mellaninstanser.

Även 1946 års skolkommision (SOU 1948:27) föreslog lekmanamedverkan i mellaninstanserna, vilka för övrigt, ansåg kommissionen, borde äga kompetens för en regional inspektion av det allmänna skolväsendet i sin helhet, alltså även realskolor och gymnasier.

I propositionen 1950:133 förklarades emellertid, att frågan om nya mellaninstanser för skolväsendet borde vila i avbidan på slutförandet av 1948 års länsstyrelseutrednings arbete samt därefter, jämte vissa andra frågor, ytterligare utredas av särskilda sakkunniga.

Länsstyrelseutredningen framhöll i sitt betänkande (SOU 1950:28) flera omständigheter som talade för att skolväsendets mellaninstanser inordnades i länsstyrelserna. Bland annat underströk utredningen, att skolväsendets organisationsfrågor ägde ett mycket nära samband med den utvecklingsplanering på skilda områden som ankom på eller följdes av länsstyrelserna, såsom bebyggelseplanering, väg- och trafikplanering, m. m. Med den organisation av länsstyrelsen, som utredningen föreslagit, vore det möjligt att bilda en särskild skolsektion, vartill kunde knytas erforderlig pedagogisk expertis. Länsstyrelseutredningen förutsatte, att ett sådant alternativ skulle komma att övervägas vid ett slutligt ståndpunktstagande i fråga om skolväsendets regionala organisation.

I propositionen nr 182 till 1956 års riksdag framlades ett av 1951 års skolstyrelseutredning avgivet förslag beträffande, bland annat, skolväsendets regionala organisation. Utredningen utgick från att mellaninstansorganisationen för att bli effektiv måste byggas upp av nya fristående, kollegiala länsorgan med uppgift att enbart ägna sig åt skolväsendet. Organens leda-

möter skulle till övervägande del utgöras av förtroendevalda lekmän, men även fackmän borde ingå i organen. Tanken på att anförtro länsstyrelserna de regionala skoluppgifterna avfärdade skolstyrelseutredningen redan av det skälet, att i länsstyrelsernas arbete, även efter deras omorganisation år 1952, saknades den medverkan av lekmän, som länsstyrelseutredningen föreslagit, men även därför att, enligt utredningens mening, skolväsendets mellaninstans endast i ringa utsträckning skulle behöva samordna sin verksamhet med andra grenar av länsförvaltningen.

Riksdagen antog skolstyrelseutredningens förslag till inrättande av de nuvarande länskolnämnderna (KSU 1, rskr 420).

Länskolnämndernas och skolnämndens för Stockholms stad och Stockholms län organisation framgår av skollagen den 6 juni 1962 (nr 319) samt Kungl. Maj:ts instruktioner för nämnderna den 3 december 1965 (nr 741 resp. 742). I instruktionerna anges också nämndernas allmänna ämbetsbefattning. Nämndernas närmare arbetsuppgifter regleras i skilda författningar, främst nyssnämnda skollag den 6 juni 1962 och skolstadgan samma dag (nr 439).

Länskolnämnden, vilken liksom skolnämnden lyder under skolöverstyrelsen, utgöres av nio inom länet bosatta, för fyra år utsedda ledamöter. Av ledamöterna utses två av Kungl. Maj:t, varav en bland företrädare för arbetsgivare och en bland företrädare för arbetstagare inom länet. Skolöverstyrelsen och länsstyrelsen utser vardera en ledamot samt landstinget (respektive landstingen eller landstinget jämte landstingsfri stad) fem ledamöter.

Skolnämnden för Stockholms stad och Stockholms län utgöres av nio, inom staden eller länet bosatta ledamöter, varav en utses av överståthållarämbetet och länsstyrelsen i samråd, fyra av stadsfullmäktige i Stockholm och fyra av Stockholms läns landsting. Stadsfullmäktige och landstinget bör i samråd tillse, att företrädare för arbetsgivare och arbetstagare ingår i nämnden till ett antal av minst en ledamot från vardera gruppen.

Den av skolöverstyrelsen utsedde ledamoten skall äga pedagogisk sakkunskap och erfarenhet. Den ledamot, som utses av länsstyrelsen (överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län), skall vara i allmän tjänst anställd förvaltningsjurist eller domare. De landstingsvalda (resp. av stadsfullmäktige i Stockholm och Stockholms läns landsting valda) ledamöterna skall ha visat intresse för utbildningsfrågor. Slutligen skall en av landstingets representanter i länskolnämnden äga särskild kännedom om landsbygdens skolväsen. Kungl. Maj:t förordnar ordförande i nämnderna.

Vid handläggning inom länskolnämnden av viktigare frågor, berörande annan länsmyndighets arbetsområde, skall representant för myndigheten beredas tillfälle deltaga i nämndens överläggningar. Länsstyrelsen skall alltid underrättas om nämndens plenisammanträden och där förekommande ärenden.

Hos länskolnämnd är anställda en eller flera skolinspektörer. En inspektör hos varje nämnd är länskolinspektör och chef för nämndens kansli. Vidare finns vid varje nämnd en byrådirektör och viss biträdespersonal samt vid flera nämnder en länskolpsykolog.

Till länskolnämnden är knutet ett tekniskt råd, bestående av ordförande och ytterligare minst två ledamöter, som utses av skolöverstyrelsen. Rådet — vars ledamöter skall ha intresse för utbildningsfrågor på det tekniska området samt god industriell erfarenhet i ledande befattning eller god kännedom om teknisk utbildning och forskning — har till uppgift att följa ingenjörsutbildningen och den tekniska utbildningen i övrigt samt till länskolnämnden avge förslag vartill rådet kan finna anledning. I tekniskt råd hos nämnd, som har inseende över sjöbefälsskola, ingår ytterligare en ledamot med erfarenhet i fråga om sjöfart m. m.

Länskolnämnden har under skolöverstyrelsen inseendet över grundskolor, skolenhet av specialskolan, kommunala yrkesskolor och fackskolor samt statliga och kommunala gymnasier ävensom folkskolor och fortsättningsskolor, statliga skolor för undervisning av syn-, hörsel- och tal-skadade elever, statliga realskolor och högre kommunala skolor, sjöbefälsskolor, vissa av landsting och enskilda med statsbidrag anordnade yrkesskolor, statsunderstödda privatskolor samt andra skolor, i den mån Kungl. Maj:t beslutar därom. Länskolnämnden har även att öva tillsyn över undervisningen av skolpliktiga barn i enskilda skolor samt vid sjukvårdsanstalter och barnhem.

Länskolnämndens uppgifter kan indelas i följande huvudgrupper, nämligen åtgärder beträffande skolväsendets planering, ledning av och tillsyn över den pedagogiska verksamheten, direkt inspekterande verksamhet, beslut eller yttranden i olika ärenden rörande den inre skolorganisationen samt handläggning av vissa besvärsmål.

I fråga om planeringsverksamheten åligger det instruktionsenligt länskolnämnden att i erforderligt samråd med övriga samhällsplanerande myndigheter och institutioner inom länet sörja för en ändamålsenlig planering av skolväsendet samt planlägga för skolornas verksamhet i händelse av krig eller krigsfara. Härvid må först framhållas länskolnämndens direkt planerande verksamhet. Sålunda utför nämnden fortlöpande en översiktlig planering av skolväsendet i dess helhet inom länet med stöd av uppgifter från kommunerna, andra statliga länsorgan, centrala myndigheter m. fl. Planeringen tjänar i första hand till ledning för nämnden vid dess överväganden och beslut i olika skolfrågor.

Länskolnämndens uppgift att fastställa s. k. elevområde för kommunala m. fl. skolor i länet är av viss betydelse ur planeringssynpunkt. Elevområde skall omfatta den kommun, som handhar förvaltningen av ifrågasvarande skola, men i området skall också, om så erfordras för skolväsendets ändamålsenliga organisation, ingå en eller flera andra kommuner

eller delar därav. Vid bestämmande av elevområde har länskolnämnden ledning av den organisationsplan — upptagande bland annat varje skolenhet — som det åligger envar kommun att upprätta och i avskrift tillställa nämnden.

Vidare utövar länskolnämnden inflytande på lokaliseringen av gymnasiala skolor, i det att nämnden har att yttra sig över kommuns framställning till Kungl. Maj:t om inrättande eller medgivande till inrättande av sådana skolor.

Slutligen kan till länskolnämndens uppgifter av betydelse för skolplaneringen hänföras nämndens befattning med statsbidrag till byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet samt till yrkesskolor. I ärenden angående sådana bidrag avger länskolnämnden yttrande till skolöverstyrelsen och verkställer i vissa fall den prövning av skollokalbehovet, som utgör förutsättning för statsbidrag. Vidare uppgör nämnden förslag till turordning mellan bidragsansökningarna i länet på grundval av en bedömning av de olika byggnadsföretagens angelägenhetsgrad.

Vad angår den pedagogiska verksamheten vid länets skolor åligger det länskolnämnden att främja skolväsendets utveckling, försöksverksamhet och skolpsykologisk verksamhet, att verka för att skolarbetet bedrivs ändamålsenligt och tillse att det fortgår enligt gällande föreskrifter, att bedriva upplysningsverksamhet beträffande skolväsendet, att vaka över anskaffningen av pedagogiska hjälpmedel samt att främja lärarnas fortbildning.

Länskolnämnden meddelar beslut eller avger yttrande i åtskilliga ärenden, som rör den inre skolorganisationen. Bestämmelser härom återfinns i skollagen och framför allt skolstadgan, men även i andra särskilda författningar. Som exempel kan nämnas ärenden angående skolenhet, klassanordning, lärotider, specialundervisning och särskild undervisning, undervisningsskyldighet och fyllnadstjänstgöring för lärare, tillsättning av skolledartjänster och flertalet ordinarie lärarbefattningar, utseende av ledamöter i antagningsnämnd för gymnasium, utfärdande av instruktioner för vissa befattningshavare, beviljande av tjänstledighet för lärare i vissa fall, disciplinär bestraffning av skolledare eller lärare, anmälan till åtal av sådan tjänsteman, föreläggande för föräldrar att hålla barn i skolan samt hämtning av elev som ej fullgör sin skolgång.

Länskolnämnden svarar för den omedelbara inspektionen av skolor under nämndens inseende. Länet kan därvid av nämnden indelas i två eller flera inspektionsområden.

Besvär över vissa av skolstyrelse meddelade beslut ävensom beslut av styrelse för yrkesskola, skolkollegier m. fl. prövas av länskolnämnden.

Av länskolnämnden i plenum skall handläggas vissa, i instruktionen närmare angivna ärenden, bland vilka kan nämnas sådana som angår viktigare skolplaneringsfrågor, fastställande av instruktioner, pedagogiska

spörsmål av allmän eller principiell natur, disciplinära åtgärder, tillsättning av lärartjänster, yttranden över betänkanden m. m., besvärsprovning samt frågor som skolinspektör, byrådirektör eller länsskolpsykolog hänskjuter till avgörande i plenum. Sistnämnda tjänstemän äger rätt att delta i nämndens överläggningar. Om pleniärende är så brådskande, att det inte kan anstå till länsskolnämndens sammanträde, får det avgöras av ordföranden eller vice ordföranden och ytterligare minst fyra ledamöter eller, om så inte kan ske, av ordföranden ensam. I sådan ordning fattat beslut skall anmälas vid nämndens nästföljande sammanträde.

Länsskolnämnden är beslutför, då förutom ordföranden eller vice ordföranden minst fyra ledamöter är närvarande.

Länsskolnämnden äger bestämma, att nämnden i disciplinmål skall bestå av den av länsstyrelsen utsedde ledamoten såsom ordförande samt fyra av övriga ledamöter.

Ärenden som ej avgöres i plenum handläggas av tjänsteman hos nämnden enligt närmare föreskrifter i arbetsordningen.

Besvär över länsskolnämndens beslut anföres hos Kungl. Maj:t, sålunda icke hos skolöverstyrelsen. Mål angående vissa avlöningsförmåner prövas dock av kammarrätten.

Vägförvaltningen

För varje län finns såsom regionalt organ inom den statliga vägorganisationen en vägförvaltning, lydande under väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Chef för vägförvaltningen är vägdirektören. Vägförvaltningarnas huvuddelar är förlagda till länens residensstäder. I fråga om vägunderhåll är länen indelade i vägmästarområden med en vägmästare som arbetsledare.

I enlighet med fastställda planer för länsstyrelsens krigsorganisation skall länsstyrelsen i krig övertaga de arbetsuppgifter, som ankommer på vägförvaltningen.

Vägförvaltningarna och deras centralorgan, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen — liksom länsvägnämnderna och vägnämnderna såsom företrädare för de lokala vägintrössena — tillkom genom beslut av 1942 års riksdag om vägväsendets förstatligande från och med år 1944 (prop. 122, Sä² 2, rskr 325). I samband med förstatligandet inskränktes avsevärt länsstyrelsens beslutsbefogenheter med avseende på vägväsendet.

I nyssnämnda proposition framhölls vid behandlingen av frågan om det statliga vägväsendets organisation bland annat, att den allmänna väghållningen kunde sägas innefatta två huvuduppgifter, nämligen *dels* ombesörjande av vägunderhåll och vägbyggnad, *dels ock* planläggning av det allmänna vägnätets utformande. Departementschefen uttalade i frågan om vilka myndigheter som lämpligen borde omhänderha de olika uppgifterna bland annat följande.

Det syntes utan vidare klart, att vägunderhålls- och vägbyggnadsarbe-

tena, vilka uteslutande vore av teknisk-ekonomisk natur, skulle ombesörjas av ett statligt tekniskt verk, omfattande centralorgan och distriktsförvaltningar. Ett av de viktigaste skälen för vägväsendets förstatligande vore nämligen möjligheten att därigenom skapa en rationell organisation för vägarbetenas bedrivande. Något behov av att bereda länsstyrelserna och organen för de lokala vägintressena inflytande på sättet för dessa arbetens utförande torde ej föreligga. Planläggningen av vägnätets utformande åter vore en uppgift som bland annat krävde ingående kunskap om olika orters ekonomiska och sociala förhållanden. Då det vore uppenbart, att ett centralt tekniskt verk ej kunde i detalj känna dessa förhållanden, måste vid planläggningen samverkan äga rum mellan det centrala verket, länsstyrelserna och organen för de lokala vägintressena. För att säkerställa ett vederbörligt beaktande av de lokala synpunkterna torde det vara nödvändigt att lägga det regionala ståndpunktstagandet i vägfrågor hos länsstyrelserna. Detta kunde ske bland annat därigenom, att länsstyrelserna tillades befogenhet att upprätta förslag till avgörande av länets vägbyggnadsfrågor. Skulle vid prövning av sådant förslag den centrala vägmyndigheten vara av annan mening än länsstyrelsen, borde ärendet underställas Kungl. Maj:ts prövning. Härigenom skulle länsstyrelserna i stort sett bibehålla sitt dittillsvarande inflytande på vägfrågorna. För länsstyrelsernas ståndpunktstaganden fordrades emellertid även teknisk sakkunskap. Länsstyrelserna behövde därför vid ärendenas beredande biträde av vägförvaltningarna. Förutsättningar för ett verkligt intimt samråd mellan länsstyrelse och vägförvaltning kunde skapas genom att vägdirektören gjordes till föredragande i länsstyrelsen beträffande vägärenden.

Vägförvaltningens allmänna verksamhet anges i Kungl. Maj:ts instruktion för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och vägförvaltningarna den 3 december 1965 (nr 688). Förvaltningens närmare arbetsuppgifter regleras i ett flertal författningar, främst lagen om allmänna vägar den 30 juni 1943, stadgan samma dag angående behandling av vissa vägfrågor (vägstadgan), vägtrafikförordningen den 28 september 1951, vägmärkeskungörelsen den 7 december 1951 (ny vägmärkeskungörelse den 27 januari 1966 träder principiellt i kraft den 3 september 1967) samt olika bidragsförfattningar.

Enligt instruktionen handhar vägförvaltningen inom sitt verksamhetsområde den allmänna väghållningen (projektering, byggande och underhåll) på landsbygden och handlägger dessutom ärenden om väg- och gatu-hållningen i städer och samhällen som är väghållare samt ärenden om enskilda vägar.

Normalt är vägförvaltningen organiserad på tre tekniska avdelningar (projekterings-, byggnads- och vägunderhållsavdelning), en kansliavdelning samt en sektion för enskild väghållning, var och en lydande under vägdirektören.

Den del av den allmänna väghållningen som omfattar vägbyggande och vägunderhåll, d. v. s. rena verkställighetsåtgärder, ombesörjes av vägförvaltningen utan att länsstyrelsen eller någon annan länsmyndighet har möjlighet att inverka på utförandet.

I fråga om planeringen av allmänna vägar har vägförvaltningen i huvudsak att lämna länsstyrelsen sakkunnigt biträde. Sålunda bereder vägförvaltningen ärenden angående byggande av allmän väg, förändring av enskild väg till allmän, indragning av allmän väg, m. m., samt upprättar förslag till flerårsplaner för byggande av riksvägar, länsvägar och ödebygdsvägar. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen är beslutande och fastställande myndighet i nyss angivna ärenden.

Det åligger vägförvaltningen att upprätta sådan arbetsplan, som erfordras innan byggandet av allmän väg påbörjas. Arbetsplan fastställs, sedan länsstyrelsen yttrat sig över densamma, av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen.

Till vägplaneringen ansluter sig ytterligare några grupper av ärenden, vari vägförvaltningen — ej sällan på eget initiativ — företar utredningar och framför förslag till länsstyrelsen, såsom rörande förbud mot anslutning av enskild väg till allmän, utsträckning av allmänna väglagens förbud mot uppförande av byggnad m. m. inom visst avstånd från vägmitt eller meddelande av förbud mot byggnads uppförande inom visst avstånd från väg, om vars byggande fråga väckts.

Vägförvaltningens medverkan vid upprättandet inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen av s. k. fördelningsplan för statsbidrag till viktigare gator och vägar i städer och stadslänkande samhällen, som är väghållare, har också viss betydelse för vägplaneringen, eftersom bidrag oftast utgör en förutsättning för trafikledningens tillkomst. Över väghållningen i dessa städer och samhällen, vilken handhas av kommunal nämnd eller styrelse, utövar vägförvaltningen viss tillsyn.

Beträffande det enskilda vägväsendet (utom skogsvägnätet) sker ej någon översiktlig planering för länet, men statligt bidrag är nästan undantagslöst nödvändigt för byggandet och underhållet av enskild väg. Länsstyrelsen beslutar om sådant statsbidrag men den teknisk-ekonomiska granskningen i bidragsärendet sker inom vägförvaltningen.

I de ärenden, som nämnts i det föregående, liksom i en del andra till kommunikationsväsendet hörande ärenden är enligt länsstyrelseinstruktionen vägdirektören, eller efter länsstyrelsens bestämmande någon annan vägförvaltningens tjänsteman, obligatoriskt föredragande vid ärendenas handläggning i länsstyrelsen. Godkännande av arbetsplan för byggande av enskild väg, vartill statsbidrag sökes, handlägges i regel av vägdirektören såsom enmansärende.

Vägförvaltningen avger regelmässigt yttrande till länsstyrelsen i vissa vägtrafikärenden enligt vägtrafikförordningen, såsom beträffande utfär-

dande av lokala trafikföreskrifter och tillstånd till tävling på väg. Det är också vanligt att vägförvaltningen hos länsstyrelsen anmäler behov av viss lokal trafikföreskrift.

En viktig del av vägförvaltningens verksamhet utgör det samråd som enligt byggnadslagstiftningen äger rum mellan förvaltningen samt planförfattare, länsarkitekten m. fl. Vägförvaltningen avger också yttrande till länsstyrelsen i planärenden.

Till vägförvaltningens uppgifter hör även att uppsätta och underhålla erforderliga vägmärken vid allmänna vägar samt i vissa fall även vid enskilda vägar.

Vad angår vägförvaltningens kamerala arbete kan nämnas att förvaltningen handlägger länsingenjörens personal- och avlöningsärenden.

Besvär över vägförvaltningens (vägdirektörens) beslut föres hos väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, om annat ej är föreskrivet.

Vid 1966 års höstriksdag har beslutats en ny organisation för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, m. m. (prop. 1966: 129, SU 152, rskr 361). Beslutet innebär bl. a. en successiv förändring och utbyggnad av vägverkets regionala organisation. De befintliga tre särskilda planeringsavdelningarna för större projekteringsarbeten benämnes framdeles projekteringskontor och ställes direkt under verkets driftavdelning. Vid behov skall ytterligare projekteringskontor kunna inrättas. Vidare upprättas en regional byggnadsorganisation, t. v. bestående av tre byggnadsdistrikt, vardera omfattande flera län, och i övrigt byggnadskontor, motsvarande vägförvaltningarnas byggnadsavdelningar; distrikt och kontor ställes direkt under verkets byggnadsavdelning. För verkets (rullande) planering för bl. a. byggande och underhåll indelas landet i ett antal planläggningsområden. Arbetsområdena för byggnadsdistrikt och projekteringsavdelningarna avses sammanfalla med planläggningsområdena. Denna senare indelning är dock avsedd att endast vara en verkets interna områdesindelning vid arbetsplaneringen. Länsstyrelsernas inflytande på planläggningen av vägnätet kommer att som hittills regleras genom bestämmelser i väglag och vägstadga.

Länsvägnämnden m. m.

Varje län är i fråga om den allmänna, kronan åvilande väghållningen indelat i vägnämndsområden, ett vart omfattande en eller regelmässigt flera kommuner. De lokala vägintressena inom vägnämndsområde företrädes av en vägnämnd, som har att verka för att vägbehoven inom området på bästa sätt tillgodoses. Med uppgift att verka för att vägfrågor, som är gemensamma för flera eller alla vägnämndsområden, erhåller den för hela länet mest ändamålsenliga lösningen finns i varje län en länsvägnämnd.

Syftet med inrättandet av vägnämnder och länsvägnämnder — vilka lik-

som vägförvaltningarna tillkom i samband med vägväsendets förstatligande från och med år 1944 — var att såsom ersättning för de tidigare vägdistrikten med deras beslutanderätt i vägfrågorna tillskapa organ, genom vilka ett visst medinflytande på dessa frågor bevarades åt representanter för befolkningen i länet.

I lagen om vägnämnder och länsvägnämnder den 30 juni 1943 (nr 436) regleras dessa nämnders organisation och allmänna verksamhet.

Vägnämnd skall bestå av fem, för fyra år valda ledamöter. Dessa väljes, om vägnämndsområdet utgöres av endast en kommun, av dennas fullmäktige och eljest av ombud för de i området ingående kommunerna.

Vägnämnd har att avge av Kungl. Maj:t, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, länsstyrelsen eller vägförvaltningen i länet infortrade yttranden i frågor om byggande av allmän väg, förändring av enskild väg till allmän, inrättande av särskild vinterväg och indragning av allmän väg. Vägnämnd äger också själv framställa förslag i frågor rörande vägväsendet och vägtrafiken inom sitt område varjämte vägnämnd må anföra besvär över beslut som meddelats av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen eller länsstyrelsen.

Det kan här också nämnas, att vägförvaltningen vid upprättandet av arbetsplan för byggande av allmän väg skall samråda med ordföranden i vederbörande vägnämnd beträffande vägens sträckning och utformning i övrigt.

Vägnämnd sammanträder, förutom å tider nämnden eller dess ordförande bestämmer, bland annat då länsstyrelsen förordnar därom. Länsstyrelsen skall ofördröjligen underrättas om utsatt sammanträde. Vid vägnämnds sammanträde äger landshövdingen och vägdirektören eller den, som någon av dem förordnar i sitt ställe, att vara tillstädes och deltaga i överläggningarna men ej i besluten. På begäran av nämndens ordförande skall vägdirektören eller av honom utsedd tjänsteman vid vägförvaltningen närvara vid sammanträde för att tillhandagå med upplysningar.

Vägnämnd är beslutför om minst tre ledamöter är närvarande.

Länsvägnämndens ledamöter, vilka väljes för fyra år, utses av länsstyrelsen samt skogsvårdsstyrelsen och vägnämnderna i länet så, att länsstyrelsen förordnar två ledamöter samt skogsvårdsstyrelsen och varje vägnämnd en ledamot, dock att vägnämnd i Gotlands län utser två ledamöter. Av de ledamöter, som förordnas av länsstyrelsen, skall en vara representant för städerna i länet. Vägnämnd må till ledamot välja endast den som vid valet är ledamot i nämnden. Skogsvårdsstyrelsens representant skall bland annat vara väl förtrogen med skogsförhållandena i länet.

Länsvägnämnden har att avge yttranden till samma myndigheter som vägnämnd och äger i likhet med sådan anföra besvär över väg- och vattenbyggnadsstyrelsens och länsstyrelsens beslut.

Det bör understrykas, att länsvägnämnden liksom vägnämnd ej har någon beslutanderätt i vägfrågor utan endast en rådgivande funktion. Vikti-

gast i detta hänseende är länsvägnämndens medverkan vid utarbetandet inom vägförvaltningen av förslag till flerårsplaner för byggande av riksvägar m. m.

Beträffande tidpunkten för länsvägnämndens sammanträden, underrättelse därom, rätt att närvara vid sammanträdena samt vägförvaltningens skyldighet att tillhandagå nämnden med upplysningar gäller samma bestämmelser som för vägnämnd. Länsvägnämnden är beslutför, om minst halva antalet ledamöter är tillstädes.

Besvär över länsvägnämndens eller vägnämnds beslut anföres — i stort sett på s. k. kommunala grunder — hos länsstyrelsen.

Länsarkitekten

Varje län utgör ett länsarkitektsdistrikt, i vilket är anställda länsarkitekt, en eller flera biträdande länsarkitekter samt andra tjänstemän och biträdespersonal. I Stockholms stad saknas motsvarande statliga organisation.

Länsarkitekten förordnas av Kungl. Maj:t efter anmälan av byggnadsstyrelsen för en tid av, för varje gång, högst sex år.

Chefsmyndighet för länsarkitektorganisationen, vars länsarkitektkontor är förlagda till residensstäderna, är byggnadsstyrelsen, den centrala förvaltningsmyndigheten för ärenden rörande planläggning av bebyggelse och byggnadsväsendet i övrigt.

Redan på 1860-talet uppkom tanken att inrätta regionala statliga organ på plan- och byggnadsväsendets område. Emellertid beslöts inrättande av länsarkitekttjänster först vid 1917 års riksdag samtidigt med att dåvarande överintendentensämbetet ombildades till en byggnadsstyrelse. Införandet av länsarkitektsinstitutionen motiverades med att utvecklingen på byggnadsområdet och särskilt inom planväsendet påkallade en regional statsmyndighet. Länsarkitektorganisationen, för vilken den första instruktionen utfärdades år 1919, trädde i verksamhet i slutet av år 1920. Den bestod från början av endast fem länsarkitekter men utvidgades efter hand, så att den år 1934 omfattade tolv länsarkitekter, envar med sitt distrikt. I många av distrikten, tillsammans omfattande hela riket utom Stockholms stad, ingick flera län. Utöver visst årligt arvode av statsmedel erhöll länsarkitekterna särskild gottgörelse för mera omfattande uppdrag för statsmyndighetsräkning. För kommunala uppdrag ägde länsarkitekterna uppbära ersättning enligt av byggnadsstyrelsen fastställd taxa. Länsarkitekterna tilläts i övrigt att utan särskilt tillstånd bedriva privatverksamhet i den mån denna ej inverkade hinderligt på deras tjänsteutövning.

Den år 1917 beslutade organisationen hade uppbyggts under förutsättning att länsarkitektbefattningarna skulle utgöra bisysslor och att länsarkitekterna i stor utsträckning skulle kunna ägna sig åt privat arkitektverksamhet. Sedan det visat sig att länsarkitekternas statliga arbetsupp-

gifter — icke minst efter tillkomsten av 1931 års stadsplanlagstiftning — kommit att öka i en icke beräknad omfattning, riktades kritik mot såväl länsarkitekternas nyss antydda dubbelställning som mot distriktens storlek och bristen på statligt avlönad personal inom desamma.

Enligt beslut av 1935 års riksdag (prop. 190) genomfördes med verkan från den 1 januari 1936 en väsentlig omorganisation av länsarkitektsinstitutionen, varigenom grunden lades till nu gällande ordning. Länsarkitekterna blev helt statsavlönade, deras rätt att åtaga sig privata uppdrag gjordes beroende av Kungl. Maj:ts tillstånd, antalet distrikt utökades till fjorton och särskilda länsarkitektkontor inrättades, vid vilka skulle tjänstgöra, förutom länsarkitekten såsom chef, biträdande länsarkitekt samt viss annan statsavlönad personal. Länsarkitektkontoren inrymdes i anslutning till vederbörande länsstyrelse, som i princip ägde förfoga över länsarkitekten såsom en biträdande tjänsteman. Den 15 juni 1935 utfärdades en ny instruktion för länsarkitektsorganisationen.

Genom Kungl. brev den 29 juni 1945 förordnades, att från och med den 1 juli 1945 varje län skulle utgöra ett länsarkitektsdistrikt med länsarkitektkontoret förlagt till residensstaden.

I samband med länsstyrelsereformen 1952 förtydligades innebörden av länsstyrelsens ovannämnda rätt att förfoga över länsarkitekten genom att i länsstyrelseinstruktionen — liksom beträffande ett flertal andra länsstyrelseexperter — föreskrevs att länsstyrelsen ägde uppdraga åt länsarkitekten, biträdande länsarkitekt och assistent vid länsarkitektkontoret att vara föredragande i ärenden berörande deras verksamhetsområde eller eljest delta i handläggningen av visst ärende eller vissa slag av ärenden.

I Kungl. Maj:ts instruktion för länsarkitektsorganisationen den 3 december 1965 (nr 701) anges tre huvuduppgifter för organisationen, nämligen att biträda byggnadsstyrelsen och länsstyrelsen i deras verksamhet inom planläggnings- och byggnadsväsendet, att handha den närmaste tillsynen över fastigheter som förvaltas av byggnadsstyrelsen samt att utöva arkitektverksamhet för statsverkets räkning.

Att biträda länsstyrelsen i plan- och byggnadsfrågor utgör numera länsarkitektsorganisationens dominerande uppgift. Det får sålunda anses åligga länsarkitekten att med uppmärksamhet följa planläggnings- och bebyggelseförhållandena i länet och verka för en förbättring av gällande planer och byggnadsföreskrifter samt till länsstyrelsen anmäla behov av planläggning eller annan åtgärd för reglering av bebyggelsen. Länsarkitektens närmare arbetsuppgifter såsom biträde åt länsstyrelsen regleras i olika författningar, främst byggnadslagen och byggnadstadgan, men även författningar såsom fastighetsbildningslagen, jorddelningslagen, lagen om allmänna vägar, naturvårdslagen, byggnadsminneslagen och fornminneslagen.

Den vanligaste formen för länsarkitektens biträde åt länsstyrelsen i plan- och byggnadsfrågor är sakkunnig granskning och därpå grundade yttranden

i ärenden som remitteras till honom från länsstyrelsen. Ärenden angående olika bebyggelseplaner och byggnadsförbud samt dispens därifrån, naturvårdsärenden och fastighetsbildningsärenden är regelmässigt föremål för sådan remiss. Till andra, ej så ofta förekommande ärenden, som merendels påkallar länsarkitektens yttrande, hör exempelvis ärenden angående anläggande eller utvidgning av begravningsplats.

Vidare är det vanligt att länsarkitekten biträder länsstyrelsen genom att deltaga i handläggningen av visst ärende eller vissa slag av ärenden rörande plan- och byggnadsväsendet. Undantagsvis förekommer att länsarkitekten i sådana ärenden är föredragande hos länsstyrelsen.

Efter länsstyrelsens bestämmande utför eller är länsarkitekten närvarande vid besiktningar och andra förrättningar.

Av stor vikt är de initiativ till någon länsstyrelsens åtgärd i byggnadsreglerande syfte, som i många fall utgår från länsarkitekten.

Slutligen kan länsarkitekten sägas biträda länsstyrelsen genom upplysande och rådgivande verksamhet gentemot andra myndigheter, kommuner och enskilda samt genom att han deltar i sådant samråd mellan planförfattare m. fl. som jämlikt byggnadsstadgan skall föregå upprättande av planförslag.

Länsarkitekten har även vissa, i förhållande till länsstyrelsen mera självständiga uppgifter på fastighetsbildningsväsendets, byggnadsväsendets och naturvårdens områden.

Enligt lantmäteriinstruktionen skall länsarkitekten sålunda beredas tillfälle att till överlantmätaren yttra sig över avstyckningsförrättning som kan antagas vara av intresse för bebyggelseplaneringen. Länsarkitekten har också enligt jorddelningslagen rätt att klaga över ägodelningsrätts eller hovrätts beslut att fastställa eller tillåta jorddelning. Vidare kan länsstyrelsen bestämma att avstyckning får ske utan hinder av visst däremot av länsstyrelsen meddelat förbud, om länsarkitekten ej har något att erinra mot avstyckningen. — Vid den granskning av bostadslåneärenden, varmed länsarkitektkontoret biträder länsbostadsnämnden, har länsarkitekten att ge uttryck för planmyndigheternas syn på byggnadsföretagets lokalisering och anpassning i övrigt till gällande byggnadsföreskrifter. — Länsarkitekten äger göra ansökan hos överexekutor om handräckning till rättelse av åtgärd som företagits i strid mot vissa förbud eller föreskrifter enligt naturvårdslagen.

I sin verksamhet inom byggnadsväsendet och fastighetsbildningsväsendet samarbetar länsarkitekten med bl. a. överlantmätaren, vägdirektören, länsingenjören, lantbruksdirektören och länsbostadsdirektören. I naturvårdsärenden förekommer dessutom kontakter med länsjägmästaren och landsantikvarien.

Länsarkitektens befattning med kronans byggnader omfattar bl. a. vissa ekonomiska göromål samt tillsyn och vård av fastigheterna.

I den mån tjänsten i övrigt medger det är länsarkitekten skyldig att för statens räkning åtaga sig uppdrag av statlig eller kommunal myndighet eller enskild att verkställa utredning från planläggningssynpunkt, uppgöra förslag till plan eller annan bebyggelse reglerande åtgärd, utföra arkitektuppdrag till statligt, kommunalt eller med statliga medel understött byggnadsföretag eller företaga undersökning, utöva kontroll och verkställa besiktning av sådant byggnadsföretag eller därmed sammanhängande anläggning. Mottaget uppdrag skall anmälas till länsstyrelsen.

Länsarkitekten skall i princip själv avgöra på länsarkitektsorganisationen ankommande ärenden men har rätt att delegera sina åligganden till biträdande länsarkitekt.

Besvär över länsarkitektens beslut föres, om annat ej är föreskrivet, hos byggnadsstyrelsen.

I en promemoria den 27 juni 1966, vilken upprättats av en av chefen för kommunikationsdepartementet tillsatt arbetsgrupp för byggnadsstyrelsens omorganisation, har framlagts förslag om styrelsens uppdelning i ett byggnadsverk och fastighetsförvaltande verk (den nya byggnadsstyrelsen) och ett planverk, det sistnämnda med uppgift att handha den del av den nuvarande byggnadsstyrelsens verksamhet som direkt sammanhänger med byggnadslagens och byggnadsstadgans tillämpning. Enligt förslaget bör denna klyvning av byggnadsstyrelsen på det regionala planet medföra, att arbetsuppgifter och personal tillhörande fastighetsförvaltningsområdet utbrytes ur länsarkitektsorganisationen och överföres till en särskild distriktsorganisation, där varje distrikt omfattar flera län. Denna organisation skall även omhändera styrelsens nybyggnadsverksamhet. Den skall vara direkt underställd den nya byggnadsstyrelsen.

Länsingenjören

I varje län utom i Gotlands län finns en under väg- och vattenbyggnadsstyrelsen lydande länsingenjör. Verksamhetsområdet för länsingenjören i Stockholms län omfattar jämväl Gotland. Länsingenjörerna är stationerade i residensstäderna. I de tre största länen finns en biträdande länsingenjör. I kameralt och personaladministrativt hänseende är länsingenjörerna knutna till vägförvaltningarna, vilka sålunda bland annat ombesörjer löneutbetalningar till befattningshavare vid länsingenjörskontoren samt ställer kontors- och skrivpersonal till länsingenjörernas förfogande.

Genom kungörelse den 17 november 1944 förordnade Kungl. Maj:t bland annat, att till utförande av vissa anläggningar för vattenförsörjning och avlopp fick utgå statsbidrag. Sådant bidrag skulle beviljas av Kungl. Maj:t (i ämnet gäller numera kungörelsen den 5 juni 1959, nr 251). Samtidigt bemyndigade Kungl. Maj:t väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att för biträde

vid handläggning av frågor om anläggningar för vattenförsörjning och avlopp anställa erforderligt antal distriktsingenjörer, vilka, med stationering vid vägförvaltningarna, skulle ställas till de länsstyrelser förfogande, som kunde vara i behov därav. Sedan den 1 juli 1945 har frågor om nyanställning av distriktsingenjörer för vatten och avlopp (fr. o. m. den 1 juli 1963 benämnda länsingenjörer) varit underställda Kungl. Maj:ts prövning. Under ett femtontal år var vissa län sammanförda till distrikt med en gemensam ingenjör.

I ett av särskilda sakkunniga år 1946 framlagt betänkande med förslag till omorganisation av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen (SOU 1946: 10) föreslogs att distriktsingenjörerna och deras biträden skulle inordnas i vägförvaltningarnas organisation. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anförde i yttrande över förslaget bland annat, att distriktsingenjörernas arbetsuppgifter endast delvis ägde en naturlig anknytning till vägförvaltningarnas verksamhet. Endast när det gällde att i väg- och vattenbyggnadsstyrelsens egen regi eller under dess kontroll utföra en anläggning förelåg väsentliga skäl för sammanförande av väg- och vattenbyggnadsverkets arbetsuppgifter beträffande vattenförsörjning och avlopp med övriga verksamhetsgrenar. Styrelsen föreslog därför att distriktsingenjörerna skulle på eget ansvar handlägga andra frågor än kontroll över utförande av anläggningar. Att inskjuta vägdirektörerna som en ny mellaninstans vore ej lämpligt.

Vid behandling av nyssnämnda fråga i propositionen nr 286 till 1946 års riksdag anslöt sig departementschefen till väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förslag under framhållande, att distriktsorganisationens arbete, åtminstone vid denna tidpunkt, vore inriktat huvudsakligen på utrednings- och planläggningsfrågor som hade jämförelsevis ringa samband med vägförvaltningarnas verksamhet.

Länsingenjörens verksamhet regleras i första hand av den av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen den 22 februari 1961 utfärdade, fr. o. m. den 1 mars samma år gällande arbetsordningen för vatten- och avloppsorganisationens distriktsingenjörskontor. Bland de författningar, som därutöver är av särskild betydelse för länsingenjörens verksamhet, kan nämnas vattenlagen, lagen om allmänna vatten- och avloppsanläggningar, lagen om tillsyn över vattendrag, sjöar och andra vattenområden, kungörelsen om förprovning rörande åtgärder till motverkande av vattenförorening m. m., hälsovårdsstadgan, byggnadslagen och byggnadsstadgan, jorddelningslagen, förordningen om brandfarliga varor samt den tidigare nämnda kungörelsen om statsbidrag till vatten- och avloppsanläggningar.

Länsingenjören handlägger numera ej endast ärenden angående statsbidrag till vatten- och avloppsanläggningar utan också ett flertal andra frågor angående vattenvården. Hans verksamhet kan sammanfattningsvis sägas hänföra sig till två stora områden, nämligen samhällsplaneringen samt den allmänna hälsovården och vattenvården.

Enligt arbetsordningen har länsingenjören till huvuduppgift att verka för en ur såväl allmän som enskild synpunkt ändamålsenlig planering och utveckling inom vatten- och avlopps- (va-) området, varvid särskilt vattenvårdens intressen skall beaktas. Han skall därvid bevaka att verksamheten inom länet bedrivs med tillgodoseende av såväl tekniska och ekonomiska som omgivningshygieniska och estetiska synpunkter. Genom inspektioner och på annat sätt har länsingenjören att skaffa sig noggrann kännedom om länets va-frågor. Han skall verka för att skötseln av va-anläggningar blir tillfredsställande och skall därvid samarbeta med huvudmännen för anläggningarna samt hälsovårdsnämnderna.

Det är svårt att dra någon bestämd gräns mellan länsingenjörens planerande verksamhet och hans arbetsuppgifter inom den allmänna hälso- och vattenvården. De ärenden han handlägger berör ofta samtidigt flera förvaltningsområden.

Inom samhällsplaneringen gör länsingenjören sin största insats genom det biträde åt länsstyrelsen och kommunerna i planerings- och andra ärenden berörande byggnads- och jorddelningslagstiftningen, som enligt arbetsordningen åligger honom. Vad angår bebyggelseplaneringen har länsingenjören att medverka till att va-förslag utarbetas i anslutning till bebyggelseplaner samt att granska sådana förslag. Icke minst viktigt är det samråd redan före planläggningsarbetets igångsättande, som regelmässigt äger rum mellan länsingenjören samt huvudmannen för planläggningen (oftast kommun), planförfattaren, hälsovårdsnämnden, byggnadsnämnden och olika berörda statliga länsorgan. I principiella frågor skall länsingenjören samråda med central myndighet. Om länsingenjören finner va-frågor lämpligen böra lösas gemensamt för flera samhällen, bör han ägna genomförandet av ett sådant projekt särskild uppmärksamhet. Även byggnadsdispens- och avstyckningsärenden kan innehålla moment av samhällsplanering, bland annat därigenom att de kan aktualisera va-planering eller byggnadsförbud i avvaktan på att erforderliga va-anläggningar kommer till stånd.

Länsingenjören medverkar också vid sådan samhällsplanering som för- anledes av industrilokalisering. Genom länsarbetsnämnden erhåller länsingenjören i viss utsträckning uppgifter om planerade industribyggen och kan därigenom tillse att va-frågorna vid lokaliseringen vederbörligen beaktas. Vanligen kommer länsingenjören dock i kontakt med dessa lokaliseringsärenden genom att kommunal myndighet i samband med ansökan om byggnadslov efterhör hans synpunkter eller genom att länsstyrelsen inforrdar hans yttrande i markförvärvs- och byggnadsdispensärenden. Av direkt betydelse för industrilokaliseringen är vidare länsingenjörens uppgift att vid länsstyrelsens handläggning av ärenden jämlikt kungörelsen om förprovning rörande åtgärder till motverkande av vattenförorening, m. m. medverka till att erforderliga utredningar kommer till stånd samt i förekommande fall framlägga förslag till åtgärder.

Av stor betydelse för samhällsplaneringen är de sammanställningar beträffande vattenintag, avloppsutsläpp m. m. i länets vattendrag, som i stor omfattning göres vid länsingenjörskontoren samt de utredningar som där sker angående behovet av regionala va-anläggningar.

Slutligen kan länsingenjörens yttrande till (ev. föredragning hos) länsstyrelsen i ärenden angående statsbidrag till va-anläggningar enligt tidigare nämnd kungörelse — åtminstone då fråga är om större anläggningar — tänkas bli av betydelse vid bedömande av samhällsplaneringsfrågor. Ansökan om sådant bidrag inges till länsingenjören men prövas av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen (i vissa fall bostadsstyrelsen) efter yttrande av länsstyrelsen. Länsingenjören — som för övrigt äger rätt meddela tillstånd till anläggnings påbörjande innan frågan om statsbidrag blivit avgjord — ombesörjer regelmässigt föreskriven avsyning av anläggning, vartill bidrag utgått. Det åligger honom att fortlöpande kontrollera driften av sådan anläggning.

I planerings- och lokaliseringsfrågor inom va-området samverkar länsingenjören — förutom med länsstyrelsen och olika kommunala myndigheter — främst med länsarkitekten men i viss utsträckning även med överlantmätaren, vägförvaltningen och länsläkaren samt länsarbetsnämnden (utöver industrilokalisering, t. ex. frågor om bidrag till projektering av va-anläggningar och till beredskapsarbeten inom va-området) och länsbostadsnämnden (ärenden angående bostadslån).

Inom den allmänna hälsovården och vattenvården har länsingenjören åtskilliga uppgifter, därvid han i stor omfattning biträder och samarbetar med såväl kommunala som olika statliga organ vid deras handläggning av hithörande ärenden. Som tidigare påpekats kan inom detta arbetsområde även samhällsplaneringsfrågor komma att beröras.

Vid uppkommen akut vattenförorening eller vid epidemi, som kan ha samband med vattenförorening, skall länsingenjören underrätta vatteninspektionen och andra berörda myndigheter samt medverka i erforderliga undersökningar.

Vid tillämpning av förordningen om brandfarliga varor ävensom vid lagring och hantering av andra, av förordningen ej omfattade produkter eller ämnen, som kan förorsaka vattenförorening, har länsingenjören att verka för att hänsyn tages till vattenskyddssynpunkter. Samverkan sker här med bl. a. byggnadsnämnden såsom tillståndsmyndighet samt länsstyrelsen såsom länsmyndighet inom byggnadsväsendet och den allmänna hälsovården.

Länsingenjören skall biträda länsstyrelsen i va-frågor, som uppkommer i hälsovårdsärenden samt ärenden enligt vattenlagen (bl. a. bestämmelser till skydd för grundvattentillgång), lagen om allmänna vatten- och avloppsanläggningar och expropriationslagen. Han skall i sådana ärenden medverka till erforderliga utredningar och framlägga förslag till eventuella åt-

gärder. Vidare åligger det länsingenjören att biträda länsstyrelsen i va-ärenden, berörande civilförsvaret.

Länsingenjören är skyldig mottaga förordnande av länsstyrelsen att vara tillsynsman i vissa fall jämlikt lagen om tillsyn över sjöar, vattendrag och andra vattenområden.

Vid handläggning hos länsarbetsnämnden och länsbostadsnämnden av ärenden, som berör va-frågor, har länsingenjören att avge remissyttranden. Han skall i övrigt tillhandagå statliga myndigheter, kommuner och enskilda med råd och upplysningar i sådana frågor.

Länsingenjören bör följa vid vattendomstol anhängiggjorda mål, som berör va-frågor inom länet. Om målet angår villkor för utsläppande av kloakvatten eller industriellt avloppsvatten skall han samråda med vatteninspektionen och, om så är påkallat, kammarkollegiet.

I sådana va-ärenden, där sakkunnigt bedömande av de sanitära förhållandena är av särskild betydelse för länsingenjörens ståndpunktstagande, samarbetar denne regelmässigt med länsläkaren, oftast i form av samordnade inspektioner och undersökningar på platsen.

Slutligen kan nämnas att länsingenjören fortlöpande verkställer provtagningar och andra undersökningar i anslutning till de utvecklingsarbeten inom va-området som bedrivs av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. I viss utsträckning biträder han jämväl andra centrala myndigheter genom utredningar och yttranden i va-frågor.

Enligt arbetsordningen skall länsingenjören personligen deltaga i behandlingen av alla viktigare frågor. Som särskilt angeläget framhålles att länsingenjören själv handhar kontakten med andra myndigheter i planeringsfrågor.

Vid 1965 års riksdag (prop. 1965:97, JoU 16, rskr 255) fattades principbeslut angående en för hela naturvårdsområdet gemensam organisation, innebärande att statens vatteninspektion, väg- och vattenbyggnadsstyrelsens vatten- och avloppsbyrå samt statens luftvårdsnämnd skall sammanföras med statens naturvårdsnämnd, vilken sålunda blir det centrala organet på området, samt att länsingenjörskontoren inordnas i länsstyrelserna. Tidpunkten för omorganisationen, såväl centralt som regionalt, fastställdes till den 1 juli 1967. Statskontoret har därefter på Kungl. Maj:ts uppdrag företagit utredning och framlagt förslag rörande den närmare organisationen av naturvårdsverksamheten (stencil Jo 1966:2).

Överlantmätaren

I varje läns residensstad finns ett länslantmäterikontor. Överlantmätaren är chef för kontoret och i administrativt hänseende förman för lantmäteripersonalen i länet. Under överlantmätaren lyder sålunda bl. a. länets i lantmäteriets förrättningsorganisation ingående distriktsenheter, envar med en distriktslantmätare som chef. Rikets länslantmäterikontor utgör jämte förrättningsorganisationen den s. k. lantmåteristaten, för vilken lantmäteristyrelsen är chefsmyndighet.

Länslantmäterikontoren, som uppstod redan under 1700-talet, har efter hand som de tillagts nya arbetsuppgifter undergått betydande organisatoriska förändringar. Som en följd av utökad lantmåteriverksamhet inom förrättningsorganisationen förstärktes år 1948 länslantmäterikontoren i fråga om kvalificerade tjänstemän, och år 1960 skedde en ej oväsentlig utbyggnad av kontorens personella resurser.

I propositionen nr 74 till 1960 års riksdag uttalade departementschefen bland annat följande. Lantmåteriorganisationens arbetsuppgifter, som främst avsåg att genom ändringar i fastighetsindelningen skapa för skilda ändamål lämpliga fastigheter, hörde nära samman med statsmakternas riktlinjer för bland annat jordbruks- och bostadspolitiken samt samhällsplaneringen. Organisationens insatser vore ofta av väsentlig betydelse för genomförandet av dessa riktlinjer. Vid tiden för tillkomsten av lantmåteriets gällande organisation (1947—1948) hade de av statsmakterna under åren 1946—1948 antagna riktlinjerna för nyssnämnda verksamhetsområden ännu ej börjat tillämpas, varför omfattningen och inriktningen av en betydande del av lantmåteriets arbetsuppgifter ej kunnat klart överblickas. Länslantmäterikontorens organisation och arbetsuppgifter hade tidigare till stor del präglats av den kontrollerande och fastställande funktion, som i fastighetsbildningslagstiftningen tillagts överlantmätarna, samt av dessas befattning med fastighetsregistreringen. Under senare år hade emellertid överlantmätarnas samordnande och ledande funktioner inom lantmåteriverksamheten i länen samt deras uppgifter som företrädare för fastighetsbildningssynpunkterna inom länsförvaltningen kommit alltmer i förgrunden. Vid sidan härav hade länslantmäterikontorens uppgifter med avseende på biträde åt förrättningsorganisationen ökat. En fortsatt utveckling av länslantmäterikontorens och särskilt överlantmätarnas arbetsuppgifter i antydd riktning vore att förvänta. Lantmåteriverksamheten borde i större utsträckning än dittills samordnas med de åtgärder som på angränsande områden vidtogs av andra länsorgan såsom länsstyrelse, länsbostadsnämnd, lantbruksnämnd, hushållningssällskap, skogsvårdsstyrelse och länsarkitekt. I detta sammanhang kunde erinras om de uttalanden i fråga om dylik samordning som gjordes och de riktlinjer som fastställdes av 1959 års riksdag vid bestämmandet av nya grunder för rationaliseringsverksamheten inom

jordbruket och skogsbruket. Överlantmätarnas ledning av lantmäteriverksamheten i länen borde främst sikta till effektivast möjliga insatser i fråga om denna verksamhets skilda grenar. Det vore sålunda angeläget att överlantmätarna tog initiativ till sådana planeringsåtgärder, som borde föregå större fastighetsregleringsprojekt, i syfte bland annat att bedöma nyttan av och turordningen mellan skilda projekt. I trakter med livlig fastighetsbildningsverksamhet för bebyggelseändamål vore insatser från överlantmätarens sida ej sällan påkallade för en översiktlig lösning av de problem som regelbundet återkom vid fastighetsbildning i sådana trakter. För sin planeringsverksamhet kunde överlantmätarna utnyttja antingen, i enlighet med 1959 års riksdagsbeslut rörande riktlinjerna för jordbrukets yttre rationalisering, direkt under dem sorterande specialenheter eller också personal vid länskontoren. Det torde ur planeringssynpunkt ofta vara lämpligt om vissa utredningsuppdrag, som formellt ingick i distriktsorganisationernas åligganden, i stället helt eller delvis utfördes på länslantmäterikontoren.

Lantmäteriväsendets regionala organisation samt överlantmätarens allmänna åligganden är fastställda i Kungl. Maj:ts instruktion för lantmäteristyrelsen och lantmäteristaten (lantmäteriinstruktionen) den 3 december 1965 (nr 794).

På länslantmäterikontoren finns under överlantmätaren anställda biträdande överlantmätare (endast i vissa län), lantmätare samt biträdespersonal.

Överlantmätaren har att leda och öva tillsyn över länets lantmäteriväsende samt att ta initiativ till och medverka i planeringar och andra åtgärder, ägnade att främja en ändamålsenlig fastighetsindelning inom länet. Han skall verka för samordning av fastighetsbildningen med åtgärder som på angränsande områden planlägges och utföres genom andra myndigheter och organ. Sålunda skall han bl. a. medverka i arbetet för en ändamålsenlig lokalisering och planläggning av bebyggelsen samt för jordbrukets och skogsbrukets yttre rationalisering. Det åligger honom att tillhandahålla länsstyrelsen, länsarkitekten, lantbruksnämnden och skogsvårdsstyrelsen sådana uppgifter rörande fastighetsindelningen, som är av intresse för dessa myndigheters verksamhet.

Överlantmätaren har — i motsats till flertalet s. k. länsstyrelseexperter — betydande egna beslutsbefogenheter inom verksamhetsområden utanför länsstyrelsens ämbetsbefattning. Härvidlag må främst nämnas den fastställelseprövning av lantmäteriförrättningar enligt jorddelningslagen, vanligen avstyckningar och ägoutbyten, som åligger överlantmätaren och utgör en av hans mest omfattande arbetsuppgifter. Som fastställelsemyndighet kan överlantmätaren här sägas inta en nyckelställning mellan å ena sidan fastighetsbildningen och å andra sidan planeringen för bebyggelse samt för jordbrukets och skogsbrukets yttre rationalisering.

Överlantmätaren äger icke utan att länsarkitekten erhållit tillfälle att yttra sig meddela fastställelsebeslut eller till ägodelningsrätt eller ägodelningsdomare avge yttrande i fråga om avstyckningsförrättning, som kan antagas vara av intresse för de myndigheter som handhar bebyggelseplaneringen. Avstyrker länsarkitekten ifrågasatt fastighetsbildning och delar överlantmätaren icke hans uppfattning, skall även länsstyrelsens yttrande inhämtas. Vid sin fastställelseprövning av lantmåteriförrättningar för bebyggelse eller yttrande häröver har överlantmätaren i övrigt att beakta de planpolitiska synpunkter som kommit till uttryck i vissa bestämmelser i jorddelningslagen. Om överlantmätaren i samband med prövning av avstyckning för bebyggelse finner behov föreligga av stadsplan eller byggnadsplan för visst område, skall han anmäla detta till länsstyrelsen.

Innan överlantmätaren fastställer eller till ägodelningsdomare eller ägodelningsrätt avger yttrande beträffande förrättning som kan antagas ha jordpolitisk betydelse, åligger det honom att inhämta lantbruksnämndens yttrande. Han skall vidare verka för rådgivning och upplysning i syfte att främja jordbrukets och skogsbrukets yttre rationalisering.

Överlantmätaren är skyldig deltaga i handläggningen i länsstyrelsen och lantbruksnämnden av ärende inom hans verksamhetsområde.

Vid sin fastställelseprövning och övriga verksamhet inom fastighetsbildningens område har överlantmätaren anledning att ta kontakt med — förutom länsstyrelsen och lantbruksnämnden — sådana länsorgan som länsbostadsnämnden, skogsvårdsstyrelsen, vägförvaltningen och länsingenjören.

Det åligger överlantmätaren att såsom sakkunnig biträda ägodelningsrätt eller annan domstol.

Överlantmätaren har, i likhet med länsarkitekten, klagorätt beträffande ägodelningsrätts och hovrätts beslut att fastställa eller tillåta jorddelning.

På anmodan av offentlig myndighet åligger det överlantmätaren att verkställa utredningar och avgiva utlåtanden i ärenden, som handlägges hos myndigheten. Länsstyrelsen inhämtar i stor utsträckning yttranden från överlantmätaren, främst i olika planärenden men även i andra ärenden, t. ex. sådana som angår förordnande om strandskyddsområde enligt naturvårdslagen, vägföreningar enligt lagen om enskilda vägar, m. m.

En annan uppgift för överlantmätaren, som äger visst samband med förrättningsgranskningen, är att vara registerförare. Överlantmätaren skall i jordregistret ävensom i vissa fall i fastighetsregister enligt de för stad gällande bestämmelserna registrera ändringar i fastighetsindelningen. Han kommer härvid i kontakt med inskrivningsväsendet vid de allmänna underätterna i länet.

Överlantmätaren skall enligt lantmåteristyrelsens anvisningar låta upprätta och hålla aktuella översiktsskator, som utvisar fastighetsindelningen i länet samt områden inom vilka planer och särskilda bestämmelser bör beaktas vid fastighetsbildningen.

Förrättningsorganisationen inspekteras av överlantmätaren, som vid behov skall meddela de skilda enheterna råd och anvisningar rörande deras organisation och arbetsmetoder.

Ehuru lantmäteristyrelsen omhänderhar den kamerala verksamheten inom förrättningsorganisationen, åligger det dock överlantmätaren att granska och yttra sig över lantmäteripersonalens reseräkningar, m. m.

Besvär över överlantmätarens beslut föres, om annat ej är föreskrivet, hos lantmäteristyrelsen.

Landsantikvarien

Landsantikvarierna, envar med ett län eller (betr. Älvsborgs län) del av län såsom verksamhetsområde och med några undantag stationerade i residensstäderna, är tjänstemän anställda hos en inom respektive område verksam organisation (förening) med kulturminnesvårdande uppgifter. Till landsantikvariernas avlöningar utgår under vissa förutsättningar och villkor statsbidrag enligt kungörelsen därom den 27 maj 1955 (nr 317). För administrationskostnaderna i övrigt torde organisationerna i viss utsträckning beviljas anslag från landsting, kommuner m. fl.

Landsantikvarien företräder inom sitt område riksantikvarieämbetet och svarar inför detta för fornminnes- och byggnadsminnesvården. I samband härmed ankommer på honom även sådana uppgifter inom naturvården, som avser skydd av kulturlandskapet.

Landsantikvarien är enligt bestämmelser i bidragskungörelsen skyldig att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter för verksamheten, som riksantikvarieämbetet utfärdar, samt att utföra de uppdrag ämbetet ålägger honom. Särskilt skall han, i den mån det ej sker genom ämbetets egen försorg, utföra inventeringar av och upprätta beskrivningar över fasta fornminnen och andra kulturhistoriska minnesmärken samt öva tillsyn över vården av dessa.

Åt länsstyrelsen lämnar landsantikvarien sakkunnigt biträde i ärenden enligt fornminnes- och byggnadsminneslagarna. Hans medverkan kan vidare påkallas vid handläggning i länsstyrelsen eller annat regionalt organ av plan- och byggnadsärenden, vari skall beaktas intresset av att bevara eller i möjligaste mån skydda kulturminne, säregen bebyggelsemiljö, m. m. Enligt vägstadgan skall vid upprättande av arbetsplan för allmän väg samråd i förekommande fall ske med landsantikvarien beträffande vägens sträckning och vägförslagets utformning i övrigt.

Landsantikvarien tillhandagår kommuner m. fl. med råd och upplysningar rörande hembygdsvård m. m.

I regel torde landsantikvarien vara den lokala organisationens (föreningens) sekreterare samt föreståndare för dess museala samlingar och inrättningar.

Företagareföreningen

I varje län samt i Stockholms stad finns en företagareförening med uppgift att främja utvecklingen av hantverk och småindustri, särskilt i trakter där en utbyggnad eller differentiering av näringslivet anses önskvärd. De första föreningarna bildades år 1938 och den sista i Stockholm år 1961. Föreningarna är organiserade som ekonomiska föreningar med enskilda personer, företag och föreningar, kommuner, landsting och hushållningssällskap såsom medlemmar. I föreningarnas styrelser ingår representanter för skilda grenar av länets näringsliv samt, i växlande omfattning, för olika regionala organ (vanligen landstinget och länsarbetsnämnden). I allmänhet är landshövdingen styrelsens ordförande. Föreningarna åtnjuter statligt bidrag till sina administrationskostnader.

Företagareföreningarna fullgör sin uppgift genom att lämna råd och upplysningar i administrativa, tekniska och kommersiella frågor till företag, kommuner m. fl., bedriva låneverksamhet samt i någon omfattning åtaga sig utredningsuppdrag. Kommerskollegium är central tillsynsmyndighet beträffande låneverksamheten.

Stödverksamheten består i att föreningarna dels inom ramen för tilldelade statliga medel beviljar lån, främst för investeringsändamål, och dels efter utredning yttrar sig i ärenden angående statlig kreditgaranti, vilka avgöres av kommerskollegium.

På länsplanet håller företagareföreningarna i första hand kontakt med länsstyrelserna och länsarbetsnämnderna, framför allt då det gäller dessa myndigheters befattning med ärenden angående statligt lokaliseringsstöd.

Företagareföreningarnas organisation och verksamhet är föremål för utredning av 1962 års företagareföreningsutredning (direktiv, se riksdagsberättelsen 1963: I H 17).

Handelskammaren

De auktoriserade handelskamrarna, tolv till antalet, utgör envar inom sitt distrikt styrelse för en enskild sammanslutning av näringsidkare. Handelskammardistriktet — tillhopa täckande hela riket — omfattar i regel ett eller flera län eller delar av län. Stockholms och Göteborgs städer med omnejd bildar dock var för sig ett eget distrikt. Kamrarna har sina huvudexpeditioner i respektive Stockholm, Norrköping, Jönköping, Visby, Malmö, Göteborg, Borås, Karlstad, Örebro, Gävle, Sundsvall och Luleå.

Handelskamrarna har till ändamål att främja och införa myndigheter företräda handelns, industrins och sjöfartens allmänna intressen. I samhällsplaneringsfrågor framför och hävdar kamrarna dessa näringsgrenars synpunkter, antingen på eget initiativ eller i remissyttranden, bidrar med sta-

tistiskt eller annat utredningsmaterial, m. m. Det är t. ex. ej ovanligt att kamrarna yttrar sig i viktigare bebyggelseplaneringsärenden, där handelns och industrins intressen särskilt beröres (stadsplan för affärscentrum e. dyl.).

Länsnykterhetsnämnden

Såsom statligt, allmänt nykterhetsfrämjande organ finns i varje län en länsnykterhetsnämnd. Liksom de kommunala nykterhetsnämnderna står länsnykterhetsnämnden under central tillsyn av socialstyrelsen.

I sitt år 1934 avgivna betänkande med förslag bland annat till lag om nykterhetsvård föreslog rusdryckslagstiftningsrevisionen — i syfte att åstadkomma en effektiv kontroll över de lokala nykterhetsnämndernas verksamhet och samtidigt tillgodose behovet av ökad kompetens inom nykterhetsvården — inrättande i varje län av ett nykterhetsnämnderna överordnat statligt organ, en länsnykterhetsnämnd. Även i en år 1937 inom socialdepartementet upprättad promemoria med förslag till vissa ändringar i dåvarande alkoholistlag förordades en sådan förstärkning av nykterhetsnämndsorganisationen.

Av den proposition (1938: 207 med förslag till lag om ändring i vissa delar av 1931 års alkoholistlag), som låg till grund för 1938 års riksdags beslut om inrättande från och med år 1939 av länsnykterhetsnämnder, framgår bland annat följande. I ett flertal yttranden över rusdryckslagstiftningsrevisionens betänkande samt 1937 års departementspromemoria gjordes uttalanden i avstyrkande riktning, såvitt angår frågan om inrättande av länsnykterhetsnämnder. Bland annat åberopades att länsnykterhetsnämndernas föreslagna befogenheter skulle utgöra ett dittills okänt intrång i den kommunala självbestämmanderätten, att nämndernas brist på personkännedom gjorde deras möjligheter att ingripa i fall, då lokal nämnd underlåtit att vidtaga åtgärder, illusoriska samt att länsnykterhetsnämndernas ställning i förhållande till de lokala nämnderna kunde innebära risker för kompetenskonflikter. Såsom alternativa kontrollorgan inom nykterhetsvården nämndes bland annat befintliga länsammanslutningar av nykterhetsnämnder, med i varje fall rådgivande och vägledande funktioner, eller också särskilda nykterhetskonsulenter med socialstyrelsen som chefsmyndighet.

Departementschefen framhöll, att åtskilliga anmärkningar riktats mot det sätt, varpå de kommunala nykterhetsnämnderna fullgjorde sina uppgifter; främst gällde det nämndernas underlåtenhet — stundom på grund av personliga relationer — att med tillgängliga medel ingripa mot alkoholister, som uppenbarligen vore i behov av vård. Man hade allmänt kommit till insikt om att åtgärder till förbättring av förhållandena på detta område måste vidtagas. Mot förslaget att anlita nykterhetsnämndssammanslut-

ningarna såsom kontrollorgan kunde med fog invändas, att kontrollen över nykterhetsnämnderna ej kunde förväntas bli tillräckligt effektiv, om den utövades av representanter för nämnderna själva. Särskilda nykterhetskonsulenter kunde väl utöva en gagnande, speciellt rådgivande verksamhet men skulle i många fall sakna erforderlig auktoritet gentemot nämnderna. För övrigt kunde många gånger de frågor kontrollorganet hade att behandla vara av så ömtålig karaktär, att de lämpligen borde bedömas av flera sakkunniga personer. Departementschefen förordade för sin del inrättande av länsnykterhetsnämnder, vilka skulle bistå de kommunala nykterhetsnämnderna med råd och anvisningar men även öva tillsyn över dessa nämnders verksamhet med rätt att ingripa i enskilda fall, då nykterhetsnämnd kunde anses ha eftersatt sin skyldighet. Invändningen i remissyttrandet att inrättandet av länsnykterhetsnämnder med vida befogenheter skulle utgöra ett alltför starkt ingrepp i den kommunala självbestämmanderätten borde, med hänsyn till det allmänt vitsordade behovet av kontroll över de lokala nykterhetsnämnderna, ej tillmätas avgörande betydelse. Om, i enlighet med förslaget, länsnykterhetsnämnden hade ett ombud i varje lokal nykterhetsnämnd, kunde ej bristande personkännedom antagas göra länsnykterhetsnämndens möjlighet att ingripa illusorisk. Risken för kompetenskonflikter mellan tillsynsorganet och nykterhetsnämnderna syntes ej särskilt stor. I fråga om länsnykterhetsnämndens sammansättning anförde departementschefen bland annat, att den ledamot, som föreslagits skola utses av länsstyrelsen, i första hand borde äga juridisk utbildning. Några krav på särskilda kvalifikationer hos ledamöterna — med undantag av den av socialstyrelsen efter samråd med medicinalstyrelsen utsedde ledamoten, som skulle vara läkare — borde ej uppställas.

Länsnykterhetsnämndernas organisation framgår av lagen om nykterhetsvård den 27 juli 1954 (nr 579). Nämndernas allmänna ämbetsbefattning regleras i nyssnämnda lag samt i Kungl. Maj:ts instruktion för nämnderna den 3 december 1965 (nr 790). Länsnykterhetsnämndernas närmare arbetsuppgifter anges i skilda författningar, såsom nykterhetsvårdslagen, rusdrycksförsäljningsförordningen och förordningen om försäljning av alkoholfria drycker.

Länsnykterhetsnämnden består av fem (i län med två landsting eller landstingsfri stad, sex) inom länet bosatta, för två år valda ledamöter, som fyllt 23 år. Av ledamöterna utses en, vilken tillika är ordförande, av socialstyrelsen, en, som skall vara läkare, likaledes av socialstyrelsen efter samråd med medicinalstyrelsen, en av länsstyrelsen samt två—tre av landstinget (respektive landstingen eller landstinget jämte landstingsfri stad).

Länsnykterhetsnämndens verksamhet ledes, under ordföranden, av en nykterhetsvårdskonsulent, i flertalet län biträdd av en nykterhetsvårdsassistent.

Länsnykterhetsnämnden har att inom länet — på samma sätt som de kommunala nykterhetsnämnderna inom sina verksamhetsområden — övervaka nykterhetstillståndet samt vidtaga åtgärder för dess förbättrande. Till sådana allmänt nykterhetsfrämjande åtgärder hör exempelvis upplysningar, råd och anvisningar till försäljare av alkoholhaltiga drycker samt till enskilda personer i frågor, som äger samband med nämndens uppgifter. Hit kan vidare räknas framställningar till olika myndigheter i nykterhetsfrågor samt initiativ och medverkan till förbättrande av medicinska och sociala anordningar i primärkommuns eller landstings regi, såsom alkoholpolikliniker, vårdhem, inackorderingshem, m. m.

Det åligger särskilt länsnykterhetsnämnden att hålla sig noggrant underlättad om de kommunala nykterhetsnämndernas verksamhet, att öva tillsyn över att nämnderna fullgör sina uppgifter samt att lämna dem vägledning och bistånd. Tillsynen utövas vanligen genom granskning av insända protokollskopior från de lokala nämndernas sammanträden, genom besök av länsnämndens konsulent eller assistent hos nämnderna samt genom granskning av ansökningar om statsbidrag till kostnaderna för det kommunala nykterhetsvårdsarbetet. Till fullgörande av sin tillsynsuppgift äger länsnykterhetsnämnden också ta del av alla handlingar hos de kommunala nykterhetsnämnderna.

Underlåter lokal nykterhetsnämnd att vidtaga erforderlig åtgärd eller handlägger den ej ärendet på nöjaktigt sätt, har länsnykterhetsnämnden — därest rättelse ej kan vinnas genom råd och anvisningar eller ärendets art påfordrar omedelbart ingripande — att själv vidtaga de åtgärder, som skolat ankomma på den lokala nämnden.

Länsnykterhetsnämndens rådgivning till de kommunala nämnderna sker, förutom i enskilda vårdfall, främst därigenom att länsnämnden fortlöpande anordnar kurser för ledamöter i de kommunala nämnderna, utsänder cirkulär och meddelanden angående ny lagstiftning m. m. samt genom sina tjänstemän bistår lokalnämnderna med utredningar angående anmälda eller iakttagna alkoholmissbrukare.

Som antytts i det föregående granskar länsnykterhetsnämnden de lokala nämndernas ansökningar om statsbidrag till kostnaderna för deras verksamhet. Över ansökningarna skall länsnämnden avge yttrande till socialstyrelsen.

Länsnykterhetsnämnden äger föranstalta om åtgärder i syfte att till alkoholmissbrukare ej må utlämnas alkoholhaltiga drycker från detaljhandelsbolaget eller andra försäljare av sådana drycker. Efter länsnämndens bemyndigande kan samma befogenheter tillkomma jämväl kommunal nykterhetsnämnd.

En väsentlig del av länsnykterhetsnämndens arbete består i att avge yttranden till olika myndigheter. Sålunda avger nämnden i stor omfattning

yttranden till länsstyrelsen i körkortsärenden och ärenden angående tvångsintagning på vårdanstalt för alkoholmissbrukare ävensom till intendenten för utskänkningsärenden.

Nyktterhetsvårdskonsulenten eller assistent hos länsnämnden är i stor utsträckning närvarande vid länsstyrelsens förhör i mål angående tvångsintagning av alkoholmissbrukare.

Under senare år har länsnykterhetsnämnderna, i enlighet med socialstyrelsens anvisningar, i allt större utsträckning och mera direkt än tidigare engagerat sig i s. k. eftervård, d. v. s. åtgärder för alkoholmissbrukares återanpassning i samhället. Uppgifterna på detta område omfattar t. ex. anordnande av övervakning, bostads- och arbetsanskaffning, anskaffande av plats på inackorderingshem och åtgärder för tillgodoseende av akuta hjälpbehov. Härvidlag biträder oftast länsnämndens tjänstemän de kommunala nykterhetsnämnderna samt förmedlar kontakt mellan dessa och regionala hjälporgan, såsom skyddskonsulenten, socialvårdskonsulenten och barnavårdskonsulenten.

Hos länsnykterhetsnämnden föres ett regionalt anmärkningsregister, baserat på fylleriuppgifter och andra nykterhetsanmärkningar. Länsnämnden skall avgiva årlig berättelse till länsstyrelsen och socialstyrelsen angående nykterhetstillståndet i länet samt länsnämndens verksamhet.

Nykterhetsvårdskonsulenten åligger bland annat att hålla sig väl underrettad om de kommunala nämndernas arbetsförhållanden och sätt att fullgöra sina uppgifter samt att vid behov lämna nämnderna råd, anvisningar och bistånd. För denna verksamhet skall han företaga erforderliga tjänsteresor samt föra journal över resorna och vad därvid förekommit. Konsulenten är föredragande vid länsnämndens sammanträden, varvid han äger deltaga i överläggningarna och framlägga förslag. En annan viktig uppgift för konsulenten är att följa nykterhetsvårdens utveckling i länet och taga initiativ till åtgärder, ägnade att främja denna vård. Bland konsulentens arbetsuppgifter må också nämnas att han svarar för länsnämndens kamerala göromål.

Länsnykterhetsnämnden sammanträder enligt ordförandens bestämmande då göromålets omfattning och beskaffenhet föranleder därtill. Nämnden är beslutförför då förutom ordföranden minst två andra ledamöter är närvarande.

Ärende avgöres av nämnden i plenum. I arbetsordning eller genom särskilt beslut kan socialstyrelsen överlämna åt nämndens ordförande eller åt nykterhetsvårdskonsulenten eller annan tjänsteman att avgöra ärende eller grupp av ärenden som icke är av sådan beskaffenhet att prövningen bör ankomma på nämnden i plenum. Är pleniärende så brådskande att nämnden inte hinner sammanträda, kan ordföranden besluta ensam i närvaro av nykterhetsvårdskonsulenten eller annan föredragande. Sådant beslut skall anmälas vid nästa plenum.

Besvär över länsnykterhetsnämndens beslut, som meddelats jämlikt nykterhetsvårdslagen, föres hos länsstyrelsen och över andra nämndens beslut hos socialstyrelsen.

Socialvårdskonsulenten

Riket är indelat i tretton socialvårdskonsulentdistrikt, vardera omfattande ett eller två län (Stockholms stad samt Stockholms och Uppsala län utgör dock ett distrikt). Beträffande Gotlands län, som ej ingår i distriktsindelningen, fullgöres de på socialvårdskonsulent ankommande uppgifterna, såvitt de äger anknytning till barnavården, av barnavårdskonsulenten i länet samt i övrigt av länets nykterhetsvårdskonsulent. Socialvårdskonsulenterna är underställda socialstyrelsen.

Enligt 1871 års fattigvårdsförordning ägde länsstyrelsen tillhålla fattigvårdssamhälle som i visst fall underlåtit att lämna erforderlig fattigvård att fullgöra sin skyldighet. Denna befogenhet torde länsstyrelserna i allmänhet ha utövat endast i samband med prövning av klagomål från understödstagare eller annan. För den kontroll beträffande fattigvårdens handhavande, som därutöver mera sporadiskt förekom, var länsstyrelserna hänvisade till att anlita — förutom sina egna tjänstemän — kronofogdar, länsmän och tjänsteläkare.

I samband med införandet av en ny fattigvårdslag beslöt 1918 års riksdag att riket för den statliga, regionala tillsyns- och rådgivningsverksamheten på fattigvårdens område skulle indelas i åtta distrikt med var sin fattigvårdskonsulent. Konsulenternas gentemot kommunerna i första hand rådgivande men också kontrollerande verksamhet skulle ej medföra inskränkning i länsstyrelsernas kontrollbefogenhet eller skyldighet att pröva besvär över kommuns beslut i fattigvårdsärende. Konsulenterna skulle också tillhandagå länsstyrelserna i allt som rörde dessas befattning med fattigvårdsförvaltningen i kommunerna.

Redan år 1919 utökades antalet fattigvårdskonsulentdistrikt till nio. Samma år utfärdades den första instruktionen för konsulenterna. I denna föreskrevs bland annat, att fattigvårdskonsulenten skulle ägna noggrann uppmärksamhet åt — förutom fattigvården — barnavården inom distriktet och vid behov tillhandagå barnavårdsnämnderna med råd och upplysningar. Konsulenten skulle vara rådgivande organ jämväl åt nykterhetsnämnderna.

Genom 1924 års barnavårdslag överfördes handläggningen av en del barnavårdsärenden från fattigvårdsstyrelserna till barnavårdsnämnderna. Åt länsstyrelsen uppdrogs att med biträde av en barnavårdskonsulent utöva tillsyn jämväl över barnavården i länet. Barnavårdskonsulenten skulle också tillhandagå barnavårdsnämnderna med råd och upplysningar. Befattningen såsom barnavårdskonsulent skulle innehas av vederbörande fattigvårdskonsulent. År 1925 utfärdades instruktion för statens fattigvårds- och barnavårdskonsulenter.

Antalet konsulentdistrikt utökades från och med den 1 oktober 1945 till tretton. Samma år tillkom i varje län en barnavårdsassistent (numera benämnd barnavårdskonsulent), vilken såsom länsstyrelsens egen tjänsteman skulle biträda med vissa tillsyns- och rådgivningsuppgifter inom barnavården. Fattigvårds- och barnavårdskonsulenterna bibehöll dock i stort sett sina dittillsvarande uppgifter på detta område.

År 1953 ändrades benämningen fattigvårds- och barnavårdskonsulent till socialvårdskonsulent. Samtidigt kompletterades 1925 års konsulentinstruktion med ett stadgande om skyldighet för socialvårdskonsulent att hos länsstyrelsen vara föredragande i eller eljest deltaga i handläggningen av sådana mål och ärenden, som länsstyrelsen bestämde.

Socialvårdskonsulentens allmänna arbetsuppgifter anges i Kungl. Maj:ts instruktion för statens socialvårdskonsulenter den 3 december 1965 (nr 789). De är av dels övervakande och kontrollerande, dels rådgivande natur. Verksamheten regleras närmare i olika författningar på socialvårdens område och bedrivs med ledning av socialstyrelsens föreskrifter och anvisningar.

Socialvårdskonsulenten har att biträda länsstyrelsen i frågor rörande socialhjälp, barnavård och bidragsförskott, framför allt vid tillsynen över kommunernas socialhjälp- och barnavårdsverksamhet. Konsulenten avger yttrande till länsstyrelsen i mål och ärenden rörande socialhjälp och barnavård, som remitteras till honom.

Socialvårdskonsulenten skall under socialstyrelsens ledning biträda vid tillsynen över tillämpningen av lagen om allmänna barnbidrag, såvitt angår på barnavårdsnämnderna ankommande åtgärder. Konsulentens tillsyn gentemot barnavårdsnämnderna avser även fullgörandet av deras förpliktelser enligt föräldrabalken, vilken bland annat innehåller föreskrifter beträffande barnavårdsmännens verksamhet.

Det åligger socialvårdskonsulenten att lämna socialnämnderna och barnavårdsnämnderna upplysningar och råd i frågor som berör deras verksamhetsområden.

Enligt instruktionen har socialvårdskonsulenten att genom inspektions- och andra tjänsteresor inom distriktet göra sig underrättad om förhållandena på de områden, som är föremål för hans verksamhet.

Vid dessa resor, som företages i samråd med vederbörande länsstyrelse, utövar socialvårdskonsulenten tillsyn över att socialnämnderna och barnavårdsnämnderna lämnar erforderlig och lämplig hjälp och vård. I samband med inspektionen granskar konsulenten nämndernas sammanträdesprotokoll och andra handlingar, däribland nämndernas förteckningar över dem, som är föremål för åtgärd.

Har hos socialvårdskonsulent gjorts anmälan om att kommun, socialnämnd, barnavårdsnämnd eller inom socialvården verksam person åsidosatt sin skyldighet eller finner konsulenten eljest anledning antaga att fel, försummelse eller missbruk föreligger, skall han verkställa undersökning och

söka åstadkomma rättelse genom erinringar. Rättas ej missförhållandet, skall konsulenten göra anmälan hos länsstyrelsen.

Vid inspektionsbesöken lämnar socialvårdskonsulenterna nämnder och befattningshavare sådana upplysningar och råd, som påkallas av uppmärksammade förhållanden eller som eljest enklast lämnas på platsen. Det kan gälla sådana frågor som planläggning av vårdhem, sättet för nämndernas kontakt med myndigheter och organisationer, åtgärder för en aktiv ungdomsvård i kommunen samt — vilket är vanligt — tolkning av olika bestämmelser i författningar på socialvårdens område. Ej sällan är konsulenterna nämnderna behjälplig med utredningar i de enskilda fallen genom att verkställa hembesök hos hjälpsökande m. fl.

Socialvårdskonsulenterna avger — ibland efter att ha verkställt erforderlig kompletterande utredning — regelmässigt yttrande till länsstyrelsen i mål rörande underställning av barnavårdsnämnds beslut angående omhändertagande för samhällsvård. Vid förhör inför länsstyrelsen i sådana mål är i flertalet län socialvårdskonsulenterna närvarande.

Vid sidan av länsstyrelsen inhämtar flera andra organ yttranden från eller begär utredningar av socialvårdskonsulenterna. Exempel härpå utgör underätternas remisser i vårdnadsfrågor och åklagares i ärenden angående åtals- eftergift. Bland andra organ på länsplanet, med vilka socialvårdskonsulenterna mera regelbundet samverkar, kan nämnas läns skolnämnden, länsnykterhetsnämnden, läns läkaren, skyddskonsulenterna, eftervårdskonsulenterna samt olika landstingsorgan.

Socialvårdskonsulenterna medverkar i stor utsträckning i lokala kurser, anordnade av Svenska socialvårdsförbundets länsförbund, kommuner m. fl.

Det åligger socialvårdskonsulenterna att på begäran med råd och upplysningar tillhandagå förening eller enskild, som inom distriktet utövar frivillig hjälp- eller barnavårdsverksamhet. Konsulenterna har också att söka befordra samarbete mellan den offentliga socialhjälpens och barnavården samt enskilda hjälpföretag och mellan sådana inbördes ävensom verka för att den enskilda hjälpverksamheten ordnas så, att socialhjälpens och barnavårdens syften främjas.

Socialvårdskonsulenterna skall halvårsvis till socialstyrelsen inge en allmän plan för verksamheten samt årligen till socialstyrelsen och länsstyrelsen avlämna berättelse över sin verksamhet under det senaste kalenderåret. Till socialstyrelsen lämnar konsulenterna dessutom vissa statistiska uppgifter.

Skyddskonsulenterna

Enligt Kungl. Maj:ts kungörelse den 29 april 1964 (nr 114) är riket fr. o. m. den 1 juli 1964 indelat i trettionio skyddskonsulentdistrikt. Härav sammanfaller elva distrikt med var sitt län. Ett vart av övriga distrikt omfattar ett län jämte eller med undantag av viss eller vissa domsagor, en eller två stä-

der jämte viss eller vissa domsagor, en stad (Göteborg och Malmö), del av stad (Stockholm) eller vissa domsagor. Distrikten i Stockholm (5) och Göteborg (2) är på visst sätt differentierade med hänsyn till klienteletts ålder m. m.

I varje distrikt är anställda en skyddskonsulent, en biträdande skyddskonsulent (i aderton distrikt) samt — med undantag av två distrikt — en eller flera skyddsassistenter ävensom biträdespersonal.

Kriminalvårdsstyrelsen (företvarande fångvårdsstyrelsen) är i egenskap av central statsmyndighet för ärenden angående kriminalvård chefsmyndighet för bland annat skyddskonsulentorganisationen. Styrelsen äger sålunda utfärda allmänna föreskrifter beträffande skyddskonsulenternas verksamhet samt svarar för organisationens administration. Under kriminalvårdsstyrelsen skall kriminalvårdsdirektör leda och ansvara för verksamheten inom de skyddskonsulentdistrikt, som hör till kriminalvårdsråjongen. Huvudmannaskapet för skyddskonsulenterna kan emellertid med avseende på deras arbetsuppgifter sägas åvila jämväl andra organ, nämligen vederbörande övervakningsnämnd (sådan nämnds verksamhetsområde omfattar i princip en eller flera allmänna underrätters domkrets) samt interneringsnämnden och ungdomsfängelnsnämnden.

Från början vilade skyddsverksamheten helt på frivilliga organ såsom fångvårdsföreningar, skyddsföreningar eller liknande. Viss central ledning av denna verksamhet kom senare att utövas av styrelsen över rikets fångelser och arbetsinrättningar, år 1859 ombildad till fångvårdsstyrelsen. Lokalt ålåg det, enligt 1910 års instruktion för fångvårdsstyrelsen och fångvårdsstaten, direktör och pastor vid fångvårdsanstalt att verka för stöd åt frigivna fångar. År 1938 inrättades vid varje fångvårdsanstalt en anstaltsnämnd, vilken fick till uppgift att bereda utkomst åt eller på annat sätt söka hjälpa och stödja den som skulle lämna anstalten; anstaltsnämnderna är numera såvitt avser kriminalvård i frihet ersatta av övervakningsnämnder.

I samband med lagstiftning om villkorlig dom och villkorlig frigivning fastslogs behovet av ett antal särskilda befattningshavare med uppgift att var och en inom sitt distrikt ta befattning med skyddsverksamheten i dess olika former. Genom statsmakternas beslut lades år 1939 grunden till nuvarande skyddskonsulentorganisation. Denna har därefter successivt utbyggt och ändringar skett i distriktsindelningen. I huvudsaklig överensstämmelse med 1956 års eftervårdsutrednings förslag (SOU 1961: 16) fattades senast vid 1962 års riksdag (prop. 1, bil. 4, SU 2, rskr 2) beslut om en väsentlig utbyggnad i tre etapper t. o. m. budgetåret 1964/1965 i syfte att anpassa organisationen till de ökade uppgifter inom skyddsverksamheten som ikraftträdandet den 1 januari 1965 av den nya brottsbalken beräknades skola medföra. I nyssnämnda proposition framhölls bland annat, att i förslaget till brottsbalk förutsattes en än vidare tillämpning av

kriminalvård i frihet. Med hänsyn därtill och då vidare befattningshavare inom skyddskonsulentorganisationen enligt brottsbalksförslaget skulle komma att erhålla mera kvalificerade uppgifter, ansågs organisationen snarast behöva förstärkas i fråga om den fackutbildade personalen.

Enligt Kungl. Maj:ts instruktion för kriminalvårdsorganisationen den 3 december 1965 (nr 632), vilken trädde i kraft den 1 januari 1966, skall skyddskonsulenten under kriminalvårdsdirektören leda och ansvara för verksamheten inom distriktet. I den mån övriga göromål ej lägger hinder i vägen, skall skyddskonsulenten, biträdande skyddskonsulent och skyddsassistent även verkställa personundersökning i brottmål och fullgöra uppdrag som övervakare. De är vidare skyldiga att tjänstgöra som föredragande hos övervakningsnämnd inom skyddskonsulentdistriktet samt att närvara vid sammanträde med sådan nämnd, kriminalvårdsnämnden (prövar besvär över övervakningsnämnds beslut i ärenden angående villkorlig frigivning m. m.), ungdomsfängelnsnämnden och interneringsnämnden för att tillhandagå med upplysningar.

Skyddskonsulenten är verksam inom alla områden av kriminalvård i frihet. Hans arbetsuppgifter framgår i allt väsentligt av brottsbalken (som ersatt, förutom strafflagen, bl. a. lagen om villkorlig dom, lagen om villkorlig frigivning, lagen om ungdomsfängelse och lagen om förvaring och internering i säkerhetsanstalt) samt dess följdförfattningar, främst kungörelsen den 6 november 1964 (nr 630) med vissa föreskrifter rörande tillämpningen av lagen om behandling i fångvårdsanstalt, kungörelsen den 6 november 1964 (nr 632) med vissa bestämmelser om vård i frihet av dem som dömts till påföljd för brott samt instruktionen för övervakningsnämnderna den 6 november 1964 (nr 628).

Skyddskonsulentens uppgifter inskränker sig emellertid inte till att ta befattning med dem som vårdas i frihet. Han är också verksam på ett tidigare stadium. Sålunda kan han kallas för att lämna upplysningar och råd vid sammanträde med behandlingskollegium, ett vid varje fångvårdsanstalt inrättat rådgivande organ, som har att handlägga frågor rörande de intagnas behandling. Vidare förutsättes att samråd skall kunna ske mellan styresmannen vid fångvårdsanstalt och skyddskonsulenten till förberedande av intagens frigivning eller överförande till vård utom anstalt.

Den främsta uppgiften för tjänstemännen inom skyddskonsulentorganisationen är dock att vara föredragande hos eller på annat sätt biträda de obligatoriska övervakningsnämnderna, vilka lokalt svarar för ledningen av och tillsynen över frivården. Övervakningsnämnderna — vilka för övrigt är i första hand beslutande organ i fråga om villkorlig frigivning samt, efter uppdrag av ungdomsfängelnsnämnden respektive interneringsnämnden, även beträffande intagens överförande till vård utom anstalt — handhar övervakningen av villkorligt frigivna och dem som dömts till skyddstillsyn (motsvarar närmast det före brottsbalkens ikraftträdande tillämpa-

de institutet villkorlig dom med övervakning) ävensom av dem som dömts till internering eller ungdomsfängelse och efter viss tid överförts till vård utom anstalt. Skyddskonsulenten skall under övervakningsnämnden ha det närmaste överinseendet över nu nämnda övervakning.

Övervakare skall samarbeta med skyddskonsulenten och till denne förlöpande anmäla de åtgärder som under övervakningen vidtages gentemot den dömd. Vidare skall han bland annat kvartalsvis avge rapport till skyddskonsulenten om den dömdes uppförande, sysselsättning m. m.; såvitt angår villkorligt frigivna eller sådana som överförts till vård utom anstalt skall skyddskonsulenten införa övervakarens uppgifter i en särskild behandlingsjournal. Finner skyddskonsulenten att fråga som rör behandlingen av den dömd bör upptagas av övervakningsnämnden, skall han anmäla detta till nämnden.

Bland sådana organ utanför kriminalvården, vilka på olika sätt medverkar vid anordnande av eftervård och med vilka skyddskonsulenten kan ha anledning taga kontakt, må i första hand nämnas länsarbetsnämnden samt socialvårds-, nykterhetsvårds-, barnavårds- och eftervårdskonsulenterna ävensom kommunala nämnder med social verksamhet.

Vissa uppgifter, som eljest ankommer på skyddskonsulent i Stockholm och Göteborg, fullgöres enligt Kungl. Maj:ts närmare bestämmande av befattningshavare hos föreningarna Skyddsvärnet i Stockholm och Skyddsvärnet i Göteborg, vilka föreningar åtnjuter statsbidrag härför.

Talan mot beslut av skyddskonsulent föres, om annat ej är föreskrivet, genom besvär hos kriminalvårdsstyrelsen.

Eftervårdskonsulenten

Eftervårdskonsulenterna, sex till antalet, ingår i socialstyrelsens personal. För deras verksamhet är riket genom Kungl. brev den 30 maj 1952 uppdelat i fem distrikt. I första distriktet (Stockholm med angränsande områden) tjänstgör två konsulenter.

För eftervårdskonsulenterna gällande instruktion fastställdes genom Kungl. brev den 16 augusti 1946.

Enligt instruktionen åligger det eftervårdskonsulenten att under förman- skap av chefen för socialstyrelsens skolbyrå inom sitt distrikt biträda vid eftervården av elever, som utackorderats eller villkorligt utskrivits från ungdomsvårdsskola.

Det ankommer sålunda på eftervårdskonsulenten att öva allmän tillsyn över utackorderingsverksamheten och övervakningsarbetet inom distriktet. Han skall vidare bistå övervakare över villkorligt utskrivna elev, elevs föräldrar m. fl. med råd och upplysningar. Bland konsulentens övriga allmänna uppgifter kan nämnas hans medverkan vid upprättande av sådana särskilda inackorderingshem, som avses för eftervården vid ungdomsvårds-

skolorna; konsulenten äger besluta angående tillstånd att vistas på dylikt hem.

På anmodan av rektor för ungdomsvårdsskola skall eftervårdskonsulenten medverka för ordnande av lämplig inackordering för elev eller anskaffande av övervakare och bostad för elev som skall villkorligt utskrivras från skolan ävensom samarbeta med arbetsförmedlingen i syfte att skaffa lämplig anställning för elev som utskrivits eller skall utskrivras.

Intendenten för utskänkningsärenden

Enligt rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521) tillkommer rätt till utminuterung av rusdrycker endast ett för ändamålet bildat, av Konungen godkänt aktiebolag, detaljhandelsbolaget (Nya Systemaktiebolaget). Riket är indelat i detaljhandelsdistrikt, vart och ett under ledning av en av bolaget utsedd och hos detta anställd distriktschef. Distrikten sammanfaller med länen, dock att Kristianstads och Blekinge län utgör ett distrikt samt Göteborgs och Bohus län och Hallands län ett distrikt. Till bolaget finns i varje län anknuten en rådgivande nämnd, bestående av fem ledamöter, varav två utses av länsstyrelsen, två av landstinget och en av länsnykterhetsnämnden.

Såvitt angår utskänkning av rusdrycker företrädes detaljhandelsbolaget i varje län av intendenten för utskänkningsärenden, vilken är den för länet utsedde distriktschefen. Bolaget skall vid behov utse jämväl biträdande intendent.

Intendenternas för utskänkningsärenden verksamhet regleras i rusdrycksförsäljningsförordningen samt i Kungl. Maj:ts instruktion för intendenterna den 12 november 1954 (nr 647). Intendenterna har att ställa sig till efterrättelse de allmänna anvisningar angående verksamheten som kontrollstyrelsen utfärdar.

I förarbetena till rusdrycksförsäljningsförordningen uttalade departementschefen i fråga om de föreslagna restauranginspektörernas (av riksdagen antogs benämningen intendent för utskänkningsärenden) ställning bland annat följande.

Systembolagens direktörer ombesörjer det på bolagen ankommande utrednings- och kontrollarbetet och har härigenom, som nyss antytts, förvärvat stor sakkunskap på hithörande områden. Om deras ställning förändras på sådant sätt att de handlar under ämbetsansvar, blir det möjligt att koncentrera utrednings- och kontrolluppgifterna på dem. För den skull behöver de icke vara statsanställda. De kan alltjämt vara anställda och avlönade av utminuteringsorganet och handla å dess vägnar. Detta gör bl. a. möjligt att bibehålla den formellt sett något oegentliga men praktiskt lämpliga anordningen att utminuteringsorganet är bärare av utskänkningsrättigheterna. Den ändrade ställningen bör komma till uttryck på det sättet att de utredande och kontrollerande uppgifterna fullgöres av direktören såsom offentlig tjänsteman, restauranginspektör. Han bör därvid vara underställd länsstyrelsen. I egenskap av tjänsteman kan han själv infordra yttran-

den i utskänkningsfrågor från kommuner, nykterhetsnämnder och andra. Han bör kunna få handräckning av polismyndighet för utredning rörande missförhållanden.

Den som vill bedriva utskänkning (årsutskänkning, tillfällig utskänkning eller trafikutskänkning) skall göra anmälan därom till intendenten för utskänkningsärenden. Över anmälan skall intendenten regelmässigt inhämta yttranden från länsnykterhetsnämnden, polismyndigheten och kommunalfullmäktige ävensom verkställa den utredning i övrigt som erfordras i ärendet. Sedan utredningen slutförts skall den rådgivande nämnden höras. Länsstyrelsen meddelar efter ansökan detaljhandelsbolaget tillstånd till ifrågasvarande utskänkning, varefter det ankommer på bolaget att överlåta tillståndet till den som skall bedriva utskänkningen.

Intendenten är skyldig att hos länsstyrelsen föredraga eller också avge yttrande i sådana utskänkningsärenden, vari detaljhandelsbolaget eller intendenten ej har enskild motpart. Det åligger honom vidare att under länsstyrelsen handha tillsynen över utskänkningen i länet. Iakttages vid utskänkning ej rusdrycksförsäljningsförordningens bestämmelser eller av länsstyrelsen särskilt meddelade föreskrifter, skall intendenten, efter hörande av den rådgivande nämnden, alltefter omständigheterna tillhålla rättighetsinnehavaren att vidtaga rättelse, hos länsstyrelsen hemställa om föreskrifter för utskänkningen eller påkalla länsstyrelsens förklaring att gällande överlåtelseavtal skall upphöra.

I sin verksamhet skall intendenten samarbeta med myndigheter och sammanlutningar med nykterhetsfrämjande uppgifter samt tillhandagå rättighetsinnehavare med råd och upplysningar. Det åligger honom vidare att närvara vid den rådgivande nämndens sammanträden, därvid han äger att yttra sig.

Över intendentens beslut må besvär anföras hos länsstyrelsen.

Vidtages mot intendent eller biträdande intendent åtgärd för anställande av åtal för tjänstefel, äger länsstyrelsen med omedelbar verkan avstänga vederbörande från tjänstgöring i avvaktan på slutlig dom, domstols förordnande eller beslut att åtal ej skall ske.

Länsläkaren

Varje län utgör ett länsläkardistrikt. I varje distrikt består länsläkarorganisationen av en länsläkare samt biträdande länsläkare och länshälsovårdskonsulenter till det antal Kungl. Maj:t bestämmer. Stad, som ej tillhör landstingskommun, ingår ej i länsläkardistrikt. Enligt allmänna läkarinstruktionen den 10 maj 1963 (nr 341) fullgör i sådan stad förste stadsläkaren på organisationen ankommande uppgifter. Länsläkarorganisationen, som den 1 juli 1962 ersatte de sedan 1890-talet i huvudsak såsom länssty-

relsernas experter i hälsovårdsfrågor verksamma förste provinsialläkarna, lyder under medicinalstyrelsen.

Kommittén för översyn av hälso- och sjukvården i riket (ÖHS-kommittén) uttalade i sitt betänkande (SOU 1958:15) i samband med behandlingen av frågan om utformningen av den statliga hälso- och sjukvårdsorganisationen på länsplanet bland annat följande.

Oavsett tillgången på läkare för administrativa och jämförliga uppgifter på landstingssidan förelåg sådant ökat behov av tillgång på läkarexpertis för de statliga uppgifterna på länsplanet inom den allmänna hälso- och sjukvården, att förste provinsialläkarinstitutionen snarast borde ersättas med en mera tidsenligt dimensionerad och utrustad länsläkarorganisation. Geom en dylik förstärkning av den regionala organisationen skulle bland annat råd och bistånd i större omfattning kunna lämnas de lokala organen i deras omgivningshygieniska verksamhet (åtgärder som avser att skapa yttre betingelser för ett gott hälsotillstånd eller undanröja och oskadliggöra hälsovådliga miljöfaktorer), samtidigt som de statliga länsorganens uppgifter på detta allt viktigare område av den allmänna hälsovården skulle bättre tillgodoses. Länsläkarorganisationens främsta uppgift borde vara att på länsplanet medverka i all planering inom hälso- och sjukvården i syfte att nå en god samordning och integration mellan skilda, av olika huvudmän drivna verksamhetsgrenar. Överhuvudtaget borde eftersträvas att till organiserad samverkan i anknytning till länsstyrelserna samla all den medicinska och teknisk-hygieniska expertis, som erfordras för fullgörandet av de statliga regionala hälso- och sjukvårdsuppgifterna. I syfte att på länsplanet åstadkomma ett nära samarbete i fastare former än de dittillsvarande föreslog därför kommittén, att länsläkarinstitutionens befattningshavare jämte följande experter, nämligen länsveterinären, distriktsingenjören för vatten och avlopp (nu länsingenjören), socialvårdskonsulenten samt yrkes- och socialinspektör skulle bilda en »hälsovårdsdelegation» på länsplanet. Expert, vilkens verksamhetsområde omfattade mer än ett län, förutsattes ingå i samtliga dessa läns delegationer. I vissa ärenden, t. ex. viktigare planeringsärenden, kunde samarbete etableras även med andra experter, såsom länsarkitekten och överlantmätaren. Vid sammanträde med delegation borde länsstyrelsen vara representerad.

Vid behandlingen av ÖHS-kommitténs förslag i propositionen nr 181 till 1961 års riksdag konstaterade departementschefen inledningsvis att de nya allvarliga hygieniska risker, som den starka utvecklingen inom teknik och vetenskap på många områden medfört, krävde en förstärkt hälsovårdsorganisation på såväl lokal- som länsplanet och anförde beträffande organisationen av den regionala hälsovårdstillsynen bland annat följande.

Den statliga hälsovårdsorganisationen på länsplanet borde erhålla sådana resurser, att det skapades ökade möjligheter för ifrågavarande experter att stå de lokala organen till tjänst med råd och utredningar samt att i

övrigt intensifiera sitt fältarbete. En intim samverkan mellan berörda experter vore förutsättningen för ett effektivt hälsovårdsarbete. I avvaktan på länsförvaltningsutredningens förslag beträffande hälsovårdsexperternas framtida ställning i den statliga länsorganisationen borde emellertid, enligt departementschefens mening, tills vidare en mera informell form för samarbete mellan experterna prövas än den av kommittén föreslagna. Diskussioner under hand mellan hälsovårdsexperterna, främst länsläkaren, länsveterinären och länsingenjören, i gemensamma frågor torde — i synnerhet om experterna bereddes lokaler i anslutning till varandra och länsstyrelsen — tills vidare vara tillfyllest. Föreskrift om sådan samverkan kunde lämnas i instruktionen för vederbörande expert. I större frågor, där det vore av särskild vikt att synpunkter från jämväl andra experter än de nyss nämnda beaktades, borde det lämpligen åligga länsläkaren att svara för att erforderligt samråd ägde rum. Arbetsuppgifterna för länsläkaren, den medicinskt skolade administratören, skulle till övervägande del komma att avse områden utanför den av landstingen bedrivna hälso- och sjukvården. Det borde sålunda i huvudsak åligga honom att medverka vid planeringen av och utöva tillsyn över den allmänna hälso- och sjukvården i länet, att tillhandagå länsstyrelsen och kommunala organ med råd och anvisningar, att vara samordnande organ i hälso- och sjukvårdsfrågor, att i länsstyrelsen vara föredragande i hälsovårdsärenden samt att fullgöra uppgifter såsom medicinalstyrelsens företrädare på länsplanet.

Det område, sammanfattningsvis benämnt allmän hälso- och sjukvård, inom vilket länsläkarorganisationen är verksam, kan uppdelas i tre delområden, nämligen omgivningshygien, förebyggande vård och sjukvård. Inom sjukvården skiljes mellan öppen vård och slutna vård (vård å anstalt). Begreppet omgivningshygien, såsom det ovan definierats, torde i det närmaste motsvara vad som i hälsovårdsstadgan och närstående författningar betecknas som allmän hälsovård.

Länsläkarorganisationens allmänna ämbetsbefattning, åligganden i förhållande till andra myndigheter, m. m., anges i Kungl. Maj:ts instruktion för länsläkarväsendet den 3 december 1965 (nr 792). De olika arbetsuppgifterna regleras närmare i skilda författningar, såsom hälsovårdsstadgan, livsmedelsstadgan, epidemilagen, lagen om åtgärder mot utbredning av könssjukdomar, m. fl. Vissa uppgifter äger direkt anknytning till länsstyrelsens verksamhet inom hälso- och sjukvården, andra åter berör ämnen vid sidan av länsstyrelsens ämbetsbefattning. Sistnämnda arbetsuppgifter åligga länsläkarorganisationen i dess egenskap av regionalt organ för medicinalstyrelsen.

Länsläkarorganisationen har enligt sin instruktion till huvudsaklig uppgift att verka för den allmänna hälsovårdens främjande och följa planeringen av den allmänna sjukvården samt att ha tillsyn över vissa inrätt-

ningar, den öppna sjukvården och personer som yrkesmässigt utövar hälso- och sjukvårdande verksamhet.

I fråga om den allmänna hälsovården åligger det länsläkarorganisationen särskilt att följa det av olika organ bedrivna hälsovårdsarbetet, att vaka över att gällande föreskrifter på området iakttages, att verka för en god planering inom den allmänna hälsovårdens olika grenar och för samordning av hälsovårdsuppgifter som ombesörjes av skilda organ, att medverka vid utbildning av förtroendemän och tjänstemän inom den kommunala hälsovården, att stå kommuner och sammanslutningar till tjänst med råd i frågor som angår den allmänna hälsovården samt att utöva upplysningsverksamhet.

Vad beträffar den allmänna sjukvården skall länsläkarorganisationen i första hand ägna uppmärksamhet åt bekämpandet av sjukdomar, på vilka epidemilagen äger tillämpning. När sådan sjukdom hotar att vinna stor omfattning inom länet, skall länsläkaren eller annan tjänsteman vid organisationen genom besök på de hotade orterna övervaka att lämpliga åtgärder vidtages för att hindra sjukdomens spridning. Enligt kungörelsen om läkares anmälningsplikt beträffande vissa epidemiskt uppträdande sjukdomar, m. m. och lagen om ympning mot smittkoppor har länsläkaren i detta sammanhang vissa särskilda uppgifter, såsom rapportering till medicinalstyrelsen samt medgivande av befrielse från ympningsplikt.

Det ankommer vidare på länsläkarorganisationen att — i den utsträckning medicinalstyrelsen bestämmer — öva tillsyn över sjukstugor, epidemisjukstugor, förlossningshem m. fl. i sjukvårdslagen avsedda sjukvårdsinrättningar, enskilda sjukhem, kommunala hem för åldringar m. fl., anstalter för vård och uppfostran av barn och andra vårdanstalter ävensom fångvårds- och arbetsanstalter, att visitera apotek samt att inspektera allmänna häkten och polisarrester. Organisationen har bl. a. också överinseendet över tjänsteläkarna (provinsialläkare och stadsdistriktsläkare) i länet i vad avser på dem ankommande statliga uppgifter och skall ägna tillsyn åt den hälso- och sjukvårdande verksamhet i övrigt, som i allmän tjänst eller enskilt utövas av läkare, tandläkare, sjuksköterskor, barnmorskor och sjukgymnaster i länet.

I förhållande till länsstyrelsen, som enligt hälsovårdsstadgan har att vaka över den allmänna hälsovården i länet och som även har vissa uppgifter inom den allmänna sjukvården, åligger det länsläkarorganisationen att med råd biträda vid handläggning av ärenden, vilka kräver medicinsk eller annan inom organisationen företrädd sakkunskap. Vidare skall organisationen, då hälsovårdsnämnd underlåter att fullgöra sina åligganden i fråga om den allmänna hälso- och sjukvården, anmäla detta till länsstyrelsen. Till länsstyrelsen skall organisationen också i övrigt anmäla uppmärksammade missförhållanden inom den allmänna hälsovården och föreslå åtgär-

der för deras avhjälpande. Slutligen ankommer det på länsläkarorganisationen att övervaka efterlevnaden av länsstyrelsens föreskrifter avseende den allmänna hälso- och sjukvården, att verkställa de förrättningar som länsstyrelsen beslutar om samt att till länsstyrelsen avge rapport över inspektion av häkten och arrester.

Förutom i hälsovårdsmål inhämtar länsstyrelsen regelmässigt länsläkarorganisationens yttrande i ärenden angående fastställelse av lokala hälsovårdsordningar och livsmedelsordningar, i vattenvårdsärenden, vissa körkortsärenden samt ärenden som angår anslag ur allmänna arvsfonden, anläggning eller utvidgning av kyrkogård, flyttning av lik, ersättning åt smittobärare, m. fl.

Med avseende på samhällsplaneringen ianspråktares länsläkarorganisationen i ärenden, vari allmänna hälsovårdsfrågor (omgivningshygieniska frågor) är aktuella. Så kan vara fallet i bebyggelseplaneringsärenden samt enskilda lokaliserings- och byggnadsärenden, där hänsyn till bullerstörning, luftföroreningar, vatten- och avloppsförhållanden o. dyl. kan inverka vid bedömandet.

I frågor som rör den allmänna hälsovården skall länsläkarorganisationen verka för ett nära samarbete med övriga till länsstyrelsen knutna expertorgan. Då organisationen på grund av särskilda omständigheter verkställer inspektion av livsmedelshygieniska förhållanden skall detta ske i samarbete med länsveterinären. I övrigt förekommer samverkan mellan länsstyrelseexperterna framför allt i ärenden, där omgivningshygieniska synpunkter kräver särskilt beaktande.

Enligt lagen angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar ankommer det på länsläkaren att i egenskap av sundhetsinspektör under vederbörande hälsovårdsmyndighet (länsstyrelsen och, i stad utanför lands- ting, hälsovårdsnämnden) handha den närmare befattningen med åtgärder, som syftar till att förekomma sjukdomarnas utbredning.

Länsläkarorganisationen åligger i förhållande till medicinalstyrelsen bland annat att avge infortrade utlåtanden och göra erforderliga framställningar. Vissa ärenden remitteras rutinmässigt till länsläkaren, t. ex. sådana som angår apoteks öppethållande, inrättande av filialapotek eller läkemedelsförråd och avsyning av tandpoliklinik. Även i ärenden av större räckvidd, ofta sådana som remitterats till medicinalstyrelsen från annan central myndighet med anledning av pågående utredningar, anmodas eller beredes länsläkarorganisationen tillfälle att yttra sig. En annan ganska omfattande uppgift för organisationen utgör sammanställningar för medicinalstyrelsens räkning av vissa statistiska uppgifter beträffande frekvensen i länet av könssjukdomar, epidemiska sjukdomar m. m. Vidare skall länsläkarorganisationen till medicinalstyrelsen avlämna löpande rapporter ävensom årlig berättelse angående organisationens verksamhet.

Länsläkaren skall såvitt möjligt närvara vid sammanträden med lands-

tingets hälso- och sjukvårdsstyrelse, vars verksamhet främst omfattar allmän sjukvård men även kan beröra omgivningshygieniska frågor. I stor omfattning anlitas länsläkaren såsom konsult åt landstinget. På många håll har länsläkarorganisationen en viktig funktion såsom kontaktmyndighet mellan landstinget och medicinalstyrelsen.

Länsläkaren äger närvara vid hälsovårdsnämnds sammanträde (dock ej i stad där förste stadsläkaren är likställd med länsläkaren) och deltaga i överläggningarna samt få sin mening antecknad till protokollet.

Länsläkaren må ålägga biträdande länsläkare att självständigt fullgöra länsläkaren åvilande uppgifter.

Talan mot beslut av länsläkarorganisationen föres, om ej annat är föreskrivet, hos medicinalstyrelsen.

Länsveterinären

Enligt allmänna veterinärinstruktionen den 17 november 1933 (nr 616) skall för varje län finnas en i residensstaden stationerad länsveterinär. I Stockholms stad fullgöres länsveterinärs tjänsteåligganden av en förste stadsveterinär.

Under 1820-talets första år började vissa länsstyrelser att genom förordnanden tillsvidare anställa s. k. provinsialdjurläkare, vilka skulle biträda vid fullgörandet av de uppgifter inom den allmänna hälso- och sjukvården bland husdjuren, som sedan mitten av 1700-talet åvilat länsstyrelserna. År 1824 utfärdade Kungl. Maj:t reglemente för djurläkare i riket. Det statliga regionala veterinärväsendet kan dock sägas ha grundlagts först genom ett beslut av 1830 års riksdag att bevilja anslag till avlöning av en djurläkare i varje län. Tjänsterna tillsattes av länsstyrelsen efter förslag av sundhetskollegium. År 1877 ombildades tjänsterna till länsveterinärtjänster, vilka skulle tillsättas av Kungl. Maj:t. Under ett fyrtiotal år fram till början av 1920-talet fanns det i riket trettio två länsveterinärer, envar med eget distrikt. Från början torde provinsialdjurläkarna ha ansetts tillhöra landsstaten men år 1830 underställdes de sundhetskollegium, senare ombildat till medicinalstyrelsen. Numera lyder länsveterinärerna under den år 1947 ur medicinalstyrelsen utbrutna veterinärstyrelsen.

Länsveterinärens ämbetsbefattning anges i allmänna veterinärinstruktionen. Hans närmare arbetsuppgifter regleras i olika författningar, främst epizootilagen, djurskyddslagen, hälsovårdsstadgan och livsmedelsstadgan.

Länsveterinärens verksamhet — liksom länsläkarens — innefattar huvudsakligast inspektions- och tillsynsuppgifter samt fackmässig rådgivning åt länsstyrelsen och andra myndigheter. Någon självständig beslutanderätt i ärenden, varmed länsstyrelsen på det veterinära området har att taga befattning, har han i stort sett icke. I egenskap av veterinärstyrelsens regionale

organ utövar länsveterinären i betydande omfattning kontroll och tillsyn jämväl på områden, som ligger utanför länsstyrelsens ämbetsbefattning.

Sammanfattningsvis skulle länsveterinärens arbetsuppgifter kunna indelas i tre huvudgrupper, nämligen tillsyn över den allmänna hälso- och sjukvården bland husdjuren samt djurskyddet, tillsyn över livsmedelskontrollen samt överinseende över tjänsteveterinärerna vid det civila veterinärväsendet och enskilt verksamma veterinärer inom länet.

Beträffande såväl den allmänna hälso- och sjukvården som livsmedelskontrollen har länsveterinären enligt instruktionen att tillhandagå länsstyrelsen, hushållningssällskap och kommunala myndigheter med råd och anvisningar.

Länsveterinären skall göra sig noga underrättad om husdjursskötselns tillstånd i länet och de faktorer som kan inverka på en rationell husdjurshygien. Han skall vid behov meddela råd och anvisningar i frågor rörande den allmänna hälsovården och utövar också inspektion av stallar och andra lokaler där djur hålls, förvaras eller behandlas, särskilt med avseende på hygieniska anordningar och smittreningsmöjligheter samt för övervakning av att hälsovårdsstadgans bestämmelser efterlevs.

Det åligger länsveterinären att skyndsamt underrätta länsstyrelsen och vederbörande hälsovårdsnämnd ävensom veterinärstyrelsen om inträffade fall av i epizootilagen upptagna och vissa andra smittsamma sjukdomar bland husdjuren i länet eller angränsande område. Han skall själv vidtaga vissa förberedande åtgärder för att hindra sjukdomens spridning, föreslå åtgärder till sjukdomens fortsatta bekämpande samt fortlöpande övervaka att påbjudna åtgärder vidtages av hälsovårdsnämnd och enskild.

Med avseende på den allmänna hälso- och sjukvården bland djuren skall länsveterinären, efter förordnande av veterinärstyrelsen eller länsstyrelsen, också verkställa utredningar och vidtaga åtgärder till förekommande eller hämmande av smittsam sjukdom.

Varje månad skall länsveterinären avlämna rapport till veterinärstyrelsen angående inom länet inträffade fall av vissa smittsamma sjukdomar hos husdjur.

I fråga om livsmedelskontrollen tillkommer det länsveterinär att som veterinärstyrelsens regionala representant utöva tillsyn över livsmedelsstadgans efterlevnad. Han skall härvid hålla sig väl underrättad om livsmedelshygienen i länet och om hälsovårdsnämndernas verksamhet i detta avseende. Han skall genom råd och anvisningar samt genom tillrättaläggande av missförhållanden medverka till att kontrollen av livsmedelshygienen fyller sin uppgift.

För fullgörande av dessa åligganden äger länsveterinär tillträde till lokaler och anordningar för livsmedels framställning, bearbetning, förpackning, lagring, beredning, transport och tillhandahållande. Han skall i behöflig

omfattning företaga inspektioner och avge de rapporter och göra de framställningar, vartill inspektionerna kan föranleda.

Länsveterinären skall i rådgivande egenskap biträda länsstyrelsen vid handläggning av ärenden rörande den allmänna hälso- och sjukvården bland husdjur samt livsmedelskontrollen. Han skall dels avge yttranden i sådana ärenden och dels underrätta länsstyrelsen om missförhållanden på dessa områden samt föreslå åtgärder för deras avhjälpande. Vidare åligger det länsveterinären att övervaka att länsstyrelsens föreskrifter i ovan nämnda ärenden iakttages. Länsveterinären har att verkställa de förrättningar samt företaga de undersökningar och inspektioner, vartill han förordnas av länsstyrelsen.

Enligt djurskyddslagen skall länsveterinären biträda länsstyrelsen vid tillsynen av att hälsovårdsnämnder och deras tillsyningsmän samt distrikts- och stadsveterinärer fullgör sina i lagen föreskrivna åligganden.

I frågor angående allmän hälso- och sjukvård bland husdjuren samt livsmedelskontroll skall länsveterinären avge förslag och utlåtanden till veterinärstyrelsen, själv göra erforderliga framställningar och i övrigt fullgöra vad veterinärstyrelsen uppdrar åt honom i tjänsten.

På såväl den allmänna hälso- och sjukvårdens område som i fråga om livsmedelskontrollen förekommer ofta ett intimt samarbete mellan länsveterinärerna och hushållningssällskapens veterinäravdelningar (flera av dessa bedriver veterinärbakteriologiska undersökningar vid egna laboratorier). I sin befattning med livsmedelskontrollen samverkar länsveterinären med länsläkaren, som övar tillsyn över personalen inom livsmedelshanteringen.

Länsveterinären åligger att öva inseende över de vid det civila veterinärväsendet i länet anställda veterinärernas tjänsteverksamhet. Härvid avses dels distriktsveterinärer och veterinärstipendiater, vilka jämte länsveterinärerna utgör den s. k. veterinärstaten, dels veterinärer vid hushållningssällskapens veterinäravdelningar, dels stadsveterinärer, och dels olika slag av besiktningsveterinärer samt karantäns- och övriga gränsskyddsveterinärer. Länsveterinären skall också tillse att veterinärer, som inom länet utövar enskild verksamhet, iakttar vad som enligt gällande instruktioner och författningar åligger dem. Finner länsveterinären anledning till anmärkning mot veterinär, skall han söka åstadkomma rättelse och, om så erfordras, anmäla förhållandet hos vederbörande myndighet (veterinärstyrelsen, hushållningssällskap, kommunal myndighet).

I likhet med länsläkaren äger länsveterinären vara närvarande vid hälsovårdsnämnds sammanträde och deltaga i överläggningarna samt få sin mening antecknad till protokollet.

Länsveterinären skall till veterinärstyrelsen och länsstyrelsen avge årsredogörelse beträffande sin tjänsteverksamhet samt hälsotillståndet bland husdjuren i länet.

Från att ha avsett främst djursjukvård och bekämpande av epizootiska

sjukdomar har länsveterinärernas verksamhet numera kommit att domineras av uppgifter inom livsmedelskontrollen. Den gällande allmänna veterinärinstruktionen är föråldrad. Förslag till ny instruktion är föremål för Kungl. Maj:ts prövning.

Allmänna försäkringskassan

Enligt lagen om allmän försäkring den 25 maj 1962 (nr 381) handhas den allmänna försäkringen centralt av riksförsäkringsverket och regionalt av de allmänna försäkringskassorna.

Den allmänna försäkringen utgöres av sjukförsäkring (sjukvårdersättning, sjukpenning med barntillägg, moderskapspenning), folkpensionering (ålderspension, förtidspension, familjepension och tilläggsförmåner till folkpension: barntillägg, invaliditetstillägg, invaliditetsersättning) samt försäkring för tilläggs pension (ATP: ålders-, förtids- och familjepension).

Allmän försäkringskassa skall finnas för varje landstingskommun samt varje stad utanför landsting. Enligt Kungl. Maj:ts bestämmande må dock försäkringskassa ha visst annat verksamhetsområde; f. n. finns gemensam kassa för Kalmar läns norra och södra landsting. Vid varje försäkringskassa finns, förutom centralkontor, ett antal lokalkontor med serviceuppgifter.

Riksförsäkringsverket utfärdar föreskrifter för och utövar tillsyn över försäkringskassorna.

I försäkringskassa skall finnas en styrelse bestående av sju, för en tid av fyra år valda ledamöter, varav en utses av Kungl. Maj:t, en av medicinalstyrelsen, en av länsstyrelsen och övriga av landstinget (stadsfullmäktige). Hos kassan skall vara anställda en direktör, en eller flera föredragande för pensionsärenden, en eller flera förtroendeläkare ävensom andra tjänstemän. Vidare skall i försäkringskassa för prövning av vissa försäkringsfrågor finnas en eller flera pensionsdelegationer samt för varje kommun en försäkringsnämnd med kommunvalda ledamöter, vilken också har att tillhandagå styrelsen, delegation och lokalkontor med råd och upplysningar.

I försäkringskassorna handlägges — förutom den allmänna obligatoriska försäkringen i dess olika, ovan angivna former — även ärenden angående frivillig sjukpenningförsäkring och frågor rörande de inkomstprövade pensionsförmånerna hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg. Frågor om förtidspension, invaliditetstillägg och invaliditetsersättning avgöres av pensionsdelegation, ärenden rörande hustrutillägg och bostadstillägg av försäkringsnämnd samt övriga försäkringsärenden av kassans styrelse.

Försäkringskassorna biträder riksförsäkringsverket med utredningar i ärenden angående yrkesskadeförsäkring och frivillig pensionsförsäkring.

I den mån Kungl. Maj:t så förordnar är försäkringskassa skyldig att bi-

träda vid annan statlig social försäkrings- eller understödsverksamhet samt att tillställa socialregister erforderliga uppgifter. Det åligger vidare försäkringskassa att tillhandagå statlig eller kommunal myndighet, försäkringsinrättning och arbetsgivare med yttranden och upplysningar.

I sin verksamhet samarbetar försäkringskassan i icke ringa omfattning med länsbyrån för folkbokföring och de lokala skattemyndigheterna, vilka har vissa uppgifter på socialförsäkringens område. Länsbyrån förser sålunda försäkringskassan med bl. a. avtryck av personplåtar, som användes vid upprättandet av vissa register över de försäkrade (registreringen är i princip anknuten till mantalsskrivningen). Lokal skattemyndighet åter bestämmer den försäkrades pensionsgrundande inkomst enligt riks-försäkringsverkets anvisningar, ombesörjer debitering av vissa försäkringsavgifter samt mottar arbetsgivareuppgifter och utövar kontroll över uppgiftsskyldighetens fullgörande.

Talan mot beslut av försäkringskassa i ärende rörande allmän försäkring föres hos riksförsäkringsverket.

Yrkesinspektionen

Tillsyn över efterlevnaden av arbetarskydds- och arbetstidslagstiftningen utövas centralt av arbetarskyddsstyrelsen samt regionalt, under styrelsens överinseende och ledning, av yrkesinspektionen. Inspektionens befattningshavare utgöres av yrkesinspektörer och, såvitt avser viss yrkesverksamhet (skogsavverkning, arbeten inom trafikväsendet, gruvdrift, m. m.), specialinspektörer.

För den allmänna yrkesinspektionen är riket indelat i elva yrkesinspektionsdistrikt, omfattande ett distrikt Stockholms stad och Gotlands län samt de övriga två eller flera län (i två fall del av län). I varje distrikt finns en yrkesinspektör och biträdande yrkesinspektör jämte viss annan personal. I varje distrikt skall för främjande av samarbetet mellan den allmänna yrkesinspektionen samt arbetsgivare och arbetstagare finnas ett rådgivande organ, yrkesinspektionens förtroenderåd, bestående av yrkesinspektören som ordförande och sju andra av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter.

För yrkesinspektionen gäller instruktion den 3 december 1965 (nr 791). I sin verksamhet samarbetar inspektionen med kommunala tillsynsmän samt skyddsombud och skyddskommittéer, utsedda på arbetsplatser av viss storlek.

Yrkesinspektionens tillsyn ägnas främst sådan verksamhet, som med hänsyn till arbetets natur eller andra förhållanden kan anses medföra särskild fara för ohälsa eller olycksfall. Inspektör äger i vissa fall till rättelse av missförhållande meddela arbetsgivare eller motsvarande föreläggande eller förbud av olika slag.

Som en särskild uppgift för yrkesinspektör kan nämnas yttrande till polismyndighet i ärende angående tillverkning eller handel med gift samt godkännande av föreståndare för sådan verksamhet.

Yrkesinspektionen tillhandagår arbetsgivare, arbetstagare och skyddsombud med upplysningar, råd och anvisningar i frågor som rör säkerhet och sundhet i arbetet.

Länsstyrelsen — vars direkta befogenhet i fråga om arbetarskydd eljest inskränker sig till att förordna besiktningsläkare för besiktning av minderåriga arbetstagare samt att i vissa fall utse kommunal tillsynsman — har stundom anledning att inhämta yrkesinspektörens yttrande. Detta är fallet beträffande främst vissa byggnadsdispens- och hälsovårdsärenden.

Besvär över beslut av yrkesinspektör anföres i förekommande fall hos arbetarskyddsstyrelsen, om annat ej är föreskrivet.

Förste konsulent vid lappväsendet

Lappväsendet sorterar under jordbruksdepartementet. Konsulenterna — tre i Norrbottens län med var sitt distrikt och en i vardera Västerbottens och Jämtlands län — jämte assistenter och instruktörer lyder emellertid enligt Kungl. Maj:ts instruktion för tjänstemän vid lappväsendet den 31 augusti 1938 (nr 592) närmast under länsstyrelsen. I förhållande till denna intar konsulenterna dock i flera avseenden en fristående ställning.

Konsulenternas uppgifter innefattar i huvudsak tillsyn och viss ledning av lappbyarnas administration, tillsyn — i samarbete med socialvårdskonsulenten — över kommunernas socialhjälp- och barnavårdsverksamhet beträffande samerna, upplysning och rådgivning åt samerna i fråga om renskötseln samt ombesörjande av olika anordningar för rennäringens behov (övernattningsstugor, renstängsel, renslakterier m. m.) och förvaltningen av dessa. Samtidigt åligger det konsulenterna att bevaka samernas speciella intressen.

Konsulenterna är länsstyrelsernas experter i ärenden som berör lappväsendet. De torde i stor utsträckning anlitas som föredragande i dessa ärenden.

Länsbrandinspektören

Det allmänna brandförsvaret är i första hand en kommunal angelägenhet och kommunernas skyldigheter härvidlag regleras i brandlagen den 30 mars 1962 (nr 90) och brandstadgan samma dag (nr 91). Tillsynen över brandförsvaret åvilar centralt statens brandinspektion, vars chef är riksblandinspektören, och regionalt länsstyrelsen.

Såsom biträde åt länsstyrelsen i frågor rörande länets brandförsvaret finns i varje län en länsbrandinspektör. Denne, i regel en brandchef vid kommunal brandkår, tillsättes av länsstyrelsen genom förordnande tills vidare.

Enligt instruktionen för länsbrandinspektörerna den 3 december 1965 (nr 685) åligger det länsbrandinspektören, bland annat, att enligt länsstyrelsens bestämmande avge yttranden, verkställa besiktningar och inom länsstyrelsen deltaga i handläggningen av visst eller vissa slag av ärenden, att till länsstyrelsen anmäla brister i länets brandförsvar och avge förslag till deras avhjälpande, att ha överinseendet över skogsbrandbevakningen samt att ta initiativ till kurser och övningar i brandsläckning. Han skall vidare, särskilt i vad angår brandtjänsten, medverka vid planläggningen och genomförandet av länets civilförsvar.

Såsom exempel på ärendegrupper, vari länsstyrelsen regelmässigt påkallar länsbrandinspektörens medverkan, kan nämnas plan- och byggnadsärenden där brandskyddsypunkter bör särskilt beaktas, ärenden angående fastställande av brandordning, prövning av besvär över förelägganden enligt brandlagstiftningen, kontroll över brandskydds- och utrymningsanordningar vid offentliga samlingslokaler, vårdhem etc. samt ärenden rörande förvaring av brandfarliga och explosiva varor m. m.

Det åligger också länsbrandinspektören att bistå kommunerna i länet med råd i frågor av allmän betydelse för brandförsvaret.

Statens bilinspektion

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen är chefsmyndighet för statens bilinspektion. För inspektionens verksamhet är riket indelat i distrikt (f. n. femton, vardera omfattande ett eller två län; Stockholms stad samt Stockholms och Gotlands län utgör dock ett distrikt), vilkas antal och gränser bestämmas av chefsmyndigheten efter samråd med vederbörande länsstyrelser. Chef i varje distrikt är en förste bilinspektör. I distrikten tjänstgör i övrigt bilinspektörer, förste trafikassistenter och trafikassistenter samt viss ytterligare personal. Kungl. Maj:t bestämmer de orter där bilinspektör skall vara stationerad.

På 1920-talet utövade länsstyrelserna tillsyn över s. k. automobilbesiktningsmän och tillades så småningom också rätt att själva utse sådana. År 1936 skedde en omorganisation och centralisering av besiktningsverksamheten. Besiktningsmännen skulle utses av Kungl. Maj:t och deras verksamhet ställdes i allt väsentligt under tillsyn av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. År 1947 sammanfördes besiktningsmännen i statens bilinspektion.

Bilinspektionens organisation framgår av Kungl. Maj:ts instruktion för inspektionen den 3 december 1965 (nr 697). Inspektionens uppgifter regleras i skilda författningar, främst vägtrafikförordningen och vägtrafikkungörelsen, samt genom föreskrifter meddelade av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen.

Bilinspektionens verksamhet kan sammanfattningsvis sägas bestå dels i vissa fortlöpande uppgifter, vilka inspektionen regionalt har att själv-

ständigt fullgöra men som dock till övervägande del utgör underlag för länsstyrelsens beslut och åtgärder, och dels i uppgifter som avser att lämna länsstyrelsen ett direkt biträde.

En av bilinspektionens huvuduppgifter utgör besiktning av registreringspliktiga fordon (registrerings-, typ- och kontrollbesiktning). De periodiska kontrollbesiktningarna av vissa äldre fordon utföres emellertid av särskilda, vid företaget AB Svensk Bilprovning anställda besiktningmän. Till denna gren av verksamheten kan också räknas uppgiften att utfärda lämplighetsintyg beträffande fordon som av länsstyrelsen skall godkännas för användning i yrkesmässig trafik eller uthyrningsrörelse.

Bilinspektionen ombesörjer — liksom polispersonal — viss löpande kontroll av fordon i trafik. Bilinspektör äger sålunda utföra s. k. flygande besiktning och, om därvid fordon befinner sig bristfälligt, meddela körförbud eller förelägga ägaren att inställa fordonet för kontrollbesiktning. Inspektör kan vidare avkräva fordonsförare vissa handlingar, såsom besiktningssinstrument, lämplighetsintyg och körkort.

Till inspektionens löpande, självständiga uppgifter hör också prövningen av körkorts- och trafik kortssökande samt av föreståndare, instruktörer och lärare vid körskolor.

Genom regelbundna inspektioner biträder bilinspektionen länsstyrelsen vid kontrollen över verksamheten vid körskolorna. Vidare utövar inspektionen tillsyn över de personer, som av länsstyrelsen särskilt förordnats att anställa prov med dem som söker körkort för traktor.

Bilinspektionen anlitas i viss omfattning såsom sakkunnigt remissorgan åt länsstyrelsen. Sålunda inhämtar länsstyrelsen stundom förste bilinspektörens yttrande i registreringsärenden (t. ex. beträffande klassificering av fordon), bilskatteärenden, ärenden angående utfärdande av körkort för invaliderad person samt ärenden rörande körskolor.

Emot beslut av bilinspektör rörande typbesiktning må besvär anföras hos väg- och vattenbyggnadsstyrelsen.

Fiskeriintendenten

Fiskeristyrelsen är chefsmyndighet för statens lokala fiskeriadministration, vilken utgöres av bl. a. fiskeriintendentsorganisationen. Denna organisation omfattar fem sötvattensdistrikt och två kust- och havsdistrikt. Salt-sjöfisket i Norrbottens och Västerbottens län hör till övre norra sötvattensdistriktet. Inom varje distrikt är en fiskeriintendent chefstjänsteman varjämte finns anställda biträdande fiskeriintendenter, vissa andra tjänstemän samt biträdespersonal.

För fiskeriintendentsorganisationen gäller instruktionen för fiskeristyrelsen med statens vatteninspektion och för statens lokala fiskeriadministration den 3 december 1965 (nr 798).

Fiskeriintendenten skall inom sitt distrikt ägna uppmärksamhet åt fiskets tillstånd samt verka för fiskets utveckling och för god fiskevård. För främjande av dessa ändamål har intendenten att samarbeta med hushållningssällskapen (fiskerikonsulenterna), bedriva rådgivnings- och upplysningsverksamhet i fiskerifrågor, undersöka och beskriva distriktets fiskevatten samt i samarbete med statens vatteninspektion söka motverka vattenföroreningar och andra för fisket skadliga ingrepp i fiskevatten.

Det åligger vidare fiskeriintendenten att på begäran såsom sakkunnig tillhandagå domstolar och andra myndigheter.

Fiskeriintendenten är länsstyrelsens remissorgan i fiskeärenden, t. ex. sådana som angår meddelande av lokala bestämmelser om fiskets vård och bedrivande (lokal fiskestadga) ävensom andra särskilda föreskrifter, fastställande — vid vanvård av fiske — av s. k. fiskeriplan, beslut om bildande av fiskevårdsområde samt meddelande av tillstånd och förbud jämlikt fiskerilagstiftningen.

Jaktvårdskonsulenten

Riket är indelat i fjorton jaktvårdskonsulentdistrikt, ett vart omfattande ett eller flera län. Inom varje distrikt tjänstgör en hos Svenska Jägareförbundet anställd jaktvårdskonsulent, stationerad i residensstad i anslutning till vederbörande läns jaktvårdsförening. Konsulenten biträdes i sin verksamhet av likaledes hos Jägareförbundet anställda länsjaktvårdare, placerade på olika platser inom distriktet.

Jaktvårdskonsulentens verksamhet regleras genom föreskrifter och anvisningar från Jägareförbundet. Konsulenten har två huvuduppgifter, nämligen dels att tillhandagå jaktvårdssammanslutningar och enskilda med råd och upplysningar i frågor rörande jaktutövning och viltvård och dels att övervaka tillämpningen av gällande bestämmelser på dessa områden och till vederbörande myndighet (polismyndighet och länsstyrelse) anmäla eventuella överträdelser.

Vidare anlitas jaktvårdskonsulenten, främst av länsstyrelsen, såsom sakkunnigt remissorgan i jaktärenden. Som exempel på ärenden, vilka rutinemässigt remitteras från länsstyrelsen, kan nämnas ärenden rörande bildande av jaktvårdsområde och fastställelse av beslut därom, åtgärder i anledning av viltskador på gröda, skog eller plantering, meddelande av olika tillstånd och förbud enligt jaktstadgan samt förordnande av jakttillsynsmän m. fl.

Övriga länsorgan m. fl.

Till länsorganen bör också räknas *el-konsulenten* som lämnar länsstyrelsen sakkunnigt biträde i frågor inom elkraftförsörjningens område. Som el-konsulent anlitas i ett flertal län de elektriska länsföreningarna, i andra län vattenfallsverkets lokala kraftverksförvaltningar, ingenjörer hos de större enskilda kraftverksföretagen eller någon konsulterande firma på förevarande verksamhetsfält.

Även *riksbankens avdelningskontor* bör nämnas i sammanhanget, då dessa svarar för den statliga verksamheten beträffande bosättningslån och förvaltar bl. a. värnpliktslån och de före den nuvarande bostadspolitiska organisationens tillkomst utgivna egnahemslånen.

Slutligen må erinras om att ytterligare statliga regionala myndigheter finns, som helt eller till största delen handlägger frågor utan direkt anknytning till länsförvaltningen men med vilka länsstyrelsen och andra länsorgan i begränsad omfattning har kontakt. Hit hör exempelvis domänverkets överjägmästare och domänintendenter, andra affärsdrivande verks distriktsförvaltningar, kommerskollegiets bergmästare, m. fl.

KAPITEL 2

Landstingsförvaltningen

I det följande lämnas en översiktlig redogörelse för landstingskommunens verksamhet och organisation. Beträffande den landstingskommunala verksamheten kan ytterligare hänvisas till länsindelningsutredningens betänkande.

Varje län utgör en landstingskommun. Göteborg och Malmö står dock, liksom Stockholm, utanför den landstingskommunala indelningen. Dessa städer svarar själva för uppgifter som eljest ankommer på sådan kommun. Vidare är Kalmar län delat i två landstingskommuner. Utredning pågår emellertid om att förena Göteborg och Malmö med respektive landstingskommun. Det skall här också erinras om att Stockholms stad och Stockholms läns landsting fattat principbeslut att med sikte på år 1971 sammangå i ett regionalt organ, tillsvidare benämnt storlandsting. Detta avses skola omhänderha jämväl vissa primärkommunala uppgifter.

Landstingskommunernas centrala förvaltningar, kanslierna, är förlagda till länens residensstäder med följande undantag: i Stockholms läns, Kalmar läns norra och Malmöhus läns landstingskommuner ligger kanslierna i resp. Solna, Västervik och Lund.

Landstingsinstitutionen tillkom genom 1862 års förordning om landsting. Avsikten var att landstingen skulle handha frågor av kommunal natur, som borde lösas för större sammanhållna områden än primärkommunerna. Även om landstingen från början tillades beskattnings- och lånerätt, var deras befogenheter under flera årtionden relativt begränsade. Landstingsordförandena utsågs av Kungl. Maj:t, och alla viktigare landstingsbeslut krävde fastställelse av länsstyrelsen eller Kungl. Maj:t. Under början av 1900-talet fick landstingen efter hand en friare ställning, och genom 1924 års lag om landsting avskaffades i allt väsentligt underställningstvånget; landstingen blev organ med verklig självstyrelse. Landstingsverksamheten utökades successivt genom bestämmelser i specialförfattningar och genom landstingens egna åtaganden.

Landstingens allmänna kompetens och arbetsformer blev närmare reglerade genom nu gällande *landstingslag den 14 maj 1954 (nr 319)*. I denna infördes begreppet landstingskommun såsom beteckning för den kommunala enheten (juridiska personen) och dess geografiska verksamhetsom-

råde. Bestämmelserna i lagen ger uttryck för en strävan att samordna landstingskommunernas och primärkommunernas verksamhetsformer.

Den kraftiga expansionen av den landstingskommunala verksamheten föranledde beslut av 1965 års riksdag om en rad ändringar i landstingslagen. Ändringarna, som trädde i kraft den 1 januari 1966, syftade till att underlätta för landstingskommunernas beslutande organ att följa och leda utvecklingen på de olika verksamhetsområdena. Bl. a. infördes rätt för landstingen att i princip sammanträda enligt eget bestämmande samt att tillsätta mellan mötena verksamma beredningsutskott. Vidare gavs ökat utrymme för en differentierad central ledning av olika verksamhetsgrenar.

Landstingskommunens allmänna kompetens anges i 4 § landstingslagen sålunda:

Landstingskommun äger att själv, efter vad i denna lag närmare bestämmes, vårda sina angelägenheter avseende hälso- och sjukvård, undervisning, socialvård, jordbrukets och andra näringars utveckling med mera dylikt, såvitt icke handhavandet därav enligt gällande författningar tillkommer annan.

Angående vissa på landstingskommun ankommande angelägenheter är särskilt stadgat.

Uppräkningen av vissa viktigare landstingsuppgifter innebär i praktiken inte någon egentlig kompetensbegränsning. Landstinget har rätt att vårda även andra för länet gemensamma angelägenheter än sådana som kan inrymmas i exemplifieringen. I vart fall gäller detta angelägenheter, som har anknytning till eller är besläktade med dessa. Däremot innefattar paragrafen en mera bestämd gränsdragning i förhållande till staten och primärkommunerna. Utanför kompetensområdet faller angelägenheter, som i sin helhet är förbehållna staten, och sålunda även den verksamhet som inom landstingskommunens område ankommer på länsstyrelsen och andra myndigheter inom den statliga länsförvaltningen. Kompetensfördelningen mellan landstingskommunen och primärkommunerna tar närmast sikte på att lokalt avgränsa deras verksamhetsområden. Landstingskommunen är oförhindrad att i vad angår kommunen i dess helhet främja samma intressen och behov som det ankommer på primärkommunerna att sörja för inom sina områden, såsom beträffande socialvård, anläggningar för vatten och avlopp m. m. Å andra sidan kan den inte från en primärkommun övertaga uppgifter, som kan sägas utgöra en denna kommuns angelägenhet.

Landstingskommunen ombesörjer dels obligatoriska, dels frivilliga arbetsuppgifter. De förra åsyftas i andra stycket av nyss citerade lagrum och regleras närmare genom specialförfattningar. Även vissa i formellt avseende frivilliga uppgifter kan emellertid vara reglerade i lag. Om nämligen landstingskommun utnyttjar möjligheten att erhålla statsbidrag till viss, i och för sig frivillig verksamhet, måste denna bedrivas i enlighet med de riktlinjer som anges i bidragsförfattningen. De obligatoriska arbetsuppgifterna är numera helt dominerande.

Inom den reglerade förvaltningen intar hälso- och sjukvårdsverksamheten en central plats. Landstingskommunens skyldigheter i fråga om hälso- och sjukvården regleras genom ett flertal författningar på området, främst sjukvårdslagen den 6 juni 1962 (nr 262) och sjukvårdsstadgan den 29 mars 1963 (nr 70), vari också uppdrages allmänna riktlinjer för den landstingskommunala organisationen på området.

Varje landstingskommun (stad som ej tillhör landstingskommun) utgör enligt sjukvårdslagen ett sjukvårdsområde. Det åligger landstingskommunen att inom området svara för såväl den öppna som den slutna vården för sjukdom, skada, kroppsfel och barnsbörd, i den mån ej annan drar försorg härom. Genom överförandet år 1963 av provinsialläkarväsendet från staten till landstingskommunerna samordnades den öppna och den slutna kroppsjukvården. Ett ytterligare steg mot ett enhetligt regionalt huvudmannaskap för den offentliga sjukvården har tagits genom att landstingskommunerna övertagit mentalsjukvården fr. o. m. den 1 januari 1967. Sistnämnda reform har medfört den största ökningen av landstingskommunernas arbete sedan deras tillkomst.

Den landstingskommunala hälso- och sjukvården omfattar också vissa särskilda verksamhetsgrenar, som på en gång har sjukvårdande och förebyggande inriktning, nämligen distriktsköterske- och barnmorskeväsendet, den förebyggande mödra- och barnavården, dispensärväsendet och folk-tandvården.

Planeringen av sjukvården, framför allt sjukhusens lokalisering och dimensionering, tillhör landstingskommunernas viktigaste och mest omfattande uppgifter. Därvid ställs stora krav på samordning med olika myndigheters åtgärder inom andra grenar av samhällsplaneringen. Tidigare planerades i huvudsak varje gren av sjukvården för sig, men efter hand som landstingskommunernas huvudmannaskap på området utökats har man övergått till en översiktlig generalplanering för all öppen och slutna vård. Vad angår den slutna vården, så fordrar landstingskommunens planer härför visserligen inte fastställelse av statlig myndighet, men anläggning av sjukhus får inte påbörjas förrän sjukhusets förläggning — enligt praxis dock närmast begränsad till frågan om sjukhusets belägenhet inom ifrågasvarande ort — och ritningarna för sjukhuset godkänts av centrala sjukvårdsberedningen eller i vissa fall medicinalstyrelsen. Detsamma gäller större till- eller ombyggnad av sjukhus.

Nära anknytning till sjukvården har undervisningen och vården av psykiskt efterblivna, för vilken landstingskommunerna i princip är ansvariga huvudmän och för vilken gäller särskild lagstiftning. De specialsjukhus och särskilda anstalter för ett mera svårskött klientel, som staten hittills svarat för, övergår till landstingskommunerna inom ramen för den tidigare nämnda mentalsjukvårdsreformen.

Landstingskommunerna är inte skyldiga att svara för någon form av undervisnings- eller utbildningsverksamhet. De landstingskommunala insatserna på dessa områden är likväl betydande.

Med några få undantag är landstingskommunerna huvudmän för en eller flera folkhögskolor. Vidare driver landstingskommunerna flertalet av lantbrukets yrkesskolor (lantbruksskolor och lantbrukshållsskolor), vilka ofta utvecklats ur folkhögskoleväsendet. Därutöver lämnar landstingskommunerna i stor utsträckning bidrag till enskilda folkhögskolor och yrkesskolor inom lantbruket. Det kan i detta sammanhang nämnas, att förslag föreligger att landstingskommunerna skall övertaga huvudmannaskapet för skogsvårdsstyrelsernas skogsskolor (SOU 1965: 67).

Tyngst på den landstingskommunala yrkesutbildningens område har hittills de centrala verkstadsskolorna vägt. Inom varje landstingskommun finns numera minst en sådan skola. Till primärkommunala yrkesskolor beviljar landstingskommunerna betydande anslag.

De flesta skolorna för utbildning av sjuksköterskor, barnsköterskor, sjukvårdsbiträden och annan sjukvårdspersonal drivs i landstingskommunal regi. Vid sidan härav förekommer bidragsgivning till sådana skolor med annan huvudman.

Slutligen må nämnas, att ekonomiska insatser från landstingskommunernas sida sker inom det frivilliga folkbildningsarbetet i form av bidrag till studiecirklar, konferenser m. m.

Landstingskommunerna har också vissa renodlat sociala uppgifter, väsentligen bestående i att de är huvudmän för institutioner inom barnvården och arbetsvården.

Enligt barnvårdslagen svarar landstingskommunerna sålunda för den slutna barnvården. De är skyldiga att anordna barnhem för länets behov och upprätta barnhemsplan, vilken efter yttrande av länsstyrelsen fastställs av Kungl. Maj:t. I anslutning till barnhemsvården bedriver landstingskommunerna fosterhemsförmedling och barnkoloniverksamhet samt inrättar ungdomshem, barndaghem vid sjukhus etc.

I detta sammanhang bör också nämnas, att landstingskommunerna enligt särskild lagstiftning har ansvaret för inrättande och drift av särskilda elevhem, där rörelsehindrade eller eljest fysiskt handikappade barn kan få inackordering.

Arbetsvården har på senare år ägnats allt större uppmärksamhet från landstingskommunernas sida. Nära nog alla landsting driver arbetsträningsverkstäder för anpassning i arbetslivet, och på många håll drivs även s. k. skyddade verkstäder för partiellt arbetsföra.

I fråga om den sociala verksamheten kan slutligen nämnas, att landstingskommunerna lämnar bidrag till nykterhetsvård, blindvård, husmodersseminstrar m. m. dylikt och att flera är huvudmän för rättshjälpsanstalter och familjerådgivningsbyråer.

Utöver vad nu sagts engagerar sig landstingskommunerna inom en rad andra områden, framför allt sådana som berör näringslivet och kommunikationerna. Landstingskommunala bidrag utgår exempelvis till hushållningssällskapen och företagareföreningarna, till det enskilda vägväsendet, inrikesflyget och turisttrafiken. Några landstingskommuner har inrättat egna organ för regionplanering, från vilka service lämnas regionala myndigheter och primärkommunerna.

Landstingskommunerna utgör valkorporationer till riksdagens första kammare. De utser också, som närmare skall behandlas i det följande, ledamöter i vissa länsorgan.

Landstingskommunens beslutanderätt utövas av landstinget vid landstingsmöten. Förvaltning och verkställighet tillkommer landstingskommunens förvaltningsutskott och övriga nämnder.

Landstingets ledamöter, landstingsmännen, utses vart fjärde år genom allmänna, direkta och proportionella val, som förrättas samtidigt med kommunalvalen. Landstingsmans mandatperiod räknas från och med den 1 januari året efter det, då valet skett. Det må nämnas, att landshövding, landssekreterare, landskamrerare och landstingsdirektör inte får utses till landstingsman.

Landstinget sammanträder obligatoriskt första måndagen i oktober månad och i övrigt enligt eget bestämmande. Vanligen hålles ett sammanträde på våren. Landstingsmöte skall hållas när Kungl. Maj:t omedelbart eller på framställning av länsstyrelsen förordnar därom eller då förvaltningsutskottet m. fl. begär det.

Förslagsrätt vid landstingsmöte har landstingsman, förvaltningsutskottet eller annan landstingets nämnd samt länsstyrelsen. För landstinget gäller ett dubbelt beredningstvång. Ett ärende får sålunda, med visst undantag, inte avgöras förrän det beretts dels av vederbörande nämnd och dels av särskilt utskott, som landstinget utsett bland sina ledamöter. Förekomsten av särskilda beredningsutskott och ärendenas fördelning på dessa regleras i den arbetsordning, som landstinget är skyldigt att antaga.

Landshövdingen, eller i hans ställe den äldste avdelningschefen i länsstyrelsen, har rätt att övervara landstingsmöte och delta i överläggningarna men ej i besluten. Föredragningslista tillställs på förhand länsstyrelsen.

Protokoll från landstingsmötena skall översändas bl. a. till länsstyrelsen och kommunerna.

Förvaltningsutskottet utgör landstingskommunens styrelse och motsvarar närmast primärkommunens kommunalnämnd eller drätselkammare. Det är en obligatorisk nämnd och får inte förväxlas med beredningsutskottet, som är sammansatta av landstingsmän och endast har beredande, inte verkställande funktioner.

Landstinget väljer ledamöter i förvaltningsutskottet och utser ordförande. Antalet ledamöter kan variera men får inte understiga fem. Valet avser en fyraårsperiod och förrättas vid landstingsmötet i oktober månad året efter det, då landstingsval ägt rum. Ej valbara är bl. a. landshövdingen och tidigare, i fråga om val till landstinget angivna tjänstemän.

Förvaltningsutskottet intar en stark ställning inom landstingsorganisationen, beroende bland annat på att landstinget som regel sammanträder med långa tidsmellanrum och endast under kort tid. Utskottets verksamhet kan i stort hänföras till följande uppgifter, nämligen att bereda ärenden till landstinget, att verkställa landstingets beslut, att utöva ledningen av landstingskommunens förvaltning, att handha vissa i specialförfattning föreskrivna göromål samt att i olika hänseenden företräda landstinget mellan dess möten.

Beredningsfunktionen inrymmer bl. a. en ovillkorlig rätt för förvaltningsutskottet att yttra sig i ärenden som beretts av annan nämnd än utskottet. Vidare innebär denna funktion, att framställningar från organisationer och enskilda, vilka saknar förslagsrätt till landstinget, framföres genom förvaltningsutskottet. Alla ärenden till landstinget kanaliseras sålunda genom utskottet.

Verkställigheten av landstingets beslut har, liksom beredningsuppgifterna, i allt större omfattning kommit att vila på andra centrala nämnder än förvaltningsutskottet eller på lokala direktions- och styrelser för sjukhus, skolor etc. Verkställigheten av vissa viktigare beslut, exempelvis beträffande investeringar i fastigheter, kvarstår dock i regel hos förvaltningsutskottet, som inte sällan uppdrar genomförandet åt någon underkommitté.

Ledningen och samordningen av landstingskommunens förvaltning är numera en av förvaltningsutskottets centrala uppgifter. Utskottet har därvid inseende över de andra nämndernas verksamhet. Förvaltningsutskottet har emellertid inte rätt att ingripa i verksamhet, som en i särskild författning reglerad nämnd utövar enligt författningen. Tillsynen har därför väsentligen kommit att hänföra sig till de olika specialnämndernas ekonomiska förvaltning, för vilken utskottet har rätt att meddela råd och anvisningar. Inom övertägnande antalet landsting är finansförvaltningen starkt centraliserad till förvaltningsutskottet. Upprättande av förslag till utgifts- och inkomststat är en obligatorisk uppgift för utskottet.

Förvaltningsutskottets författningsreglerade uppgifter är av större omfattning endast om utskottet samtidigt är hälso- och sjukvårdsstyrelse.

Förvaltningsutskottets ställföreträdarskap för landstinget inskränker sig inte till handläggning av löpande ärenden utan innebär långt vidare befogenheter. Syftet är att utskottet mellan landstingsmötena skall kunna fatta beslut på landstingets vägnar. Landstinget är i princip obundet, då det gäller att bestämma gränserna för ställföreträdarskapet, och detta har i de olika landstingen fått varierande utformning.

Landstinget skall antaga reglemente för förvaltningsutskottet, vari utskottets verksamhet närmare regleras. Förvaltningsutskottet sammanträder i regel minst en gång i månaden.

Ledningen av landstingskommunens (landstingsfri stads) sjukvårdande verksamhet skall enligt föreskrift i sjukvårdslagen utövas av en sjukvårdsstyrelse. Denna styrelse och förvaltningsutskottet utgör landstingskommunens centrala obligatoriska nämnder. Landstinget kan emellertid besluta, att sjukvårdsstyrelsen skall utgöras av förvaltningsutskottet eller viss avdelning av utskottet. Sjukvårdsstyrelsen skall bl. a. med uppmärksamhet följa sjukvårdens behov och utveckling samt för landstinget framlägga de förslag, som finnes påkallade. För att främja planmässighet i sjukvården upprättar sjukvårdsstyrelsen efter samråd med berörda myndigheter översiktsplaner för olika grenar av sjukvården. Till sammanträde med sjukvårdsstyrelsen skall kallas bland andra länsläkaren.

För olika, i specialförfattningar angivna landstingskommunala uppgifter förutsättes särskilda förvaltnings- och verkställighetsorgan av mera lokal karaktär. För sjukhus skall finnas en direktion, för yrkesskola en styrelse o. s. v. Dessa organs uppgifter är huvudsakligen detaljreglerade i författning.

För sin oreglerade verksamhet eller för uppgifter enligt speciallagstiftning, där intet sägs om organisationen, kan landstinget tillsätta särskilda nämnder eller liknande. Arbetsformerna för sådana fakultativa organ bestämmas i regel av förvaltningsutskottet.

För de löpande förvaltningsuppgifterna i landstingskommunen svarar en på central och lokal nivå fördelad tjänstemannaorganisation.

Den av förvaltningsutskottet centralt ledda administrationen är samlad i vad man brukar kalla landstingets kansli, för vilket en landstingsdirektör i regel är chef. Landstingsdirektören leder och samordnar beredningen av ärenden till förvaltningsutskottet och är oftast föredragande i detta. Han företräder vidare förvaltningsutskottet i olika sammanhang men har självständig beslutanderätt endast i den mån sådan uttryckligen delegerats till honom. Ansvar för kontinuitet och enhetlighet i arbetet inom landstingskommunens olika förvaltningsgrenar åvilar landstingsdirektören.

Den landstingskommunala verksamhetens allt större omfattning har på senare år aktualiserat frågan om formerna för förtroendemännens medverkan i arbetet på berednings- och verkställighetsstadiet. I vissa landstingskommuner har sålunda ledamöter i förvaltningsutskottet såsom heltidssysselsatta landstingsråd knutits till den centrala förvaltningen.

Landstingets egenskap av kommunbildning för länet tar sig bl. a. uttryck i en rad bestämmelser, som syftar till samordning av landstingskommunens och andra regionalt verksamma organs arbete. Olika former för regional samverkan har också framvuxit i praxis. Här skall lämnas några exempel.

Enligt länsstyrelseinstruktionen åligger det länsstyrelsen att giva noggrann akt på länets tillstånd och behov samt i allt söka främja länets utveckling och dess befolknings bästa. Länsstyrelsen skall vidare i erforderlig utsträckning samarbeta och samråda med bl. a. kommunala myndigheter. Härmed korresponderar en bestämmelse i landstingslagen att förvaltningsutskottet med uppmärksamhet skall följa de frågor, som kan inverka på landstingskommunens utveckling och ekonomiska ställning, samt hos landstinget och landstingskommunens övriga nämnder ävensom hos andra myndigheter göra de framställningar, som finnes påkallade; vid behov av upplysning från andra tjänstemän i länet än de landstingskommunala kan förvaltningsutskottet vända sig till länsstyrelsen.

Dessa allmänt formulerade bestämmelser, som understryker betydelsen av regionalt samarbete, kompletteras av andra, mera detaljerade föreskrifter i landstingslagen m. fl. författningar. En del av dessa har redan berörts i det föregående. Länsstyrelsen får sålunda föredragningslista över de ärenden som skall behandlas av landstinget, landshövdingen äger närvara och yttra sig vid landstingsmöte, och landstingets protokoll skall översändas till länsstyrelsen. Vidare har länsstyrelsen förslagsrätt vid landstingsmöte och kan hos Kungl. Maj:t göra framställning om att sådant möte skall hållas. Det har också nämnts, att länsläkaren skall kallas till sjukvårdsstyrelsens sammanträden.

Landstinget tillser å andra sidan, att länets befolkning blir representerad inom olika grenar av den statliga länsförvaltningen. Sålunda utser landstinget vissa ledamöter i planeringsrådet vid länsstyrelsen, i länskolnämnden, skogsvårdsstyrelsen och länsnykterhetsnämnden. Även i styrelse för hushållningssällskap, företagareförening och allmän försäkringskassa utser landstinget ledamöter. Det må i detta sammanhang också erinras om att, enligt principbeslutet vid 1965 års riksdag om ändrad organisation för jordbrukets och trädgårdsnäringens rationalisering, landstingen skall utse några av ledamöterna i de nya lantbruksnämnderna, som beräknas kunna träda i funktion den 1 juli 1967.

Mellan landstingen samt länsstyrelserna och andra statliga länsorgan förekommer i stor utsträckning informella överläggningar och orienteringar, företrädesvis på tjänstemannaplanet. Som exempel härpå kan nämnas verksamheten i länsstyrelsernas naturvårdsråd samt i länsråd eller liknande organ för expertsamråd. På åtskilliga håll är i dessa icke obligatoriska samverkansorgan landstinget representerat av landstingsdirektören eller annan tjänsteman.

Över beslut av landsting äger medlem av landstingskommunen anföra besvär hos regeringsrätten efter i stort sett samma grunder som gäller beträffande besvär enligt kommunallagen. I princip kan således endast lagligheten, ej lämpligheten av beslutet komma under prövning. I fråga om besvär över beslut av förvaltningsutskott eller annan landstingskommunal nämnd gäller motsvarande bestämmelser. I begränsad omfattning kan dock härvid lämplighetsprövning komma i fråga enligt bestämmelser i specialförfattningar.

1.
 2.
 3.
 4.
 5.
 6.
 7.
 8.
 9.
 10.
 11.
 12.
 13.
 14.
 15.
 16.
 17.
 18.
 19.
 20.
 21.
 22.
 23.
 24.
 25.
 26.
 27.
 28.
 29.
 30.
 31.
 32.
 33.
 34.
 35.
 36.
 37.
 38.
 39.
 40.
 41.
 42.
 43.
 44.
 45.
 46.
 47.
 48.
 49.
 50.
 51.
 52.
 53.
 54.
 55.
 56.
 57.
 58.
 59.
 60.
 61.
 62.
 63.
 64.
 65.
 66.
 67.
 68.
 69.
 70.
 71.
 72.
 73.
 74.
 75.
 76.
 77.
 78.
 79.
 80.
 81.
 82.
 83.
 84.
 85.
 86.
 87.
 88.
 89.
 90.
 91.
 92.
 93.
 94.
 95.
 96.
 97.
 98.
 99.
 100.

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

10.

11.

12.

13.

14.

15.

16.

17.

18.

19.

20.

21.

22.

23.

24.

25.

26.

27.

28.

29.

30.

31.

32.

33.

34.

35.

36.

37.

38.

39.

40.

AVDELNING III
ÖVERVÄGANDEN OCH FÖRSLAG

120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200

STADENS ÖFRYGGANDE OCH FÖRSTÄ
STADENS ÖFRYGGANDE OCH FÖRSTÄ

25

KAPITEL 1

Allmänna synpunkter

Bakgrunden

Den statliga länsförvaltningen, ledd av landshövdingarna, har under århundraden varit en hörnpelare i den svenska statsförvaltningen. Även om landshövdingarna i första hand varit Konungens trommän ute i länen, har omsorgen om länet och dess befolkning av gammalt framstått som en av de viktigaste uppgifterna.

Kraven på den statliga länsförvaltningen och dennas organisation har tid efter annan växlat. Ända in i sen tid har likväl både arbetsuppgifter och organisation kunnat hållas tämligen väl samman. Under de sista årtiondena, framför allt under och efter andra världskriget, har emellertid denna balans rubbats. Å ena sidan har skatteväsendet vuxit och kommit att dominera i personalhänseende inom länsstyrelsen men har samtidigt blivit alltmera självständigt och börjat framstå som ett främmande element i förhållande till länsstyrelsen i övrigt. Å andra sidan har den del av länsförvaltningen som icke arbetar med skatter ändrat karaktär. Förvaltningsärenden av äldre typ finns kvar men har kommit i skymundan i jämförelse med nya uppgifter. De nya arbetsområdena tillkom i betydande utsträckning under andra världskriget och ansågs då ha mer eller mindre tillfällig karaktär. Man fann också angeläget att kunna utöva en stark central ledning av verksamheten. Det var då naturligt, att man, vid sidan av att nya uppgifter lades på länsstyrelserna, i betydande utsträckning tillskapade fristående regionala organ som arbetade under det centrala ämbetsverkets omedelbara ledning. Denna tendens har fortsatt under efterkrigstiden, då en del av krisorganisationen blev permanent och nya organ tillkom för att genomföra efterkrigstidens reformer. Exempel på sådana regionala organ är länsarbetsnämnder, länsbostadsnämnder och lantbruksnämnder men också expertorgan, såsom länsingenjörerna.

Samtidigt har också behovet av en förbättrad översiktlig samhällsplanering gjort sig gällande med växande styrka. Sådan planering tillkommer i första hand kommunerna, var och en inom sitt område. Därutöver krävs emellertid på länsplanet en samordning och en fördelning av de resurser, som staten ställer till förfogande. Denna verksamhet på länsplanet är redan nu en uppgift för länsstyrelsen men faller också i större eller mindre utsträckning inom de från länsstyrelsen fristående länsorganens områden. Behovet av nära samverkan mellan länsmyndigheterna vid planeringen samt

mellan dessa och landstingskommuner och kommuner har framträtt alltmera och tagit sig olika organisatoriska uttryck.

Ett av de viktigaste kraven på planeringsverksamheten i länen är ju att man tillser, att investeringar och andra åtgärder inom samhällsbyggandet dimensioneras på rätt sätt, anpassas till varandra och samordnas i tid och rum.

Den samverkan mellan olika länsorgan, som härvid skett, har på många håll varit av stor betydelse. För den enhetliga, översiktliga planering, som blir alltmer nödvändig, har emellertid de organisatoriska förutsättningarna till stor del saknats. Även inom andra områden av länsförvaltningen, exempelvis inom socialvården, har behovet av ökad samverkan blivit allt påtagligare.

Sedan länge har också en allmän reform av länsförvaltningen stått på dagordningen. En genomgripande ändring föreslogs på sin tid av 1948 års länsstyrelseutredning: flertalet nu fristående länsorgan skulle organisatoriskt sammanföras med länsstyrelsen. Förslaget väckte emellertid motstånd och ställdes på framtiden. När utredningens förslag i övrigt genomfördes vid 1952 års riksdag, hänvisade statsmakterna i stället till samverkan mellan olika länsorgan på tjänstemannaplanen. Samma förslag upptogs på nytt av statsrevisorerna år 1958. Revisorerna betraktade 1952 års riksdagsbeslut som ett provisorium och föreslog, att man ånyo skulle företa en utredning med sikte på att sammanföra så stora delar som möjligt av länsförvaltningen till en organisatorisk enhet inom länsstyrelsens ram. Även denna gång framfördes invändningar från flertalet hörda myndigheter och sammanslutningar. Det vitsordades emellertid allmänt att den nuvarande organisationen inte är tillfredsställande.

Vår utredning har närmast tillkommit i anledning av statsrevisorernas uttalanden men är enligt direktiven förutsättningslös.

För oss har det stått klart att länsförvaltningens nuvarande organisation är behäftad med allvarliga brister. Framför allt gäller detta den översiktliga samhällsplaneringen. Vi skall i det följande närmare behandla de problem som sammanhänger med denna. Redan här vill vi emellertid peka på vissa drag i utvecklingen som understryker behovet av en snar reform av samhällets och särskilt den statliga länsförvaltningens planeringsresurser.

Näringslivet undergår en fortlöpande, allt snabbare utveckling mot ökad industrialisering och rationalisering. Inom industrin koncentreras produktionen i stor utsträckning till allt större enheter. Samtidigt utbygges service-näringsarna för att motsvara de krav som följer med en ökad standard. Å andra sidan minskar antalet sysselsatta inom jordbruket.

Förändringarna inom näringslivet avspeglas i befolkningsrörelserna. På landsbygden utglesas befolkningen, medan tätortsbefolkningen växer. Inte minst bilismens utveckling har lett till en ökad rörlighet, som ställer stora

och delvis nya krav på en rationell planering. Detta gäller bland annat markanvändningen.

Även inom den offentliga förvaltningen har stora förändringar skett. Mest märkbara är dessa måhända på det kommunala området. I början på 1950-talet skedde en omfattande sammanslagning av småkommuner till bärkraftigare enheter. Denna reform fullföljes nu inom ramen för kommunblocken. Den avsedda föreningen av kommunerna inom blocken till stora primärkommuner, var och en i princip uppbyggd kring en centralort, har försiggått i snabbare takt än man vågat räkna med. Härigenom skapas kommuner med bättre resurser både för en initiativkraftig planering och för annan kommunal verksamhet. — På länsplanet har landstingens förvaltningsapparat utbyggt och fått hand om allt viktigare uppgifter.

Denna utveckling har i betydande grad påverkat den statliga centralförvaltningen. Också på det regionala planet har den statliga förvaltningen ändrats och utbyggt i åtskilliga hänseenden. Bland annat har, såsom nämnts, ett stort antal särskilda länsorgan tillkommit. Under tiden har kravet på en samordnad och kraftfull planeringsinsats vuxit sig allt starkare. I länsstyrelserna har man också till nyligen helt saknat det stöd som en medverkan av representanter för länsbefolkningen utgör.

På den statliga länsförvaltningen måste ställas det kravet, att den kan utföra en initiativkraftig, samordnad planering. Härför kräves, att länets befolkning genom egna representanter får inflytande på verksamheten.

Sammanfattningsvis kan konstateras, att vårt land under de senaste årtiondena präglats av ett intensivt samhällsbyggande. Av allt att döma befinner vi oss blott i början av en genomgripande omdaning av samhället, som kommer att ställa stora krav på en förutseende planering och rationell samverkan mellan alla dem som medverkar i samhällsbyggandet. Att härvid stora värden står på spel är uppenbart.

Vi har sålunda blivit övertygade om att djupgående och snara ändringar erfordras inom den statliga länsförvaltningen. Vad som förekommit tidigare har emellertid otvetydigt givit vid handen, att man inte främst bör försöka vinna det uppställda målet genom att sammanslå de självständiga länsorganen med länsstyrelsen. Man måste försöka angripa problemen från delvis ändrade utgångspunkter.

Samordningsproblemen

De statliga länsorganen är, med undantag för länsstyrelsen, utpräglade fackorgan. Vare sig de är allmänt administrativa myndigheter med egen beslutanderätt, som exempelvis flertalet länsnämnder, eller expertorgan med uppgift att utöva tillsyn och att med sin sakkunskap biträda myndigheter, kommuner och enskilda, är de specialiserade var på sitt förvaltningsområde. De ingår där som led i en till visst fack begränsad förvaltningsorganisation

med central, regional och vanligen även lokal instans. Även landstingen framstår i viss mån som fackorgan i det att deras verksamhet främst domineras av landstingskommunens uppgifter inom sjukvården och närliggande områden, ehuru tendensen på senare år alltmer blivit att landstingen diskuterar och engagerar sig i olika uppgifter på många andra områden inom länen. Länsstyrelsens arbetsuppgifter hänför sig däremot till en mångfald, delvis vitt skilda och av olika författningskomplex reglerade förvaltningsgrenar. Länsstyrelsen har därutöver en allmän men ej närmare angiven rätt och skyldighet att ta initiativ i frågor som berör länets förhållanden och dess befolkning.

Den här antydda strukturen av förvaltningens organisation — det bortses då från länsstyrelsens speciella ställning — innebär att förvaltningsorganens arbetsuppgifter har koncentrerats till specialområden, vilket medfört att fackorganens befattningshavare förvärvat stor sakkunskap och att dessa organ i och för sig blivit ägnade att handha den särskilda förvaltningsverksamhet det kan vara fråga om. I dagens komplicerade samhälle, där statlig och kommunal verksamhet ständigt växer och utvidgas till nya områden, är specialisering ofrånkomlig även inom förvaltningen. Man torde i själva verket ha anledning räkna med ett ökat behov av expertis på olika områden. Om detta för länsförvaltningens vidkommande skall kunna tillgodoses bättre än nu, är beroende bl. a. av att länen som administrativa arbetsenheter har eller får lämplig omfattning.

I specialiseringen kan emellertid också stundom ligga en risk för bristande samordning med beslut och åtgärder av andra myndigheter. På alla nivåer inom förvaltningen erfordras, i större eller mindre utsträckning, samverkan mellan myndigheter och samordning av mål och medel för deras verksamhet. Handlingslinjerna på gemensamma arbetsfält bör såvitt möjligt bringas att redan från början överensstämja och eventuellt uppkomna konfliktssituationer få en lösning.

Inte minst gäller det sagda på länsplanet, där så många specialförvaltningsorgan finnes och har till uppgift att, vart och ett inom sitt område, genom planering för länet eller genom andra åtgärder förverkliga statsmakternas intentioner och tillgodose invånarnas intressen samt i konkreta situationer i enlighet härmed tillämpa gällande lagstiftning eller centralt givna direktiv och anvisningar i förhållandet till kommuner och enskilda.

I Avd. II och de därtill anslutande bilagorna 2 och 3 skildras hur förvaltningen i länen är ordnad på bl. a. samhällsplaneringens, socialvårdens och den allmänna hälso- och sjukvårdens områden, vilka i sin tur inrymmer ett större eller mindre antal speciella förvaltningsgrenar. Av redogörelsen framgår, att på ett vart av de nämnda huvudområdena och i många fall även inom varje speciell förvaltningsgren för sig flera olika länsorgan är verksamma. Många länsorgan har med andra ord arbetsuppgifter, som har nära beröring med andra länsorgans. De ovannämnda verksamhetsom-

råderna framstår som de viktigaste gemensamma sektorerna med hänsyn till såväl betydelsen av den där beskrivna förvaltningsverksamheten som det ömsesidiga och starka beroende som råder mellan de deltagande organens planering, beslut och åtgärder.

Varje fackorgan har *sitt* mål för verksamheten, vilket bestämts genom beslut av statsmakterna och kommit till uttryck på olika sätt: genom instruktioner och materiella författningsbestämmelser, genom uttalanden i samband med anslag o. s. v. Det förekommer ofta, att mål och riktlinjer för organets verksamhet därutöver närmare preciseras genom direktiv och anvisningar från det centrala verk varunder organet lyder. I det avseende som här är på tal skiljer sig väl i princip inte länsstyrelsen i sin verksamhet från specialorganen utom så tillvida, att länsstyrelsen lyder direkt under Kungl. Maj:t och inte annat än undantagsvis är underkastad något centralt verks rätt att utfärda direktiv i enskilda ärenden. I detta sammanhang bör också hållas i minnet, att länsstyrelsens avgöranden generellt sett i större utsträckning än andra allmänt administrativa länsmyndigheters beslut är av judiciell karaktär och där så är fallet inte kan vara underkastade direktivgivning annat än i form av allmänna tillämpningsföreskrifter.

Fackorganen är nästan undantagslöst anknutna till ett centralt verk. I förhållande till sidoordnade länsorgan intar de i regel en formellt självständig ställning. Det är därför i och för sig naturligt, om vart och ett av dem i sitt handlande främst vägledes av sitt speciella mål och utifrån sina facksynpunkter hävdar en egen bestämd uppfattning om vad som bör göras för att målet för organets speciella verksamhet skall nås och utvecklingen inom länet i det särskilda avseendet bäst gagnas.

Vad särskilt angår den översiktliga samhällsplaneringen är det uppenbart, att planering, beslut och åtgärder inom *en* gren av samhällsplaneringen med därtill knuten rådgivning åt kommuner och enskilda mycket ofta berör annan samhällsplanering eller får direkta följdverkningar inom en annan del av samhällsbyggandet. Det är förklarligt, om fackorganen inte kan ha sådan överblick över sammanhangen, att alla relevanta synpunkter på deras planering får göra sig gällande eller att alla verkningar av ett beslut eller rådgivning i viss riktning beaktas. De mest närliggande och uppenbara kontaktbehoven tillgodoses säkerligen, medan andra, för det samlade resultatet lika viktiga kontakter kan komma att förbises. Att organisationen härvidlag inte i allo fyllt måttet står utom allt tvivel.

En del länsorgan, som är engagerade i samhällsplaneringen, utför själva planläggning i olika hänseenden. Andra åter har att som expertorgan eller fastställande myndigheter ta ställning till exempelvis kommunala organs planering. Oavsett om planeringen från början utföres lokalt eller regionalt, behöver de regionala organen grundläggande data om länsområdet eller särskilda delar därav, såsom beträffande befolkning, näringsliv, serviceanordningar m. m., samt om rådande utvecklingstendenser, förelig-

gande utbyggnadsplaner för bebyggelse, kommunikationer, större företag och serviceanordningar, vattenvård och annan naturvård m. m. Länsorganen är eller har i varje fall, såsom nedan vidare framgår, till helt nyligen i största utsträckning varit hänvisade att vart för sig anskaffa och vid behov för sitt speciella ändamål bearbeta det för deras verksamhet erforderliga primärmaterialet. Detta kan härröra från olika källor, såsom den officiella statistiken eller vederbörande centrala verks eller kommuns egna statistiska uppgifter, eller också anskaffas det genom enkäter och undersökningar. Vad här sagts om primärmaterialet gäller i viss mån även därpå grundade prognoser.

Det säger sig självt, att de olika länsorganens primärmaterial och prognoser under sådana förhållanden ofta inte är fullständiga eller direkt jämförbara. Prognoser för begränsade områden, såsom kommuner och delar därav, är ofta inte heller avstämda mot varandra eller mot prognoserna för större områden. Detta kan lätt leda till skilda uppfattningar hos länsorganen om föreliggande förhållanden och olikheter i deras bedömning av den väntade utvecklingen. En stor del av grundmaterialet och delvis även prognoserna har gemensamt intresse för flera länsorgan. I den mån varje organ för sig anskaffar detta material och gör egna prognoser, innebär detta därför ett onödigt dubbelarbete. Det bör emellertid här erinras om att ett betydelsefullt steg mot en förbättrad och rationellare ordning i nu ifrågavarande hänseende togs genom statsmakternas beslut år 1964 angående riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik. Därvid gjordes länsstyrelserna till regionala lokaliseringsorgan, vilkas funktion angavs skola omfatta bl. a. sammanställning och analys av olika data rörande länets befolknings- och näringslivsförhållanden m. m. samt uppgörande av prognoser och annan bedömning av utvecklingstendenser.

Näringslivets expansion och strukturförändringar blir i många hänseenden bestämmande för samhällsplaneringen. Det gäller både den kommunala planeringen — primärkommunernas såväl som landstingskommunernas — och den samhällsplanering som olika statliga organ svarar för. Vad den kommunala planeringen angår kan här erinras om exempelvis den betydelse, som pågående strukturrationalisering inom jord- och skogsbruket i många kommuner har för befolkningens numerär eller geografiska fördelning inom kommunen och därmed för t. ex. skolväsendets organisation, eller om de krav på sjukvårdens utbyggnad, som en kraftigt expanderande industriort eller -region kan medföra. Samtidigt påverkas emellertid näringslivets utveckling och lokalisering av det allmännas verksamhet. Trafikledernas sträckning och kapacitet och förläggningen av anstalter för högre undervisning är blott några exempel på faktorer, som i betydande mån kan inverka på olika orters attraktivitet och konkurrensförmåga inom näringslivet och även eljest påverka en bygds utveckling. Kommunal och statlig planering i dessa och andra hänseenden får sålunda en viss styrningseffekt

och ger i sin tur upphov till nya samhällsplaneringsproblem på andra områden: bostadsbyggande, kraftförsörjning o. s. v.

Andra faktorer av betydelse för samhällsplaneringen är den ökade rörligheten bland befolkningen, den växlande ålders- och könssammansättningen hos denna, urbaniseringsprocessen, motorfordonsbeståndets tillväxt, de till följd av kommunikationsmedlens utveckling ökade möjligheterna till bosättning på längre avstånd från arbetsplatsen, vatten- och luftföroreningarna, behovet av en aktiv naturvård, den ökade fritiden och tendensen till dubbel bosättning. Uppenbarligen spelar den kollektiva närtrafiken en allt större roll för samhällsutvecklingen. Man bör i sammanhanget även särskilt uppmärksamma glesbygdernas trafikproblem.

Det kan sålunda konstateras, att samhällsbyggandet blir en alltmera komplicerad procedur, där det blir allt viktigare att vid planeringen iakttaga det rumsliga och tidsmässiga sammanhanget mellan beslut och åtgärder inom skilda fackområden och beakta vilka verkningarna av det ena samhällsorganets åtgöranden kan bli för verksamheten inom ett annat förvaltningsområde. Härtill kommer så det förut berörda växelspelet och ömsesidiga beroendeförhållandet mellan samhällsorganens verksamhet och näringslivet. De i många fall stora kostnaderna för och den i regel långa varaktigheten av samhällets och näringslivets anläggningar, såsom exempelvis vägar, skolor, sjukhus, industribyggnader m. m., understryker vidare betydelsen även ur samhällsekonomisk synpunkt av en samordnad och framåtblickande samhällsplanering. Prognoser och andra bedömningar av den framtida utvecklingen är enligt sakens natur alltid mer eller mindre osäkra. Plötsliga och opåräknade förändringar i fråga om befolkningsförhållandena, näringslivets utveckling m. m. — en verksamhet lägges ner, en annan expanderar kraftigt, etc. — kan på en eller flera viktiga punkter kullkasta uppgjorda planer. Desto betydelsefullare är det att planerna är flexibla och att handlingsberedskapen för att möta oväntade situationer är god.

Inom de i samhällsbyggandet engagerade förvaltningsgrenarna kan planerings- och beslutsbefogenheterna fördelas på olika sätt mellan central, regional och lokal instans. Till vilken nivå man bör förlägga verksamhetens tyngdpunkt är enligt vårt sätt att se huvudsakligen en praktisk lämplighetsfråga. Fördelar och nackdelar kan — se även *bilaga 2* — åberopas i fråga om var och en av de tre nämnda instanserna och får vägas mot varandra.

Den lokala, kommunala nivån erbjuder fördelen av direkt kontakt med samhällsmedlemmarna och god kännedom om lokala förhållanden och speciella problem. Den planeringsverksamhet som pågår och utvecklas inom kommuner och kommunblock — på många håll med stor intensitet och framsynthet — måste självfallet, såsom närmare utvecklas i det följande under rubriken Riktlinjer för en länsförvaltningsreform, vara grundvalen för all samhällsplanering. Därtill kommer emellertid samordningsuppgifter och

tekniska komplikationer som kommunerna inte alltid ensamma förmår bemästra.

Om åter planering och beslutsfattande sker på riksplanet, har man fördelen av vid överblick samt ekonomiska och personella resurser för att tillgodose behovet av sakkunskap. Som betydande nackdelar framstår emellertid, att det lokala medborgerliga intresset och ansvaret kommer i bakgrunden samt att erforderlig information och kontakt mellan central och lokal nivå får långa och dyrbara vägar att gå.

Under de angivna förhållandena blir länsnivån av särskild vikt. Inom länen har som tidigare antytts ett flertal statliga myndigheter, landstingen och andra organ uppgifter på samhällsplaneringens område. Bättre möjligheter föreligger där än på centralt håll att skapa överblick över ett större geografiskt område utan att likväl förlora den mera omedelbara kännedomen om de lokala förhållandena, att verka för samordning och samverkan över kommungränserna och att även i övrigt upprätthålla nära förbindelser med kommunerna. Förutsättningar föreligger också att — utöver vad som redan finns — på länsplanet åstadkomma ett medborgerligt engagemang i planeringsuppgifter och förvaltning.

Starka skäl talar sålunda enligt vår mening för att tyngdpunkten i den översiktliga samhällsplaneringens utrednings- och samordningsfunktioner bör ligga på regional nivå. Även beslutsbefogenheterna bör i betydande utsträckning delegeras dit. En begränsning ligger givetvis i att många planeringsfrågor är av riksomfattande natur eller eljest berör stora områden och därför måste förbehållas den centrala riksledningen. Ofta kommer länsstyrelserna i sådana frågor att fungera som riksledningens verkställande och, på det regionala planet, samordnande organ. Vidare begränsas beslutsbefogenheterna av centralt givna riktlinjer och handlingsramar eller riksledningens intresse att i andra fall ha avgörandet i sin hand. Å andra sidan kvarstår självfallet den kommunala självbestämmanderätten och behovet av kommunalt initiativ- och ansvarstagande.

Mot bakgrunden av den viktiga roll som länsnivån — de antydda begränsningarna till trots — bör spela i samhällsbyggandet framstår den rådande splittringen av den översiktliga samhällsplaneringen på olika organ i den statliga länsförvaltningen såsom klart olämplig.

Men även i andra avseenden än de som har anknytning till samhällsplaneringen är den rådande splittringen olämplig. Inom t. ex. socialvården och hälsovården och deras olika grenar är länsinstansen också mottagare och förmedlare till kommunerna av råd och anvisningar från centralt håll. Konfrontationen med de konkreta problemen i kommunerna och överblicken över förhållandena inom ett större geografiskt område än kommunen gör det naturligt och möjligt att på regional nivå anpassa de allmänna riktlinjerna för de olika organens verksamhet till varandra och till länets

förhållanden samt att genom en samordnad ledning öka aktiviteten och effektiviteten utåt.

Även om den statliga tillsynen i viss mån varit inbegripen i de tidigare resonemangen, bl. a. länsstyrelsens besvärs- och fastställelseprövning, kan det vara anledning att här framhålla, att också den statliga inspektionsverksamheten på länsplanet är splittrad och utövas av ett flertal organ. Den allmänna tillsyn, som åvilar länsstyrelsen inom bl. a. plan- och byggnadsväsendet, den allmänna hälsovården, naturvården, vattenvården, socialvården och brandväsendet, utövas vanligen i första hand genom olika expertmyndigheter som ingår i länsförvaltningen. Det är förklarligt, om de olika expertorganen i sin inspektionsverksamhet, som ju också innefattar råd och anvisningar, främst hävdar sina speciella facksynpunkter, som måhända inte alltid går väl samman med de åsikter, som någon annan av samma fråga berörd expert hyser, eller med de allmänna synpunkter av t. ex. juridisk eller ekonomisk art, som länsstyrelsen kan ha anledning lägga på frågan.

För att så långt möjligt neutralisera olägenheterna av den starkt splittrade länsförvaltningen har olika åtgärder vidtagits. Förutsättningarna härför har väsentligt förbättrats genom de reformer av länsstyrelsernas inre organisation som beslöts av 1952 års riksdag på förslag av 1948 års länsstyrelseutredning.

Omorganisationen av länsstyrelserna innebar bl. a. att författningsmässiga förutsättningar skapades för samverkan inom länsstyrelsens ram mellan företrädare för olika verksamhetsområden. Genom föreskrifter i länsstyrelseinstruktionen öppnades sålunda möjlighet att förordna flertalet av de fristående länsstyrelseexperterna att vara föredragande hos länsstyrelsen och att även eljest deltaga i handläggningen där av ärenden som berör deras verksamhetsområde. Det sistnämnda gäller också tjänstemännen hos vissa länsnämnder. Här avsedda vägar till samverkan har dock främst betydelse som medel att arbetstekniskt förenkla handläggningsordningen; remisser och remissyttranden kan undvaras och diariesföringen minskas.

Länsstyrelsen har emellertid också konstituerats som ett i viss mån sammanhållande organ inom länsförvaltningen. Det har nämligen ålagts länsstyrelsen att i erforderlig omfattning följa verksamheten hos de statliga myndigheter i länet, vilkas arbetsuppgifter berör till länsstyrelsen hörande frågor, och att verka för att den statliga verksamheten inom sådana områden, med vilka länsstyrelsen har att ta befattning, i möjligaste mån samordnas. Bestämmelserna kompletteras av föreskrifter i vissa länsnämnders instruktion, att länsstyrelsen skall underrättas om nämndens sammanträden och att representant för länsstyrelsen äger deltaga i nämndens överläggningar med rätt att avge reservation.

I fråga om vissa länsnämnder och liknande organ, främst länsarbets-

nämnd, länsbostadsnämnd, lantbruksnämnd, hushållningssällskap, skogsvårdsstyrelse och företagareförening, har man vidare sökt befordra samordningen genom att anförtro ordförandeskapet åt landshövdingen. Något över hela linjen genomfört system är det emellertid här inte fråga om. I den mån länsstyrelserna vid utseende av ledamot i länskolnämnden utsett någon av länsstyrelsens tjänstemän, har även beträffande denna nämnd skett en viss personell anknytning till länsstyrelsen.

Landshövdingens medverkan i länsnämnderna har ett betydande värde. Det ligger emellertid i sakens natur, att hans personliga insatser härvidlag måste bli begränsade, även om han på olika sätt biträdes av i första hand landssekreteraren. Den mångfald av ämbetsuppgifter och allmänna uppdrag, som i regel åvilar landshövdingen, och landssekreterarens stora arbetsbörda i det inre länsstyrelsearbetet måste med nödvändighet begränsa bådas möjligheter att följa den planerande verksamheten inom andra statliga länsorgan och samordna denna såväl organen emellan som i förhållande till länsstyrelsen. I hög grad måste därför samordningen bli beroende av de fristående länsorganen och deras tjänstemän.

Som ett uttryck för strävandena efter samverkan har man också att se förekomsten i flertalet län av s. k. länsråd eller liknande organ. Dessa utgöres av mer eller mindre specialiserade arbetsgrupper av länsstyrelseexperter och chefstjänstemän hos länsnämnder, vilka under ledning av länsstyrelsen eller eljest i närvaro av representant för denna sammanträder för att dryfta allmänna frågor beträffande länet eller enskilda ärenden av gemensamt intresse. Genom denna anordning har ett forum skapats för informella överläggningar mellan representanter för olika länsorgan, vilket otvivelaktigt underlättat information och samverkan. Inom länsråden kan emellertid endast ske samråd; de kan inte fatta några beslut, utan ärendena måste slutbehandlas i vanlig ordning hos den behöriga myndigheten.

I detta sammanhang bör ytterligare erinras om de planeringsråd, vilka fr. o. m. den 1 juli 1965 knutits till länsstyrelserna för rådgivning i viktiga frågor rörande samhällsplanering, näringslivets lokalisering och kommunal och annan indelning och i vilka ingår kommunala förtroendemän och företrädare för näringslivet. Genom planeringsråden har länsförvaltningens utåtriktade kontakter och samverkan med länets kommuner och näringsliv främjats. Att med planeringsråden även eftersträvats en direkt samordningseffekt framgår av ett uttalande av departementschefen i propositionen till 1964 års riksdag angående riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m. (nr 185). Han framhöll sålunda, att det torde kunna förutsättas att rådets uppfattning komme att tillmätas särskild tyngd vid de olika frågornas fortsatta behandling i kommuner, landsting och andra länsorgan. Omnämnas bör slutligen också, att i en del län redan tidigare funnits på frivillig grund tillkomna näringsråd eller liknande organ, med

vilka länsstyrelsen kunnat överlägga i frågor om länets näringsliv och dess utveckling. Åtminstone på sina håll torde dessa alljämt bestå vid sidan av planeringsråden.

Gemensamt för de olika former av samverkan inom länsförvaltningen som omnämnts i det föregående är, att resultatet ytterst är beroende av rent personliga arbetsinsatser samt viljan och förmågan hos enskilda tjänstemän att blicka ut över det egna verksamhetsområdet.

Sammanfattningsvis kan sägas, att man trots aktningvärda insatser från olika håll icke kunnat åstadkomma en tillräckligt kraftfull ledning, enhetlig målsättning och effektiv samordning inom de gemensamma sektorer av den statliga länsförvaltningen som har särskild betydelse för samhällslivet och samhällsutvecklingen. Härför saknas såväl de författningsmässiga och organisatoriska förutsättningarna som ock — åtminstone i en del avseenden — de personella och tekniska resurserna. Redan i nuläget framstår bristerna som avsevärda. För det samhällsbyggande som förestår är den statliga länsförvaltningen uppenbarligen icke rustad.

Huvudmålet för en länsförvaltningsreform bör därför vara att skapa förutsättningar för en initiativkraftig och enhetlig ledning inom den översiktliga samhällsplaneringen och för bättre överblick, samverkan och samordning på sagda område. För att nå detta mål behöver man inte beträda den tidigare diskuterade vägen att sammanföra praktiskt taget hela länsförvaltningen inom länsstyrelsen. För länsstyrelsen skulle det inte innebära någon vinst, om de stora och personalkrävande specialuppgifter som nu åvilar vissa länsnämnder överfördes till länsstyrelsen. Man bör i stället försöka finna nya former för att handlägga de samfällda frågorna med gemensam ledning, gemensamma initiativ och ett gemensamt forum för beslut. Man måste ge ökad kraft åt den initiativtagande verksamhet som länsstyrelserna visserligen redan bedriver men som kommer att erfordras i långt större utsträckning i framtiden. Länsstyrelsen är den naturliga bäraren av de nya gemensamma uppgifterna inom den statliga länsförvaltningen. För att länsstyrelserna skall kunna axla dessa erfordras emellertid en genomgripande ändring och förstärkning av deras organisation. En förutsättning är att man genom en allmänt medborgerlig representation i länsstyrelsen tillför denna kunskaper och erfarenhet och ger ökad tyngd åt dess beslut. Utifrån dessa utgångspunkter har vi noga övervägt dels olika principiella lösningar för att bäst tillgodose de krav som här angivits, dels vilka verksamhetsformer som är bäst förenliga med moderna demokratiska värderingar.

Tidigare överväganden om lekmannamedverkan i länsstyrelsen

Inom den statliga förvaltningen i vårt land har man sedan lång tid tillbaka anlitat allmänt medborgerliga representanter eller, som den tekniska termen något oegentligt lyder, lekmän. Med lekmän avses då över huvud personer utanför de yrkesmässiga befattningshavarnas krets. Lekmän ingår sålunda exempelvis i ett flertal centrala verks styrelser, i regionala nämnder som länsbostadsnämnder, skogsvårdsstyrelser m. fl. och även i lokala statliga organ, t. ex. taxeringsnämnder och trafiknämnder. Som regel innebär lekmännens medverkan att de deltar i besluten och således är medansvariga i dessa, men exempel ges också på medverkan av rådgivande karaktär.

I länsstyrelsen fattas som bekant alla beslut av tjänstemän. Detta förhållande har tid efter annan varit föremål för kritik och föranlett förslag att lekmän skulle beredas plats i länsstyrelsen vid avgörandet av särskilda slags mål och ärenden.

Visserligen står det länsstyrelsen fritt att vid behov söka kontakt med personer inom länet, som äger särskild kunskap och erfarenhet inom visst verksamhetsområde eller är väl bekanta med förhållandena i en viss ort eller bygd. Så sker också i många fall. Men detta är en kunskapskälla bland många andra, och den tillfrågade har inget ansvar för länsstyrelsens avgörande.

Frågan om lekmannamedverkan i länsstyrelsen har vid upprepade tillfällen förts fram i kommittéförslag och i propositioner och motioner till riksdagen. Här må från senare tid erinras om de förslag, som framlades av 1948 års länsstyrelseutredning och den år 1953 tillsatta utredningen om administrativa frihetsberövanden. Till den förstnämnda utredningens förslag i detta hänseende tog departementschefen inte någon slutlig ställning; inte heller den sistnämnda utredningens betänkande har lett till något resultat.

Däremot har nyligen, såsom omnämnts tidigare i olika sammanhang, vid länsstyrelsernas sida ställts planeringsråd med uppgift att för rådgivning deltaga i handläggningen av sådana ärenden om samhällsplanering eller kommunal, administrativ eller judiciell indelning eller näringslivets lokalisering som är av allmän betydelse eller större vikt.

I sammanhang med diskussionerna om författningsreformen har bl. a. genom vissa riksdagsmotioner fråga väckts om ett allmänt demokratiskt inflytande på hela den statliga länsförvaltningen, varvid man tänkt sig att denna förvaltning skulle sammanföras med den landstingskommunala till en regional självstyrelseorganisation. Denna fråga, länsdemokrati frågan, har överlämnats till länsdemokratiutredningen och faller utanför vårt arbetsområde. Vi har därför i enlighet med våra direktiv utgått från den nuvarande arbetsfördelningen mellan statliga och kommunala organ. Å andra sidan är det naturligt, att vi även med denna utgångspunkt eftersträvat en demokratisering av den statliga länsförvaltningen.

För en lekmanamedverkan i länsstyrelsen har i de officiella förslagen och den allmänna debatten anförts en rad olika skäl. Det har sålunda framhållits, att genom lekmännen särskild sakkunskap kan tillföras länsstyrelsen i form av värdefull ords- och personkännedom eller speciell fackkunskap av det ena eller andra slaget. Värdet av att det mera allmänt medborgerliga omdömet blir representerat i länsstyrelsen har också betonats. Lekmanamedverkan har vidare setts som ett medel att ge allmänheten insyn i länsstyrelsens verksamhet och därigenom utåt vinna förståelse för de uppgifter länsstyrelsen har att fullgöra samt bibehålla och stärka förtroendet för länsstyrelsen. Då lekmän föreslagits skola delta i mål och ärenden av rättslig natur, såsom ingrepp i den personliga friheten eller beslut av ekonomisk betydelse för den enskilde, har framhävts att lekmännen kunde bidra till att förstärka garantierna för rättssäkerhet och ur skälighetsynpunkt riktiga avgöranden.

Mot lekmäns deltagande i länsstyrelsen har också rests vissa invändningar, i mindre utsträckning kanske av principiell än av praktisk och ekonomisk natur. Det har bl. a. anförts att lekmanamedverkan skulle medföra tungroddhet och omständlighet i ärendenas handläggning och fördröja deras avgörande. Man har också påpekat, att ett visst merarbete måste uppkomma för tjänstemännen och att förvaltningskostnaderna skulle öka.

De anförda betänkligheterna torde i allmänhet ha tagit sikte på nu föreliggande förhållanden, med de begränsade möjligheter länsstyrelsen har att leda de statliga länsmyndigheternas arbete för samhällsbyggandet. På sina håll torde också ha förelegat den missuppfattningen, att medborgerliga representanter skulle delta i detaljärenden eller frågor av formell natur.

Medborgerlig representation i länsstyrelsen

Enligt vår mening är det en oundgänglig förutsättning för lösandet av de nya uppgifterna, att representanter för länets befolkning finnes inom länsstyrelsen och att befolkningen genom egna representanter får inflytande på och ansvar för länsstyrelsens verksamhet. Den nya länsstyrelse som vi föreslår kommer att i mycket skilja sig från den nuvarande. Tyngdpunkten i dess verksamhet kommer att ligga på den översiktliga samhällsplaneringen, och länsstyrelsen får där långt större befogenheter än nu. Ett intensifierat samarbete kommer att krävas med landstings- och primärkommuner, intressesammanslutningar och enskilda företag.

Givetvis måste de medborgerliga representanternas medverkan anordnas på ett rationellt sätt. Deras uppgift blir i främsta rummet att ta ansvar för och ställning till sådana frågor på den översiktliga samhällsplaneringens område, i vilka beslutanderätten på sätt nedan kommer att anges skall tillkomma länsstyrelsen eller som eljest är av större vikt. Däremot är det varken behövt eller lämpligt, inte ens praktiskt möjligt att betunga de med-

borgerliga representanterna med detaljfrågor, juridisk-tekniska frågor eller rutinemässigt löpande ärenden. Det skulle tynga arbetet och minska medborgarrepresentanternas intresse för detta. Därmed skulle man också minska möjligheterna att till länsstyrelsen knyta de ledande inom länets politiska liv och näringsliv.

Riktlinjer för en länsförvaltningsreform

Vi har, såsom framgått av det föregående, funnit starka skäl tala för att tyngdpunkten i den översiktliga samhällsplaneringens utrednings- och samordningsfunktioner bör ligga på regional nivå. För att detta skall bli möjligt bör i varje län ansvaret för nämnda funktioner och de däremot svarande befogenheterna koncentreras till *ett* organ. På detta bör ankomma att tillse, att grundläggande material finnes tillgängligt och hålles aktuellt beträffande befolkningsförhållanden, näringsliv, samhällseliga serviceanordningar m. m. och att översiktlig inventering och planering för länet i olika avseenden kommer till stånd. Det bör ankomma på samma organ att leda och samordna den översiktliga samhällsplaneringen i länet. För att organet skall kunna fullgöra dessa uppgifter måste det självfallet inom den nuvarande statliga sektorn äga de härför nödvändiga beslutsbefogenheterna.

Skall man bibehålla en *statlig* förvaltning i länen av ungefär nuvarande omfattning, har det, såsom redan antytts, stått klart för oss att något annat organ än länsstyrelsen inte kan ifrågakomma för de tilltänkta uppgifterna inom samhällsplaneringen. Vi avser då en länsstyrelse, i vilken medborgarrepresentanter fattar beslut och bär ansvar för dessa och i vilken finnes en väl kvalificerad tjänstemannastab.

I sin nya utformning bör länsstyrelsen vara det centrala, aktiva och samordnande organ som här avses. På länsstyrelsen bör då också ankomma att besluta i alla till statlig länsmyndighets ämbetsbefattning hörande samhällsplaneringsfrågor av översiktlig natur eller eljest av särskild vikt. I den mån beslutsbefogenheten härutinnan eljest skulle ligga hos annan statlig länsmyndighet bör den alltså överflyttas på länsstyrelsen. Det blir anledning att i senare sammanhang närmare utveckla innebörden av denna beslutsbefogenhet.

Länsstyrelsens beslut i nu ifrågavarande hänseende är alltså avsedda att bli gällande för de statliga länsorganens del. Vi vill här betona, att länsnämnder och länsstyrelseexperter givetvis alltjämt skall ta befattning även med de samhällsplaneringsfrågor inom deras fackområden, som enligt det förut sagda och vad som närmare utvecklas i nästföljande kapitel skall avgöras av länsstyrelsen. De skall liksom hittills ta ståndpunkt i dessa och tillhandahålla sina facksynpunkter. Den tilltänkta reformen innebär bl. a.,

att *samtliga* på en planeringsfråga inverkan allmänna synpunkter och facksynpunkter skall kunna göra sig gällande redan under frågans beredning och att alla av en fråga berörda länsmyndigheters åsikter skall mötas och vägas mot varandra till en syntes, som ger en för myndigheterna gemensam handlingslinje. Anser sig ändå i något visst fall ett fristående länsorgan inte kunna acceptera länsstyrelsens avgörande och häri får stöd av sitt centrala verk, har vi tänkt oss att frågan, efter framställning av den centrala myndigheten, skall avgöras av Kungl. Maj:t.

Vid sidan av den översiktliga samhällsplanering, som skall ske inom den statliga länsförvaltningen, sker en omfattande planering inom landstingskommunerna. Denna avser i första hand sjukhus och andra vårdenheter men också, i skiftande omfattning, andra grenar av samhällsbyggandet.

Då landstinget är exklusivt beslutande inom sitt område, får den här likasom eljest nödvändiga samverkan ske på frivillighetens väg. För en sådan samverkan torde emellertid våra förslag erbjuda goda förutsättningar.

Inom länsstyrelsen verkställs den allmänna planeringen för länet. Där samlas data om aktuella förhållanden och prognoser, och där beslutas under medverkan av representanter för länets befolkning allmänna riktlinjer för näringslivets lokalisering, bostadsbyggande, vägar och andra kommunikationer, undervisningsväsende o. s. v. En majoritet av medborgarrepresentanterna skall, enligt vad vi föreslår i nästföljande kapitel, väljas av landstinget. Redan häri torde ligga goda möjligheter till insyn och medverkan från landstingskommunens sida. Vi förordar också att ledande tjänstemän i landstingskommunen deltar i det organ för planeringsärendenas beredning (planeringsberedningen), som föreslås i det följande.

Vid landstingskommunens egen planering bör det under sådana omständigheter falla sig naturligt att begagna sig av den service i fråga om data m. m. som finnes hos länsstyrelsen, utnyttja planeringsberedningen för samråd på tjänstemannaplanen och inhämta länsstyrelsens mening om exempelvis större sjukhusprojekt eller andra viktiga frågor som är beroende av eller påverkar samhällsplaneringen i stort. Det slutliga avgörandet sker givetvis därefter i landstinget på vanligt sätt.

I detta sammanhang är vi också angelägna att framhålla, att den aktivering och koncentration av den statliga regionala samhällsplaneringen, som vi vill möjliggöra, icke är avsedd att begränsa primärkommunernas ansvar och uppgifter inom samhällsplaneringen. Tvärtom är våra förslag i hög grad avsedda att komma primärkommunerna till godo och bör ge förutsättningar för ett intensifierat samråd med och stöd åt kommunerna. Vi räknar med att de större kommuner, som efter hand bildas, skall utgöra lämpligare enheter än många av de nuvarande kommunerna för den samhällsplanerande verksamhet, som kommunerna själva bedriver, och få ökade personella resurser ifråga om planeringsexpertis. Över huvud taget

tillmåter vi kommunernas egen samhällsplanering och därmed sammanhängande verksamhet en ökande betydelse i framtiden. Genom rationellare kommunindelning och ökade resurser kommer också kommunernas ansvar och befogenheter på området att vidgas. Härigenom kan en betydande arbetsbörda avlastas från den statliga länsförvaltningen, till båtnad för länsstyrelsens huvuduppgifter inom den översiktliga samhällsplaneringen. Till dessa hör som nämnts att effektivt samarbeta med primärkommunerna.

Även i fråga om socialvården och den allmänna hälsovården och vattenvården bör länsstyrelsen — vid sidan av sina judiciella funktioner — intaga en ledande och samordnande ställning och utöva en aktiv verksamhet. Till länsstyrelsens arbetsuppgifter bör vidare som hittills höra bl. a. frågor rörande polisväsendet i länet samt civilförsvaret och den allmänna krigsberedskapen.

Å andra sidan bör sådana arbetsuppgifter, som nu ligger på länsstyrelsen men som i mindre mån eller inte alls kräver samordning med annan verksamhet inom eller utom länsstyrelsen, avskiljas från länsstyrelsen i den utsträckning så är möjligt och lämpligt ur andra synpunkter. Denna tanke har legat bakom vår åtgärd att hos Kungl. Maj:t väcka frågan om en utbrytning ur länsstyrelsen av taxerings- och uppbördssektionerna, vilken behandlats av landskontorsutredningen. I övrigt bör efter hand som tillfälle ges åtskilliga arbetsuppgifter kunna överflyttas till kommunala eller lokala statliga organ, t. ex. polismyndigheterna. Denna fråga behandlas närmare i ett senare avsnitt av betänkandet.

Med den här förordade arbetsfördelningen torde länsstyrelsen få ett väl avgränsat arbetsområde, där tyngdpunkten ligger på samordningen av den statliga samhällsplaneringen med därtill hörande berednings- och beslutsfunktioner. Genomförs detta förslag, torde frågan huruvida de särskilda länsorganen skall organisatoriskt förenas med länsstyrelsen kunna bli långt mindre brännande än förut. Nämnade fråga synes enligt vår mening lämpligen kunna lösas på följande sätt.

Har en länsmyndighet huvudsakligen uppgifter inom den översiktliga samhällsplaneringen eller eljest uppgifter som har väsentligt samband med den nya länsstyrelsens verksamhet, bör denna länsmyndighet framdeles organisatoriskt tillhöra länsstyrelsen, givetvis med bibehållet inflytande för vederbörande centrala ämbetsverk på tillsättning av befattningshavare samt rätt för verket att utfärda generella anvisningar eller, i förekommande fall, bindande direktiv. Är däremot den del av länsmyndighetens verksamhet, som icke har beröring med länsstyrelsen, den dominerande, bör länsmyndigheten alltså vara fristående i organisatoriskt hänseende. I enlighet med dessa grundsatser synes flertalet av de för länsstyrelsens verksamhet betydelsefulla länsstyrelseexperterna höra ingå i länsstyrelsen såsom dess tjänstemän. Detta utgör en organisatorisk utbyggnad och ett fullföljande av den

av länsstyrelseutredningen föreslagna och av statsmakterna antagna principen för samarbete på tjänstemannaplanet.

I fråga om länsnämnderna och motsvarande fristående länsorgan gäller däremot, att de i betydande omfattning har tekniskt utredande och verkställande funktioner och andra arbetsuppgifter, som inte kräver samordning med andra länsmyndigheters verksamhet. Om deras beslutanderätt i frågor om översiktlig samhällsplanering överföres till länsstyrelsen och tillika deras kvarstående arbetsuppgifter är tillräckliga som underlag för en självständig förvaltningsorganisation, är det inte nödvändigt ur samordnings-synpunkt och, beträffande organ med förhållandevis stor personal, t. o. m. snarast onödigt tyngande att organisatoriskt sammanföra dem med länsstyrelsen.

I den mån länsnämnder och andra länsmyndigheter enligt vårt förslag lämnas att bestå som självständiga länsorgan, har vi inte funnit anledning att närmare ingå på dessa myndigheters organisation. Den nuvarande organisationen är i väsentliga avseenden grundad på bedömningar av vad som erfordras för att lösa myndigheternas fackuppgifter. Reformen av sådana specialorgans organisation synes även i fortsättningen böra förberedas av specialutredningar, varvid dessa givetvis har att ta hänsyn till vad statsmakterna kan komma att besluta i fråga om den allmänna länsförvaltningsreformen. Härvid bör beaktas, att de fristående länsnämnderna i sådana frågor som inte angår den översiktliga länsplaneringen framdeles torde komma att intaga samma ställning som nu. Samtidigt vill vi — med ledning av våra allmänna överväganden — understryka önskvärdheten av att de medborgerliga representanterna i dessa nämnder tillförsäkras inflytande.

I det föregående har understrukits vikten av att även *beredningen* av samhällsplaneringsfrågorna samordnas. Härför erfordras i första hand, att länsstyrelsens planeringsavdelning är väl rustad för att ta erforderliga initiativ i och för länets utveckling och förkovran på olika områden. En viktig sida av den samordnande verksamheten bör vara att för den samlade länsförvaltningens räkning insamla, åjourföra och utvärdera data av olika slag som berör länet, d. v. s. uppgifter om befolkning, näringsliv m. m. i nuläget, om prognoser över den väntade utvecklingen samt om föreliggande planer av olika slag för länet och delar därav. Denna verksamhet är också viktig som servicefunktion gentemot kommuner och näringsliv. För ändamålet bör i varje länsstyrelse inrättas en i planeringsavdelningen ingående utredningssektion. Nämnda sektion innebär en vidareutveckling av den nuvarande länsplanerarinstitutionen.

Vidare erfordras ett till länsstyrelsen hörande organ för samarbetet med de fristående länsmyndigheterna. De s. k. länsråden fyller nu på sina håll denna funktion. Mot länsråden har emellertid anmärkts, att de alltför mycket verkat genom formliga sammanträden, vilka för en del medverkande in-

neburit onödig tidsförlust. Det nya organ, som avses skola samordna beredningen av samhällsplaneringsfrågor, bör vara mera flexibelt. En rimlig avvägning synes kunna erhållas, om visserligen samtliga länsorgan, landstinget inbegripet, har möjlighet att bli representerade genom någon chefs-tjänsteman och underrättas om vad som försiggår men länsstyrelsen i varje särskilt fall icke kallar fler till sammanträde än som är omedelbart berörda. Givetvis bör även primärkommuner, som är omedelbart intresserade av en planeringsfråga, äga rätt att vara representerade vid dennas behandling. Ledningen av detta organ, förslagsvis benämnt planeringsberedning, bör under länsledningen utövas av chefen för planeringsavdelningen. Kärnan blir den förut nämnda utredningssektionen. Planeringsberedningen bör även kunna tjänstgöra som forum för överläggningar inom en större eller mindre tjänstemannakrets i enskilda ärenden och för utbyte av informationer.

Den nya länsstyrelsen erhåller en mångsidig funktion. För genomförandet av centralt fattade beslut företräder länsstyrelsen riksledningen — liksom övriga statliga länsorgan. Samtidigt ankommer det enligt länsstyrelseinstruktionen på länsstyrelsen »att giva noggrann akt på länets tillstånd och behov samt i allt söka främja länets utveckling och dess befolkningens bästa». I dessa funktioner ligger icke något motsatsförhållande.

Av de medborgarrepresentanter som skall vara ledamöter i länsstyrelsen bör enligt vår mening flertalet utses genom val inom länet. I nästföljande kapitel föreslås, att antalet medborgarrepresentanter sättes till tio och att av dessa sex väljes av landstinget eller, om landstingsfri stad finnes, av landstinget och stadsfullmäktige i nämnda stad. Återstående fyra utses av Kungl. Maj:t. Med hänsyn till de sålunda utsedda tio ledamöternas ställning och uppgifter finns det enligt vår uppfattning inte någon anledning att bibehålla planeringsrådet.

En allmänt medborgerlig medverkan i länsstyrelsen är emellertid önskvärd även i andra avseenden än de nu behandlade. Det ankommer på länsstyrelsen att som första instans eller efter besvär avgöra en rad olika mål och ärenden av judiciell natur, vari fråga är om ingrepp i den personliga friheten eller åtgärder som eljest kan ha väsentlig betydelse för den enskilde i personligt eller ekonomiskt hänseende. Hit hör främst mål om administrativa frihetsberövanden och därmed likartade mål och ärenden men också exempelvis körkortsåterkallelser.

Det måste i sådana fall medföra en värdefull förstärkning av länsstyrelsen såsom administrativ domstol att denna tillföres erfarna och omdömesgilla personer utanför tjänstemannakretsen. Med sina erfarenheter från det praktiska livet och kännedom om allmänna eller lokala förhållanden kan dessa vidare bidra till en tillfredsställande bedömning av målen. Även rättssäkerhetssynpunkter gör sig gällande. Med nödvändighet måste inom förvaltningsverksamheten förutsättningarna för myndigheternas ingripanden

den vara tämligen allmänt formulerade. Och i mål som rör ingrepp i den personliga friheten gäller det ofta att bedöma inte bara förhandenvaron av faktiska förhållanden utan även de människor målet rör. Författningarna lämnar många gånger utrymme åt skälighets- och lämplighetssynpunkter. Den här avsedda förstärkningen av länsstyrelsen med medborgarrepsentanter bör vara ägnad att öka den enskildes och allmänhetens förtroende för länsstyrelsen.

Vi anser därför, att medborgarrepsentanter bör deltaga även i länsstyrelsens handläggning av vissa rätts- och förvaltningsärenden under ordförandeskap i regel av en högre länsstyrelsetjänsteman med juridisk utbildning. Det kan emellertid inte förutsättas, att ledamöterna i länsstyrelsen i allmänhet skulle kunna ägna sig även åt här avsedda mål och ärenden. Särskilda personer — förslagsvis kallade nämndemän — bör därför utses för detta uppdrag. Nämndemännen bör väljas av länsstyrelsen i dess helhet, inom eller utom denna.

Den nya länsstyrelsens inre organisation skall närmare behandlas senare i kap. 7. Vi vill emellertid redan här, mot bakgrunden av våra ställningstaganden i huvudfrågorna, teckna en bild i stora drag av hur vi tänker oss att den nya länsstyrelsen skall organiseras och arbeta. Vi utgår då från att taxerings- och uppbördssektionerna samt prövningsnämnden och dess kansli i enlighet med landskontorsutredningens förslag kommer att avskiljas från länsstyrelsen till självständiga regionala organ, skatteverk och skattedomstol.

Länsstyrelsen består av landshövdingen såsom ordförande och verkschef samt tio andra ledamöter. Verket indelas i olika arbetsenheter, av vilka de viktigaste blir en planeringsavdelning och en rättsavdelning. Närmast under chefen bör finnas *en* souschef — i stället för som nu tre. I mindre län kan souschefen eventuellt också vara chef för planeringsavdelningen. Till planeringsavdelningen knytes bl. a. länsarkitektkontoret, utredningssektionen och planeringsberedningen.

Rätts- och förvaltningsärenden avgöres i princip av chefen för rättsavdelningen, i förekommande fall med nämnd. Hans avdelning bör organiseras så att olika tjänstemän arbetar med tillsyn, övervakning och tillvaratagande av det allmännas intressen, å ena, samt judiciella uppgifter å den andra sidan. Sålunda bör exempelvis i mål om nykterhetsvård eller barnavård nykterhetsvårdskonsulenten eller socialvårdskonsulenten inte deltaga i målets avgörande eller beredande utan i dessa yttra sig såsom företrädare för sitt vårdområde. Länsstyrelsen bör i mål om administrativa frihetsberövanden kunna arbeta i domstolsmässiga former. Därvid bör emellertid organisations-tillhörigheten till länsstyrelsen fullt ut bevaras. Sambandet med den vanliga förvaltningsverksamheten bör utgöra en styrka i förvaltningsrättskipningen, liksom den vanliga förvaltningsverksamheten vinner uppenbara fördelar

bl. a. från rättssäkerhetssynpunkt genom sambandet med den dömande verksamheten.

Denna organisationsmodell är avsedd för län av areal- och befolkningsmässigt olika storlek och med varierande sammansättning i fråga om tätorter och glesbygd, näringsliv m. m. Personaluppsättningen får däremot i sina detaljer förutsättas bli anpassad efter de skiftningar i behov som kan visa sig finnas länen emellan.

Vår utredning är avsedd att skapa underlag för ett principiellt ståndpunktstagande av statsmakterna rörande den framtida länsförvaltningen. I enlighet härmed har huvudvikten lagts vid att ange riktlinjer för den blivande organisationen. Detta har inte hindrat att vi tagit ställning i en lång rad konkreta frågor. Ett förslag till lag om länsförvaltningen har utarbetats, och vi kommer i kap. 7 att ange hur vi anser att den nya länsstyrelsen i ett län av normalstorlek i stora drag bör organiseras. Vi gör också i kap. 8 vissa beräkningar av kostnaderna för reformen. Här skall ytterligare beröras några frågor, som sammanhänger med övergången till den nya organisationen.

Det har från början förutsatts, att vårt arbete skulle fullföljas genom specialundersökningar. Därvid får organisationen närmare utmejslas, personalstater upprättas och noggrannare kostnadsberäkningar göras. I ett flertal av dessa frågor kan för övrigt ställning tagas först sedan statsmakterna fastställt den framtida länsindelningen. Såsom framgår av kap. 10 erfordras också visst lagstiftningsarbete.

Vårt arbete har bedrivits parallellt med länsindelningsutredningen och landskontorsutredningen och i samråd med dessa. Vi har även samrått med länsdemokratiutredningen. I det följande begränsar vi oss emellertid till de övergångsfrågor, som omedelbart sammanhänger med våra egna förslag.

Vi vill understryka, att de av oss föreslagna reformerna är så angelägna att deras förverkligande bör ske snarast möjligt. Vårt land befinner sig i ett utvecklingsskede, som i intensitet saknar motstycke under gångna tider. Utvecklingen och omstruktureringen av näringslivet och utbyggnaden av samhällets service sker i snabb takt och kan förväntas accelerera ytterligare. Det är då viktigare än någonsin, att utvecklingen stöddes av en effektiv och rationellt arbetande samhällsplanering. Stora värden står här på spel. Såsom tidigare framhållits är den nuvarande länsförvaltningen inte rustad och organiserad för de nya uppgifter som väntar. Det är därför angeläget, att en reformerad statlig länsförvaltning kan komma i arbete så snart som möjligt. Som en arbetshypotes har vi utgått från att den nya organisationen skall träda i kraft den 1 januari 1971. Om detta skall bli möjligt, måste det förut nämnda kompletterande utredningsarbetet sättas i gång snarast. Även övriga förberedelser bör vidtagas i god tid.

I detta sammanhang vill vi framhålla, att den föreslagna upprustningen i personellt hänseende till viss del omfattar svårrekryterad personal. Det kan därför ta någon tid, innan kadrerna blir helt fyllda. Viss tid kan också behövas för att trimma personalen för de nya uppgifterna. Då det är angeläget att de nya länsstyrelserna redan från början är rustade för sina viktiga uppgifter, vill vi förordna att personalrekryteringen förberedes på ett tidigt stadium.

Vissa övergångsfrågor uppkommer i samband med ikraftträdandet av den föreslagna lagen om länsförvaltningen. Beträffande dessa frågor hänvisas till kap. 10.

KAPITEL 2

Medborgerlig representation i länsstyrelsen

Inledning

Den nya länsstyrelse, vars huvuddrag vi tecknat i det föregående kapitlet, kommer att i viktiga hänseenden skilja sig från den nuvarande. Arbetsuppgifterna koncentreras till sådana som har väsentlig betydelse för länets utveckling och befolkningens välfärd. På dessa områden, framför allt inom den statliga översiktliga samhällsplaneringen, får länsstyrelsen långt större befogenheter än nu. Samtidigt förvandlas länsstyrelsen från ett ämbetsverk av äldre typ, med ämbetsmän såsom ensamt beslutande, till en myndighet, i vilken de viktigare besluten fattas i samverkan mellan representanter för länets befolkning och ämbetsmän. Dessa representanter bildar tillsammans med länsstyrelsens chef verkets styrelse. Vidare skall finnas bisittare, nämndemän, för att deltaga i handläggningen av mål om administrativa frihetsberövanden och vissa andra rätts- och förvaltningsärenden.

Här skall nu till närmare behandling upptagas frågorna om formen för medborgarrepresentanternas medverkan, beslutsordningen då ledamöterna eller nämndemännen deltar i länsstyrelsens avgöranden, antalet ledamöter och nämndemän, det sätt och de grunder efter vilka de bör utses, behörighetsvillkoren för dem, de huvudfrågor i vilka de bör deltaga och de bestämmelser i ämnet som erfordras, m. m.

Då vi i den fortsatta framställningen använder uttrycket (länsstyrelsens) ledamöter, avses därmed de medborgerliga representanter som jämte landshövdingen skall utgöra verkets styrelse, ehuru denne givetvis som styrelsens ordförande också är ledamot av styrelsen.

Formen för medborgarrepresentanternas medverkan

Vårt förslag om en allmänt medborgerlig representation i länsstyrelsen är grundat på uppfattningen, att länets invånare genom utsedda representanter bör ta del i den allmänna ledningen av myndighetens verksamhet och i avgörandet av för länet och dess utveckling viktiga frågor, särskilt på samhällsplaneringens område. Medborgerlig medverkan i vissa rätts- och förvaltningsärenden föreslås främst i avsikt att tillföra länsstyrelsen erfarenheter och kännedom från det praktiska livet samt stärka rättsskyddsgarantierna. De angivna ändamålen når man, enligt vår mening, endast om med-

borgarrepresentanterna blir medbeslutande och tillsammans med den eller de i beslutet deltagande tjänstemännen bär ansvaret för fattade beslut.

För att länsstyrelsens särskilda ledamöter och nämndemän skall få det inflytande på frågornas avgörande som avses och deras ansvar framstå klart bör de ha individuell rösträtt. Beslut av länsstyrelsen i dess helhet eller med nämnd bör fattas enligt majoritetsprincipen och med utslagsröst för ordföranden. Denna huvudregel bör tillämpas så långt det är möjligt. För vissa fall måste emellertid ges modifierande och kompletterande regler. Enligt bestämmelser i 23 § andra stycket och 26 § andra stycket statstjänstemannalagen den 3 juni 1965 (nr 274) gäller redan, att då vid avgörande om bl. a. disciplinstraff, åtalsanmälan eller avstängning flera deltar i avgörandet, rättegångsbalkens regler om omröstning i överrätt i fråga om ansvar skall äga motsvarande tillämpning. De åsyftade omröstningsreglerna bör även gälla vid fattande av beslut i huvudsaken i mål om återkallelse av körkort eller trafik kort, mål om administrativa frihetsberövanden och ärenden angående utvisning. I nu nämnda mål och ärenden kan i vissa fall beträffande olika moment i beslutsfattandet — såsom rörande grunden för ifrågasatt ingripande eller annan åtgärd eller angående arten eller omfattningen av dessa — flera olika meningar göra sig gällande på sådant sätt, att beslutets innehåll inte går att bestämma med tillämpning allenast av majoritetsprincipen. De ingripanden eller åtgärder varom nu är fråga har visserligen inte karaktären av straff utan utgör skydds- eller vårdåtgärder, men deras beskaffenhet och betydelse för den som blir föremål för åtgärden motiverar, att reglerna för omröstning i fråga om ansvar göres tillämpliga. Detsamma torde böra gälla utdömande av vite. Yppas eljest vid omröstning flera än två meningar utan att absolut majoritet föreligger för någon, bör rättegångsbalkens regler för omröstning i överrätt i tvistemål äga motsvarande tillämpning.

I fråga om föredraganden gäller nu den ordningen, att denne icke deltar i länsstyrelsens avgörande som medbeslutande. Någon ändring härvidlag har vi inte tänkt oss, vare sig besluten fattas av länsstyrelsen i dess helhet, med nämnd eller av någon ämbetsman. Föredraganden bör sålunda inte heller framdeles deltaga i besluten. Däremot bör han liksom nu ha rätt och skyldighet att vid avvikande mening anmäla reservation. Självfallet bör detsamma gälla var och en i beslutet deltagande ledamot eller nämndeman liksom också annan i ärendes slutliga handläggning deltagande tjänsteman än föredraganden.

Länsstyrelsens ledamöter

När det gäller att bestämma på vilket sätt man skall utse de personer, som jämte landshövdingen skall utgöra den nya länsstyrelsen, finns i och för sig olika möjligheter. Ett alternativ är att ledamöterna utses bland länets befolkning av Kungl. Maj:t, ett annat att de väljes i någon form av länets befolkning eller representanter för denna. En tredje möjlighet är, att några ledamöter väljes, medan andra utses av Kungl. Maj:t, alltså en kombination av de båda förut nämnda alternativen. Det är närmast de båda sistnämnda möjligheterna som vi diskuterat.

Till förmån för att samtliga ledamöter skulle väljas inom länet — såsom närmare utvecklas i det följande ifrågakommer av praktiska skäl knappast någon annan valkorporation än landstinget — har i främsta rummet anförts, att man endast med detta alternativ kan fullt ut tillgodose kraven på bestämmanderätt för länsbefolkningen. Vidare kan erinras om att ett val i en politisk församling måste ske efter politiska grunder; valet skall avspegla den väljande korporationens sammansättning i politiskt avseende. Den balans som därvid eftersträfvats skall inte i efterhand kunna rubbas från den styrande maktens sida. För att åstadkomma en sådan balans erfordras därjämte, att antalet av de ledamöter som korporationen väljer blir tillräckligt stort. Tillgodoses detta krav, torde också möjlighet finnas att på önskvärt sätt få olika näringar, arbetstagarorganisationer, primärkommunala intressen och länsdelar företrädade i länsstyrelsen. En sådan fördelning underlättas av att ansvaret för valet kommer att vila på ett enda organ. Till stöd för dettas överväganden kan och bör vägledande föreskrifter meddelas om de olika intressen som bör vara företrädade, liksom beträffande valets förberedande genom att namnförslag inhämtas från kommunorganisationer, näringsorganisationer och arbetstagarorganisationer. Det ligger emellertid i sakens natur, att sådana föreskrifter inte kan få bindande karaktär. Ansvaret för att fördelningen blir så riktig som möjligt får enligt vanliga demokratiska principer — lika väl som ansvaret för att de utsedda ledamöterna är personligen lämpliga — ytterst vila på den väljande församlingen.

Häremot har till förmån för det kombinerade alternativet erinrats om att länsstyrelsen både har att vårda sig om länet och företräda dess befolknings intressen och att vara riksstyrelsens representant i länet och genomföra riksledningens beslut. Länsstyrelsen är sålunda ett statligt organ, som är ansvarigt inför riksstyrelsen. Dessa länsstyrelsens funktioner bör komma till uttryck i det beslutande organets sammansättning. Länets invånare bör visserligen genom sina representanter i landstinget välja en betydande del av länsstyrelsens ledamöter. Andra ledamöter bör emellertid — liksom

länschefen och hans medarbetare — utses av Kungl. Maj:t. Några av de kollegiala länsmyndigheterna och, enligt statsmakternas nyligen träffade beslut, planeringsråden vid länsstyrelserna erbjuder exempel på att man kan kombinera centralt förordnade och regionalt valda ledamöter. En särskild fördel är, att man därigenom kan till länsstyrelsen knyta framträdande näringslivs-, arbetstagar- eller kommunrepresentanter, om vilkas lämplighet delade meningar inte behöver råda men som av olika skäl icke skulle kunna medtagas i ett politiskt val. I den mån primärkommunernas och landstingskommunernas intressen inte sammanfaller, skapas särskilda garantier för beaktande av de primärkommunala intressena, om Kungl. Maj:t utser vissa ledamöter. Gentemot kravet att landstinget skall utse samtliga ledamöter har vidare erinrats, att den väljande församlingens uppgift icke är att tillsätta egna förtroendemän utan att utse ledamöter i ett statligt organ, vilket såsom nämnts företräder riksstyrelsen. Att även denna, som hämtar sitt mandat från riksdagen och folkets i riksdagsmannaval uttryckta vilja, får utse vissa ledamöter är under sådana förhållanden naturligt.

Enligt vår mening bör man försöka att på rimligt sätt tillgodose båda de tankelinjer som här redovisats. Detta synes kunna ske, om Kungl. Maj:t visserligen utser några ledamöter men flertalet väljes av landstinget. De landstingsvalda ledamöterna bör bilda majoritet inom länsstyrelsen och bli tillräckligt många för att möjliggöra ett differentierat urval med tanke på politisk förankring, bosättning inom olika länsdelar, anknytning till näringsliv och yrkesgrupper o. s. v. Vidare bör gälla, att landstingets val äger rum efter det Kungl. Maj:t utsett ledamöter. Härigenom förebygges risken för att en av landstinget avsedd balans i politiska och andra avseenden rubbas i efterhand.

I det följande kommer vi att föreslå, att antalet ledamöter — utöver länschefen — skall bli tio. Av dessa bör, i enlighet med nu angivna riktlinjer, fyra utses av Kungl. Maj:t och — sedan de förordnats — återstående sex väljas av landstinget.

Frågan om det lämpliga antalet ledamöter i länsstyrelsen — utöver landshövdingen — kan ses ur olika synvinklar. Å ena sidan kan det anses som ett önskemål att antalet är så stort, att bland dem som skall väljas utrymme finnes för en partipolitiskt — så långt möjligt — rättvis representation. Det är vidare önskvärt, att primärkommuner, näringsliv och arbetstagare liksom olika länsdelar blir företrädade. I och för sig innebär naturligtvis ett stort antal ledamöter en däremot svarande ökning av möjligheterna till kontakter med skilda delar av länet samt till en rikt differentierad representation inom länsstyrelsen av speciella kunskaper, erfarenheter och intressen. Å andra sidan är det enligt vår mening oundgängligen nödvändigt att begränsa antalet, om verksstyrelsen skall kunna bli ett hanterligt och väl

sammansvetsat ledningsorgan, där ledamöterna inte i främsta rummet anser sig företräda viss ort eller bygd eller visst gruppintresse utan känner sig förpliktade att handla med hela länets bästa för ögonen.

Vissa hållpunkter för bedömningen av denna fråga kan erhållas från andra statliga verk och organ, i vilka medborgerlig representation är anordnad. Beträffande centrala ämbetsverk kan nämnas, att arbetsmarknadsstyrelsen består av verkets chef, en överdirektör och elva andra ledamöter, bostadsstyrelsen av verkschefen, en byråchef och fem andra ledamöter, skogsstyrelsen av verkschefen och fem andra ledamöter, lantbruksstyrelsen av verkets chef, två överdirektörer och minst fyra andra ledamöter, rikspolisstyrelsen av verkets chef, en överdirektör och minst fem andra ledamöter. Antalet särskilt utsedda ledamöter i dessa centrala verk varierar sålunda mellan fyra och elva. I länsnämnderna ingår ett skiftande antal ledamöter, från fem (länsnykterhetsnämnd) till nio (länsskolnämnd). Hushållningssällskaps förvaltningsutskott har elva ledamöter. I detta sammanhang kan även nämnas, att antalet ledamöter i landstings förvaltningsutskott skall bestämmas av landstinget men inte får understiga fem. Det vanligaste förekommande antalet är tio—tolv. Länsstyrelsernas planeringsråd består av nio ledamöter.

Efter att ha övervägt de för- och nackdelar, som är förenade med olika tänkbara alternativ ifråga om antalet ledamöter i länsstyrelsen, har vi stannat för att föreslå att detta sättet till tio, av vilka som förut nämnts fyra bör utses av Kungl. Maj:t och sex bör väljas. För varje ledamot bör finnas en personlig suppleant.

Också i fråga om sättet att välja de sex ledamöterna i länsstyrelsen jämte suppleanter kan i och för sig olika alternativ tänkas. Ledamöterna avses ju skola representera länets befolkning, och det skulle då ligga nära till hands att låta länets vid kommunalval röstberättigade invånare eller kommunernas fullmäktige välja dessa ledamöter, direkt eller genom val till en elektorsförsamling vilken i sin tur skulle välja ledamöterna. Vi har ingående undersökt, hur sådana val skulle kunna tänkas ordnade. Därvid har förutsatts, att valet skulle vara proportionellt, så att den partipolitiska ställningen i länet, i eventuella valkretsar eller i kommunernas fullmäktigeförsamlingar skulle återspeglas. Resultatet av dessa undersökningar kan sammanfattas på följande sätt.

Ett direkt val, där varje kommunalt röstberättigad invånare i länet skulle rösta på kandidater till uppdragen som ledamöter i länsstyrelsen skulle till omfattning och kostnader närmast vara att jämföra med val till riksdagens andra kammare. Det skulle därjämte helt få karaktären av förtroendeman-
naval, och möjligheterna skulle bli små att tillse att olika länsdelar och grenar av näringslivet blir representerade.

Den nya länsstyrelsen kommer — särskilt som initiativtagande, ledande och samordnande organ ifråga om den översiktliga samhällsplaneringen — att i betydande utsträckning syssla med frågor som direkt berör kommunerna och deras utveckling. Härtill kommer, att dessa frågor i många fall avser områden där kommunerna själva är aktivt engagerade i planering och plangenomförande. Detta är omständigheter som i och för sig skulle kunna tala för att ifrågavarande sex ledamöter skulle väljas av kommunerna, d. v. s. av deras fullmäktige.

Om valet skulle förrättas av kommunernas fullmäktige, skulle det emellertid — med hänsyn till å ena sidan det antal länsstyrelseledamöter valet skall avse och å andra sidan antalet kommuner i varje län — uppenbarligen vara uteslutet, att varje kommun för sig skulle välja länsstyrelseledamöter. I stället finge man tänka sig antingen att kommunerna gemensamt eller sammanförda i högst två, ungefär jämnstora »valkretsar» valde ledamöterna direkt, eller också att varje kommun valde ett antal elektor till en elektorsförsamling. Med en sådan ordning skulle man inte undgå risken att valet stundom skulle kunna bli slumpartat eller styrt av rent lokala intressen. En elektorsförsamling, å andra sidan, måste komma att bli stor i alla län, i flertalet län till och med mycket stor, eftersom varje kommun skulle utse så många elektor, att valet av dem kunde vara proportionellt, och dessutom de större kommunerna rimligtvis borde välja ett större antal elektor än de mindre kommunerna för att vara tillförsäkrade ett inflytande som åtminstone i någon mån stode i proportion till deras invånarantal jämfört med de mindre kommunernas.

Hur man än söker lösa de valtekniska problemen, har det stått klart för oss, att det skulle bli ett kostsamt och omständligt förfarande. Vidare skulle den grundläggande tanken med proportionellt val inte låta sig realiseras utan orimliga konsekvenser i form av invecklade regler. Vi har därför icke funnit oss kunna förorda något av de berörda valsätten.

Den i praktiken bäst framkomliga vägen är enligt vår uppfattning att landstinget eller, om flera landsting eller landstingsfri stad finnes, landstingen och stadsfullmäktige väljer de sex ledamöterna i länsstyrelsen. Landstinget och stadsfullmäktige i landstingsfri stad utgör i detta sammanhang naturliga valkorporationer, som genom sin sammansättning i stort sett återspeglar den partipolitiska ställningen i länet och som kan förutsättas regelmässigt sammanträda å tid som är lämplig för den valförrättning varom nu är fråga.

Såsom tidigare antytts bör i samband med en författningsmässig reglering av den nya länsstyrelsens sammansättning föreskrifter ges om att det hör tillses, att olika delar av länet samt primärkommuner, näringsliv och arbetstagare blir företrädade. Dessa föreskrifter bör gälla både de ledamöter som skall utses av Kungl. Maj:t och dem som skall väljas.

Om länsstyrelseledamöterna utses på detta sätt, bör kunna förväntas att ledande personer inom länet, som är väl förtrogna med och anknutna till länets politiska och kommunala verksamhet och näringsliv, skall komma att ingå bland ledamöter och suppleanter och att dessa också skall komma att representera skilda delar av länet. Genom att huvuddelen av länsstyrelsens ledamöter och suppleanter väljes av landstinget eller landstinget och stadsfullmäktige i landstingsfri stad uppnår man också den förbindelse med nämnda institutioner som vi ansett så väsentlig.

Om inom länet finnes flera landsting eller stad som inte ingår i landstingskommun, bör landstingen och stadsfullmäktige var för sig välja länsstyrelseledamöter och suppleanter för dem. Antalet mandat bör på lämpligt sätt fördelas dem emellan. Då annan rättvis fördelningsnorm inte torde finnas än befolkningstalet, förordar vi, att denna norm lägges till grund. Fördelningen bör lämpligen göras av länsstyrelsen med ledning av befolkningstalen vid ingången av det år, då valet skall äga rum.

Uppdragen som länsstyrelseledamot och suppleant för sådan bör vara tidsbegränsade. Vi föreslår att mandattiden blir densamma som vid kommunala val, f. n. fyra år. Mandattiden bör löpa från och med kalenderåret efter det under vilket ledamöterna och suppleanterna utsetts.

Vad angår beslutförhet torde få förutsättas, att vid förfall för ledamot hans personlige suppleant i regel kan inträda. För att tillfälliga omständigheter icke skall kunna medföra, att länsstyrelsen inte kan fatta beslut, synes emellertid böra gälla att den är beslutför om jämte ordföranden minst sju ledamöter eller suppleanter är närvarande.

Såsom behörighetsvillkor för ledamot och suppleant synes böra gälla, att vederbörande är svensk medborgare, har fyllt 25 år och är bosatt inom länet samt ej är omyndigförklarad eller försatt i konkurs. Utöver dessa grundläggande behörighetskrav synes det inte erforderligt att meddela särskilda bestämmelser i syfte att utestänga personer som av olika skäl kan vara mindre lämpliga. Att exempelvis befattningshavare hos länsstyrelsen inte bör komma ifråga torde ändå vara självklart.

Ledamot av länsstyrelsen och ersättare för honom blir på vanligt sätt underkastad ämbetsansvar.

För uppdraget som ledamot bör utgå arvode jämte rese- och traktamentsersättning enligt allmänna resereglementet. I sammanhanget vill vi framhålla vikten av att arvodena blir så tilltagna, att ledamöter och suppleanter inte skall behöva göra ekonomiska uppoffringar genom att delta i länsstyrelsearbetet.

När det gäller att på lämpligt sätt avgränsa de *frågor*, i vilka ledamöterna skall delta, synes följande synpunkter böra vara vägledande.

Den nya länsstyrelsen skall enligt vårt förslag vara den centrala statliga länsmyndigheten och sålunda utöva den statliga förvaltningen inom länet, där sådan förvaltning inte är anförtrodd annan myndighet eller annat

organ. Dess arbete som central länsmyndighet skall kännetecknas av aktiv ledning och samordning av den statliga förvaltningsverksamheten på samhällsplaneringens område och i övrigt inom de förvaltningsområden som hör till länsstyrelsens ämbetsbefattning. Länsstyrelsen skall leda och ta initiativ till utrednings- och prognosverksamhet, översiktlig planläggning och andra åtgärder som erfordras för att man för de statliga länsmyndigheternas vidkommande skall vinna översikt över länets förhållanden i olika avseenden, genom en enhetlig målsättning uppnå samstämmighet i beslut och åtgärder och kunna lämna kommuner och enskilda service. Till länsstyrelsens uppgifter skall också höra att utöva tillsyn och judiciell och administrativ verksamhet i övrigt på skilda områden.

Ansvaret för länsstyrelsens verksamhet kommer ytterst att åvila verksamhetschefen och övriga ledamöter. Detta innebär i första hand, att de gemensamt skall utöva den allmänna ledningen av länsstyrelsens verksamhet och avgöra samhällsplaneringsfrågor av översiktlig natur eller eljest av särskild vikt och att de i dessa avseenden skall vara initiativtagande och samordnande. Det är däremot, som tidigare framhållits, varken nödvändigt eller ens lämpligt att ställa krav på att länsstyrelsen i dess helhet skall befatta sig med detaljfrågor, juridisk-tekniska frågor eller rutinmässigt löpande ärenden. Dessa bör i princip liksom nu avgöras på tjänstemannaplanet. Till pleniären bör därför endast hänföras sådana ärenden som är av större vikt eller eljest av principiell eller allmän betydelse.

Länsstyrelsen i dess helhet skall sålunda avgöra frågor, som sedvanligen ankommer på en verksamhetsstyrelse, samt frågor som avser eller eljest är av betydelse för den översiktliga planeringen i länet. Den närmare innebörden härav skall utvecklas i det följande. Det bör dock dessförinnan framhållas, att uttrycket avgöra i detta sammanhang givetvis innefattar inte bara sådana beslut i egentlig mening, som det enligt lag eller författning nu eller framdeles ankommer på länsstyrelsen att meddela, utan även fastställande av handlingsprogram och allmänna riktlinjer inom länsstyrelsens förvaltningsområde samt yttranden, förslag och andra framställningar.

Vad då först angår de frågor som skall avgöras av länsstyrelsens chef och andra ledamöter såsom *verksstyrelse*, så synes till dylika pleniären börja — i huvudsaklig överensstämmelse med vad som i allmänhet numera gäller för centrala verksamhetsstyrelser — hänföras följande frågor, nämligen

viktigare författningsfrågor, viktigare frågor om organisation, arbetsordning eller tjänsteföreskrifter, frågor om förslag till anslagsframställning till riksdagen och andra frågor av större ekonomisk betydelse, frågor om tillsättning av tjänst i lägst lönegrad 26 på löneplan A och frågor om disciplinstraff, åtalsanmälan, flyttningsskyldighet, avstängning från tjänsten eller läkarundersökning,

allt såvitt angår länsstyrelsen och under denna lydande statliga myndigheter.

Vårt förslag på denna punkt syftar självfallet inte till någon ändring i de befogenheter som enligt vad därom må gälla tillkommer länsstyrelsen un-

102

derordnad myndighet, t. ex. polischefs befogenhet enligt polisinstruktionen att meddela särskilda föreskrifter för polisdistriktets tjänstemän eller, i de tre största polisdistrikten, att besluta om disciplinär bestraffning. Däremot följer av det sagda att besvär över underordnad myndighets beslut i sådana frågor bör avgöras av länsstyrelsen i dess helhet.

För att förekomma missförstånd eller kompetensvister bör här fastslås, att det ankommer på länsstyrelsen som sådan att inom ramen för dess ämbetsbefogenheter bestämma vilka ärenden den önskar behandla och avgöra i plenum och vilka den finner böra och kunna handläggas i annan ordning — allt med de begränsningar som framgår av lag, författning eller stadgad praxis eller de speciella regler som stadgas för handläggning av ärenden av olika slag. Med det sist sagda åsyftas bl. a. mål och ärenden om administrativa frihetsberövanden och andra rättsärenden, vilka enligt vad som anges i det följande skall handläggas inom länsstyrelsens nämnd.

Länsstyrelseledamöternas viktigaste insatser torde emellertid komma att göras på samhällsplaneringens område. Det är därför av betydelse, att man här gör en rationell uppdelning mellan huvudfrågor, som bör avgöras av länsstyrelsen i dess helhet, och övriga mer eller mindre detaljbetonade frågor, som kan och bör handläggas av tjänstemän. Huvudfrågorna torde i främsta rummet uppkomma inom den översiktliga samhällsplaneringen. Beträffande frågor, som faller inom detta område, vill vi förorda som en huvudregel, att de avgöres av länsstyrelsen i dess helhet. Undantag bör självfallet gälla för frågor, som visserligen formellt rör översiktlig samhällsplanering men likväl är av övervägande juridisk-teknisk eller expeditionell natur. Beträffande andra frågor om samhällsplanering bör däremot en individuell bedömning göras av deras betydelse, så att endast frågor av större vikt upptages av länsstyrelsen i dess helhet. Denna bedömning måste enligt sakens natur göras av den befattningshavare i länsstyrelsen som eljest har att besluta i ärendet. Såsom ett korrektiv mot eventuella felbedömningar härvidlag förordar vi emellertid, att en fråga obligatoriskt skall behandlas av länsstyrelsen i dess helhet, om minst tre av ledamöterna — muntligen eller skriftligen — gör framställning därom.

Begreppet *översiktlig samhällsplanering* får sålunda enligt vårt förslag grundläggande betydelse för fördelningen inom länsstyrelsen mellan pleniärenden och ärenden, som skall handläggas av tjänstemän. Det bör emellertid erinras om att detta begrepp även är avgörande vid den överföring av utrednings- och beslutsfunktioner i samhällsplaneringsfrågor till länsstyrelsen från övriga statliga regionala organ som föreslagits i nästföregående kapitel. Det skall sålunda enligt förslaget ankomma på länsstyrelsen att, utan hinder av vad eljest är stadgat eller varit gällande, för länets vidkommande besluta i alla till statlig myndighets ämbetsbefattning hörande frågor som rör eller har betydelse för översiktlig samhällsplanering eller

dess genomförande. Innebörden av begreppet översiktlig samhällsplanering torde därför få behandlas redan i förevarande sammanhang.

Det ligger i sakens natur, att en uttömmande definition av begreppet översiktlig samhällsplanering inte kan göras i en författningstext. Därtill är hithörande frågor alltför mångskiftande. I regel torde emellertid anledning till tvekan inte föreligga. Med översiktlig samhällsplanering avses i princip planer och genomförandet av planer, som angår länet eller en länsdel i stort och som inte enbart gäller sådan i detalj gående planering som exempelvis stadsplaner, byggnadsplaner, va-planer för särskilda orter, arrondering av jordbruk eller förläggning av lågstadieskolor. Utmärkande för frågor om översiktlig samhällsplanering är, att de vanligen i betydelsefulla hänseenden berör flera regionala myndigheters ämbetsområden eller sträcker sina verkningar över kommungränserna. Avvägningsfrågor i vad gäller fördelningen i stort av vissa resurser som staten ställer till länets förfogande hör i första hand dit, vidare till exempel frågor om byggande av viktigare allmänna vägar, andra kommunikationsfrågor, som berör hela länet eller stora delar därav, och vattenvårdsfrågor, som omfattar hela sjö- och vattendragssystem. Frågor, vilka så gott som alltid får anses höra till översiktlig samhällsplanering, är frågor om kommunal, ecklesiastik, administrativ eller judiciell indelning samt näringslivets lokalisering och annan lokalisering av större räckvidd, exempelvis lokalisering av större statliga anläggningar.

Vi skall i det följande genom exemplifiering från de särskilda länsmyndigheternas och länsstyrelsens nuvarande arbetsområden försöka närmare belysa innebörden av det sagda. Det torde också bli nödvändigt, att Kungl. Maj:t utfärdar vägledande föreskrifter och anvisningar för den nu ifrågasvarande uppdelningen av beslutsbefogenheter. Vi är emellertid medvetna om att det oaktat i enskilda fall kan komma att uppstå tvekan, om ett särskilt ärende skall avgöras av länsstyrelsen in pleno eller av befattningshavare hos länsstyrelsen eller av fristående länsmyndighet. Då sådana kompetensfrågor, i vart fall i första hand, måste kunna snabbt avgöras på länsplanet, synes inte någon annan möjlighet finnas än att de avgöras av länsstyrelsen. Att detta avgörande, i fall av olika meningar mellan länsstyrelsens befattningshavare och fristående länsmyndighet, bör fattas av länsstyrelsen i dess helhet, är enligt vår mening uppenbart. Genom det personella sambandet mellan länsstyrelsen och vederbörande länsmyndighet — vi föreslår inte någon ändring härvidlag — torde garantier finnas för att kompetensfrågorna skall kunna avgöras på ett riktigt och smidigt sätt.

Såsom frågor rörande översiktlig samhällsplanering kan från de fristående länsmyndigheternas arbetsområden nämnas frågor

i *länsbostadsnämnden* avseende lokaliseringen i stort på länsdelar och kommunblock av det bostadsbyggande som rymmes inom länet tilldelade ramar, vidare service till kommunerna vid upprättande av kommunala bostadsbyggnadsprogram samt bedömning av programmen,

i *lantbruksnämnden* rörande översiktliga utredningar och översiktlig planering beträffande jordbrukets och skogsbrukets lokalisering och utveckling samt därpå grundade handlingsprogram för olika bygder, avseende jord- och skogsbrukets strukturanpassning och framtida inriktning,

i *skogsvårdsstyrelsen* rörande översiktliga utredningar beträffande skogsbrukets utveckling, rationalisering och bedrivande (t. ex. översiktliga vägnätsplaner, markanvändningsplaner, avverkningsplaner) och därpå grundade handlingsprogram för länet eller länsdelar,

i *länsarbetsnämnden* rörande arbeten för att främja sysselsättningen, vilka är större, långsiktiga eller eljest av vikt för den översiktliga samhällsplaneringen, och rörande försvarsplanläggning, samt

i *länsskolnämnden* rörande allmän planering av skolväsendet, särskilt såvitt avser grundskolans högstadium, gymnasier, fackskolor och yrkesskolor, samt lokalisering av byggnader för sådana skolor till olika orter.

Redan i nästföregående kapitel har framhållits som ett starkt önskemål, att landstingets planering samordnas med övrig samhällsplanering i länet. Denna samordning blir givetvis för landstingets vidkommande helt frivillig. Såsom närmare utvecklats i samma kapitel bör emellertid de bästa förutsättningar finnas för att erforderligt samarbete skall komma till stånd. Vi anser det naturligt att ledande befattningshavare hos landstinget deltar i planeringsberedningen hos länsstyrelsen och att exempelvis frågor om sjukhuslokaliseringar av landstingskommunen upptages i denna beredning och, före det slutliga avgörandet i landstinget, för yttrande överlämnas till länsstyrelsen. Överhuvudtaget räknar vi med att en nära kontakt kommer att hållas mellan länsstyrelsen och landstingets förvaltningsutskott.

Vad här sagts om samarbetet med landstinget äger också i stor utsträckning giltighet i fråga om primärkommunerna. Vi räknar sålunda med att länsstyrelserna icke blott skall ge primärkommunerna service utan även i stor omfattning anlita dessas ledande män i samhällsplaneringsarbetet. Ett förtroendefullt samarbete med landstings- och primärkommunerna är en oundgänglig förutsättning för en framgångsrik samhällsplanering.

På länsstyrelsen redan nu ankommande ärenden som kan sägas avse samhällsplanering hänför sig i första hand till näringslivets lokalisering, plan- och byggnadsväsendet, fastighetsbildningen, vägväsendet, trafikväsendet, elkraftförsörjningen, naturvården med vattenvården samt kommunal och administrativ indelning. Härtill kommer att länsstyrelsen som remissinstans stundom har att ta befattning med frågor om planering av serviceanläggningar av olika slag på exempelvis skolväsendets, sjukvårdens m. fl. områden, kommunikationsanordningar, militära anläggningar m. m.

Av det tidigare anförda torde framgå, att man ifråga om länsstyrelsens nuvarande samhällsplaneringsärenden knappast kan och heller inte lämpligen bör uppdraga någon absolut och strikt gräns mellan de ärenden eller ärendegrupper som skall vara pleniären och dem, som skall avgöras på

tjänstemannaplanet. Viktigare frågor som angår översiktlig samhällsplanering bör dock, enligt förut angivna riktlinjer, avgöras av länsstyrelsen i dess helhet, i den mån de inte är av övervägande juridisk-teknisk eller expeditionell natur.

Efter genomgång av de på länsstyrelsen ankommande samhällsplaneringsärendena har vi funnit, att följande ärenden vanligen kan hänföras till översiktlig samhällsplanering och därför, i den mån de är av större betydelse, bör avgöras av länsstyrelsen i dess helhet, nämligen sådana som angår

fråga om upprättande av regionplan eller motsvarande plan; förslag till sådan plan; förslag till generalplan; fråga om föranstaltande av förslag till regionplan eller generalplan,

upprättande av flerårsplaner för byggande av riks-, läns- och ödebygdevägar; flerårsplan för byggande av storbroar; förslag till ändring i flerårsplan för allmänna vägar eller eljest till vägföretag utanför flerårsplan; fördelningsplan för statsbidrag till byggande av allmänna vägar och för den allmänna samfärdseln nödiga gator i städer och samhällen som är väghållare,

järnvägs-, hamn- och flygplatsfrågor; planering av el-distributionen; översiktlig planering beträffande naturreservat, strandskyddsområden och för täkt av sten, grus o. dyl. särskilt ömtåliga områden; bildande av naturreservat,

frågor om kommunal, ecklesiastik, administrativ eller judiciell indelning, översiktlig planering rörande näringslivets lokalisering; rådgivning beträffande näringslivets lokalisering; stöd åt företag i samband med dess lokalisering,

yttrande i förekommande fall över kommunal eller statlig planering av serviceanordningar, post- och telekommunikationer, militära anläggningar och liknande, yttranden över viktigare betänkanden eller eljest i allmänna frågor som rör samhällsplanering.

Vid sidan av de uppräknade frågorna finns åtskilliga samhällsplaneringsfrågor som, utan att röra översiktlig planering, likväl kan ha sådan vikt att de bör behandlas av länsstyrelsen in pleno. Exempel på sådana frågor är:

fastställande av förslag till stadsplan, byggnadsplan eller område för utomplansbestämmelser; fråga om föranstaltande av sådan planering,

förordnande om strandskyddsområde; fridlysning av naturminne; fastställande av område och bestämmelser för fornminne; tillstånd till täkt av sten, grus o. dyl.; förbud mot nybyggnad eller annat arbetsföretag som kan skada landskapsbilden inom särskilt ömtåliga områden.

Övriga för närvarande på länsstyrelsen ankommande samhällsplaneringsärenden bör enligt vår mening som regel avgöras på tjänstemannaplanet. Visst ärende bör emellertid enligt vad tidigare förordats kunna hänskjutas till avgörande i plenum, t. ex. med hänsyn till de konsekvenser ärendet kan väntas få ur olika planeringssynpunkter eller ärendets särskilda betydelse eller kontroversiella natur. Till de ärenden, som det enligt vår uppfattning sålunda kan bli aktuellt att i enstaka fall hänskjuta till avgörande av länsstyrelsen i dess helhet, hör särskilt ärenden av följande slag:

fråga om förordnande, i samband med fastställande av förslag till byggnadsplan eller stadsplan för mark i en ägares hand, att ägaren skall avstå mark till

väg eller annan allmän plats eller om kommuns framställning till Kungl. Maj:t i vissa fall att få lösa mark för att möjliggöra stadsplans genomförande; meddelande av nybyggnadsförbud, förbud mot schaktning, trädfällning och liknande inom blivande planområde eller förbud mot nybyggnad m. m. till skydd för speciella intressen såsom försvaret eller luftfarten; medgivande av undantag från särskilt meddelat eller direkt på grund av bestämmelse i byggnadslagen gällande förbud mot nybyggnad m. m., däri inbegripet det allmänna tätbebyggelseförbudet,

meddelande av förbud mot avstyckning i avvaktan på upprättande eller ändring av stadsplan eller byggnadsplan; medgivande av undantag från särskilt meddelat eller direkt på grund av bestämmelse i jorddelnings- eller fastighetsbildningslagen gällande avstyckningsförbud; meddelande av anvisningar för tillämpning av bestämmelser i nämnda lagar rörande avstyckning inom icke detaljplanlagt område,

upprättande av arbetsplan för allmän väg; förslag till indragning av väg från allmänt underhåll; ansökan om byggande av allmän väg eller övertagande av enskild väg till allmänt underhåll; statsbidrag till byggande eller underhåll av enskild väg,

tillstånd till yrkesmässig biltrafik; besvär över beslut av trafiknämnd i ärende angående trafiktillstånd; av trafiknämnd underställt beslut i sådant ärende; yttrande i ärenden angående statens järnvägars eller postverkets busstrafik m. m.; statsbidrag till linjetrafik på landsbygden,

koncession för framdragande eller begagnande av elektrisk starkströmsledning; statsbidrag till nyelektrifiering eller upprustning av el-nät,

meddelande av tidsbegränsat förbud till skydd för påtänkt naturreservat eller naturminne; medgivande av undantag från bestämmelser som meddelats beträffande naturreservat eller naturminne; medgivande av undantag från bestämmelse i naturvårdslagen beträffande strandskyddsområde; medgivande av undantag från särskilt meddelat förbud inom visst område mot nybyggnad eller annat arbetsföretag som kan skada landskapsbilden och meddelande av föreskrifter i samband därmed,

föreläggande för kommun att ordna eller tillse, att va-anläggning kommer till stånd; statsbidrag till va-anläggning; annat föreläggande, yttrande eller annan åtgärd i va-ärende som har sammanhang med bebyggelseplanering eller naturvård,

förberedande sammanträde i större vattenmål; yttrande eller framställning till Kungl. Maj:t eller kammarkollegiet i sådana mål; expropriation, främst sådan för bebyggelse,

fastställande av plan för ålderdomshem i viss kommun, kommuns befriande från skyldigheten att själv eller gemensamt med annan kommun ha ålderdomshem,

viktigare frågor rörande planläggning av länsstyrelsens verksamhet i krig eller vid beredskapstillstånd.

I detta sammanhang torde få upptagas frågan om den lämpliga formen för att handlägga byggnadsmålen. Dessa omfattar besvär över byggnadsnämnds beslut angående byggnadslov och förelägganden av olika slag m. m. Principiellt avser nämnda mål rättsliga avgöranden av samma typ som mål om administrativa frihetsberövanden, hälsovårdsmål o. dyl. De innefattar emellertid i många fall frågor om dispenser från gällande planer och från byggnadsförbud av olika slag, som sammanhänger med planeringsarbetet. Även till den del så inte är fallet, spelar hänsyn till föreliggande planer oftast en betydelsefull roll vid målens avgörande.

Såsom närmare utvecklas i det följande förordar vi, att besvärsmål i allmänhet skall avgöras inom en särskild avdelning av länsstyrelsen och, i betydande utsträckning, under medverkan av nämndemän. De dispensfrågor som uppkommer i byggnadsmålen kan emellertid inte rätt gärna överföras från länsstyrelsens planeringsavdelning och verksstyrelsen till sagda avdelning och nämndemän enbart därför att de uppkommer i ett besvärsmål. Givetvis skulle man kunna undgå en del av olägenheterna med en sådan överföring, om man exempelvis föreskrev, att vissa av länsstyrelsens ledamöter skulle tjänstgöra som nämndemän i byggnadsmålen. Åtskilligt dubbelarbete skulle likväl inte kunna undvikas.

Av dessa skäl har vi funnit mest rationellt, att samtliga byggnadsmål handläggas och avgöres på planeringsavdelningen och, under förutsättning att målet inte är väsentligen av juridisk-teknisk natur eller bagatellartat, av länsstyrelsen in pleno. Därvid synes dock lämpligen böra gälla att länsstyrelsen är beslutför om fyra av de särskilt utsedda ledamöterna eller suppleanterna är närvarande.

Huvudparten av ledamöternas uppgifter kommer sålunda att falla inom planeringsavdelningens område, medan nämndemännen tjänstgör i mål och ärenden inom den avdelning som har rättskipande och förvaltande funktioner. Såsom här ovan förordats bör byggnadsmålen avgöras under medverkan av länsstyrelsens ledamöter och beredas inom planeringsavdelningen. På samma sätt bör ledamöterna, såsom ingående i verksstyrelsen, delta i disciplinmål. Med hänsyn till dessa båda målgruppers juridiska natur och för att bevara sambandet med den rättskipande verksamheten i övrigt vill vi emellertid förorda, att chefen för rättsavdelningen — liksom även länschefens ställföreträdare — ingår som ledamöter i länsstyrelsen vid målens handläggning och avgörande.

Länsstyrelsens nämndemän

Vårt förslag att medborgarrepresentanter skall ingå i länsstyrelsen även vid avgörandet av vissa rätts- och förvaltningsärenden har som förut angivits sin grund i att vi ansett att en dylik medborgerlig medverkan skulle innebära ett värdefullt tillskott av allmänna erfarenheter och kunskaper, bidra till en riktig avvägning mellan allmänna intressen och enskildas, ofta personligt eller ekonomiskt känsliga intressen och stärka tilliten till riktigheten av träffade avgöranden.

Även om man av olika skäl måste vara återhållsam vid bestämmandet av de grupper av mål och ärenden, vari nu ifrågavarande medborgarrepresentanter, nämndemän, bör medverka, är det att förutse, att målen och ärendena blir förhållandevis många och att sammanträden behöver hållas tämligen ofta. Därför bör antalet vid varje tillfälle deltagande nämndemän inte vara alltför stort. Vad det här gäller är ju främst att tillföra länsstyrelsen

ett element av allmänt medborgerligt omdöme. Om person- och ortskännedom kan bli företrädd inom nämnden är detta visserligen också värdefullt, men man torde allra minst i dagens samhälle kunna räkna med att härvidlag täcka ett helt län. Från sådan synpunkt behöver man därför inte eftersträva en mångtalig nämnd. Önskemålet att olika delar av länet företrädes inom nämnden kan, såsom strax skall visas, tillgodoses på annat sätt.

Vi föreslår att antalet nämndemän normalt skall vara minst fyra. I körtorsmål synes dock, med hänsyn till dessas stora antal och merendels tämligen enkla beskaffenhet, vara tillräckligt att två nämndemän tjänstgör.

Även om det med tanke på kontinuiteten i avgörandena i och för sig kunde vara önskvärt, att samma nämndemän ständigt deltar i den rättskipande verksamheten, torde det vara orealistiskt, i vart fall inom större län, att räkna med att samma nämndemän skulle kunna deltaga i alla mål, med de inkallelser på kort varsel som kan ifrågakomma bl. a. i mål om administrativa frihetsberövanden. Vi vill därför föreslå, att man använder samma system som vid de allmänna underrätterna och utser så många nämndemän att de kan indelas i två eller flera lag, som avlöser varandra.

Hur många nämndemän som skall utses i varje län bör bestämmas på grundval av å ena sidan den beräknade arbetsmängden för nämnden samt å andra sidan det högsta antal sammanträden varje nämndeman normalt bör deltaga i, förslagsvis två i månaden. Även målens eller ärendenas geografiska fördelning bör enligt vår mening beaktas. Särskilt gäller detta sådana mål, i vilka som regel muntligt förhör hålles och därför länsstyrelsen kan behöva sammanträda utanför residensstaden. Av denna anledning men även för att så långt möjligt tillgodose intresset av lokalkännedom synes det önskvärt att olika delar av länet blir företrädda bland nämndemännen. Det bör särskilt tillses, att inom länsdelar som ligger på längre avstånd från residensstaden tillräckligt antal nämndemän finnes utsedda för att kunna avgöra mål och ärenden från sådan länsdel.

Enligt vårt förslag blir samtliga nämndemän liksom vid de allmänna domstolarna ordinarie, d. v. s. får inbördes lika ställning. Detta synes vara att föredraga framför ett system med färre ordinarie nämndemän jämte ersättare för dem. Med den föreslagna ordningen undviker man att suppleant jämförelsevis sällan får tillfälle att tjänstgöra, vilket kan medföra att suppleanten kommer att stå främmande för verksamheten i länsstyrelsen. Vidare torde det här förordade systemet ge bättre möjligheter att fördela tjänstgöringen jämnt på nämndemännen och större frihet att vid förfall inkalla annan nämndeman. I nu förevarande hänseende överensstämmer förslaget i huvudsak också med vad 1948 års länsstyrelseutredning och utredningen om administrativa frihetsberövanden föreslog beträffande bisittare i länsstyrelse respektive socialdomstol.

Då nämndemännen kan sägas representera länets inbyggare, bör — såsom fallet är med nämndemännen vid de allmänna underrätterna — dessa i princip utses av länsinvånarna själva. Det skulle dock enligt vår mening innebära en onödig omgång att låta nämndemännen utses genom val på samma sätt som huvuddelen av länsstyrelsens ledamöter. Kravet på medborgerligt inflytande vid utseende av nämndemän kan enligt vårt förmenande enklast och bäst tillgodoses om det anförtros åt *länsstyrelsen i dess helhet* att utse nämndemän. Nämndemännen blir då utsedda av ett kollegium, i vilket landstingsvalda ledamöter är i majoritet. Uppdraget som nämndeman blir på detta sätt grundat på ett allmänt medborgerligt förtroende.

I enlighet med det anförda föreslår vi, att länsstyrelsen skall bestämma antalet nämndemän och att länsstyrelsen i dess helhet inom eller utom sig utser nämndemännen.

I fråga om mandattid, allmänna behörighetsvillkor och ämbetsansvar för nämndeman föreslås skola gälla samma regler som för ledamot av länsstyrelsen. Därjämte synes böra stadgas, att nämndeman skall avlägga domared eller däremot svarande försäkran.

I detta sammanhang bör även den frågan beröras, huruvida nämndeman — utöver de allmänna behörighetsvillkoren — bör fylla särskilda krav på sakkunskap eller eljest utses efter någon särskild grund.

De mål och ärenden, som skall avgöras med nämnd, hänför sig till vitt skilda områden. Otvivelaktigt skulle därför svårigheter kunna uppkomma, om man ställde krav på att bland nämndemännen skulle inrymmas sakkunskap på alla ifrågakommande ämnesområden och att vid varje tillfälle just de nämndemän skulle deltaga som representerade sakkunskap i då behandlade mål och ärenden.

Krav på sakkunskap hos nämndemännen inom de viktigaste områdena, såsom barna- och ungdomsvård, nykterhetsvård och hälsovård, samt på det väg- och trafiktekniska området skulle på ett mindre lyckligt sätt begränsa urvalet till vissa kategorier av kommunala befattningshavare och eljest i vissa yrken verksamma personer. En dylik begränsning skulle inte överensstämma med vår grundsyn att nämndemännen skall vara representanter för länets medborgare. Om man uppställde krav på att det alltid i nämnden skall finnas företrädare för särskild sakkunskap, skulle det vidare fordras att nämnden hade olika sammansättning i olika slags mål. Följden härav skulle bli, att man behövde ett väsentligt utökat antal nämndemän och att det skulle bli svårt att smidigt och jämnt fördela nämndemännens tjänstgöringsskyldighet.

Vad särskilt angår de i olika sammanhang framförda önskemålen om medicinsk sakkunskap, så skulle det naturligtvis i och för sig vara av värde, om läkare med speciell inriktning på psykiatriska eller allmänt sociala

frågor kunde ingå i länsstyrelsen vid handläggningen av vissa sociala mål, såsom barnavårdsmål och nykterhetsvårdsmål. Genom läkares direkta medverkan i länsstyrelsens handläggning av dylika mål — vanligen även innefattande muntliga förhör med den målet rör — skulle i många fall de medicinska synpunkterna kunna komma bättre fram än genom enbart sakkunnigutlåtande av en utomstående läkare. Emellertid måste man förutse betydande svårigheter och kostnader, om läkare skulle obligatoriskt medverka i mål av ifrågavarande slag. Sammanträden för avgörande av mål om administrativa frihetsberövanden torde, särskilt i de större länen, behöva hållas minst en gång i veckan, ibland ännu oftare. Inte sällan torde det krävas, att sammanträde äger rum utanför residensstaden, med tidsödande resor som följd. Även om uppdraget att som nämndeman medverka i länsstyrelsens verksamhet på förevarande område fördelades på flera olika läkare, skulle det bli svårt eller till och med omöjligt att i det mer eller mindre tidsbundna och ofta tidskrävande länsstyrelsearbetet engagera läkare, som i regel är strängt upptagna av andra uppgifter. Man torde vidare svårigen kunna undgå att medge läkaren särskild ersättning för hans arbete. Att medicinsk sakkunskap obligatoriskt skall ingå i nämnden synes därför inte böra krävas.

Till de anförda, i huvudsak praktiska synpunkterna på frågan kommer även den principiellt viktiga synpunkten, att ändamålet med nämndemännen inte i första hand är att tillföra länsstyrelsen sakkunskap av specialistkaraktär utan att genom ianspråktagande av det allmänna medborgerliga omdömet stärka garantierna för riktiga avgöranden i viktiga frågor samt att tillgodose önskemålen om insyn och kontroll och därmed stärka förtroendet för länsstyrelsens avgöranden. Anmärkas kan, att länsstyrelsen givetvis i mån av behov bör anlita läkare såsom sakkunniga. Länsläkaren eller biträdande länsläkaren torde ofta med fördel kunna medverka i sådan egenskap.

Vår slutsats blir därför, att nämndemännen inte skall representera särskild sakkunskap inom de områden där de enligt vårt förslag skall medverka i länsstyrelsearbetet. Givetvis är det dock en fördel, om det bland nämndemännen ingår personer med dylika kvalifikationer och att det allmänt medborgerliga omdömet således kan förenas med särskild sakkunskap. I främsta rummet bör emellertid enligt vår mening tillses, att till nämndemän utses personer, vilkas allmänna förutsättningar för uppdraget är goda och vilka ådagalagt sådana egenskaper i offentlig verksamhet. Nämndemännen bör sålunda vara erfarna i allmänna värv. Det är givetvis inte lämpligt, att till nämndemän utses någon länsstyrelsens egen tjänsteman.

Tidigare har framhållits såsom önskvärt, att nämndemännen hämtas från olika delar av länet och att så vitt möjligt för delar av länet, som är be-

lägna på längre avstånd från residensorten, nämndemän utses till sådant antal, att de som regel kan bilda en fulltalig nämnd i mål och ärenden från ifrågavarande länsdel. Att detta iakttages har vi, med vår allmänna grundsyn på dessa frågor, funnit så betydelsefullt, att en särskild bestämmelse i ämnet synes påkallad. Härav bör dock inte följa någon begränsning av nämndemännens formella behörighet att delta i mål och ärenden från olika länsdelar. Praktiska hänsyn till lämplig tjänstgöringsfördelning och reseavståndet till sammanträdesorten får bestämma vilka nämndemän som skall kallas vid varje tillfälle.

Vilka mål och ärenden som enligt vår mening bör avgöras av länsstyrelsen med nämnd har i stora drag redan antytts i den tidigare framställningen. Gemensamt för dem är, att avgörandena är av judiciell art och avser åtgärder, som starkt ingriper i enskilds rättssfär i personligt eller ekonomiskt hänseende. Hit hör i första hand mål om administrativa frihetsberövanden och liknande mål men också exempelvis hälsovårdsmål och andra mål av ekonomisk betydelse, dock icke byggnadsmålen, som enligt vad tidigare förordats skall handläggas under medverkan av länsstyrelsens ledamöter.

Beträffande flertalet målgrupper gäller emellertid, att de omfattar avgöranden av sinsemellan mycket skiftande beskaffenhet. Inom en och samma grupp kan sålunda finnas mål, vilkas utgång på ett avgörande sätt kan gestalta en människas framtid, men också ärenden, vilkas avgörande mera har karaktär av formell lagtillämpning. Det måste därför i vidsträckt omfattning överlämnas till länsstyrelsen att bestämma om nämnd skall delta eller ej. I det följande skall vi försöka ange några hållpunkter för denna bedömning. Vi kommer sålunda att nämna åtskilliga grupper av mål och ärenden, i vilka nämnd regelmässigt eller i vart fall i betydande utsträckning bör delta. I fråga om några begränsade grupper av mål har vi emellertid ansett, att nämndens deltagande utgör en så viktig rättssäkerhetsgaranti att det bör vara obligatoriskt. Dessa grupper omfattar de administrativa frihetsberövandena och därmed jämförliga åtgärder.

Vi föreslår sålunda, att följande mål och ärenden alltid skall avgöras av länsstyrelsen med nämnd, nämligen

mål om verkställighet av dom angående vårdnaden om barn och mål om handräckning rörande barn,

mål angående omhändertagande av barn för samhällsvård så ock mål om fortsatt sådan vård och om förbud att taga barn från fosterhem,

mål om tvångsintagning å allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare och om återintagning å sådan anstalt, samt

ärenden om utvisning av utlänning.

I den mån förhör anordnas i sådant mål skall detta självfallet hållas i närvaro av nämnden. Dess medverkan skall i övrigt avse beslutet i huvud-

saken. Om samtidigt beslut skall fattas i andra frågor, t. ex. om i förvar tagen utlännings kvarblivande i förvar eller om ersättning åt biträde eller vittne, bör nämndens medverkan lämpligen omfatta även dylika beslut. Beslut av processuell eller expeditionell beskaffenhet, som föregår eller efterföljer förhör eller beslut i huvudsaken, bör däremot som regel kunna meddelas utan nämnd.

Vi övergår härnäst till de mål, i vilka nämnds deltagande varken kan eller bör vara obligatoriskt men i vilka rättssäkerhetssynpunkter eller andra skäl ofta gör det påkallat att nämnden inkallas. Följande slag av mål och ärenden synes ha sådan karaktär, nämligen

mål angående förbud för underhållsskyldig att avflytta från riket,

mål om besvär över polismyndighets beslut att återkalla tillstånd för enskild att inneha vapen (resp. förbjuda vederbörande att inneha vapen som deklarerats enligt tidigare gällande författningar i ämnet), i förekommande fall även tillstånd att förvärva ammunition,

ärenden angående utfärdande av pass, då omständigheterna ger anledning överväga att avslå ansökningsen, samt angående återkallande av pass eller begränsning av giltigheten av gällande pass ävensom mål om besvär över polismyndighets beslut i passärende,

kommunala besvärsmål,

mål om besvär över barnavårdsnämnds beslut, varigenom nämnden meddelat bestämmelse enligt 41 § andra stycket barnavårdslagen om rätt till umgänge med någon som är omhändertagen, avslagit ansökan om tillstånd att mottaga fosterbarn eller träffat avgörande i ärende angående förbud som avses i 51 § nämnda lag,

ärenden angående ansökan om eftergivande av återkrav mot underhållsskyldig då bidragsförskott utgår,

hälsovårdsärenden och mål om besvär över häsovårdsnämnds beslut,

ärenden angående återkallelse av körkort eller trafik kort samt angående ansökan om erhållande eller återfående av körkort eller trafik kort, då omständigheterna ger anledning överväga att avslå ansökningsen.

Flertalet av ovan angivna mål och ärenden gäller som regel frågor, som på det närmaste berör enskildas personliga förhållanden eller ekonomiska intressen och vari dessa måste vägas mot ett allmänt intresse av det ena eller andra slaget. Ett undantag från denna karakteristik får väl de kommunala besvärsmålen anses utgöra, då besvärsmöjligheten här närmast har till ändamål att åstadkomma en legalitetskontroll. Denna omständighet talar emellertid enligt vår mening inte emot att de kommunala besvärsmålen prövas av länsstyrelsen med nämnd. I de vanligaste fallen, då som grund för besvären anföres att det beslutande organet överskridit sin befogenhet, kommer nämligen ofta att i besvärsprövningen ingå vanskliga skälighets- eller lämplighetsbedömanden. Har däremot besvären grundats på anmärkningar av huvudsakligen formell natur, synes målet kunna prövas utan nämnd.

Såsom nyss framhållits kan hithörande mål och ärenden i övrigt vara av högst varierande beskaffenhet, sett ur synpunkten av behovet att nämnd

deltar vid avgörandet. På grund av gällande lagbestämmelser eller med hänsyn till fast utbildad praxis kan i många fall utgången vara given, där vissa fakta föreligger. Så är t. ex. fallet med körkortsåterkallelser i anledning av rattfylleri. I andra fall åter kan vidsträckt utrymme finnas för skälighets- eller lämplighetsbedömning. Där är givetvis nämndens medverkan av särskilt värde. Vid bedömning av om ett mål eller ärende av de angivna slagen bör handläggas med nämnd eller ej bör man enligt vår mening ta för regel att tillkalla nämnd, om målet eller ärendet lämnar utrymme för skälighetsöverbäganden eller eljest är tveksamt och tveksamheten inte enbart hänför sig till lagtolkning eller formalia. Vi fäster för vår del särskild vikt vid att nämnden deltar i körkortsmål, vilkas utgång inte är helt självklar — vi syftar givetvis här icke på fall, där avgörandet gäller om varning skall meddelas eller varje åtgärd skall utebli. Man bör i de avsedda målen inte utan bärande skäl avstå från den rättssäkerhetsgaranti som nämnden representerar.

Det bör givetvis inte vara uteslutet att nämnden deltar även i andra mål och ärenden än de förut uppräknade. Någon formell begränsning av länsstyrelsens befogenhet att hänskjuta mål eller ärende till nämnd bör alltså inte ske. En viktig reell begränsning ligger emellertid i att nämnden inte får anlitas i frågor, som tillkommer länsstyrelsen in pleno.

Nämndemännens deltagande i länsstyrelsearbetet bör ordnas så, att detta blir så litet betungande för dem som möjligt. Helst bör bestämda sammanträdesdagar fastställas. För handläggning av brådskande ärenden angående tvångsintagning å allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare, omhändertagande för samhällsvård eller utvisning av utlänning torde dock få förutses, att sammanträde kan behöva hållas utanför fastställd ordning. Tjänstgöringen för nämndemännen bör så långt möjligt fördelas jämnt på dem och, på sätt förut angivits, under hänsynstagande till deras bosättningsort, eventuell särskild sakkunskap m. m.

Som ordförande i nämnden bör normalt den blivande rättsavdelningens chef fungera. Det förutsättes, att han har juridisk examen samt är tingsmeriterad eller i varje fall genom tidigare tjänstgöring förvärvat en med tingsmeriteringen likvärdig kompetens som förvaltningsjurist. Han skall ha avlagt domared eller däremot svarande försäkran. I mål och ärenden som enligt vårt förslag alltid skall avgöras med nämnd bör ordförandeskapet exklusivt vara förbehållet rättsavdelningens chef, givetvis med den möjlighet som måste finnas att annan länsstyrelsetjänsteman med samma kompetens ersätter honom vid semester, sjukdom och liknande fall. I övrigt skall emellertid, i överensstämmelse med nu tillämpade principer, länsstyrelsens chef eller souschef — efter vad som må gälla om arbetsfördelningen dem emellan — äga rätt att övertaga ordförandeskapet. En sådan ordning är betingad av att eljest länsstyrelsens chef eller souschef skulle kunna

komma att se sig utesluten från att fatta beslut eller deltaga i beslutsfattandet i ett mål eller ärende genom att detta hänskjutes till avgörande med nämnd. Den omständigheten att länsstyrelsens chef eller souschef eller båda i visst fall inträder i nämnden bör inte medföra att rättsavdelningens chef utestänges från att deltaga i handläggning och beslut. Han skall kvarstå i det utökade kollegiet för att under alla omständigheter juridisk sakkunskap skall vara representerad däri.

Genom nämndens deltagande i de från rättsskyddssynpunkt viktigare målen ändrar den administrativa rättskipningen inom länsstyrelsen i viss mån karaktär. Rättssäkerhetsgarantierna stärkes, och handläggningen blir mera domstolsmässig. Av skäl som angivits i det föregående kapitlet måste man bibehålla det organisatoriska sambandet med länsstyrelsen i övrigt och dess förvaltningsuppgifter av icke judiciell natur. Såsom tidigare framhållits anser vi det nämligen vara en styrka både för den rättskipande och för den mera utpräglad förvaltningsmässiga verksamheten att det organisatoriska sambandet bevaras. Här kan också erinras om att en strikt uppdelning på tjänstemannaplanet inte alltid kan upprätthållas. Planeringsavdelningens befattningshavare måste i viss utsträckning medverka i beredningen av exempelvis hälsovårdsmål, liksom befattningshavare med placering på rättsavdelningen kan behöva anlitas, när det gäller vissa frågor inom samhällsplaneringen.

Rättsskyddsgarantierna blir emellertid så starka, att vi inte hyser betänkligheter mot att föreslå, att vid muntliga förhandlingar i mål om administrativa frihetsberövanden och övriga obligatoriska nämndmål länsstyrelsen får samma befogenheter i fråga om bevisningen som enligt 36—40 kap. rättegångsbalken tillkommer domstol. Detta innebär bl. a., att länsstyrelsen i sådana fall äger höra vittnen på ed, medan den hittills varit hänvisad att höra vittnen utan edsansvar eller att begära särskilt vittnesförhör inför allmän domstol. En ändring härutinnan har länge framstått som önskvärd och möjliggöres av de i övrigt föreslagna reformerna.

Vad särskilt angår mål om frihetsberövanden torde länsstyrelsen, om våra förslag genomföres, väl motsvara de krav på domstolsmässighet som framförts i olika internationella sammanhang. Detsamma gäller körkorts målen, som under senare år livligt diskuterats från rättsskyddssynpunkt.

Med det sagda har vi inte tagit ställning till den tid efter annan och senast i besvärssakkunnigas betänkande om förvaltningsförfarandet (SOU 1964:27) diskuterade möjligheten att låta vissa förvaltningsmyndigheter även i formellt hänseende framträda som domstolar när de fullgör judiciella uppgifter. Det kan emellertid framhållas, att om det skulle bli aktuellt att förverkliga denna tanke, den nya länsstyrelsen, då den arbetar med nämnd, i och för sig synes väl kvalificerad att intaga en sådan ställning.

Vissa gemensamma frågor

De medborgerliga representanterna i länsstyrelsen, såväl länsstyrelsens ledamöter som nämndemännen, måste ha vissa garantier för att deras inflytande skall kunna göra sig gällande. Vi betraktar det sålunda som självklart, att de skall bli väl insatta i de frågor, i vilkas behandling de deltar; de bör på lämpligt sätt få del av föreliggande material och i förekommande fall informeras om tillämplig lagstiftnings innehåll och av länsstyrelsen eller högre instanser tillämpad praxis. En allmän föreskrift härom kan vara befogad, men detaljerade regler om tillvägagångssättet torde inte böra meddelas. Föredragning i erforderlig omfattning av handlingarna i ärendet bör som regel förekomma. I vissa fall kan det vara lämpligt att i förväg utsända ärendelista med upplysningar om ärendenas innehåll eller särskild promemoria beträffande visst ärende. Ledamot eller nämndeman som så önskar skall på lämpligt sätt få tillfälle att ta del av handlingarna och givetvis oberoende av om dessa är offentliga eller ej.

De grundläggande bestämmelserna om den nya länsstyrelsens uppgifter och befogenheter samt om verkets styrelse och nämndemän bör komma till uttryck i en samfällt stiftad lag.

Bestämmelserna om länsstyrelsens befogenheter på samhällsplaneringens område innebär en ändring i vad som beslutats av Kungl. Maj:t och riksdagen och bör därför meddelas i samma ordning. Förslaget om den nya verksstyrelsen, i vilken huvuddelen utses av landstingen och stadsfullmäktige i landstingsfria städer, medför att kommunerna får medinflytande på den statliga regionala förvaltningen. Detta medinflytande synes böra lagfästas på samma sätt som andra kommunala befogenheter. Detsamma gäller i viss mån även reglerna om nämnds deltagande i mål om administrativa frihetsberövanden m. m. Det må påpekas att sistnämnda regler tillika utgör en rättssäkerhetsgaranti och att de medför att besluten fattas av organ med annan sammansättning än som förutsatts i barnavårdslagen, lagen om nykterhetsvård m. fl. berörda lagar. Slutligen erfordras — i avbidan på statsmaktarnas ställningstagande till besvärssakkunnigas förslag till lag om förvaltningsförfarandet — lagbestämmelser om domared, jäv och rätt för länsstyrelsen att höra vittnen och utöva andra befogenheter med avseende på bevisningen som eljest endast tillkommer domstol.

Bestämmelserna bör sammanföras i en lag om länsförvaltningen.

I övrigt erforderliga föreskrifter torde få meddelas i tillämpningskungörelse till lagen, länsstyrelseinstruktion eller — i den mån varje länsstyrelse för sig avses äga bestämma i vissa detaljfrågor — vederbörande länsstyrels arbetsordning eller genom särskilda beslut av länsstyrelsen.

KAPITEL 3

Länsnämnder och länsstyrelseexperter

Inledning

Det är en huvudlinje i våra förslag, att länsstyrelsen i framtiden skall bli det aktivt ledande och samordnande statliga förvaltningsorganet på länsplanet, främst i fråga om samhällsplaneringen men också inom andra viktiga förvaltningsområden, där ett flertal olika länsorgan är verksamma, såsom socialvården och den allmänna hälsovården.

I tidigare diskussioner har frågan om samordningen av dessa aktiviteter sammankopplats med frågan om att organisatoriskt sammanföra fristående länsorgan med länsstyrelsen. Av de allmänna synpunkter som anförts i kap. 1 torde framgå, att en sådan sammankoppling ingalunda är ofrånkomlig. Tvärtom har vi funnit att man bör angripa denna fråga från delvis nya utgångspunkter.

Vad angår samhällsplaneringen har som det väsentliga i samordningskravet framstått att få ett samlat grepp om den översiktliga planeringen och en gemensam grundsyn på länets utveckling i skilda hänseenden. Detta åstadkommes i första hand genom att ge den nya länsstyrelsen beslutanderätt i alla frågor rörande översiktlig samhällsplanering och andra viktiga därmed sammanhängande frågor, genom att skapa ett beredande organ inom länsstyrelsen i dessa frågor, planeringsberedningen, vari ingår även representanter för berörda länsmyndigheter och expertorgan utanför länsstyrelsen, och genom att utbygga länsplanerarinstitutionen i länsstyrelsen till en utredningssektion. Med dessa förutsättningar har vi funnit, att frågan om en organisatorisk samordning mellan de fristående länsorganen och länsstyrelsen bör kunna lösas på ett naturligt sätt. Som en huvudprincip har angivits, att om en länsmyndighet huvudsakligen har uppgifter inom den översiktliga samhällsplaneringen eller eljest uppgifter som har väsentligt samband med den nya länsstyrelsens verksamhet, bör denna länsmyndighet framdeles organisatoriskt ingå i länsstyrelsen eller dess uppgifter eljest övertagas av denna. Om åter den del av det fristående länsorganets verksamhet, som inte avser översiktlig planering eller också väsentligen är av verkställande art i förhållande till central myndighets eller länsstyrelsens beslut, är den helt övervägande, bör länsmyndigheten bibehålla sin ställning av fristående organ.

Det är utifrån de ovan angivna synpunkterna som vi här avser att när-

mare behandla frågan om de i förhållande till länsstyrelsen fristående statliga länsmyndigheternas organisatoriska ställning i den framtida länsförvaltningen. Påpekas kan, att frågan om denna ställning väsentligen gäller de praktiska möjligheterna att finna lämpliga former för att utföra arbetsuppgifterna. Förhållandet till allmänheten spelar också sin roll, i det att ett organ som huvudsakligen framträder på länsstyrelsens vägnar också bör tillhöra denna. Däremot innebär en ändring av den organisatoriska tillhörigheten i och för sig icke någon ändring av organets befogenheter. Även de organ som föreslås skola tillhöra länsstyrelsen kommer, såsom närmare utvecklas i det följande, att i stort sett bibehålla de självständiga befogenheter de nu har. Å andra sidan får de statliga länsorgan som förblir fristående följa länsstyrelsens beslut i frågor rörande den översiktliga samhällsplaneringen eller dess genomförande.

Länsnämnderna m. fl.

Av länsnämnder och liknande länsmyndigheter, vilkas verksamhet till större eller mindre del rör samhällsplanering, skall här till en början behandlas länsarbetsnämnden, länsbostadsnämnden, lantbruksnämnden, skogs- och vårdsstyrelsen och länsskolnämnden.

Länsarbetsnämnden med därtill hörande arbetsförmedlingskontor (huvud-, krets- och avdelningskontor) har som huvuduppgift att svara för arbetsförmedlingen och viss annan därmed sammanhängande verksamhet, såsom yrkesvägledning och arbetsvård. Nämnden administrerar utbildnings- och omskolningskurser och tar även eljest befattning med åtgärder till motverkande av arbetslöshet. Den handlägger vidare ärenden rörande arbetstillstånd för utlänningar, bistånd åt flyktingar m. m., och handhar planläggning och registrering av arbetskraft för krig eller krigsberedskap. Om och i den mån igångsättningstillstånd för byggnadsarbete erfordras, ankommer det som regel på länsarbetsnämnden att besluta i dessa ärenden. Nämndens tjänstemän deltar i övrigt i den sysselsättningsplanering för byggnads- och anläggningsindustrin som bedrivs inom de s. k. byggarbetsnämnderna.

Den utrednings- och planläggningsverksamhet av betydelse för samhällsutvecklingen, som länsarbetsnämnden utför eller deltar i, avser främst större och mera långsiktiga arbeten till motverkande av arbetslöshet. Denna del av nämndens verksamhet har sålunda samband med den översiktliga samhällsplaneringen.

Länsbostadsnämnden handhar — med vissa, i sammanhanget betydelselösa undantag — den statliga låne- och bidragsverksamheten beträffande bostadsbyggandet, innefattande bl. a. beslut i anledning av ansökningar om bostadslån, förbättringslån och olika slags bidrag av bostadspolitisk natur. Nämnden beslutar vidare om förskott och ersättning åt kommunerna för

familjebostadsbidrag och pensionärsbostadsbidrag som beviljas av kommunernas förmedlingsorgan.

Volymmässigt är länsbostadsnämndens verksamhet huvudsakligen av bankmässig art. Merparten av bostadslånen torde numera avse bostäder inom planlagda områden. När det gäller enskilda ärenden — såväl ny- och ombyggnadslån som förbättringslån — torde egentligt samråd med andra länsorgan främst krävas beträffande bebyggelse i glesbygden.

Ett direkt och betydelsefullt samband med den översiktliga samhällsplaneringen har länsbostadsnämndens verksamhet självfallet vid lokaliseringen i stort på länsdelar och kommunblock av det bostadsbyggande, som omfattas av länet tilldelade ramar, samt genom medverkan vid upprättandet av de kommunala bostadsbyggnadsprogrammen och bedömningen av dessa.

Lantbruksnämnden har som huvuduppgift att på länsplanet svara för den statliga verksamheten för jordbrukets och trädgårdsnäringens yttre och inre rationalisering, däri även inbegripet skogsbrukets strukturrationalisering. Verksamheten bedrivs i nära samverkan med skogsvårdsstyrelse, hushållningssällskap och lantmäteriororganisation. Enligt principbeslut vid 1965 års riksdag (prop. 1965:100, JoU 17, rskr 256) skall även statens medverkan i jordbrukets driftsrationalisering, som nu är anförtrodd åt hushållningssällskapen, framdeles utövas genom lantbruksnämnderna, vilkas uppgifter och organisation även i övrigt kan väntas undergå vissa förändringar till följd av nämnda beslut. Nämnden handhar vidare den statliga jordbruks-egnahemsverksamheten och utgivandet av arealtillägg till mindre jordbruk. För nu nämnda olika ändamål lämnar lantbruksnämnden ett omfattande ekonomiskt och tekniskt stöd genom lånegarantier och statsbidrag, inköp och försäljning av jord, teknisk planering och projektering samt upplysning och rådgivning. Nämnden handlägger också ärenden angående förvärvstillstånd enligt jordförvärvslagen och ärenden enligt 1947 års lag om uppsikt å jordbruk.

För att erhålla underlag för handlingsprogram och konkreta rationaliseringsinsatser utför lantbruksnämnden översiktliga utredningar rörande rådande förhållanden och utvecklingstendenser inom jordbruk och skogsbruk, såsom ifråga om produktionsunderlaget i mark, bruksenheter, antal och storlek, befolkning och arbetskraft m. m. På grundval av utredningarna utformar nämnden handlingsprogram för sin rationaliserings- och rådgivningsverksamhet efter de av statsmakterna uppdragna allmänna riktlinjerna. Den framtida markanvändningen för olika ändamål är härvid en viktig fråga. Denna del av nämndens verksamhet har givetvis sammanhang med och betydelse för andra grenar av samhällsplaneringen.

Skogsvårdsstyrelsen har till huvuduppgift att främja och stödja den enskilda skogshushållningen samt verka för ett planmässigt skogsvårdsarbete i de enskilda skogarna. Den utövar också tillsyn över att skogsvårdslagen efterlevs. Till fullgörande av sin huvuduppgift bedriver skogsvårdsstyrel-

sen en omfattande rådgivnings-, upplysnings- och utbildningsverksamhet, planlägger och medverkar — genom arbetsledning, stämpling, försäljning av frö och plantor, m. m. — i beståndsvård och avverkning, återväxtfrämjande åtgärder, skogsdikning, skogsindelning och skogsuppskattning m. m. Styrelsen handhar den statliga lån- och bidragsgivningen till skogsförbättringsåtgärder och, inom vissa delar av landet, åtgärder för ökad skogsproduktion. Den utför planering av skogsvägnätet för större områden och projekterar skogsvägsföretag samt beviljar statliga lån och bidrag till sådana.

Av intresse för annan samhällsplanering torde särskilt vara frågor om markanvändning, översiktlig skogsvägnätsplanering och det statliga ekonomiska stödet åt skogsvägbygget.

Länsskolnämnden har inseendet över det obligatoriska skolväsendet samt flertalet andra statliga och kommunala skolor, såsom gymnasier, fackskolor, yrkesskolor m. fl. Nämndens uppgifter innefattar dels ledning och utveckling av den pedagogiska verksamheten genom inspektioner, upplysning, rådgivning och anordnande av konferenser, fortbildningskurser m. m., och dels handläggning (för beslut eller yttrande) av ett stort antal administrativa ärenden av skiftande beskaffenhet rörande den inre skolorganisationen, bl. a. tjänstetillsättningar.

Länsskolnämnden har också att — i erforderligt samråd med övriga samhällsplanerande myndigheter och institutioner i länet — utföra en fortlöpande översiktlig planering av skolväsendet i dess helhet inom länet. Nämnden tar vidare befattning med frågor om inrättande av högre skolor inom kommunerna och statsbidrag till skolbyggnadsföretag, varigenom nämnden utövar inflytande på lokalisering och dimensionering av skollokaler och tidsprioritering av byggnadsföretagen. Här berörda sidor av länsskolnämndens verksamhet står givetvis i mycket nära sammanhang med annan samhällsplanering på länsplanet.

Sammanfattningsvis kan sägas, att de ovan behandlade kollegiala länsmyndigheterna *dels* utför eller medverkar i planerings- och utredningsverksamhet, hänförlig under begreppet samhällsplanering i vidsträckt bemärkelse, *dels* genom beslut i konkreta fall — ofta på grundval av planerings- och utredningsverksamhetens resultat — medverkar till genomförandet av statsmakternas politik på ifrågavarande specialområde, och *dels* har ytterligare andra specialförvaltningsuppgifter, i vissa fall av betydande omfattning.

Det torde helt allmänt kunna konstateras, att här ifrågavarande organ utvecklats betydligt sedan de tillkom och särskilt under senare tid. I ökande utsträckning har de vunnit rutin och erfarenhet. Det har visat sig möjligt att genom decentralisering av ärenden från deras centrala verk anförtro dem allt flera arbetsuppgifter. De har fått en självständigare ställning i förhållande till centralorganen. Även personalmässigt har de vuxit.

Beträffande länsarbetsnämndens, länsbostadsnämndens, lantbruksnäm-

dens, skogsvårdsstyrelsens och länskolnämndens ställning i den framtida länsförvaltningen må framhållas, att dessa organ har många och kvantitativt dominerande verkställighets- och andra specialförvaltningsuppgifter, vilka i stort sett ligger utanför vad länsstyrelsen har att taga befattning med eller skulle kunna tänkas ha anledning att deltaga i. Denna omständighet talar för att de bibehållas som självständiga organ.

En del av denna förvaltningsverksamhet, t. ex. bostadslångivningen, lämnandet av kreditgarantier och bidrag till jordbrukets rationalisering, utgivandet av lån och bidrag till skogsvägsföretag, bör visserligen ha som utgångspunkt och underlag översiktliga utredningar och planer. Beträffande dessa skall enligt våra förslag avgörandet ligga hos länsstyrelsen. Att fackorganet skall lämna medverkan vid tillkomsten och utformningen av denna planering har likaledes understrukits. Längre torde emellertid inte det naturliga sambandet i arbetsuppgifter mellan länsstyrelsen och fackorganen sträcka sig. Länsstyrelsens beslut i de översiktliga samhällsplaneringsfrågorna utgör en av de allmänna grundvalarna för fackorganens arbete. Varken ur samhällsplaneringssynpunkt eller andra för länsstyrelsens arbete vitala synpunkter torde det emellertid ha någon större betydelse, hur man handlägger de enskilda ärendena om lån, bidrag och liknande. Än mindre är naturligtvis detta fallet med här berörda fackorgans övriga specialförvaltningsuppgifter, som för vissa organs del har en betydande omfattning och vilkas handläggning i länsstyrelsen inte synes medföra några speciella fördelar. Om man skulle inlemma ifrågakarande fackorgan i länsstyrelsen och därmed ge denna ansvaret för de omfattande och disparata förvaltningsuppgifter varom här är fråga, skulle man knappast vinna några fördelar från organisatorisk synpunkt. Tvärtom kunde man befara att länsstyrelsens verksamhet skulle splittras, så att man inte skulle kunna uppnå den enhet i organisation och arbetsuppgifter som våra förslag åsyftar. Att iakttaga försiktighet härvidlag står i god samklang med våra förslag i kap. 4 att utskilja en rad detaljärenden från länsstyrelsens handläggning och med vårt initiativ att få till stånd en särskild utredning om skatteväsendets skiljande från länsstyrelsen.

De här behandlade fristående länsorganens kvalificerade befattningshavare är till övervägande del fackmän med specialutbildning eller eljest särskild förvärvad erfarenhet av det ena eller andra slaget, såsom på arbetsmarknadens, bostadsförsörjningens, jordbrukets, skogsbrukets, skolutbildningens eller annat område, för vilket representanter saknas inom den nuvarande länsstyrelsen. Uppenbart är, att dylik arbetskraft måste finnas även framdeles, också för det fall att verksamheten skulle äga rum inom en gemensam yttre organisatorisk ram. Någon personalvinst är sålunda i detta avseende inte att räkna med.

De synpunkter vi anlagt på förhållandet mellan å ena sidan länsstyrel-

sen och å andra sidan länsarbetsnämnden, länsbostadsnämnden, lantbruksnämnden, skogsvårdsstyrelsen och länskolnämnden äger enligt vår uppfattning motsvarande tillämpning på förhållandet dessa nämnder emellan. Övervägande skäl synes alltså tala för att man inte, vid sidan av länsstyrelsen, organisatoriskt sammanför två eller flera av de nämnda fristående länsmyndigheterna. Vad angår lantbruksnämnden och skogsvårdsstyrelsen bör här också erinras om statsmakternas nyss nämnda principbeslut år 1965 angående ändrad organisation av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets och trädgårdsnäringens områden, vilket bl. a. innebar att tanken på att nu infoga skogsvårdsstyrelsen i ett för jordbruk och skogsbruk gemensamt regionalt organ avvisades. Som i tidigare sammanhang antytts blir emellertid frågan härom föremål för förnyat övervägande inom skogspolitiska utredningen.

Länsarbetsnämnden, länsbostadsnämnden, lantbruksnämnden, länskolnämnden och, såvitt f. n. kan bedömas, skogsvårdsstyrelsen bör sålunda bibehållas som självständiga länsmyndigheter. Under sådana omständigheter torde det, såsom tidigare sagts, varken vara erforderligt eller eljest påkallat att närmare behandla dessa organs inre organisation. Vi vill dock erinra om våra tidigare uttalanden om önskvärdheten att de medborgerliga representanterna i dessa nämnder tillförsäkras inflytande.

Till de organ på länsplanet, vilkas verksamhet faller inom samhällsplaneringens och samhällsbyggandets område, hör också *vägförvaltningen* och *länsvägnämnden*.

Den kvantitativt utan tvekan största delen av vägförvaltningens och underlydande arbetsenheters (vägmästarområdets) verksamhet avser projektering, byggande och underhåll av allmänna vägar, förhyrning och inköp av fastigheter, maskiner och materiel, administrering av förvaltningspersonal och övrig arbetskraft samt därmed sammanhängande och i övrigt förekommande kamerala uppgifter. Hit hör också bl. a. den tekniska gransknings- och kontrollverksamheten m. m. i ärenden angående statsbidrag till byggande och underhåll av enskilda vägar samt godkännande av arbetsplaner för statsbidragsberättigade gator och vägar i städer och samhällen som är vägghållare. Det är här fråga om teknisk-ekonomiska utredningar samt verkställighet och drift, som länsstyrelsen på det hela taget torde sakna möjlighet och anledning att öva något inflytande på, bortsett från den i och för sig viktiga sida av vägprojekteringen som berör landskapsvården. Åtskilligt av denna verksamhet kommer att ligga kvar hos vägförvaltningarna i länen, även efter genomförandet av statsmakternas, på grundval av väg- och vattenbyggnadsstyrelseutredningens förslag (SOU 1965: 47) nyligen fattade beslut rörande ny organisation för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, m. m. (prop. 1966: 129, SU 152, rskr 361). Som i

annat sammanhang nämnts, innebär beslutet bl. a., att delar av vägförvaltningarnas projekterande och byggande verksamhet övergår eller kan komma att övergå till ett antal regionala enheter, i vissa fall med flera län som arbetsområde.

Vägförvaltningens ovan berörda verksamhet kan emellertid av personal- och arbetsorganisatoriska skäl inte lämpligen skiljas från dess översiktliga planläggning av det allmänna vägnätets utformning och utbyggnad inom länet och därmed sammanhängande verksamhet avseende flerårsplaner av skilda slag, arbetsplaner för de vägbyggnadsföretag som vägförvaltningen svarar för, fördelningsplaner beträffande de statliga bidragen till gator och vägar i städer och samhällen ävensom beredningen i övrigt — d. v. s. utöver den tekniska granskningen och kontrollen — av ärendena angående statsbidrag till enskilda vägar. Såsom framhållits i nyssnämnda betänkande och understrukits av oss i remissyttrande över detsamma skall planläggningen av det allmänna vägnätets utformning och utbyggnad utföras inom länen. I nu ifrågakommande hänseenden är vägförvaltningen länsstyrelsens expertorgan och bereder ärendena i länsstyrelsen, varvid vägdirektören är föredragande. Den med annan samhällsplanering sammanhängande och för denna betydelsefulla planeringen och prioriteringen av större allmänna vägforetag och bidragsgivningen till byggandet av enskilda vägar är sålunda redan knutna till länsstyrelsen.

Med hänsyn till vad sålunda anförts ifrågasätter vi inte någon ändring i vägförvaltningens organisatoriska ställning i länsförvaltningen. I sammanhanget bör emellertid nämnas, att statsutskottet i sitt nyss angivna utlåtande i frågan om ny organisation för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen framhöll vikten av att vid planering och projektering vederbörlig hänsyn togs till regionala och lokala synpunkter samt att redan på länsplanet en samordning av vägplaneringen sker med den övriga samhällsplaneringen. Vi vill understryka detta uttalande. Vägplaneringen bör sålunda på ett tidigt stadium samt allsidigt och genomgående samordnas med annan samhällsplanering. Detta bör ske genom att man även vid vägplaneringen utnyttjar den av oss föreslagna utredningssektionens samlade material rörande länets förhållanden och förutsebara utveckling samt genom att vägfrågorna behandlas i ett så tidigt skede som möjligt inom planeringsberedningen. Omvänt bör givetvis också i sin tur planeringsfrågor, som kan vara av betydelse för vägplaneringen, föras fram i planeringsberedningen så tidigt som möjligt.

Länsvägnämnden biträder vid planläggningen av det allmänna vägnätets utbyggnad. Den har inte någon självständig beslutanderätt i vägfrågor utan fyller funktionen av ett rådgivande regionalt organ på vägplaneringens område. Främst medverkar den vid upprättandet av förslag till flerårsplaner. Genom sin sammansättning representerar nämnden det i de lokala väg-

nämnderna ingående allmänna lekmannaintresset i vägfrågor, varjämte i nämnden skall ingå två av länsstyrelsen utsedda ledamöter, av vilka en skall företråda städerna i länet, samt en av skogsvårdsstyrelsen utsedd ledamot, som är förfaren i skogsbruk och väl förtrogen med skogsförhållandena i länet.

Med vårt förslag till ny länsstyrelse, varigenom denna kommer att bestå av — förutom verkets chef — ett antal företrädare för länets invånare, blir de intressen som uppbär länsvägnämnden i tillräcklig grad tillgodosedda inom länsstyrelsen. Kravet på ett i länsinstans infogat allmänt medborgerligt inflytande på vägplaneringen kommer sålunda att vara uppfyllt. Detta inflytande blir för övrigt starkare än det som länsvägnämnden nu kan utöva, eftersom de medborgerliga representanterna kommer att delta i länsstyrelsens beslut och inte bara såsom länsvägnämnden ha en rådgivande funktion.

Under angivna omständigheter synes oss tillräckliga skäl inte finnas att ha ett rådgivande länsorgan på vägväsendets område. Vi föreslår därför, att länsvägnämnderna skall upphöra.

I detta sammanhang vill vi beträffande den mot länsvägnämnden svarande *lokala* representationen på vägväsendets område, vägnämnderna, ifrågasätta om inte även dessa bör avvecklas och deras funktioner anförtros kommunblocken. Förslag i sådan riktning har tidigare framförts av en inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen tillsatt kommitté i dess betänkande om vägväsendets distriktsorganisation (SOU 1962: 46). Kommunerna bär det primära ansvaret för bebyggelseutvecklingen, som har ett nära samband med vägnätets utbyggnad och standard. De har även i övrigt ett starkt intresse av vägfrågorna på grund av dessas betydelse för kommunernas näringsliv. På det lokala planet synes därför kommuner och kommunblock vara en naturlig kontaktpunkt för länets vägmyndigheter vid planering och projektering av allmänna vägar. Redan nu torde vägförvaltningarna i stor utsträckning i viktigare vägfrågor ta kontakt direkt med berörda kommuner. Vi förordar därför, att även vägnämnderna avvecklas.

Företagareföreningen medverkar stundom i den lokaliseringspolitiska verksamheten inom länet, främst genom att föreningens direktör biträder länsstyrelsen genom utredningar — tillsammans med länsarbetsdirektören — av ärenden rörande rådgivning och företagsstöd som länsstyrelsen har att handlägga såsom regionalt lokaliseringspolitiskt organ. Även föreningens egen verksamhet såsom förmedlare av statligt kreditstöd i olika former åt småindustri och hantverk har sin betydelse för näringslivets utveckling och utgör därmed en faktor i samhällsplaneringen.

Företagareföreningen är en enskild sammanslutning, om än med vissa statliga funktioner, och vi saknar från våra utgångspunkter anledning att föreslå ändring i detta förhållande. På grund härav och med hänsyn till

pågående utredning beträffande föreningarnas organisation och verksamhet framlägger vi inte något förslag om att sammanföra föreningarna med den statliga länsförvaltningen. Vi förutsätter emellertid, att i frågor där lokaliseringspolitiska synpunkter aktualiseras samarbete äger rum mellan föreningarna och länsstyrelserna.

På socialvårdens område möter främst frågan om *länsnykterhetsnämndens* framtida ställning i länsförvaltningen.

Länsnykterhetsnämnden har att övervaka nykterhetstillståndet inom länet och vidtaga åtgärder för dess förbättrande. Den tar sålunda ofta initiativ i olika hänseenden, t. ex. till medicinska och sociala anordningar till hjälp för den kommunala nykterhetsvården, anordnar kurser för utbildning och fortbildning av de kommunala nykterhetsnämndernas ledamöter och tjänstemän, medverkar i eftervården av alkoholmissbrukare, m. m. Nämnden skall utöva tillsyn över kommunernas nykterhetsvårdande verksamhet samt lämna nykterhetsnämnderna råd och anvisningar. Genom sina tjänstemän biträder den ofta de kommunala nämnderna med utredningar angående enskilda alkoholmissbrukare. Nämnden äger, om så erfordras, ingripa i nykterhetsnämnds ställe. Den anlitas i betydande omfattning av olika myndigheter som remissorgan, t. ex. av länsstyrelsen i nykterhetsvårdsmål och körkortsmål.

I skilda sammanhang har tidigare framförts tanken att avskaffa länsnykterhetsnämnden och överflytta dess uppgifter till länsstyrelsen och ett konsulentorgan inom eller utom denna. 1948 års länsstyrelseutredning föreslog sålunda, att länsnykterhetsnämndens arbetsuppgifter skulle överföras till länsstyrelsen med däri ingående socialkonsulent och socialassistent. Frågan har därefter även behandlats av bl. a. nykterhetsvårdsutredningen i dess betänkande »Översyn av nykterhetsvården» (SOU 1961: 58) och av socialvårdskonsulentutredningen i dess betänkande »Den statliga konsulentverksamheten på socialvårdens område» (SOU 1963: 30).

Medan på det sociala området länsstyrelsen är regionalt tillsynsorgan ifråga om kommunernas verksamhet enligt socialhjälpslagen och barnavårdslagen, tillkommer som nämnts tillsynsbefogenheterna i länsinstans på nykterhetsvårdens område länsnykterhetsnämnden. I det praktiska nykterhetsvårdsarbetet föreligger givetvis beröringspunkter med annan socialvård. Samverkan mellan företrädare för olika grenar av socialvården är ofta en nödvändig förutsättning för en effektiv och allsidig hjälpinsats.

Otvivelaktigt kan vissa skäl tala för att man söker åvägabringa en mera enhetlig och sammanhållen organisation för de arbetsuppgifter som ankommer på regionala myndigheter enligt socialhjälpslagen, barnavårdslagen och nykterhetsvårdslagen. Emellertid torde erfarenheten också visa, att länsnykterhetsnämnden alltjämt har en viktig funktion att fylla som initiativtagande och rådgivande länsorgan till stöd för kommunerna i de-

ras nykterhetsvårdande verksamhet och för biträde med utredningar i besvärliga nykterhetsvårdsärenden. Självfallet kan förutsättningarna ändras, i den mån de kommunala förvaltningarna växer sig starkare. Vi har emellertid inte ansett oss kunna förorda att länsnykterhetsnämnden avskaffas för närvarande. Därmed har ställning dock inte tagits i fråga om nykterhetsvårdskonsulenten och hans förhållande till övriga länskonsulenter på socialvårdens område. Denna fråga behandlas senare i detta kapitel.

Till de länsorgan som har uppgifter inom socialvården i vidsträckt bemärkelse är även att räkna *allmän försäkringskassa*, vilken är regionalt organ för den allmänna socialförsäkringsverksamheten (sjukförsäkring, folkpensionering och försäkring för tilläggspension). Allmän försäkringskassa utövar dels i stor utsträckning statliga funktioner — beträffande folkpension och tilläggspension — och dels mera självständigt sjukförsäkringsverksamhet, som finansieras med avgifter från arbetsgivare och försäkrade samt statsbidrag. Det statliga inflytandet på kassans organisation och verksamhet — genom lagstiftning och på annat sätt — är betydande. Allmän försäkringskassa är emellertid icke något i strikt mening statligt organ. Med hänsyn såväl härtill som till arten av kassans verksamhet saknas anledning att nu överväga att organisatoriskt sammanföra kassan med länsstyrelsen.

Den här verkställda genomgången har givit vid handen, att intet av de hittills behandlade länsorganen bör organisatoriskt sammanföras med länsstyrelsen. Erforderlig samordning i viktigare frågor rörande översiktlig samhällsplanering erhålles i stället genom att länsstyrelsen, med hjälp av planeringsberedningen, leder utredningsarbetet och i sin av medborgarrepresentanter sammansatta verksamhetsstyrelse utövar beslutanderätten för länets vidkommande. Därutöver erfordras givetvis informell samverkan i en lång rad frågor.

Länsstyrelseexperterna m. fl.

Medan det i förhållandet mellan länsstyrelse och länsnämnder (motsvarande) med självständig beslutanderätt och mellan dessa senare inbördes främst gällt att vinna garantier för att en gemensam översiktlig samhällsplanering kommer till stånd, är samordningsproblemen till stora delar av annan art beträffande de utanför länsstyrelsen stående befattningshavare med speciella uppgifter, som brukar benämnas länsstyrelseexperter. Av praktiska skäl användes denna benämning i den fortsatta framställningen, ehuru tjänstemän med juridisk eller annan särskild sakkunskap inom länsstyrelsen i lika mån skulle kunna betecknas som experter.

I våra direktiv har framhållits, att frågan om experternas anknytning till länsstyrelsen bl. a. torde få bedömas ur interna personal- och arbetsorganisatoriska synpunkter. Man möter här den principiella frågan, huru-

vida nuvarande ordning med sakbehandling inom ett organ och den formella men avgörande prövningen förlagd till ett annat motsvarar kraven på en rationellt arbetande förvaltning. I den moderna förvaltningsrättsliga doktrinen torde man vara överens om att specialkunskaper och speciella intressen bör inordnas i den administrativa apparaten så, att de blir på ett naturligt sätt inpassade i den större helheten.

I de centrala verken sker som regel den sakliga och den formella prövningen *inom* vederbörande verk genom samverkan mellan en eller flera fackbyråer och en juridisk byrå eller motsvarande. Även om länsstyrelsen har en mer omfattande judiciell verksamhet än flertalet centrala verk, motiverar detta knappast att länsstyrelsens ärenden skall slutligt handläggas och avgöras av jurister, medan den speciella sakgranskningen förläggs till ett utomstående expertorgan. Den riktiga avvägningen mellan de allmänt administrativa och juridiska synpunkterna, å ena, och de speciella facksynpunkterna, å andra sidan, synes i stället böra bygga på likställighet mellan och i lika mån ansvarig ställning för de olika synpunkternas företrädare.

Om man vill försöka skapa en så fast organiserad och effektivt arbetande länsförvaltning som möjligt, ter det sig därför naturligt att låta de speciella facksynpunkterna på antytt sätt komma till uttryck *inom* länsstyrelsen.

Den nya länsstyrelsens verksamhet bör, som tidigare betonats, präglas av initiativ och aktivt planerande inom flera viktiga förvaltningsområden. Med den konkurrens om personal, särskilt kvalificerad sådan, som brukar råda, är det nödvändigt att tillgängliga krafter utnyttjas effektivt och rationellt. I den mån nu fristående experter kan infogas i länsstyrelsens organisation, får länsstyrelsen bättre möjligheter att leda och sammanhålla även deras verksamhet och inrikta den på sådana arbetsuppgifter, som är mest aktuella och som kräver en tidsmässigt och personellt samlad insats.

Man kan vidare räkna med att samordning och samarbete mellan experterna och mellan dessa och övrig personal i länsstyrelsen automatiskt underlättas och främjas. Om så erfordras kan samordningen och samarbetet ytterligare säkerställas och effektiviseras genom interna tjänsteföreskrifter. Detta gäller såväl befattningshavarnas utåtriktade inspektions- och rådgivningsverksamhet genom resor och sammanträden som det inre arbetet. Inte minst bör beaktas att om experterna ingår i länsstyrelsen så kommer frågor, som i och för sig ligger inom den formella ramen för länsstyrelsens uppgifter men med nuvarande organisation av expertväsendet ofta stannar på expertnivå, att redan från början vara aktuella i länsstyrelsen. Bättre förutsättningar skapas alltså för en allsidig behandling och samordning på ett tidigt stadium.

Ytterligare en vinst torde vara, att experterna i långt mindre omfattning än nu behöver utarbeta formella skriftliga yttranden i länsstyrelseärenden där deras medverkan som fackmän erfordras. Visar det sig i särskilda fall erforderligt att expertsynpunkterna lämnas i skriftlig form — t. ex. där-

för att sökanden eller klaganden bör få del av dessa innan ärendet avgöres och därmed möjlighet att bemöta av experten anförda synpunkter — kan detta ske i promemorieform.

Ärenden i vilkas behandling inom länsstyrelsen expert skall deltaga behöver slutligen diarieföras endast på ett ställe och inte som nu både hos länsstyrelsen och, efter remiss till experten, i flertalet fall hos denne. Kontorsorganisationen blir också i övrigt gemensam. Även om länsstyrelsen redan nu i viss utsträckning tillhandahåller biträdes hjälp åt experter som saknar egen kontorsorganisation, bör en gemensam sådan organisation medföra en rationellare arbetsfördelning och större elasticitet. Härvid förutsättes som självklart, att experterna och deras medarbetare har lokaler gemensamt med länsstyrelsen i övrigt.

Om man ändrar huvudmannaskapet för länsstyrelseexperterna, så att de kommer att ingå i länsstyrelsen som dess tjänstemän, får man givetvis överväga vad detta kan innebära för förhållandet mellan vederbörande expert och det centrala verk experten nu sorterar under. Vi återkommer till denna fråga efter den följande genomgången av länsstyrelseexperterna.

Eftersom den nya länsstyrelsens verksamhet kommer att domineras av samhällsplanering och därmed sammanhängande uppgifter, är länsarkitekten, länsingenjören och överlantmätaren, vilka redan spelar en viktig roll i detta arbete, av särskilt intresse. I detta arbete deltar även andra specialister som redan är knutna till länsstyrelsen, bl. a. länsplanerarna och naturvårdsintendenterna. Vi återkommer i kap. 7 till de samarbetsfrågor inom den nya länsstyrelsen som aktualiseras av detta arbete.

Länsarkitektens verksamhet domineras, på sätt antytts, numera helt av hans uppgifter som länsstyrelsens expert inom samhällsplaneringen, såsom granskning av planärenden enligt byggnadslagstiftningen samt inspektioner och utredningar i andra plan- och byggnadsärenden, fastighetsbildningsärenden, naturvårdsärenden, byggnads- och fornminnesärenden m. m. Även länsarkitektens upplysnings- och rådgivningsverksamhet gentemot andra länsmyndigheter, kommuner och enskilda är i de flesta fall att se som utflöde av hans uppgift att biträda länsstyrelsen inom olika grenar av samhällsplaneringen.

Länsarkitekten intar sålunda, främst i sin egenskap av länsstyrelsens expert, en central ställning inom samhällsplaneringen i länet. Vi föreslår därför att länsarkitekten och hans personal skall ingå i länsstyrelsen. Organisationsförändringen föranleder i och för sig inte någon ändring av de självständiga uppgifter och befogenheter utanför länsstyrelsearbetet som länsarkitekten nu har.

Länsingenjören skall enligt principbeslut vid 1965 års värriksdag angående vatten- och luftvårdens organisation (prop. 1965:97, JoU 16, rskr 255) inordnas i länsstyrelsen den 1 juli 1967. Vi saknar anledning att föreslå omprövning av detta beslut.

Överlantmätaren är länsstyrelsens expert i de jämförelsevis fåtaliga fastighetsbildningsärenden, som tillhör länsstyrelsens ämbetsbefattning, samt i övrigt i plan- och byggnadsärenden där fastighetsbildningstekniska synpunkter behöver inhämtas. Uppenbart är att en intim samverkan måste ske mellan lantmäterimyndigheterna — överlantmätaren såväl som lantmäteriets distriktsenheter — och planmyndigheterna, d. v. s. länsstyrelsen och länsarkitekten.

Lika klart är emellertid att överlantmätarens arbetsuppgifter till väsentlig del — ledningen av och tillsynen över länets lantmåteriväsende, fastställelseprövningen av lantmåteriförrättningar avseende annat än bebyggelse, förande av jordregister, biträde åt ägodelningsrätt, service åt olika myndigheter och enskilda — faller utanför länsstyrelsens ämbetsområde. Det samma får anses gälla överlantmätarens medverkan i den förberedande planeringen och genomförandet av fastighetsbildning i samband med jordbrukets och skogsbrukets rationalisering. Vad beträffar överlantmätarens fastställelseprövning av avstyckningar för bebyggelse, så torde dessa som regel endast i ett mindre antal fall vara sådana, att länsstyrelsen som planmyndighet har intresse av att kunna öva direkt inflytande på dem. Den samordning och samverkan som erfordras i detta hänseende torde redan nu ha kommit in i banor, som i stort sett ger ett tillfredsställande resultat, så långt detta är möjligt med hänsyn till den skilda processgången för jorddelningsmål och planärenden. Vi förordar därför, att överlantmätaren — så länge lantmåteristaten behåller i stort sett nuvarande karaktär — även i fortsättningen skall vara fristående i förhållande till länsstyrelsen.

Vad härefter angår de fristående experterna på socialvårdens område, så möter här först *socialvårdskonsulent* och *nykterhetsvårdskonsulent*.

Socialvårdskonsulentens huvuduppgift är att biträda länsstyrelsen vid tillsynen över kommunernas verksamhet ifråga om socialhjälp och barnavård och andra uppgifter inom socialvården, att avge yttranden i ärenden rörande socialhjälp och barnavård m. m., som av länsstyrelsen remitteras till konsulenten, samt att genom råd och upplysningar bistå kommuner och enskilda på här ifrågavarande område. Socialvårdskonsulenten har även att biträda socialstyrelsen med tillsyn över barnavårdsnämndernas åtgärder enligt lagen om allmänna barnbidrag och avge yttranden till styrelsen i olika frågor om socialhjälp och barnavård. I betydande omfattning förekommer samråd och andra kontakter mellan socialvårdskonsulenten och andra myndigheter och konsulentorgan på regional nivå, av vilka här särskilt må framhållas nykterhetsvårdskonsulenten och länsläkaren. Det säger sig självt, att ett fortlöpande samarbete också sker med länsstyrelsens barnavårdskonsulent och med barnavårdsombudet.

Socialvårdskonsulenten är organisatoriskt knuten till socialstyrelsen men intar en självständig ställning i förhållande till såväl socialstyrelsen som

länsstyrelsen. Huvuddelen av socialvårdskonsulentens arbete utföres emellertid för länsstyrelsens räkning, vare sig det är fråga om tillsyn och kontroll eller utredningar och yttranden. Även konsulentens verksamhet för socialstyrelsens eller andra myndigheters räkning avser ämnesområden, som hör till länsstyrelsens ämbetsbefattning.

Nykterhetsvårdskonsulenten är länsnykterhetsnämndens tjänsteman. Han leder under ordföranden arbetet hos nämnden och biträdes i detta av en eller flera nykterhetsvårdsassistenter. Beträffande konsulentens och assistenternas arbetsuppgifter kan i stort sett hänvisas till förut lämnade redogörelser för länsnykterhetsnämnden. Ärenden som avgöres av nämnden i plenum föredrages av konsulent eller assistent. Det egentliga konsulentarbetet tar emellertid merparten av tjänstemännens tid.

Socialvårdskonsulentutredningen har i sitt förut nämnda betänkande rörande den statliga konsulentverksamheten på socialvårdens område uttalat sig för att den sociala expertisen på länsplanet samlas till en konsulentgrupp. Syftet med detta förslag är att åstadkomma en intensifierad samverkan mellan de statliga konsulenterna och successivt skapa ökade möjligheter för envar av de samarbetande tjänstemännen att i praktiskt arbete ensam agera även i mera komplicerade vårdfall. På denna konsulentgrupp skulle ankomma de uppgifter ifråga om rådgivning och tillsyn som nu omhänderhas av socialvårds-, barnavårds- och nykterhetsvårdskonsulenterna. Enligt utredningens förslag skulle även de s. k. eftervårdskonsulenternas verksamhet övertagas av den samordnade konsulentorganisationen och därjämte barnavårdsombudet anknytas till samma organisation. Utredningen har vidare uttalat, att socialvårdskonsulenternas nuvarande verksamhet, för att kunna tillfredsställande fullgöras, i princip kräver en konsulent i varje län samt att konsulentverksamheten inom nykterhetsvården bör ingå som en del av konsulentgruppens uppgifter.

Att organisatoriskt sammanföra de till länen knutna konsulenterna inom socialvården är även enligt vår uppfattning rationellt. Det torde härvidlag räcka med att erinra om att familjeprincipen alltmer vinner tillämpning i kommunernas organisation på hithörande områden. Vi anser oss därför i och för sig kunna tillstyrka, att socialvårds- och barnavårdskonsulenterna samt nykterhetsvårdskonsulenterna (och -assistenter) länsvis sammanhålls i en arbetsgrupp. Vi delar också socialvårdskonsulentutredningens uppfattning, att systemet med socialvårdskonsulenter som är gemensamma för flera län icke fungerat tillfredsställande. Med den nya länsindelning, varmed man har att räkna, bortfaller helt förutsättningarna för denna anordning. Konsulentväsendet på socialvårdens område bör därför utbyggas så, att i varje län kommer att finnas det antal konsulenter och assistenter som erfordras för att de uppgifter, som nu ankommer på socialvårdskonsulenten, barnavårdskonsulenten och nykterhetsvårdskonsulenten, skall kunna fullgöras på ett helt tillfredsställande sätt.

Huvudmannaskapet för socialvårdskonsulenter samt nykterhetsvårdskonsulenter och nykterhetsvårdsassistenter ligger hos socialstyrelsen, medan barnavårdskonsulenterna är länsstyrelsernas tjänstemän. För de konsulenter och assistenter, som skall ingå i den förut nämnda länskonsulentgruppen på socialvårdens område, bör självfallet huvudmannaskapet vara enhetligt. I detta avseende erbjuder sig två alternativ, nämligen antingen att konsulentgruppen bildar ett från länsstyrelsen fristående konsulentorgan med socialstyrelsen som huvudman, varvid barnavårdskonsulenten flyttas ut från länsstyrelsen, eller också att de konsulenter och assistenter som nu står utanför länsstyrelsen inlemmas i länsstyrelsen som dess tjänstemän.

Såsom ovan påvisats arbetar såväl socialvårdskonsulenten som barnavårdskonsulenterna huvudsakligen med uppgifter som faller inom länsstyrelsens område. Med hänsyn härtill bör — i överensstämmelse med våra tidigare deklarerade allmänna synpunkter på experternas ställning i förhållande till länsstyrelsen — de nämnda konsulenterna ingå i länsstyrelsen. Härav bör även följä, att nykterhetsvårdskonsulenten och nykterhetsvårdsassistenterna blir länsstyrelsens tjänstemän. Ändringen i den organisatoriska ställningen för nykterhetsvårdskonsulenten kan enligt vår mening inte utgöra något hinder mot att han tillika är sekreterare och föredragande i länsnykterhetsnämnden.

Samlas länsexpertisen på socialvårdens område inom länsstyrelsens ram, kommer detta enligt vår uppfattning — även med beaktande av att nykterhetsvårdskonsulenten bibehåller sina uppgifter för länsnykterhetsnämnden — att medföra en effektivisering och rationalisering av socialvårdsarbetet på länsplanet. Konsulentverksamheten kommer att stå under enhetlig ledning, utövad på samma nivå, den regionala, där konsulenterna är samlade. Den fastare organisatoriska samhörigheten bör rimligtvis också ge till resultat ett ökat utbyte av erfarenheter och en ökad samverkan mellan alla länsstyrelsens i socialvårdsarbetet engagerade tjänstemän. Härav bör vidare följä möjligheter till samordning och minskad differentiering av verksamheten på fältet vid inspektioner, utredningar och rådgivning. I länsstyrelsen kommer att finnas ett gemensamt och för alla berörda tjänstemän tillgängligt aktmaterial och en gemensam kontorsorganisation. Om — såsom vi föreslår längre fram i detta kapitel och i kap. 7 — även länsläkarorganisationen ingår i den nya länsstyrelsen och där tillsammans med bl. a. socialvårdens konsulenter bildar en sektion, är grunden lagd till en social/medicinsk arbetsgrupp inom länsstyrelsens ram, vilken kan utbyggas med ytterligare expertis och tillföras vidgade uppgifter på socialvårdens samt hälso- och sjukvårdens områden.

I detta sammanhang må erinras om att i flertalet län finnes anställt ett *barnavårdsombud* med uppgift att anskaffa fosterhem och sommarhem och att på begäran av barnavårdsnämnd inom länet, landstingets förvaltningsutskott, barnavårdskonsulenten eller enskild tillhandagå vid placering av

barn i fosterhem, sommarhem och anstalter av olika slag. Huvudman för barnavårdsombudet är vederbörande läns socialvårdsförbund (barnavårdsförbund), och kostnaden för ombudet bestrides av Allmänna Barnhuset och landstinget. Ett undantag utgör Örebro län, där landstinget anställt egen tjänsteman för bl. a. fosterhemsförmedlingen. Eftersom barnavårdsombudets arbetsuppgifter hänger nära samman med länsstyrelsens och de sociala konsulenternas, bör ombudet framdeles ingå i konsulentgruppen vid länsstyrelsen. En konsekvens härav blir, att vi förordar att staten övertar huvudmannaskapet för barnavårdsombuden.

Eftervårdskonsulenten (sex konsulenter i fem distrikt) är socialstyrelsens tjänsteman. Han skall under chefen för socialstyrelsens skolbyrå inom sitt distrikt biträda vid eftervården av elever, som utackorderats eller villkorligt utskrivits från ungdomsvårdsskola.

Eftervårdskonsulenterna torde för närvarande knappast vara att räkna som länsstyrelseexperter i egentlig mening. Emellertid har socialvårds-konsulentutredningen, såsom nämnts, föreslagit att eftervårdskonsulenternas verksamhet överföres till en samordnad konsulentorganisation på länsplanet. I fråga om eftervårdskonsulenterna var socialvårds-konsulentutredningens förslag grundat på tankar, som framkommit inom 1961 års utredning om effektivare åtgärder för vård utom skola av ungdomsvårdsskoleelever.

Sistnämnda utredning uttalade sig i ett första delbetänkande (socialdepartementets stencil 1963:4) för genomförandet av förslaget om länsorgan för den samlade socialvården. I sitt slutbetänkande »Vård utom skola av ungdomsvårdsskoleelever» (SOU 1966:43) utgår utredningen från socialkonsulentkontoren som lämpliga basorgan vid uppbyggandet av en regional behandlingsverksamhet beträffande vården utom skola av ungdomsvårdsskoleelever. För ändamålet skulle till kontoren knytas psykiatrisk och psykologisk expertis. En försöksverksamhet i vissa län efter dessa riktlinjer förordas av utredningen.

För vår del finner vi det naturligt, att den ifrågavarande vården övertages av den regionala socialkonsulentorganisationen, och har i remissyttrande över utredningens nämnda slutbetänkande anslutit oss till denna tanke. En konsekvens av vår tidigare redovisade ståndpunkt att den regionala konsulentorganisationen skall tillhöra länsstyrelsen blir emellertid, att även vården utom skola av ungdomsvårdsskoleelever blir en länsstyrelsens angelägenhet.

Skyddskonsulenten (i olika distrikt därjämte biträdande skyddskonsulent och en eller flera skyddsassistenter) är, närmast under kriminalvårdsstyrelsen, verksam främst inom kriminalvården i frihet och biträder härvid — förutom nämnda styrelse — övervakningsnämnder och vissa centrala nämnder på kriminalvårdens område.

Skyddskonsulentorganisationens uppgifter anknyter på olika sätt till

socialvårdsorganens verksamhet. Kriminalvården i frihet och socialvården har delvis ett gemensamt klientel, särskilt bland de unga lagöverträdarna och bland alkoholmissbrukarna. Ett nära samarbete måste därför äga rum mellan skyddskonsulenten och olika lokala och regionala socialvårdsorgan. Skäl skulle sålunda i och för sig kunna anföras för en närmare anknytning av skyddskonsulentorganisationen till länsorganen på socialvårdens område. En organisatorisk samordning med länsstyrelsen såsom det centrala organet i länet beträffande socialhjälp och barnavård och med viktiga funktioner även inom nykterhetsvården skulle därvid kunna tänkas, särskilt om socialvårds- och nykterhetsvårdskonsulenterna såsom vi föreslagit kommer att ingå i länsstyrelsen.

Emellertid kan vägande skäl också anföras mot en sådan anordning. Skyddskonsulentorganisationen är av speciell karaktär, präglad av tillhörigheten till kriminalvården. Den är vidare fast anknuten till domstolar, övervakningsnämnder och behandlingskollegier samt de centrala kriminalvårds-, ungdomsfängelse- och interneringsnämnderna. Att infoga skyddskonsulenterna i de nya länsstyrelserna synes med tanke härför för närvarande icke kunna förordas. Vi är emellertid inte främmande för tanken att man i framtiden närmare organisatoriskt samordnar den vård i frihet som bedrivs inom kriminalvård och socialvård.

I detta sammanhang kan erinras om att det ifrågavarande klientelet inte sällan har blivit föremål för psykiatrisk vård i någon form. Samarbete kan därför erfordras inte bara mellan socialvård och kriminalvård utan också mellan dessa vårdformer eller endera av dem och den hjälpverksamhet som bedrivs inom mentalsjukvården.

Länsläkaren jämte biträdande länsläkare och länshälsovårdskonsulent, där sådan finnes, är länsstyrelsens expertorgan främst på den allmänna hälsovårdens område och inom den del av den allmänna sjukvården, varmed länsstyrelsen har att ta befattning (epidemiska sjukdomar, könssjukdomar, m. m.). Länsläkarorganisationen biträder länsstyrelsen genom utredningar och yttranden. Den meddelar råd och upplysningar till kommuner m. fl. och utövar en allmän tillsyns- och inspektionsverksamhet avseende hälsovårdsförhållandena i länet, bl. a. viss tillsyn över ålderdomshem, barnavårdsanstalter, häkten och arrester och över de kommunala hälsovårdsnämndernas arbete. I frågor som rör den allmänna hälsovården skall organisationen instruktionsenligt verka för ett nära samarbete med övriga till länsstyrelsen knutna expertorgan, såsom länsingenjör (vattenvård), länsveterinär (livsmedelskontroll och viss omgivningshygienisk kontroll) och länsarkitekt (omgivningshygieniska frågor i samband med bebyggelse- och trafikledsplaneringen m. m.). Mellan länsläkaren samt länsstyrelsen och konsulenterna på socialvårdens område förekommer jämväl samarbete

i socialhygieniska och socialmedicinska frågor. Länsläkaren fyller även en viktig funktion inom länsstyrelsen vid krig eller beredskapstillstånd.

Länsläkarorganisationen har emellertid också viktiga uppgifter som faller utanför området för länsstyrelsens ämbetsbefattning. Organisationen skall sålunda följa planeringen av den allmänna sjukvården, ha viss tillsyn över sjukvårdsinrättningar av skilda slag, fångvårds- och arbetsanstalter, tjänsteläkarna — ifråga om deras statliga uppgifter — och annan medicinalpersonal, apotek m. m. samt till medicinalstyrelsen avge löpande rapporter om verksamheten och årsberättelse, föra vissa förteckningar över medicinalpersonal, m. m. I skiftande omfattning torde länsläkaren vidare tagas i anspråk av landstinget som konsult, ett samarbete som vuxit fram ur förste provinsialläkarens och sedermera länsläkarens instruktionsenliga skyldighet att såvitt möjligt närvara vid landstingets sjukvårdsstyrelsens sammanträden.

I stad som ej tillhör landstingskommun fullgör förste stadsläkaren de uppgifter som eljest ankommer på länsläkare.

I den proposition till 1961 års riksdag angående hälsovård och öppen sjukvård inom landstingsområdena m. m. (nr 181), som låg till grund för statsmakternas beslut (SU 186, rskr 394) att fr. o. m. den 1 juli 1962 ersätta förste provinsialläkarinstitutionen med en successivt utbyggd länsläkarorganisation, anförde departementschefen bl. a., att organisationens befattningshavare, liksom för det dåvarande förste provinsialläkarna, borde i sin hälso- och sjukvårdande verksamhet vara underställda medicinalstyrelsen. Huruvida de framdeles i administrativt hänseende skulle knytas fastare till länsstyrelsen var en fråga, som ansågs böra upptagas av länsförvaltningsutredningen. I avbidan på resultatet av utredningens överväganden härutinnan föreslogs, att befattningshavarna tills vidare skulle administrativt intaga samma ställning till medicinalstyrelsen och länsstyrelsen som förste provinsialläkarna.

Som framgått har länsläkaren — varmed här i förekommande fall även åsyftas biträdande länsläkaren — vid sidan av länsstyrelsuppgifterna andra statliga uppgifter som företrädare för medicinalstyrelsen. Länshälsovårdskonsulentens arbetsuppgifter — vilka enligt departementschefens uttalande i ovannämnda proposition väsentligen skulle vara att tillhandagå hälsovårdsnämnderna med råd och bistånd i omgivningshygieniska frågor, däri inbegripet sådana frågor som berör livsmedelshygien och vafrågor — avser däremot helt frågor inom ämnesområden, som det i olika sammanhang kan tillhöra länsstyrelsen att ta befattning med.

Då det gällt att ta ståndpunkt till frågan om länsläkarorganisationens ställning framdeles inom länsförvaltningen, har vi anlagt följande synpunkter.

Länsläkarorganisationens expertis erfordras inom flera olika områden

av länsstyrelsens verksamhet och anknyter där i stor utsträckning till annan expertmedverkan i länsstyrelsearbetet. Tyngdpunkten i länsläkarorganisationens arbete för länsstyrelsen ligger inom den allmänna hälsovården med vattenvård och annan miljövård. Organisationens medverkan i länsstyrelsens övervakande och judiciella verksamhet på detta område avser främst mål och ärenden enligt hälsovårdslagstiftningen, däri inbegripna sådana som angår den inom den yrkesmässiga livsmedelshanteringen sysselsatta personalen, åtgärder mot spridningen av smittsamma sjukdomar samt vattenvårdsfrågor, i vilka medicinsk-hygieniska synpunkter bör beaktas. I växlande omfattning är länsläkarorganisationen också inkopplad i socialvårdsfrågor, körkortsmål m. m.

I den förut berörda propositionen till 1965 års riksdag (nr 97) angående vatten- och luftvårdens organisation framhöll departementschefen, att det i dagens läge framstod som synnerligen angeläget att samordna och effektivisera de splittrade resurserna på vattenvårdsområdet och att åstadkomma en för hela naturvårdsområdet samlad, slagkraftig organisation.

I sitt gemensamma förslag till ett för socialvård och medicinalväsande gemensamt verk (SOU 1965:49, avd. C) har vidare socialstyrelseutredningen och MCA-utredningen visat, hurusom socialvården och medicinalväsendet har många och betydelsefulla beröringspunkter. Utredningarna har därför förordat, att ett för båda områdena gemensamt verk organiseras. Socialstyrelseutredningen har i sitt förslag till socialstyrelsens organisation (avd. A i nyssnämnda betänkande) förutsatt, att socialkonsulentkontor under socialstyrelsens huvudmannaskap inrättas i varje län i enlighet med socialvårds-konsulentutredningens tidigare ovan berörda förslag. Beträffande den regionala organisationen har socialstyrelse- och MCA-utredningarna i sitt gemensamma förslag anfört bl. a. att en sammanslagning på det centrala planet gjorde det angeläget, att det nya verket fick tillgång till både fackmässigt och administrativt väl utbyggda regionala organ, inom vilka även på regionalplanet kunde uppnås den integration mellan medicin och socialvård, som var ett av huvudsyftena med sammanslagningen av socialstyrelsen och medicinalstyrelsen. Utredningarna ansåg därför, att socialkonsulentkontoren och länsläkarorganisationen borde samordnas, men att av olika skäl frågan om den mera definitiva utformningen av den regionala statliga organisationen på förevarande områden borde bli föremål för särskild utredning.

Om den statliga verksamheten på länsplanet inom naturvården i vidsträckt bemärkelse, inom den allmänna hälsovården och inom socialvården skall bli framåtsyftande, aktiv och präglad av initiativ, erfordras enligt vår mening — såväl vid översiktlig utredning och planering som i de enskilda målen och ärendena — en intim samverkan mellan allmänt administrativ personal och experter under en enhetlig ledning på samma nivå. I detta lagarbete har länsläkarorganisationen sin givna plats. Ett närmande mellan

medicinalväsendet och socialvården på länsplanet synes angeläget, oavsett om någon sammanslagning av medicinalstyrelsen och socialstyrelsen kommer till stånd.

Sammanfattningsvis kan konstateras, att även om länsläkarorganisationen har åtskilliga viktiga arbetsuppgifter som faller utanför länsstyrelsearbetets ram, likväl de uppgifter som har anknytning till länsstyrelsen är av sådan väsentlig betydelse, att länsläkarorganisationen bör tillhöra den nya länsstyrelsen. Vi förordar att så sker. Detta hindrar givetvis inte, att länsläkaren alltjämt självständigt fullgör sådana uppgifter, som icke faller inom området för länsstyrelsens ämbetsbefattning. Inte heller påverkas länsläkarens möjlighet att vara konsult åt landstinget.

Motsvarande förändring synes inte påkallad med avseende på de förste stadsläkare i stad utanför landsting, som där fullgör på länsläkare ankommande uppgifter.

Länsveterinären är länsstyrelsens sakkunnige i frågor om hälso- och sjukvård bland djur, djurskydd samt livsmedelskontroll och med livsmedelsproduktionen sammanhängande omgivningshygieniska frågor.

Länsveterinärens expertis inom djursjukvården tar länsstyrelsen i anspråk väsentligen i ärenden enligt epizootilagen. Länsstyrelsens befattning med dessa ärenden är begränsad till kortare eller längre tidsperioder, då epizootier av någon omfattning hotar eller vinner utbredning i länet; behovet av länsveterinärens sakkunskap och direkta medverkan i länsstyrelsens arbete är emellertid då desto intensivare. Länsveterinären övervakar vidare hälsovårdsnämndernas befattning med djurskyddet. På livsmedelskontrollens område utövar länsveterinären för länsstyrelsens räkning en kontinuerlig och omfattande tillsyns- och inspektionsverksamhet. Vidare lämnar han råd och anvisningar till hälsovårdsnämnderna och livsmedelsföretag av skilda slag. Han rapporterar missförhållanden till länsstyrelsen och föreslår åtgärder för deras avhjälpande. Utvecklingen på livsmedelstillverkningens och -distributionens område påkallar ökade insatser från länsveterinärens sida. Omgivningshygienien i dessa sammanhang, vilken framstår som alltmer betydelsefull och tekniskt krävande, fordrar nära samarbete med länsläkarorganisationen liksom också med länsingenjören.

Som representant för veterinärstyrelsen har länsveterinären vissa uppgifter, som ligger utanför länsstyrelsens ämbetsområde. Han har inom länet inseende över de civila tjänsteveterinärerna och enskilt verksamma veterinärer, avger till veterinärstyrelsen förslag och utlåtanden, årsredogörelse för sin verksamhet och för hälsotillståndet bland husdjuren, statistiska och andra uppgifter, m. m. Även i andra olika sammanhang är han veterinärstyrelsens regionala organ. Så är fallet exempelvis när det gäller utredning och åtgärder i fråga om andra smittsamma sjukdomar än de av epizootilagen reglerade, i första hand till människor överförbara s. k. zoonoser.

Den viktigaste delen av länsveterinärens arbete faller emellertid inom verksamhetsområden, som det tillkommer länsstyrelsen att ta befattning med. Särskilt i fråga om livsmedelskontrollen krävs och kommer säkerligen än mer framdeles att krävas kraftfulla och samordnade insatser från de regionala hälsovårdsmyndigheternas sida.

Liksom ifråga om länsläkarorganisationen föreslår vi därför, att länsveterinären skall ingå i länsstyrelsen. Med avseende på de arbetsuppgifter för veterinärstyrelsen, som det inte kan anses tillkomma länsstyrelsen att ta befattning med, bör länsveterinären intaga samma självständiga ställning som för motsvarande fall förutsatts beträffande länsläkaren.

Här skall slutligen erinras om att två andra utredningar är verksamma i fråga om veterinärväsendet. Livsmedelsstadgekommittén (direktiv riksdagsberättelsen 1964: I S 42) skall sålunda se över livsmedelslagstiftningen. Enligt direktiven för de sakkunniga bör översynen omfatta inte bara de materiella reglerna utan även livsmedelskontrollen, närmast formerna för kontrollen och kontrollorganens befogenheter. Vid samråd med företrädare för livsmedelsstadgekommittén har framgått, att en skärpning och effektivisering av livsmedelskontrollen anses påkallad, och att för den skull kontrollorganen i regional instans kan tänkas få vidgade arbetsuppgifter och beslutsbefogenheter.

Den andra här åsyftade utredningen är veterinärväsendeutredningen (direktiv riksdagsberättelsen 1966: Jo 30). Denna utredning har till uppgift att verkställa en översyn av vissa delar av veterinärväsendets organisation och att anpassa denna till utvecklingens krav. Enligt direktiven bör de sakkunniga i första hand söka klarlägga behovet och arten av de framtida veterinära insatserna inom hälso- och sjukvården bland husdjuren. De sakkunniga bör emellertid också, bland annat, ingående pröva de framtida veterinära insatserna vad gäller livsmedelskontrollen och därmed sammanhängande uppgifter. Såsom framhållits vid kontakter med denna utredning är dess arbete i sistnämnda hänseende beroende av vad livsmedelsstadgekommittén kan komma att föreslå beträffande livsmedelskontrollen.

Vårt förslag att infoga länsveterinären i länsstyrelsen torde vara ägnat att skapa bättre förutsättningar för den effektivisering av verksamheten som åsyftas med nämnda båda utredningar.

Förste konsulent vid lappväsendet jämte assistent och instruktörer utövar främst tillsyn samt upplysning och rådgivning i fråga om lappbyarnas administration och renskötselns utövande samt ombesörjer olika anordningar för rennäringens behov och svarar för deras underhåll. På konsulenten ankommer också att i skilda sammanhang bevaka samernas och rennäringens intressen, då intrång däri skett eller ifrågasättes.

För närvarande pågår en översyn av renbeteslagstiftningen och därmed sammanhängande frågor genom 1964 års rennäringssakkunniga (direktiv

riksdagsberättelsen 1965:I Jo 28). I de sakkunnigas uppdrag ingår bl. a. att pröva den framtida regionala organisationen för rennäringsfrågorna.

Vid kontakt med 1964 års rennärings-sakkunniga har framgått, att de sakkunniga, som i första hand tagit itu med revisionen av renbeteslagstiftningen, ännu inte tagit ställning till frågorna om vilka arbetsuppgifter på rennäringsens område som hör åvila statliga regionala organ, hur uppgifterna bör fördelas på olika organ och vilka förändringar i den nuvarande organisationen som bör vidtagas.

Konsulenterna är länsstyrelsernas experter med avseende på de till lappväsendet hörande ärenden som ankommer på länsstyrelsen. I ganska stor utsträckning torde konsulenterna anlitas som föredragande i dessa ärenden. I realiteten kan konsulenterna och assistenterna sägas vara länsstyrelsens tjänstemän. Det kan därför i och för sig förordas, att de även formellt göres till tjänstemän i länsstyrelsen. Den rent praktiska verksamheten inom lappväsendet med uppförandet av renvaktarstugor, renstängsel, renslakterier m. m. och förvaltningen av dylika anordningar skulle därmed också bli en länsstyrelsens uppgift och instruktörerna, under närmaste förmanskap av konsulent, komma att sortera under länsstyrelsen.

Då emellertid rennärings-sakkunnigas arbete kan tänkas resultera i förslag om väsentliga ändringar i såväl länsstyrelsens som förste konsulenternas och övriga till lappväsendet hörande tjänstemäns arbetsuppgifter och inbördes relationer, torde ett slutligt ställningstagande i frågan om de nämnda tjänstemännens organisatoriska ställning böra anstå tills vidare.

Det återstår att beröra ytterligare några expertorgan, som i större eller mindre utsträckning fungerar som sakkunniga åt länsstyrelsen.

Hit hör *yrkesinspektionen*, *bilinspektionen* och *fiskeriintendentorganisationen*.

Bilinspektionens huvudsakliga verksamhet (fordonsbesiktning, prövning av körkorts- och trafik Kortssökande och bilskolornas funktionärer) ger visserligen ett väsentligt underlag för länsstyrelsens beslut och åtgärder ifråga om bilregistrering, körkort och trafik Kort, godkännande av föreståndare, lärare och instruktörer vid körskolorna, m. m. Verksamheten är emellertid av rent teknisk eller eljest speciell art, och länsstyrelsen torde därför inte kunna ha något direkt inflytande på verksamheten. Härtill kommer att besiktningsmans uppgifter även fullgöres av särskilt förordnade besiktningsmän hos AB Svensk bilprovning, militära besiktningsmän och, såvitt avser prov för traktorkörkort, andra därtill särskilt förordnade personer.

Beträffande yrkesinspektörerna och fiskeriintendenterna torde gälla, att deras verksamhet till allra största delen avser annat än att som experter biträda länsstyrelsen.

Med hänsyn till nu antydda förhållanden ifrågasättes inte någon föränd-

ring av yrkesinspektionens, bilinspektionens eller fiskeriintendenternas organisatoriska ställning.

Landsantikvariern, intendenten för utskänkningsärenden och jaktvårdskonsulenten har alla annan huvudman än staten. Detsamma gäller *länsbrandinspektören*, även om tjänsten som länsbrandinspektör i sig själv är en statlig arvodesbefattning. Dessa experters verksamhet avser till helt övervägande del uppgifter i huvudmannens tjänst och endast i mindre omfattning funktionen som länsstyrelsens expert. Härvidlag må dock framhållas, att landsantikvariern har en icke oviktig uppgift i fråga om landskapsvården och kulturminnesvården. Vi vill också understryka vikten av att hans medverkan sker på ett tidigt stadium inom planeringsberedningen i hithörande frågor. För närvarande torde emellertid saknas anledning att föreslå, att de nämnda experterna omvandlas till statliga tjänstemän, eller att dryfta någon organisatorisk inordning i länsstyrelsen eller annat statligt länsorgan.

Som ett länsstyrelsens expertorgan kan man slutligen också betrakta *naturvårdsrådet*. Detta är emellertid inte någon författningsmässigt reglerad institution, och det består av tjänstemän, representerande olika länsmyndigheter, och enskilda personer utanför denna tjänstemannakrets.

Naturvårdsrådets insatser i det regionala naturvårdsarbetet torde vara av växlande beskaffenhet och omfattning, beroende på rådets sammansättning och ledamöternas skiftande möjligheter att lägga ned tid och krafter på arbetet. Oliheterna länen emellan är också stora i fråga om naturvårdsproblemens art och svårighetsgrad. Det torde emellertid vara omvittnat, att naturvårdsråden på många håll inlagt stora förtjänster genom initiativ, utredningar och sakkunnigttranden till länsstyrelsen.

Mot bakgrunden av de förslag vi framlägger beträffande länsförvaltningens framtida organisation kan likväl den frågan ställas, huruvida anordningen med ett särskilt råd vid länsstyrelsens sida på naturvårdens område bör bibehållas.

Till en början kan framhållas, att begreppet naturvård kommer att få en avsevärt vidgad innebörd i och med att statsmakternas förut omnämnda principbeslut om vattenvårdens och luftvårdens sammanförande med naturvården blir genomfört. Det bör inte heller glömmas, att statens naturvårdsnämnd numera är central myndighet även för jakt- och viltvårdsfrågor. Därav bör följande, att man utökar kretsen av tjänstemän och utomstående som i regional instans engageras i naturvårdsarbetet. I sådant hänseende kan bland tjänstemännen nämnas exempelvis länsingenjören, länsläkaren, länsveterinären, lantbruksdirektören och jaktvårdskonsulenten.

Såvitt länsstyrelsen angår måste givetvis ansvaret för och ledningen av naturvårdsverksamheten, såsom utgörande en gren av samhällsplaneringen, ytterst ligga hos den nya länsstyrelsen i plenum, där också besluten i

naturvårdsfrågor av översiktlig natur eller eljest av särskild vikt skall fattas. Som tidigare framgått räknar vi med att i den nya länsstyrelsen kommer att ingå representanter för olika näringsgrenar och skilda delar av länet. I planeringsberedningen kommer vidare flertalet av de experter inom eller utom länsstyrelsen, som är av betydelse för naturvårdsarbetet, att vara tillgängliga och bidra till en allsidig belysning av där behandlade frågor. I övrigt får det förutsättas, att man vid de större naturvårdsfrågornas beredning — som sällan kan vara uteslutande en mans arbete — utnyttjar tekniken med informella arbetsgrupper och att föredraganden i övrigt samarbetar med de tjänstemän, vilkas synpunkter behöver inhämtas i det aktuella ärendet.

Under angivna förhållanden torde det knappast vara erforderligt att dessutom ha ett rådgivande organ i naturvårdsfrågor, till största delen bestående av just de personer som deltar i länsstyrelsens beslut eller ärendenas beredning i länsstyrelsen.

Vi finner det emellertid angeläget, att man tillvaratar och i länsstyrelsens naturvårdsarbete nyttiggör den fond av kunskaper och erfarenheter, som av naturvården särskilt intresserade lekmän och specialister utanför kretsen av tjänstemän i länsförvaltningen representerar. Förslag och utredningar från dessa frivilliga krafters sida torde utgöra ett värdefullt stöd och en mången gång oumbärlig hjälp, om länsstyrelsens naturvårdsarbete skall bli framgångsrikt. Det förefaller naturligt, att personer med här avsedd kapacitet — såsom också kan och bör ske med intressenter på andra för länsstyrelsens arbete vitala områden — deltar i planeringsberedningen och den eller de mindre arbetsgrupper, som kan komma att bildas för beredningen av naturvårdsfrågor. I princip bör de utses på förhand och kallas, när naturvårdsfrågor av vikt behandlas i planeringsberedningen. Självfallet bör därvid arvode och i förekommande fall traktamente och resekostnadsersättning utgå på sätt nu är fallet beträffande lekmanaledamöter i naturvårdsrådet.

Experternas ställning i länsstyrelsen

I detta sammanhang skall slutligen med några ord beröras, vilka konsekvenser förslaget att inlemma vissa länsstyrelseexperter i länsstyrelsen kan få i jämförelse med nuläget och i det framtida förhållandet till deras nuvarande huvudmän.

Det bör då först konstateras, att en av de viktigaste fördelarna med att infoga ifrågavarande experter i länsstyrelseorganisationen är, att länsstyrelsen i större utsträckning än för närvarande kan leda och inrikta experternas arbete på mål som är väsentliga för länsstyrelsens eller den övriga statliga länsförvaltningens verksamhet. Likväl är det uppenbart, att experterna allmänt sett måste intaga en förhållandevis självständig ställning. En stor och

betydelsefull del av deras verksamhet avser inspektioner och rådgivning m. m. åt kommuner och enskilda. Visserligen kan behovet av direkt kontroll bli mindre, i och med att kommunernas ekonomiska och personella resurser växer — bl. a. genom större kommunbildningar — och de kommunala organen vinner ökad rutin och erfarenhet. Men samtidigt torde utvecklingen inom vårt samhälle — förändringar i befolkningens fördelning och sammansättning, industrins lokalisering, naturresursernas exploatering m. m. — ställa ökade krav på råd och anvisningar av teknisk och annan art från länsstyrelseexperternas sida.

Att en expert blir länsstyrelsens tjänsteman får därför inte medföra, att hans viktiga fältarbete eftersättes eller att hans möjligheter att framföra sina fackmannasynpunkter inskränkes. I och med att han blir tjänsteman i en större organisation betonas emellertid vikten av att han i frågor, där allmänna ekonomiska, sociala, administrativa eller andra synpunkter bör beaktas, konfererar med andra befattningshavare i länsstyrelsen, innan han lämnar råd och anvisningar.

I övrigt bör experternas självständiga ställning i länsstyrelsen komma till uttryck även däri, att expert t. ex. i mål och ärenden, som avgörs på rättsavdelningen med nämnd, avger sitt yttrande som sakkunnig men icke deltar i länsstyrelsens beslut, när en fråga blir föremål för länsstyrelsens prövning på grund av besvär eller ansökan och experten tidigare såsom representant för det allmänna tagit ställning i samma mål eller ärende.

Vad angår förhållandet mellan de till länsstyrelsen hörande experterna och deras centrala fackmyndigheter, så är det givetvis angeläget att bevara den ömsesidiga kontakten mellan dem även efter det att huvudmannaskapet för experterna flyttats över till länsstyrelsen. Att så blir fallet bör ligga lika mycket i länsstyrelsens som vederbörande centrala verks intresse, då därigenom ett nära och omedelbart samarbete mellan central och regional instans främjas. På områden, där en länsstyrelsens expert fullgör uppgifter för det centrala verkets räkning som faller utanför länsstyrelsens kompetensområde — såsom exempelvis länsarkitekten i fråga om kronans byggnader, länsläkaren beträffande tillsyn över vissa sjukvårdsinrättningar, apotek och medicinalpersonal och länsveterinären i fråga om inseendet över de civila veterinärerna och den del av den allmänna hälsovården bland husdjuren, för vilken länsstyrelsen inte har direkt ansvar — bör alltjämt gå en direkt befälslinje från det centrala verket till experten i länsstyrelsen. Men även inom det för expert och länsstyrelse gemensamma kompetensområdet bör det centrala verket — jämlikt bestämmelser därom som må finnas i lag eller annan författning, i överensstämmelse med riktlinjer, angivna av Kungl. Maj:t, eller efter Kungl. Maj:ts särskilda bemyndigande — äga utfärda inte bara anvisningar utan också bindande föreskrifter av olika slag. Dyliga anvisningar och föreskrifter kan komma att formellt rikta sig till länsstyrelsen, även om de som regel närmast angår experten.

I övrigt avses icke att förslaget om vissa länsstyrelseexperter inlemmande i länsstyrelsen skall medföra någon direktivrätt för vederbörande centrala verk gentemot länsstyrelsen.

Självfallet bör det centrala verket äga inflytande på tillsättning av experttjänsterna i länsstyrelsen. Det förutsättes sålunda, att såväl länsstyrelsen som det centrala verket skall yttra sig i tillsättningsärenden som avgöres av Kungl. Maj:t. Det centrala verket bör likaledes uttala sig om de sökande, då tjänst tillsättes av länsstyrelsen.

Möjlighet torde vidare böra finnas för det centrala verket att ta initiativ till utbyte av expertpersonal eller till att låta expert viss tid tjänstgöra i annat län eller i verket. Givet är att dylika arrangemang skall vidtagas i samråd med länsstyrelsen.

En konsekvens av våra här redovisade ståndpunkter är, att vi inte ansett oss böra föreslå någon ändring i fråga om experternas tjänsteställning och tjänstetitlar.

I förevarande sammanhang anmärkes slutligen, att vi inte funnit oss böra ta upp till behandling frågan om införande av rätt för expert — i eller utom länsstyrelsen — att som företrädare för visst allmänt intresse anföra besvär över länsstyrelsens eller underordnad myndighets beslut.

KAPITEL 4

Ändringar i fördelningen av arbetsuppgifter

I våra direktiv framhålles bland annat, att det är arbetsuppgifternas beskaffenhet och omfattning samt det ur effektivitets- och rättssäkerhets-synpunkt lämpligaste förfarandet vid uppgifternas utförande, som i främsta rummet är avgörande för lösningen av organisationsfrågorna på länsplanen. Utgångspunkten för arbetet i utredningen har i enlighet härmed varit att draga upp riktlinjer för en organisation, som på rationellast möjliga sätt kan bemästra de uppgifter, som enligt grundlag, annan lagstiftning eller hävd ankommer på den statliga länsförvaltningen. Arbetsfördelningen mellan länsstyrelsen och övriga statliga länsorgan är däremot inte på förhand given. Tvärtom har det utgjort ett väsentligt led i utredningsarbetet att finna en lämplig fördelning av ansvarsområden och beslutsfunktioner de statliga länsorganen emellan. Vi har också, såsom framgår redan av de föregående kapitlen, velat förorda djupgående ändringar i den nuvarande arbetsfördelningen med ökade beslutsfunktioner för länsstyrelsen inom den översiktliga samhällsplaneringen. Det ligger emellertid i sakens natur, att en omorganisation av den statliga länsförvaltningen även kan aktualisera vissa ändringar i fördelningen av uppgifter mellan centrala organ, länsmyndigheter och lokala organ. Organisatoriska skäl kan exempelvis tala för att ärenden eller ärendegrupper överflyttas från länsstyrelsen till polismyndigheter eller andra lokala organ. Sådana ändringar innebär inte något egentligt avsteg från den förut angivna principiella utgångspunkten utan endast en anpassning i vissa detaljfrågor till organisationsförslagen av den givna arbetsfördelningen mellan organ på olika nivåer.

Den nya länsstyrelse, som vi föreslår, kommer att få delvis andra uppgifter än den nuvarande. Tyngdpunkten kommer att ligga på uppgiften att vara ett aktivt, initiativtagande, samordnande och ledande organ, som har ansvaret för länets utveckling, för den översiktliga statliga samhällsplaneringen och för socialvård, allmän hälsovård m. m. Liksom hittills kommer länsstyrelsen att vara ett allmänt förvaltande organ inom länet med betydelsefulla rättsvårdande uppgifter. De här antydda förändringarna kommer emellertid att på ett helt annat sätt än tidigare understryka kravet på inre sammanhang mellan de olika arbetsuppgifterna.

Om man på nyss angivet sätt till länsstyrelsen överför betydelsefulla uppgifter inom den översiktliga samhällsplaneringen m. m., framstår det

sålunda som angeläget att arbetsuppgifter, som nu åvilar länsstyrelsen men som inte alls eller endast i ringa mån kräver samordning med annan verksamhet i länsstyrelsen, i möjlig utsträckning avskiljs från denna. Vår framställning hos Kungl. Maj:t om utbrytning ur länsstyrelsen av taxerings- och uppboordssektionerna — vilken fråga sedermera prövats av landskontorsutredningen — ger uttryck för denna tanke. Av samma skäl har vi ansett oss böra särskilt undersöka möjligheterna att från länsstyrelsen till andra, statliga eller kommunala organ inom länet överflytta beslutanderätten i första instans beträffande olika ärendegrupper. I sammanhanget kan framhållas, att länsstyrelsens ökade arbetsuppgifter av mera översiktlig natur kommer att ställa stora krav på aktiv, kontinuerlig och initiativbetonad verksamhet särskilt från de kvalificerade befattningshavarnas sida. Ett starkt önskemål är därför att dessa befattningshavare inte bindes vid sådana, oftast löpande detaljgöromål, som inte har direkt anknytning till deras större och viktigare arbetsuppgifter. Givetvis bör möjligheten till delegation av beslutanderätten inom länsstyrelsen utnyttjas, men denna utväg torde endast erbjuda en begränsad lösning av problemet. Även detta utgör ett skäl att avskilja ärendegrupper av åsyftat slag från länsstyrelsen.

I skrivelse till länsstyrelserna den 25 november 1964 hemställde vi, att de — efter hörande av länsarbetsnämnden, länsbostadsnämnden, läns skolnämnden, lantbruksnämnden och vägförvaltningen — skulle framföra förslag och synpunkter beträffande behovet och lämpligheten av en annan fördelning än den nuvarande av de statliga arbetsuppgifterna på länsplanet. Under hänvisning till innehållet i denna skrivelse anhöll vi samtidigt hos arbetsmarknadsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, bostadsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt Svenska kommunförbundet och Svenska landstingsförbundet om uttalande i frågan.

Enkäten syftade till en allsidig belysning av spörsmålet om den lämpligaste arbetsfördelningen mellan olika över-, under- och sidoordnade organ och således inte enbart till en undersökning av möjligheterna att avlasta länsstyrelsen vissa arbetsuppgifter. Den innehöll bland annat följande.

Förekommer inom länsstyrelsen eller annat regionalt organ ärenden (ärendegrupper), vilkas handläggning — vare sig denna regelmässigt utmynnar i beslut eller i yttrande eller förslag till högre myndighet — utan olägenhet borde kunna överföras till annat länsorgan eller till lokalt statligt eller kommunalt organ? — Vid besvarandet torde jämväl angivas, i vad mån önskemål föreligger om överflyttning av ärenden (ärendegrupper) på hithörande områden från centralt organ till länsstyrelsen eller annat regionalt organ.

Det underströks i anslutning härtill, att man torde kunna utgå från att ärenden rörande planering för olika ändamål inom länet centralt, aktivt och samordnande skulle komma att handläggas av länsstyrelsen. Man kunde vidare räkna med, att det även i fortsättningen skulle ankomma på länssty-

relsen att handlägga rättsärenden och andra förvaltningsärenden på skilda områden.

Från de hörda myndigheterna inkom åtskilliga förslag, innebärande såväl decentralisering från central till regional eller från regional till lokal instans som en omfördelning av arbetsuppgifter mellan sidoordnade länsorgan.

Från några länsstyrelser framfördes därvid förslag om decentralisering av beslutanderätten i vissa ärendegrupper från Kungl. Maj:t till länsstyrelsen. Ehuru beaktansvärda skäl utan tvivel talar för flera av dessa förslag, har vi inte i något fall funnit att de äger så nära samband med vårt arbete, att de bör behandlas i sammanhang därmed. I stället har vi ansett att förslagen bör övervägas av den pågående departementsutredningen, som bland annat har att närmare undersöka möjligheterna av en längre gående delegering eller decentralisering från Kungl. Maj:t av vissa ärendegrupper, särskilt sådana av mera löpande art varom här är fråga. Förslagen har därför under hand överlämnats till denna utredning.

Vi har, som redan nämnts, föreslagit att beslutanderätten i ärenden rörande översiktlig samhällsplanering, som nu handläggs av länsnämnd eller motsvarande organ, skall överföras till länsstyrelsen. I den mån länsstyrelserna eller någon länsnämnd i sina enkätsvar nu framlagt förslag i samma riktning, har vi således redan tagit ställning härtill.

Från länsnämndernas sida har lämnats en del förslag, som innebär omfördelning av arbetsuppgifter mellan nämnderna eller decentralisering av beslutanderätten i vissa ärenden från de centrala myndigheterna till nämnderna eller från dessa till kommunal instans. Dessa förslag har emellertid inte bedömts äga någon nämnvärd betydelse för de organisationsfrågor, som vi har att pröva. Tillräckliga skäl synes därför inte föreligga att här ta ställning till förslagen. Nu ifrågavarande fördelningsfrågor torde efter framställning kunna upptagas till behandling av de centrala myndigheterna på berörda områden.

De förslag, som härefter återstår och som utgör det övervägande antalet, avser med några undantag överförande av arbetsuppgifter från länsstyrelsen till annat regionalt organ eller till lokal statlig eller kommunal instans. Frågorna härom har ett nära samband med den framtida länsstyrelsens uppgifter och organisation. Förslagen behandlas var för sig i det följande, i den mån vi ansett oss kunna tillstyrka dem. Därjämte upptages några i enkätsvaren ej nämnda ärendegrupper, vilka ansetts lämpligen kunna avskiljas från länsstyrelsens handläggning.

I detta sammanhang bör nämnas att, så som rättsvården i fråga om administrativa frihetsberövanden kommer att organiseras i den föreslagna nya länsstyrelsen, förutsättningar kommer att finnas att, som ursprungligen avsågs, till länsstyrelsen förlägga prövningen av frågor om ingripanden enligt lagen om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet. Med hänsyn till sammanhanget med de frågor om frihetsberövanden som länsstyrelsen i övrigt

har att handlägga talar utan tvivel åtskilliga skäl för en överflyttning av dessa ingripanden till länsstyrelsen. Vi har emellertid ansett det ligga utanför vårt uppdrag att framlägga förslag härom.

Vårt ställningstagande till de olika ärendegrupper, som vi ansett kunna avskiljas från länsstyrelsen, grundas väsentligen på följande allmänna synpunkter.

Huvudsyftet med den avsedda decentraliseringen från länsstyrelsen är, att denna såvitt möjligt inte skall belastas med detaljärenden, som saknar egentligt samband med länsstyrelsens uppgifter i övrigt. Härav följer, att man bör inom länsstyrelsen behålla sådana ärenden, som visserligen är rutinartade eller av expeditionell natur men som har nära samband med handläggningen av andra större och viktigare ärenden, exempelvis på samhällsplaneringens eller socialvårdens områden. En decentralisering av dylika arbetsuppgifter skulle endast leda till osäkerhet och minskad effektivitet. Kravet på rättssäkerhet kan vidare utgöra hinder mot en alltför långt gående decentralisering. Ärenden, vid vilkas avgörande rättsliga bedömanden dominerar, bör sålunda inte handläggas av annan myndighet än sådan, där juridisk expertis finns företrädd eller rättsintressena kan bli på annat sätt tillräckligt beaktade.

Det bör också understrykas, att önskemålet om koncentration av länsstyrelsens arbete kring mera väsentliga uppgifter inte heller eljest kan bli ensamt avgörande för frågan om en ärendegrupp bör avskiljas och läggas på annan myndighet. Hänsyn måste också tagas exempelvis till allmänhetens intresse av att erhålla en god service. Det får därjämte tillses, att uppgifter, som man vill överföra från länsstyrelsen till annan myndighet, inte ligger helt vid sidan av den verksamhet myndigheten redan bedriver. Annars riskerar man att splittra och störa myndighetens inriktning på sina egentliga huvuduppgifter. Erforderlig hänsyn bör vidare tagas till det övertagande organets resurser i fråga om personal m. m.

Ett ytterligare skäl mot att nu till närmare granskning upptaga en ifrågasatt decentralisering kan vara, att det verksamhetsområde, vari uppgifterna ingår, nyligen varit eller är eller kan inom kort väntas bli föremål för särskild översyn.

De ändringar i fördelningen av arbetsuppgifter på länsplanet, som förordas i det följande, innebär väsentligen en decentralisering från länsstyrelsen till lokala organ, i främsta rummet polismyndigheterna. I några fall förordar vi emellertid också en överflyttning till sidoordnat länsorgan. Härutöver ifrågasätter vi i några enstaka fall decentralisering från central myndighet till länsstyrelsen. Förslagen aktualiserar en lång rad författningsändringar. Då vår utredning närmast har karaktär av en principutredning, vars resultat kan förverkligas först om flera år, har vi inte ansett oss böra utarbeta förslag till dylika författningsändringar. Dessa berör till större de-

len författningar, som ofta ändras; författningsförslag, som utarbetas nu, skulle därför till större delen hinna bli föråldrade, innan de kan läggas till grund för beslut av statsmakterna.

Den på senare år genomförda omorganisationen av polisväsendet har bland annat inneburit större resurser och ökad kompetens i lokal instans. Härigenom måste, allmänt sett, förutsättningarna för delegering av beslutanderätt till *lokal polismyndighet* anses ha avsevärt förbättrats. I länsstyrelsen handläggs för närvarande en rad ärenden, företrädesvis s. k. ansökningsärenden, i vilka polismyndigheten verkställer utredning och avger yttrande. Åtskilliga av dessa ärenden hänför sig vidare till verksamhetsområden, där polismyndigheterna under länsstyrelsen utövar den allmänna tillsynen. I den mån länsstyrelsens avgörande i dessa ärenden inte kan sägas innehålla något väsentligt moment av rättslig prövning utan regelmässigt grundar sig på polismyndighetens yttrande — exempelvis beträffande sökandens lämplighet eller de rent tekniska förutsättningarna för bifall — synes beslutanderätten utan olägenhet kunna överflyttas på polismyndigheten. Utöver möjligheten till ökad koncentration i länsstyrelsens arbete torde härigenom även andra fördelar stå att vinna. Särskilt i län med stora reseavstånd medför en decentralisering till lokal polismyndighet ökade möjligheter till personlig kontakt mellan allmänheten och den beslutande myndigheten. Genom bortfallet av tidsödande remisser kan allmänheten vidare räkna med en snabbare handläggning av ärendena.

Riskerna för bristande enhetlighet i polismyndigheternas avgöranden kan på olika sätt motverkas, exempelvis genom centralt eller — beträffande områden där länsstyrelsen har tillsynsuppgifter — regionalt utfärdade anvisningar. Möjligheten att anföra besvär hos länsstyrelsen verkar givetvis i samma riktning och utgör därutöver en tämligen god garanti för att rättssäkerhetskraven blir tillgodosedda.

Med utgångspunkt från vad nu sagts förordas, att följande ärendegrupper överförs från länsstyrelsen till de lokala polismyndigheterna.

Vapenärenden

1. Införsel av vapen och ammunition

Polismyndigheterna meddelar f. n. tillstånd till förvärv och innehav av sådan materiel. I nu förevarande ärenden verkställs i stort sett samma utredning.

2. Handel med skjutvapen

Polismyndigheterna övervakar denna handel. Önskemålet att alla vapenärenden i första instans avgöres av samma myndighet talar för att även dessa ärenden anförtros polismyndigheterna.

Förslagen föranleder ändringar i 28, 30, 35, m. fl. §§ vapenförordningen den 10 juni 1949 (nr 340).

Passärenden

Decentralisering av dessa ärenden — i de stora och medelstora länen mellan 10 000 och 30 000 om året — skulle medföra en betydande avlastning i länsstyrelsens arbetsbörda. Kravet på lokal service åt allmänheten är här starkt uttalat. Som regel är det fråga om vanliga rutinärenden, vari prövningen huvudsakligen sker från polisiär synpunkt.

Rikspolisstyrelsen kan efter samråd med länsstyrelsen bestämma, att viss polismyndighet i ort som ej utgör residensort må vara passmyndighet. Denna möjlighet har emellertid utnyttjats endast i begränsad omfattning (betr. sex polismyndigheter). Kungl. Maj:t prövar f. n. ett av rikspolisstyrelsen framlagt förslag att fr. o. m. 1 juli 1967 generellt överflytta passärendena till polismyndigheterna. Vi vill understryka, att ett positivt ställningstagande till detta förslag är önskvärt från de synpunkter vi har att företräda.

Lotteriärenden

Länsstyrelsen meddelar f. n. tillstånd till lotteri, där försäljning sker inom mer än ett polisdistrikt eller insatserna sammanlagt uppgår till mer än 5 000 men högst 50 000 kronor.

En jämkning av beslutanderätten bör ske i dessa ärenden. Det föreslås, att lotteritillstånd meddelas av polismyndighet, såvida försäljning endast sker inom polisdistriktet och insatserna sammanlagt inte överstiger 30 000 kronor.

Ändring bör i enlighet med det sagda ske i 3 § lotteriförordningen den 19 maj 1939 (nr 207).

Explosiva varor

1. Förråd, transport och handel
2. Tillverkning, magasin, m. m.
3. Tillsyn

Polismyndigheterna meddelar redan tillstånd till innehav av s. k. förbrukningsförråd av explosiva varor. De biträder därjämte länsstyrelsen vid tillsynen över olika slags förvaring och hantering av dessa varor.

Polismyndigheterna synes utan olägenhet kunna överta ovannämnda ärenden. Prövningen omfattar i huvudsak sökandens lämplighet samt ordningsfrågor och tekniska säkerhetsfrågor. Därjämte kan påpekas, att allmänna anvisningar eller yttrande regelmässigt avges av sprängämnesinspektionen.

Godtages förslaget, bör ändring ske i 9, 21, 40, 43, 44, 48, 55, m. fl. §§ förordningen den 10 juni 1949 om explosiva varor (senaste lydelse SFS 1963: 185).

Fiske

Förordnande av fisketillsynsman

Polismyndighet äger f. n. förordna tillsynsman (ordningsvakt) för jaktbevakning inom polisdistriktet.

Överflyttningen bör komma till uttryck i lagen om rätt till fiske och i fiskeristadgan den 24 september 1954 (nr 607).

Handel

Gårdfarihandel, realisation samt tillstånd för utlänning att under kringresande idka handel eller hantverk.

I dessa ärenden prövas i första hand sökandens lämplighet och personliga förhållanden i övrigt. Polismyndighet övervakar bl. a. realisationerna. Det kan också framhållas, att polismyndigheterna f. n. meddelar vissa handelstillstånd, såsom beträffande preventivmedel samt skrot, lump och begagnat gods.

Ändringar bör i enlighet med det anförda ske i §§ 9 och 26 förordningen den 18 juni 1864 ang. utvidgad näringsfrihet.

Åtgärder mot olaga innehav av radioapparat

Anledning till länsstyrelsens medverkan i dessa enkla rutinärenden, som initieras av televerket, synes helt saknas.

Förslaget föranleder ändring i 12 § kungörelsen den 23 maj 1958 angående rätt att innehava radiomottagningsapparat (nr 231).

Körskolor

Meddelande och återkallelse av tillstånd att bedriva körskola, godkännande av föreståndare, lärare och instruktörer vid körskolor samt tillsynen över sådana skolor.

I dessa ärenden förekommer endast lämplighets- och ej behovsprövning. Tillsynen torde kunna utövas i samverkan med förste bilinspektören.

I anledning av förslaget bör ändring ske i 36 § vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648).

Biluthyrningsrörelse

Meddelande och återkallelse av tillstånd att bedriva yrkesmässig biluthyrningsrörelse, godkännande av bil i sådan rörelse samt tillsynen över uthyrningsrörelser.

Med undantag för uthyrning av vissa tyngre fordon prövas i tillståndsärende endast sökandens lämplighet. Då det gäller godkännande av bil och vid utövandet av tillsynen torde polismyndigheten även här kunna samverka med förste bilinspektören.

Förslaget medför ändring i 32 § förordningen den 25 oktober 1940 ang. yrkesmässig automobiltrafik m. m. (nr 910).

Innehav av film

Meddelande och återkallelse av tillstånd att inneha större förråd av film och godkännande av lokal för sådant förråd.

För uppfattningen att dessa ärenden med fördel handläggs av polismyndighet kan åberopas i stort samma skäl som ovan beträffande explosiva varor.

I enlighet med det anförda bör ändring ske i 5 § förordningen den 3 juni 1932 med vissa bestämmelser angående film (nr 178).

Några länsstyrelser framhåller, att fastställandet av kommunala köttbesiktningstaxor och sotningstaxor inte synes behöva åvila länsstyrelsen utan bör kunna anförtros *stads-* eller *kommunalfullmäktige*. Som skäl åberopas, att liknande kommunala taxor, såsom vattenförbruknings- och renhållningstaxor, inte fordrar fastställelse av länsstyrelsen samt att det kommunala besvärsinstitutet utgör tillräcklig garanti mot eventuellt missbruk. Också

vi anser, att dessa ärenden utan olägenhet kan avskiljas från länsstyrelsens handläggning. Efter vad vi inhämtat kommer nu berörda frågor dock att övervägas av kommunalrättskommittén.

Enligt allmänna ordningsstadgan får barn under 15 år inte medverka vid offentliga tillställningar utan länsstyrelsens medgivande. Sådant medgivande lämnas under förutsättning att risk för menlig inverkan på barnets andliga eller fysiska hälsa inte kan anses föreligga. Från några håll föreslås nu, att *barnavårdsnämnderna* skall äga lämna dylikt medgivande. Då tillstånd varom nu är fråga endast torde lämnas under förutsättning av föräldrars, skolmyndigheters eller läkares medgivande eller tillstyrkan, synes dessa ärenden utan olägenhet kunna avgöras av kommunal myndighet. Vi förordar därför, att ärendena överförs till barnavårdsnämnderna. Dessa har tillgång till läkare och annan i detta sammanhang önskvärd expertis och har dessutom erfarenhet av liknande ärenden, avseende dispens från kommunalt förbud för barn att idka viss handel. I enlighet härmed bör ändring ske i 21 § allmänna ordningsstadgan den 14 december 1956 (nr 617).

Flera länsstyrelser och några lantbruksnämnder anser, att *lantbruksnämnden*, i stället för länsstyrelsen, skall äga förordna förrättningsman enligt vattenlagen för syneförrättning i fråga om företag som huvudsakligen avser torrläggning av mark för jordbruksändamål. Enligt särskild författning skall ansökan om sådant förordnande inges till lantbruksnämnden, som har att med förslag på lämplig förrättningsman överlämna ansökningsen till länsstyrelsen. Då enligt bestämmelse i vattenlagen endast befattningshavare med viss angiven kompetens kan ifrågakomma som förrättningsman och länsstyrelsen alltid torde förordna den som lantbruksnämnden föreslår, ser vi inte något hinder mot att lantbruksnämnden själv utövar nu ifrågavarande befogenhet. Förslaget föranleder ändring i 10 kap. 33 § vattenlagen, varjämte kungörelsen den 17 juni 1948 ang. förfarandet i vissa fall vid förordnande av förrättningsman enligt 10 kap. 32 § vattenlagen (nr 355) synes kunna upphävas.

Till *överlantmätaren* bör enligt några enkätsvar överflyttas ärenden, som angår förordnande av förrättningsman enligt ensittarlagen eller förrättningsman till laga delning av enskild väg. Dessa ärenden, i vilka det endast gäller att pröva den föreslagne förrättningsmannens kompetens och bedöma hans lämplighet för uppgiften och där länsstyrelsen undantagslöst följer överlantmätarens förslag, synes inte kräva handläggning av länsstyrelsen. De bör därför även enligt vår mening överflyttas till överlantmätaren och ändring ske i 6 och 7 §§ ensittarlagen samt 19 och 78 §§ lagen om enskilda vägar.

Länsstyrelsen beslutar om och utbetalar ersättning till s.k. kroniska smittbärare, som på grund av myndighets ingripande jämlikt epidemilagen, livsmedelsstadgan eller mejeristadgan fått vidkännas inkomstbortfall eller

annan förlust. Det ifrågasätts i vissa enkätsvar, om inte sådan ersättning i stället borde utbetalas av de *allmänna försäkringskassorna*, vilka redan beslutar om enahanda ersättning till tillfälliga smittbärare. Från den enskildes synpunkt skulle det otvivelaktigt te sig enklare att i dessa ersättningsärenden kunna vända sig till en och samma myndighet. Då vi inte kan finna något hinder mot att kassorna handlägger jämväl här ifrågavarande ersättningsärenden, vill vi därför förorda att ärendena överflyttas dit samt att ändring sker i 11 och 12 §§ lagen den 18 maj 1956 om ersättning åt smittbärare (nr 293).

Från några håll föreslår man, att beslutanderätten i fråga om statsbidrag till enskilda vägar överförs till *vägförvaltningen*, som svarar för all utredning på detta område. Detta skulle, påpekas det, innebära en betydande rationalisering. Vi finner för vår del, att handläggningen av dessa ärenden, som kan ha visst samband med planeringsfrågor i länsstyrelsen, icke bör överföras till annan myndighet. I stället vill vi, i syfte att åstadkomma en enklare och snabbare handläggning, förorda att sådan ändring vidtages i länsstyrelsernas arbetsordningar, att vägdirektören äger på länsstyrelsens vägnar ensam besluta i alla ärenden där ansökningen bifalles.

Vad angår frågan om decentralisering av uppgifter från centrala myndigheter till länsstyrelsen har vi, såsom framgår av det förut anförda, inte ansett oss böra ingå härpå i vidare mån än frågan har omedelbart samband med den framtida länsstyrelsens organisation och arbetsuppgifter. Med denna utgångspunkt har vi endast funnit anledning uttala oss beträffande vissa ärenden, vilka för närvarande handläggs av civilförsvarsstyrelsen.

Områden och platser för anordnande av enskilda skyddsrum skall anges i organisationsplan för civilförvarsområde. Förslag till sådan plan upprättas av länsstyrelsen. Planen skall i vissa hänseenden, bland annat beträffande områden för enskilda skyddsrum, fastställas av civilförsvarsstyrelsen. Förslag föreligger nu i vissa enkätsvar, att länsstyrelsen får befogenhet att fastställa områden och platser för enskilda skyddsrum. Därvid åberopas, att gränserna för skyddsrumsområden måste bestämmas med hänsyn till bland annat gällande stads- och byggnadsplaner och att gränserna ofta måste revideras i samband med ändringar i sådana planer. Det synes därför lämpligt, framhålls det, att länsstyrelsen, som har en helt annan överblick än det centrala organet över bebyggelseplaneringen i länet och den utveckling som där äger rum, betros med berörda uppgift. En överflyttning till länsstyrelsen anses kunna ske utan olägenhet, enär sådana föreskrifter och anvisningar på området finns meddelade, att länsstyrelsen erhåller erforderlig vägledning vid sina bedömanden.

Vi finner här föreslagen decentralisering stå i överensstämmelse med våra strävanden att åstadkomma en samordnad planering i länet på skilda om-

råden och vill därför tillstyrka förslaget. I enlighet härmed bör ändring ske i 24 § civilförsvarslagen.

I anslutning härtill skulle kunna övervägas om inte också — såsom i några enkätsvar föreslagits — granskningen av kommunernas förslag till utförande, med statsbidrag, av allmänna skyddsrum lämpligen kunde anförtros länsstyrelsen. Inom denna torde finnas härför erforderlig teknisk expertis.

Beträffande tidpunkten för ett genomförande av här angiven omfördelning av arbetsuppgifter får anföras följande. I princip bör genomförandet lämpligen ske i samband med den omorganisation av länsförvaltningen som vi föreslår. I den mån det kan ske tidigare, skulle detta emellertid, åtminstone i vissa fall, kunna vara till fördel och underlätta omorganisationen. Då det är fråga om att från länsstyrelsens handläggning avskilja en ur arbetssynpunkt särskilt betungande ärendegrupp eller då det exempelvis gäller ärenden, där allmänhetens intresse av förbättrad service framträder starkt, är det uppenbarligen ett önskemål att åtgärder vidtages snarast möjligt, i den mån så kan ske med hänsyn till möjligheterna att förse det mottagande organet med erforderlig personal m. m. Vi har emellertid stannat för att inte här försöka göra någon angelägenhetsgradering beträffande de olika ärendegrupperna. Ett ställningstagande härvidlag torde kräva mera ingående undersökningar på de olika ämnesområdena än som varit möjliga inom ramen för denna utredning.

KAPITEL 5

Beredskapsorganisation m. m.

Länsstyrelsens totalförsvarsuppgifter och beredskapsorganisation

Totalförsvarets målsättning, indelning, olika ansvarsnivåer, m. m.

Vid 1963 års riksdag fastställdes följande allmänna målsättning för vårt totalförsvar.

Totalförsvarets främsta uppgift är att vara så förberett för kriget, att det verkar fredsbevarande. Totalförsvaret måste därför snabbt kunna höja beredskapen och utveckla full styrka. Det skall ge uttryck åt vårt folks vilja att bevara landets frihet och vår motståndskraft mot påtryckningar.

Skulle vi likväl utsättas för angrepp, är det krigsmaktens uppgift att möta detta och förhindra att svenskt territorium besätts. Civilförsvarets uppgift är att skydda befolkning och egendom mot skador av fientliga anfall samt att rädda överlevande vid sådana anfall. Folkförsörjningen i vidaste bemärkelse skall tryggas genom det ekonomiska försvaret. Det psykologiska försvarets uppgift är att vidmakthålla en fast försvarsvilja och motståndanda.

Sjukvård, socialvård, polisväsende, kommunikationer och annan samhällelig verksamhet anpassas med hänsyn till inriktningen av de samlade försvarsanställningarna.

Totalförsvarets olika delar samverkar och understöder varandra så att största försvareffekt ernås.

Som framgår härav kan totalförsvaret indelas i olika huvudgrenar, nämligen det *militära försvaret*, *civilförsvaret* — och med detta nära sammanhängande verksamhet för polisiär beredskap, hälso- och sjukvård och socialvård — det *ekonomiska försvaret* samt det *psykologiska försvaret*. Härtill kommer vad man brukar kalla den *administrativa beredskapen*, vilken innebär bland annat åtgärder för reglering, genom författning eller på annat sätt, av olika myndigheters verksamhet och befogenheter i händelse av krig eller krigsfara.

Det moderna kriget berör ej endast krigsmakten utan praktiskt taget alla funktioner i vårt samhälle. De civila försvarsåtgärderna har efter hand tillmätts ökad betydelse och i takt med den tekniska utvecklingen fått allt större omfattning.

Inom den civila sektorn av totalförsvaret är en mångfald olika myndigheter engagerade, vilka centralt, regionalt och lokalt i fred förbereder sina krigsuppgifter. En genomgående princip vid utformningen av det civila totalförsvarets organisation och arbetssätt är nämligen att ansvaret för

olika verksamhetsområden i krig eller beredskapsläge skall åvila samma myndigheter, som har ansvaret för motsvarande verksamhet i fred. I krigsplanläggningen ingår också att pröva olika organisationsformer för en så snabb övergång som möjligt från freds- till krigsförhållanden. Ledningen av totalförsvaret i krig både centralt och regionalt skall i erforderlig omfattning kunna utövas även före och under övergången från freds- till krigsorganisation. Vid sin krigsplanläggning har myndigheterna att nära samverka med varandra och med krigsmakten. För att underlätta samverkan i sistnämnda hänseende har bland annat vissa myndigheter tilldelats en särskild kontaktman med militär utbildning, en militärassistent.

Högsta ledningen av totalförsvaret utövas av Kungl. Maj:t. Totalförsvarsuppgifter åvilar i växlande omfattning samtliga departement. De största uppgifterna har försvarsdepartementet samt inrikesdepartementet, under vilket civilförsvaret och det psykologiska försvaret lyder. I det ekonomiska försvaret ingående uppgifter faller främst under kommunikations-, social-, jordbruks- och handelsdepartementen.

Inom regeringen är i fredstid försvarsministern närmast ansvarig för samordningen av totalförvarsfrågorna och skall tillse, att av regeringen fastställda allmänna riktlinjer följes och att en riktig avvägning sker av insatser och resurser mellan totalförsvarets olika grenar. Sedan den 1 juli 1962 finns inom försvarsdepartementet organiserad en särskild samordningsavdelning, vars främsta uppgift är att under försvarsministern verka för samordning av totalförsvarets krigsplanläggning, budgetarbete, lagstiftning och övningar. Vid övergång till krigsorganisation ställes avdelningen till statsministerns omedelbara förfogande.

Under Kungl. Maj:t utövas den *centrala ledningen* av totalförsvaret av ett stort antal, sinsemellan sidoordnade centrala verk och myndigheter med uppgift att i krig som fred leda totalförsvarsverksamheten inom sina ansvarsområden och därvid tillse att erforderlig samordning mellan olika totalförsvarsgrenar kommer till stånd; en gemensam och samordnad insats av militära och civila resurser skall eftersträvas. En viktig uppgift i fred för de centrala myndigheterna är bland annat att förbereda en decentralisering av ansvar och befogenheter till regionala organ och tillse att decentraliseringen i görligaste mån parallellställes, d. v. s. drives lika långt inom alla verksamhetsgrenar, som är beroende av varandra och mellan vilka i krig samarbete måste ske på det regionala planet.

Av de civila centrala myndigheterna har civilförsvarsstyrelsen, överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap och beredskapsnämnden för psykologiskt försvar till enda eller huvudsaklig uppgift att förbereda delar av totalförsvaret för krig, medan de övriga — arbetsmarknadsstyrelsen, socialstyrelsen, statens jordbruksnämnd, medicinalstyrelsen, rikspolisstyrel-

sen, kommunikationsverken m. fl. — blott befattar sig med sådana totalförsvarsuppgifter, som har direkt samband med deras verksamhet i fred.

Det stora antalet centrala myndigheter med uppgifter inom totalförsvaret och det förhållandet att nästan alla förvaltningsgrenar beröres medför betydande samordningsproblem. På samma sätt som inom regeringen måste redan i fred de centrala myndigheternas krigsplanläggning, budgetarbete, utbildning och övningar inom totalförsvaret samordnas. Den 1 juli 1962 — samtidigt med tidigare nämnda samordningsavdelning — inrättades totalförsvarets chefsnämnd, i vilken för närvarande överbefälhavaren är ordförande, med uppgift att i central instans verka för samordning mellan totalförsvarets huvudgrenar. Vid samma tidpunkt tillkom vidare, såsom ett forum för överläggningar och ömsesidig orientering mellan regering och de centrala myndigheterna, försvarsrådet med statsministern som ordförande. De centrala myndigheternas mera fortlöpande samverkan med krigsmakten, slutligen, underlättas genom att under försvarsstaben lydande militärassistenter är knutna till flertalet av de ur totalförsvarssynpunkt viktigare myndigheterna, t. ex. civilförsvarsstyrelsen, överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap, arbetsmarknadsstyrelsen och kommunikationsverken.

Beträffande riksdagen skall enligt stadgande i regeringsformen, om riket kommer i krig och krigsförhållandena så påkallar, riksdagens krigsdelegation träda i riksdagens ställe. Krigsdelegationen, som väljes vid varje riksdag kort efter dess öppnande, består av femtio ledamöter, av vilka vardera kammaren inom sig utser hälften.

Statsverksamhetens ledning är i fred i stor utsträckning centraliserad. Det nutida kriget, som möjliggör snabba anfall med starka stridsmedel mot skilda delar av vårt territorium, framtvingar emellertid en genomgripande förändring av ledningsförhållandena i krig. Förbindelseavbrott och behov av skyndsamma beslut på krigsskådeplatsen kan antagas komma att omöjliggöra eller avsevärt försvåra en central ledning annat än i mycket stora drag. Det blir därför nödvändigt att i ett tidigt skede decentralisera stora delar av den högsta och centrala ledningens befogenheter till regionala organ.

Totalförsvarets *regionala ledning* i krig bygger med få undantag på i fred befintliga regionala ledningsorgan och gällande administrativ indelning. Härigenom underlättas en snabb omställning från freds- till krigsadministration, vilket som tidigare framhållits har avgörande betydelse för totalförsvarets effektivitet.

Totalförsvarets regionala ledningsorganisation är uppdelad på två nivåer, *den högre regionala*, omfattande på civil sida civilbefälhavare och chefer för kommunikationsverkens m. fl. centrala statliga och icke statliga organisationers¹ regionala ledningsorgan och på militär sida militärbefälhavare,

¹ Postverket, televerket, statens järnvägar, sjöfartsverket, centrala driftsledningen, drivmedelscentralen, Sveriges Radio AB, tullverket och svenska kyrkan.

samt *den lägre regionala*, bestående av länsstyrelser och distriktschefer eller motsvarande ur kommunikationsverken m. fl. och på den militära sidan av försvarsområdesbefälhavare. Civilbefälhavare och länsstyrelser lyder direkt under Kungl. Maj:t, medan övriga regionala organ är underställda central myndighet eller motsvarande, respektive närmast högre regionalt organ.

Länsstyrelsernas fredsmässiga verksamhet omfattar flera av de ur totalförsvarssynpunkt viktigaste samhällsfunktionerna. De har därför tillagts den ledande ställningen i fråga om den civila länsförvaltningen i krig och svarar för beredskapsplanläggningen på länsplanet beträffande åtskilliga totalförsvarsgrenar, även sådana som ej har direkt samband med deras fredsverksamhet. Länsstyrelsernas totalförsvarsuppgifter och deras organisation härför skall belysas närmare i den fortsatta framställningen. Här skall ytterligare endast nämnas, att i länsstyrelsen ingår en militärassistent med främsta uppgift att vara kontaktman mellan länsstyrelsen och militära myndigheter och att i fred biträda vid handläggning av försvarsärenden inom länsstyrelsen. Frågan om behovet av militärassistenter vid länsstyrelserna och överståthållarämbetet — vilken uppdragits åt länsförvaltningsutredningen att särskilt pröva — blir föremål för särskild behandling i ett senare avsnitt av detta kapitel.

Den statliga civila fredsförvaltningen i regional instans är framför allt uppbyggd kring länen som enheter, och beredskapsplanläggningen inom den civila sektorn av totalförsvaret är, såsom redan antytts, koncentrerad till länsstyrelserna. Även i krig tänkes länsstyrelserna bli de i första hand ledande och samordnande regionala organen. Härvidlag föreligger en skillnad i förhållande till den militära sektorn, där tyngdpunkten i det regionala försvaret är förlagd till militärområdena, alltså den högre nivån, och icke till försvarsområdena.

Emellertid uppkommer inom det civila försvaret åtskilliga frågor på det regionala planet, vilka kräver överblick över större områden än ett län. Som exempel kan nämnas frågor angående utrymning, undanförsel, dirigering av flyktingströmmar, disposition av arbetskraft, fördelning av livsmedel och materiel samt utnyttjande av transportmedel och sjukvårdsresurser. Ofta fordras också inom dessa och andra områden civil-militär samverkan på högre regional nivå. Mot bakgrunden härav inrättades år 1951 *civilbefälhavarorganisationen*. Som främsta motivering för denna åberopades behovet att i krig ha tillgång till en befattningshavare med uppgift att åstadkomma samordning dels mellan olika länsstyrelser, dels mellan länsstyrelser och sådana civila myndigheter, vilkas verksamhetsområden omspände mer än ett län, och dels mellan civila och militära myndigheter. Men även i fred ansågs civilbefälhavaren ha en viktig uppgift att fylla såsom samordnare av försvarsplanläggningen på skilda områden.

Riket är indelat i sex civilområden (det sjätte, bestående av Västerbottens och Norrbottens län, tillkom den 1 januari 1965), vart och ett omfattande

två eller flera län och sammanfallande med militärområdena. Civilbefälhavare är en av landshövdingarna inom området. Han har till sitt förfogande ett kansli, som i krig organiseras i nära överensstämmelse med länsstyrelsens krigsorganisation.

Det bör framhållas, att civilbefälhavarna normalt icke utgör en mellaninstans mellan totalförsvarets högsta och centrala ledning samt länsstyrelserna med sidoordnade civila organ i lägre regional instans. Länsstyrelserna m. fl. är i krig de i första hand agerande organen på länsplanet och svarar självständigt för sin krigsplanläggning i fred. Civilbefälhavarens uppgifter är närmast av samordnande och rådgivande natur och avser endast verksamhet över länsgränserna.

Enligt den s. k. administrativa fullmaktslagen (SFS 1942:87) har emellertid civilbefälhavaren och länsstyrelsen i vissa fall särskilda, vittgående beslutsbefogenheter. Kan under krig förbindelsen mellan någon del av riket och riksstyrelsen icke eller allenast med avsevärd svårighet upprätthållas eller föreligger eljest under krig trängande behov av omedelbara åtgärder, äger nämligen civilbefälhavare inom sitt område, eller, om hans beslut ej kan avvaktas, länsstyrelse i vad angår länet, utan särskilt uppdrag utöva befogenhet som enligt nämnda lag tillkommer Konungen. Detta innebär alltså, att civilbefälhavare kan besluta om decentralisering av ärenden till sig själv eller länsstyrelse. I konsekvens härmed har civilbefälhavare vidare tillagts rätt att vid förbindelseavbrott, då krigshandlingar mot rikets territorium inletts, förordna om beredskapstillstånd.

Civilbefälhavarinstruktionen (SFS 1951:429) anger endast i grova drag arbetsuppgifterna i fred och krig. Vid sidan av sin instruktionsenliga huvuduppgift i fred, nämligen att verka för att civila försvarsåtgärder inom civilområdet i erforderlig omfattning planlägges och att planläggningen samordnas mellan de olika myndigheterna, har civilbefälhavarna i praxis kommit att ägna sig jämväl åt andra uppgifter, främst ledning av utbildning och övningar inom totalförsvaret samt förberedelsearbete för egna krigsuppgifter.

Civilbefälhavarens befogenheter i krig är närmare reglerade endast på hälso- och sjukvårdens område, där han i samråd med militärbefälhavaren inom ramen för ett civil-militärt samarbetsorgan, regionala sjukvårdsledningen, har att leda och samordna verksamheten inom civilområdet. Beträffande civilbefälhavarens övriga uppgifter i krig, då förbindelserna med riksstyrelsen fortfarande fungerar, innehåller instruktionen endast en allmän föreskrift angående samordning av de civila försvarsansträngningarna och om samverkan med och understödjande av det militära försvaret, m. m. Någon vägledning beträffande vilka uppgifter det här kan bli fråga om ger dock uppbyggnaden av civilbefälhavarkansliernas krigsorganisation. Tvekan i fråga om kompetensfördelningen i krig mellan civilbefälhavare och länsstyrelser har vid olika tillfällen uppstått. Frågan om civilbefälhavar-

nas befogenheter och uppgifter i krig prövas emellertid för närvarande av 1964 års civilbefälhavarutredning; utredningen — som beräknas kunna slutföra sitt arbete under år 1967 — har till uppgift att utarbeta förslag till krigsinstruktion för civilbefälhavarna och till erforderliga ändringar i fredsinstruktionen för dessa samt överse krigsorganisationen för civilbefälhavare och länsstyrelser.

Vid 1964 års riksdag (prop. 1964:109, SU 189, rskr 362) antogs vissa i det föregående redan antydda riktlinjer för en ny organisation av totalförsvarets ledning i högre regional instans. Beslutet grundades på 1960 års försvarsledningsutrednings förslag i betänkandet »Totalförsvarets regionala ledning» (delvis publicerat i SOU 1963:65). Den nya organisationen, som syftar till bättre samordning i krig och fred, medför möjlighet till enhetlig ledning inom geografiska ansvarsområden, vilka är gemensamma för krigsmakten och det civila försvaret och som bygger på den civiladministrativa indelningen. Sex helt sammanfallande militär- och civilområden bildas, därvid Gotland ingår i respektive område på fastlandet samt Västerbottens och Norrbottens län sammanföres till ett nytt, sjätte civilområde. Inom varje område skall krigsmaktens verksamhet inom samtliga försvarsgrenar ledas av *en* militär chef — militärbefälhavare — och den civila försvarsverksamheten inriktas och samordnas av *en* civil chef — civilbefälhavare. I de enstaka fall, då ett län delas av militär-civilområdesgräns, förordar departementschefen i propositionen — med företräde åt kravet på sammanfallande gränser på den högre regionala nivån — i fråga om ledningen i krig av det delade länet, att en av länsdelarna tillföres angränsande län; vid krigsplanläggningen däremot skall den fredsadministrativa indelningen icke brytas. Det förutskickas, att indelningen i militär-civilområden kan komma att omprövas, då resultatet av pågående länsindelningsutredning föreligger.

Övergång till ny, under första åren som provisorisk betraktad fredsoorganisation för krigsmaktens högre regionala ledning samt föreslagna ändringar i civilområdesindelningen — utom beträffande det redan tillkomna sjätte civilområdet — har sedermera skett hösten 1966. Provisorisk fredsoorganisation för militärområdesstaber m. fl. har antagits av 1966 års riksdag (prop. 1966:110). Utarbetandet av krigsmaktens regionala ledningsorganisation i krig pågår parallellt med tidigare nämnda översyn av civilbefälhavarnas krigsorganisation m. m.

Mellan kommunikationsverkens m. fl. organs regionala indelning, vilken utformats under hänsynstagande till kommunikationstekniska och företagsekonomiska krav, å ena sidan, samt den militärterritoriella indelningen och indelningen i civilområden och län, å andra sidan, råder för närvarande i flera fall icke full överensstämmelse. Departementschefen har emellertid i ovannämnda proposition 1964:109 utgått från att totalförsvarets intressen blir vederbörligen beaktade, då särskilda indelningsfrågor kommer under bedömande.

Landstingen svarar för att den allmänt civila hälso- och sjukvården omställs till krigsorganisation och att verksamheten därefter bedrivs plan enligt. Planläggningen härför i fred åvilar också landstingen. Ledningen i krig av den civila hälso- och sjukvården i länen utövas emellertid av länsstyrelserna.

Inom totalförsvaret finns slutligen åtskilliga i *lokal instans* verksamma organ. Dessa har i allmänhet till uppgift att verkställa de regionala ledningsorganens beslut samt i fred biträda vid den regionala krigsplanläggningen men kan också, såsom kommunerna, ha egna beredskaps- och försvarsuppgifter.

Under länsstyrelserna lyder bl. a. civilförsvarschefer, polischefer, vägtrafikombud, krigstjänsteläkare, arbetsförmedlingskontor samt kommunala kristidsnämnder m. fl. En del av organen träder i funktion först under krig eller beredskap och andra, exempelvis arbetsförmedlingskontoren, är i fred icke underställda länsstyrelsen. Kommunikationsverkens m. fl. regionala ledningsorgan är representerade av lokala ombud eller liknande.

Primärkommunerna fullgör viktiga uppgifter inom det lokala försvaret. I samband med fastställandet av ny civilförsvarsorganisation år 1959 överfördes från civilförsvarets ansvarsområde till kommunerna skyldigheten att i olika hänseenden omhänderta utrymd eller krigsdrabbad befolkning samt att iståndsätta krigsskadade kommunaltekniska anläggningar för elektricitet, gas, vatten, m. m. Dessa uppgifter, för vilka i början saknades författningsmässigt stöd, regleras numera i lagen om kommunal beredskap (SFS 1964: 63), som trädde i kraft den 1 juli 1964. I denna lag föreskrivs också en allmän skyldighet för kommun att i fred planlägga eller på annat sätt vidtaga de förberedelser, som erfordras för att kommunen skall kunna fullgöra icke blott sina nyssnämnda uppgifter utan även utöva den totalförsvarsverksamhet i övrigt som enligt lag eller eljest åligger primärkommun. Vidare meddelas vissa bestämmelser angående kommuns krigsorganisation m. m.¹ Länsstyrelserna skall utöva tillsyn över såväl kommunernas planläggning som deras verksamhet under beredskap och krig och äger i visst beredskapsläge meddela kommun erforderliga föreskrifter i avseende på försvarsverksamheten. Av de uppgifter — utöver i beredskapslagen särskilt angivna — som enligt skilda författningar åligger kommun, kan här nämnas byggande och underhåll av allmänna skyddsrum enligt civilförsvarslagen, vidtagande av vissa åtgärder för tryggnad av folkförsörjningen enligt den s. k. kommunala fullmaktslagen samt utgivande av krigshjälp, en särskild form av socialhjälp i krig, enligt lagen om krigshjälp den 20 mars 1964 (nr 47).

¹ Frågan om en likartad reglering av landstingens beredskapsorganisation och planläggningskyldighet är föremål för utredning, vilken beräknas vara slutförd under år 1967.

Länsstyrelsen och det civila totalförsvaret

Det har i det föregående konstaterats, att ansvaret för det civila försvaret på regional nivå i första hand åvilar organ i den lägre instansen och att länsstyrelsen, vars fredsmässiga verksamhet omspannar ett flertal områden av väsentlig betydelse för totalförsvaret, därvid kommit att intaga platsen som den ledande och samordnande myndigheten. Länsstyrelsen har sålunda som centralt ledningsorgan inom länet i krig tillagts vidsträckta befogenheter, även gentemot eljest icke underställda regionala och lokala organ. Vidare är den civila krigsplanläggningen på länsplanet koncentrerad till länsstyrelsen, som härvid även svarar för planläggning inom vissa, till det ekonomiska och psykologiska försvaret hänförliga områden, för vilka särskilda förvaltningsorgan i fred saknas.

I samma mån som länsstyrelserna erhållit ökade uppgifter inom totalförsvaret har fastare organisatoriska former för deras försvars- och beredskapsverksamhet vuxit fram. En till länsstyrelsens organisation i fred anpassad krigsorganisation fastställdes år 1958. Administrationen i fred för handläggning av totalförvarsärenden har nyligen översetts. Sålunda omorganiserades civilförvarssektionerna den 1 juli 1960 och den allmänna beredskapsdetaljen inom dessa sektioner tillkom den 1 juli 1962.

I de två närmast följande avsnitten behandlas, var för sig, länsstyrelsens uppgifter och organisation i fråga om totalförsvaret, dels i krig och dels i fred.

Uppgifter och organisation i krig

I krigsinstruktionen för länsstyrelserna den 12 januari 1962 (nr 4) stadgas att länsstyrelsen såsom högsta civila förvaltningsmyndighet inom länet skall tillse att sådana på civil myndighet ankommande åtgärder vidtages, som är ägnade att främja totalförsvaret, samt i övrigt verka för att länets tillgångar av olika slag fördelas och utnyttjas på ett med hänsyn till den samlade försvarsinsatsen och civilbefolkningens behov ändamålsenligt sätt. Länsstyrelsens krigsuppgifter, som berör praktiskt taget samtliga civila totalförsvargrenar, anges vara

att leda civilförsvaret och tillse att dess resurser fördelas och insättes på ett med hänsyn till läget anpassat sätt,

att leda och med övrig försvarsverksamhet samordna den allmänt civila hälso- och sjukvården, epizootibekämpningen och annan djursjukvård samt livsmedelskontrollen,

att leda och samordna det psykologiska försvaret i länet samt vidtaga åtgärder för att bevara och stärka befolkningens försvarsvilja och motståndanda,

att handha ledningen av polisväsendet samt ansvara för att allmän ordning och säkerhet upprätthålles,

att i vad ankommer på civil myndighet verka för att tillgängliga transportmedel och transportleder utnyttjas på ett ändamålsenligt sätt,

att vidtaga åtgärder för att trygga befolkningens försörjning och verka för att från försvarssynpunkt betydelsefull produktion upprätthålles i största möjliga omfattning samt fullgöra på länsstyrelsen ankommande uppgifter i avseende å undanförsel och förstöring,

att svara för att från försvars- och försörjningssynpunkt viktig verksamhet tillgodoses med erforderlig arbetskraft,

att leda vägväsendet och svara för att väghållningen anpassas efter lägets krav, att tillse att den socialvårdande verksamheten bedrivs och upprätthålles på ett med hänsyn till befolkningsomflyttningar och övriga förhållanden lämpligt sätt, att vidtaga åtgärder för att trygga betalningsväsendet och penningförsörjningen, att verka för att förbindelserna inom länet i möjligaste mån upprätthålles samt att i övrigt vidtaga åtgärder för den statliga och kommunala administrationens anpassning efter rådande förhållanden.

I enlighet med fastställda planer för länsstyrelsens krigsorganisation skall länsstyrelsen övertaga de arbetsuppgifter som i fred ankommer på länsarbetsnämnden och vägförvaltningen i länet.

Länsstyrelsen är även i krig direkt underställd Kungl. Maj:t och i sitt handlande i princip icke bunden eller beroende av direktiv från central myndighet. Beträffande civilförsvaret och den allmänna hälso- och sjukvården har länsstyrelsen dock att ställa sig till efterrättelse av civilförsvarsstyrelsen och medicinalstyrelsen utfärdade föreskrifter. I fråga om den allmänna hälso- och sjukvården är länsstyrelsen dessutom underställd civilbefälhavaren, vilken som tidigare sagts leder och samordnar denna verksamhet inom civilområdet. Att länsstyrelsen enligt administrativa fullmaktslagen vid avbrott i förbindelserna med riksstyrelsen m. m. i vissa fall äger utöva Kungl. Maj:ts befogenheter har redan nämnts i samband med redogörelsen för civilbefälhavarens uppgifter.

Ansvar för att den civila försvarsverksamheten i länet samordnas åvilar länsstyrelsen, som i detta avseende utrustats med särskilda befogenheter. Enligt krigsinstruktionen äger sålunda länsstyrelsen, när det prövas oundgängligt för nödig samordning av försvarsansträngningarna, för särskilda fall meddela inom länet verksam regional eller lokal civil myndighet med statliga förvaltningsuppgifter — riksdagens verk dock undantagna — föreskrift om verksamhetens bedrivande och inriktning, även om myndigheten eljest icke är underställd länsstyrelsen.

Krigsinstruktionen innehåller vidare bland annat bestämmelser om rätt för länsstyrelsen att övertaga uppgifter från underordnad statsmyndighet eller överföra uppgifter från en sådan till en annan liksom att decentralisera visst ärende eller vissa ärendegrupper till underställd statsmyndighet eller kommunal myndighet.

Länsstyrelsen skall utöva sin verksamhet i erforderlig samverkan med myndigheter och organisationer med särskilda uppgifter inom totalförsvaret. Sådan samverkan torde i största utsträckning kunna äga rum inom gemensam grupperingsplats. Förutom med enheter ur kommunikationsverken

förväntas länsstyrelsen få starkt behov av samverkan med militära myndigheter, närmast försvarsområdesstaben. Som exempel på områden, där civil och militär verksamhet måste noga samordnas, kan nämnas utrymning, undanförsel och förstörelse, markbevakning, transporter, väghållning, kraftförsörjning, anskaffning och fördelning av livsmedel, arbetskraft och materiel samt sjukvård.

Såsom kontaktman mellan länsstyrelsen och de militära myndigheterna står militärassistenten till landshövdingens direkta förfogande. Militärassistenten skall enligt krigsinstruktionen föreslå eller i mån av befogenhet själv vidtaga åtgärder för samordning av civil och militär verksamhet i länet. Det åligger honom därvid särskilt att noga hålla sig underrättad om viktigare militär planläggning och verksamhet, att biträda länsstyrelsens befattningshavare i frågor som berör den militära verksamheten samt att närvara vid viktigare överläggningar mellan länsstyrelsen och militär myndighet.

Länsstyrelsens verksamhet i krig leds av landshövdingen, och länsstyrelsen består, på samma sätt som i fred, av två avdelningar, landskansliet och landskontoret. Landshövdingen utser en av avdelningscheferna att vara hans ställföreträdare.

Intill år 1950 var länsstyrelsens organisation i krig icke särskilt reglerad. Det överläts åt länsstyrelserna att själva välja den organisationsform, som kunde anses lämplig med hänsyn till krigsuppgifterna. Fastare regler, innebärande bland annat att länsstyrelsen krigsorganiserades på sektioner, tillkom år 1951. I den sedan år 1958 gällande krigsorganisationen är sektionsindelningen ytterligare specialiserad efter länsstyrelsens krigsuppgifter, samtidigt som en anpassning i olika hänseenden till länsstyrelsens organisation och arbetsformer i fred eftersträfvats.

Varje länsstyrelse svarar för den närmare utformningen av sin krigsorganisation, uppgör krigsplaceringsplan m. m. Vid krigsplaceringen är länsstyrelsen icke bunden av befattningshavares avdelnings- eller sektions-tillhörighet i fredstid. Länsstyrelsen äger rätt att för sin krigsorganisation ta i anspråk jämväl statliga eller kommunala befattningshavare m. fl., som står utanför länsstyrelsen. I krigsorganisationen kommer nämligen att ingå vissa sektioner, som icke har någon motsvarighet i fred och inom vars arbetsområde länsstyrelsen saknar eller har otillräcklig expertis bland de egna befattningshavarna. Till chef för sådan sektion eller till annan befattning i denna förordnas ofta någon länsstyrelseexpert eller högre tjänsteman hos länsnämnd men också — då det gäller uppgifter på det ekonomiska och psykologiska försvarets områden, för vilka i fred saknas egentlig länsadministration — representant för det enskilda näringslivet, pressen, m. fl. Den som förordnats att vara sektionschef i länsstyrelsens krigsorganisation — vare sig han tillhör länsstyrelsen eller ej — skall i fred vara föredragande i eller eljest deltaga i handläggningen av sådana till den allmänna be-

redskapsdetaljen hörande ärenden, som berör hans sektion och är av större betydelse.

Överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län har gemensam krigsorganisation. Denna fastställdes år 1961 och ansluter i allt väsentligt till krigsorganisationen för länsstyrelserna i övrigt. 1962 års krigsinstruktion för länsstyrelserna gäller i tillämpliga delar även för krigslänsstyrelsen för Stockholms stad och län.

Antalet befattningshavare vid de krigsorganiserade länsstyrelserna kommer givetvis att variera med hänsyn till länens struktur, strategiska läge m. m.

Uppgifter och organisation i fred

Ansvar för den regionala beredskapsplanläggningen inom totalförsvarets civila sektor vilar, med några undantag, helt på länsstyrelserna. Dessa har sålunda att — i de hänseenden och i den omfattning som framgår av den fortsatta framställningen — planlägga för civilförsvaret med dess olika tjänstegrener, för socialvård, veterinärvård, polisiär verksamhet, trafik, försörjning med olika förnödenheter, psykologiskt försvar och vissa andra funktioner under beredskap och krig. Att länsstyrelserna dessutom skall följa och lämna anvisningar för den försvarsplanläggning, som äger rum vid länsarbetsnämnder och vägförvaltningar, har redan nämnts.

Till länsstyrelsernas verksamhet inom totalförsvaret är vidare att hänföra planläggningsåtgärder för den egna krigsorganisationen och för övergång från freds- till krigsadministration. Länsstyrelserna fastställer bl. a. krigsarbetsordning samt upprättar olika planer för den interna verksamheten, såsom ledningsplan, personalplan, utrustningsplan, grupperings- och underhållsplan, alarmeringsplan, transportplan och sambandsplan. Länsstyrelserna skall också tillse att personal, som är avsedd att ingå i krigsorganisationen, erhåller erforderlig utbildning för sin krigsuppgift.

Det kan i detta sammanhang nämnas, att kyrkoberedskapsutredningen i sitt betänkande »Kyrklig beredskap» (SOU 1965: 59) föreslagit, att vissa regionala beredskapsuppgifter skall åvila länsstyrelsen, såsom beträffande planläggning för ianspråktagande och skydd av gudstjänstlokaler, anordnande av begravningsplatser, kyrkobokföring och samordning mellan kyrklig verksamhet och psykologiskt försvar.

Länsstyrelsens planläggningsverksamhet regleras förutom av olika lagar och andra författningar i stor utsträckning genom föreskrifter eller råd och anvisningar från centrala myndigheter, bl. a. civilförsvarsstyrelsen, överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap, beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, statens jordbruksnämnd och arbetsmarknadsstyrelsen. Planläggningen utföres under nära samverkan med sidoordnade civila statliga organ, såsom länsarbetsnämnden och vägförvaltningen, med försvarsområdesstab, med kommunala myndigheter samt med intresseorganisationer

och enskilda företag. Denna samverkan tar sig oftast uttryck i gemensamt krigsplanläggningsarbete, förberett genom konferenser, krigsspel och övningar. Som exempel på de senare kan nämnas periodiskt återkommande stabstjänstövningar för försvarsområdesstaberna och länsstyrelser m. fl. militära och civila ledningsorgan — vanligen gemensamt ledda av militär- och civilbefälhavare — där de deltagande så långt möjligt övar i krigsorganisation.

Försvarsplanläggningen — om man bortser från den polisiära — utföres i första hand inom civilförsvarssektionen med den därtill knutna allmänna beredskapsdetaljen, låt vara att grundläggande uppgifter för planläggningen till en del hämtas från verksamhet inom länsstyrelsens övriga sektioner. Emellertid förekommer det i det löpande arbetet utanför civilförsvarssektionen stundom ärenden, vid vilkas handläggning det är viktigt att försvarssynpunkter vinner beaktande; exempel härpå erbjuder ärenden angående järnvägsnedläggelse och vissa vägplanerings- och byggnadsförbudsärenden på planeringssektionen samt vattenförsörjningsärenden på socialsektionen. Länsstyrelseinstruktionen innehåller en erinran härom genom bestämmelsen »att verksamheten i fred skall så bedrivas att jämväl de krav, som totalförsvaret i krig uppställer, i största möjliga utsträckning kunna tillgodoses».

Civilförsvaret, som för sin verksamhet i stor utsträckning är beroende av kommunala tillgångar beträffande personal, lokaler och materiel, är i princip uppbyggt som en lokal organisation. Riket är sålunda indelat i civilförsvarsområden, vilkas gränser i stort sett är anpassade till kommunblocken. Antalet sådana, av Kungl. Maj:t bestämda områden utgör för närvarande 100. För fullgörandet av uppgifter inom civilförsvarets olika s. k. tjänstegrenar är civilförsvaret inom varje civilförsvarsområde organiserat i kårer, nämligen en ledningskår, en räddningskår, en brandkår, en sjukvårdskår, en skyddskår och en bevakningskår.

Under beredskap och krig utövas den omedelbara ledningen av civilförsvaret inom varje civilförsvarsområde av en civilförsvarschef, som i fred utses av länsstyrelsen. Under denne lyder distriktschefer för civilförsvarsdistrikt, vari civilförsvarsområde enligt länsstyrelsens beslut kan vara indelat. I kommun, där civilförsvarschef eller distriktschef icke har sin uppehållsplats, skall finnas ett av länsstyrelsen utsett civilförsvarsombud med uppgift att verka för samordning mellan de kommunala myndigheternas verksamhet och civilförsvaret samt leda inkvartering och annan av civilförsvarschefen bestämd verksamhet.

Tidigare svarade civilförsvarscheferna jämväl för de fredsadministrativa civilförsvarsuppgifterna inom sina områden, d. v. s. i huvudsak planläggning, mobiliseringsförberedelser samt inskrivning och utbildning av civilförsvarspersonal. Den omdaning av civilförsvaret, som beslutades vid 1959

och 1960 års riksdagar och genomfördes den 1 juli 1960, innebar emellertid bland annat att dessa uppgifter överflyttades på länsstyrelserna, vilkas civilförvarssektioner förstärktes. För en regional centralisering av administrationen talade främst behovet av större enhetlighet i planläggningen. Samtidigt beslöts en övergång till större civilförvarsområden, främst i syfte att underlätta utrymningsplanläggningen.

År 1960 genomfördes också vissa, för länsstyrelsens befattning med civilförsvaret viktiga beslut, som rörde framför allt civilförsvarets skadeavhjälpande verksamhet. I syfte att koncentrera civilförsvarets verksamhet kring dess huvuduppgift att skydda civilbefolkning och egendom mot skador av fientliga anfall samt rädda överlevande från sådana anfall överfördes vissa av civilförsvarets dittillsvarande tjänstegrenar till andra samhällsorgan. Säkerhetstjänsten, däremot ej civilförsvarets ordnings- och bevakningstjänst, överflyttades till polisväsendet, röjnings- och reparations-tjänsten till kommunerna, undanförelse och förstöring till det ekonomiska försvaret och bombröjning till krigsmakten. I samma syfte uppdrogs en principiell gränslinje mellan civilförsvarets och kommunernas ansvar för sociala hjälpåtgärder i samband med utrymning och inkvartering. Vidare tillskapades inom det allmänna civilförsvaret regionala reservstyrkor, undsättningskårer, avsedda att vid behov förstärka det lokala civilförsvaret. Om upprättandet av undsättningskårer samt dessas antal, huvudorter och uppgifter beslutar Kungl. Maj:t. Organisationen och administrationen av undsättningskårer åvilar emellertid länsstyrelsen i det län, där kårens huvudort är belägen.

Förutom med det allmänna regionala och lokala civilförsvaret har länsstyrelsen att ta befattning med verkskyddet — räddnings-, brand-, samarit- och bevakningstjänst — för särskilda anläggningar och byggnader, såsom större industrier, sjukhus och förvaltningsbyggnader. Länsstyrelsen bestämmer de objekt, för vilka verkskydd skall anordnas, samt övar tillsyn över att ägaren eller den som eljest är ansvarig för anläggningen eller byggnaden fullgör den planering och ledning av verkskyddet som åligger honom.

Länsstyrelsens ledning av länets civilförsvaret innebär framför allt en omfattande planläggningsverksamhet. I samråd med civilförvarschefer, kommunernas civilförvarsnämnder och andra berörda civila myndigheter ävensom militära myndigheter skall länsstyrelsen för varje civilförvarsområde upprätta dels en särskild organisationsplan, där civilförsvarets omfattning och beskaffenhet anges i sina huvuddrag, och dels specialplaner för det allmänna civilförsvarets olika tjänstegrenar — ledningstjänst, räddningstjänst, brandtjänst, sjukvårdstjänst, skyddstjänst (utrymning, inkvartering, radiaskydd, m. m.) samt ordnings- och bevakningstjänst — ävensom en mobiliseringsplan för övergången till krigsorganisation.

Organisationsplan — vilken fortlöpande skall revideras och som i vissa delar icke blir gällande med mindre den fastställs av civilförvarsstyrelsen

— skall innehålla uppgift om bl. a. inom området företrädda tjänstegrenar, distriktsindelning, civilförsvarschefens m. fl. uppehållsplats, antalet kårer och deras omfattning m. m., områden och orter för vilka utrymning eller inkvartering skall vara planlagd, orter, områden och platser där allmänna och enskilda skyddsrum skall finnas, vilken materiel och annan egendom som kommun skall ställa till civilförsvarets förfogande samt områden och platser där verkskydd skall finnas.

Till länsstyrelsens administrativa civilförsvarsuppgifter hör vidare att handlägga frågor angående uttagning samt viss utbildning och övning av civilförsvarspersonal samt att utöva tillsyn över civilförsvarsverksamheten i länet.

Länsstyrelsen ombesörjer uttagning av personal för det allmänna civilförsvaret samt inskriver och registrerar sådan personal ävensom personal för verkskyddet. Inskrivningen, vid vilken bland andra civilförsvarscheferna biträder, skall ske i samråd med länsarbetsnämnden, och till denna skall anmälan om inskriven personal sedermera ske för intagning i beredskapsregistret. Vidare handlägger länsstyrelsen ärenden angående uppskov med militärtjänst, anstånd med civilförsvarsutbildning och vissa andra personalärenden.

Den lokala utbildningen av det allmänna civilförsvarets och verkskyddens personal administreras av länsstyrelsen, som därvid bland annat upprättar årlig utbildningsplan, uttager och kallar personal samt anskaffar instruktörer, materiel och lokaler för utbildningen. Den pedagogiska uppläggningsen av kurser o. dyl. ankommer däremot på civilförsvarsstyrelsen.

Det åligger länsstyrelsen att tillse att statliga myndigheter, kommuner och enskilda fullgör sina skyldigheter beträffande civilförsvaret och att mobiliseringsberedskapen i länet hålles på en hög nivå. Tillsynen utövas företrädesvis genom inspektioner och konferenser samt genom anordnande av civilförsvarsspel och övningar. Informationsverksamhet gentemot frivilliga beredskapsorganisationer m. fl. kan också sägas ingå i tillsynen.

Länsstyrelsen svarar slutligen för vissa civilförsvarsuppgifter av övervägande teknisk natur. Dessa hänför sig framför allt till frågor angående anordnande av skyddsrum. Länsstyrelsen handlägger ärenden rörande statsbidrag till skyddsrum, prövar eller yttrar sig i ärenden angående dispens från skyddsrumsbestämmelser, kontrollerar utförande, underhåll och skötsel av allmänna och enskilda skyddsrum m. m. Vidare svarar länsstyrelsen för förvaring och skötsel av viss civilförsvarsmateriel samt för kontroll av förbindelsenät, alarmeringssystem och andra elektro-tekniska anläggningar för civilförsvaret.

Vid ledningen av civilförsvaret har länsstyrelsen att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter civilförsvarsstyrelsen meddelar. Sådana föreskrifter ävensom råd och anvisningar för länsstyrelsens civilförsvarsverksamhet utfärdas av civilförsvarsstyrelsen i stor omfattning.

Då det gäller *socialvården* i vidsträckt bemärkelse kan länsstyrelsens krigsförberedelser sägas beröra två, i funktionellt avseende skilda områden. Det ena angår civildförsvarets sociala hjälpverksamhet i samband med en utrymningsrörelse och det andra kommunernas socialvårdande verksamhet. 1959 års principbeslut angående ansvarsfördelningen mellan civildförsvaret och ordinarie samhällsorgan i fråga om den skadeavhjälpande verksamheten i krig innebär bland annat, att civildförsvaret skall vidtaga sådana sociala hjälpåtgärder, som påkallas i omedelbar anslutning till en utrymning eller till inkvartering av utrymd eller krigsskadad befolkning, medan det fortsatta omhändertagandet i inkvarteringsorten åvilar vederbörande kommun; tidpunkten för ansvarsövergången är närmare bestämd i lagen om kommunal beredskap.

Planläggningen av civildförsvarets sociala hjälpverksamhet ingår som ett led i länsstyrelsens utrymningsplanläggning. Specialplaner för personal-, lokal- och materialanskaffning, livsmedelsförsörjning m. m. vid utspisning och inkvartering torde vanligen upprättas.

Kommunerna skall enligt kommunala beredskapslagen i fredstid förbereda sin särskilda biståndsverksamhet beträffande utrymda och krigsskadade liksom det åligger dem att förbereda annan för totalförsvaret viktig kommunal verksamhet. Länsstyrelsen skall tillse att kommunernas förberedelsearbete bedrivs på ett ändamålsenligt sätt och att samordning sker med annan beredskapsplanläggning. Det förutsättes att länsstyrelsen därvid meddelar råd och anvisningar för kommunernas arbete, framför allt beträffande planläggningen av sådana kommunala uppgifter under krig och beredskap, vilka saknar direkt motsvarighet i fred, såsom är fallet med bland annat nu ifrågakvarande särskilda biståndsverksamhet och den speciella form av socialhjälp, krigshjälp, som avses skola utgå i samband därmed. Centrala anvisningar för kommunernas beredskapsplanläggning på olika områden är under utarbetande.

Länsstyrelsen leder i krig den civila *veterinärverksamheten* i länet och har också att i fredstid planlägga härför. I avsaknad av författningsmässig reglering av krigsveterinärvården — liknande den som på det allmänt civila medicinalväsendets område föreligger i form av krigssjukvårdslag och krigssjukvårdskungörelse — har dock planläggningen hittills i huvudsak ombesörjts centralt av veterinärstyrelsen. Styrelsen har bland annat indelat länen i krigsveterinärområden, uppgjort planer för slakthus- och laboratorieorganisationen samt krigsplacerat veterinärpersonalen. Genom en nyligen företagen ändring (SFS 1966:52) i krigssjukvårdslagen har emellertid grundläggande bestämmelser angående det civila veterinärväsendets organisation i krig intagits i lagen. Vidare har i den krigsveterinärkungörelse (SFS 1966:768), som trätt i kraft i december 1966, intagits närmare bestämmelser om veterinärverksamhetens krigsorganisation och planläggning-

en härför; det kan särskilt nämnas, att det åligger länsveterinär att upprätta organisationsplan för verksamheten inom de krigsveterinärrområden, vari veterinärstyrelsen indelar landet.

Beredningsplanläggningen för den allmänna *hälso- och sjukvården*, som bland annat beträffande livsmedelskontrollen har beröringspunkter med veterinärverksamheten, åvilar som tidigare framhållits numera i sin helhet landstingen. Planläggningen skall dock ske i samverkan med länsstyrelserna, vilka i krig leder och samordnar den allmänna hälso- och sjukvården i länen.

Den allmänna *polisverksamheten* är i princip avsedd att under krigstid upprätthållas i samma omfattning och utövas i samma organisatoriska former som i fred. I den krigsorganiserade länsstyrelsen är länspolischefen som regel chef för polissektionen, och den lokala verksamheten i polisdistrikten skall fortgå under ledning av polischeferna. I vissa hänseenden kommer likväl polisens ställning och verksamhet att undergå viktiga förändringar som en följd av skyldigheten för polisväsendets personal att medverka i rikets försvar. Förändringarna hänför sig dels till den egna, egentliga polisverksamheten, som kan förväntas få en delvis annan inriktning än i fred, och dels till uppgiften att understödja andra inom det civila och militära försvaret verksamma organ. I sistnämnda hänseende är det framför allt fråga om en förstärkning av civilförsvaret.

Polisens verksamhet i krig kommer — vid sidan av den egentliga säkerhetstjänsten — att huvudsakligen omfatta ordnings- och bevakningsuppgifter samt uppgifter inom det lokala kufförsvaret. Ordnings- och bevakningstjänsten kommer i mycket stor utsträckning att hänföra sig till civilförsvarets verksamhet. För trafikreglering m. m. i samband med större utrymningsrörelser, exempelvis, torde civilförsvaret oftast behöva anlita ordinarie polispersonal vid sidan av civilförsvarspolisen. Detsamma är förhållandet beträffande den bevakning av anläggningar och byggnader, för vilken civilförsvaret är primärt ansvarigt. Behovet av nära samverkan mellan civilförsvaret och polisväsendet är på olika sätt tillgodosett. Rekryteringen till civilförsvarets ordnings- och bevakningstjänst sker huvudsakligen bland polismän, och polischeferna är i regel tillika civilförsvarschefer. Vidare äger civilförsvarschef rätt att under civilförvarsberedskap förordna att polismän inom civilförvarsområdet skall avdelas för att fullgöra särskilda med civilförsvaret sammanhängande uppgifter. Såsom en särskild polisuppgift — vid sidan av polisens skyldighet att aktivt deltaga i det lokala kufförsvaret — tillkommer medverkan vid gränsövervakningen, för vilken länsstyrelsen har ansvaret och ledningen.

Ansvaret för att polisens verksamhet i krig på olika sätt förberedes åvilar länsstyrelsen och underlydande polischefer. Länsstyrelsen har sålunda

att i fred uppgöra de allmänna planer och vidtaga de förberedelser i övrigt som påkallas av polisens särskilda ställning och verksamhet i krig. Vidare skall länsstyrelsen meddela erforderliga föreskrifter och anvisningar till ledning för den detaljplanläggning och övrigt förberedelsearbete som lokalt åligger polischeferna. De allmänna riktlinjerna för beredskapsarbetet anger länsstyrelsen i en s. k. stomplan, som bland annat innehåller uppgifter beträffande vilka polismän som befriats från militär försvarspflicht m. m. och vilka polisstationer som skall vara ständigt bemannade vid polisväsendets olika beredskapsgrader samt föreskrifter angående planläggning av sambandstjänst, polisens förflyttning vid ockupationshot, samlingsplatser och reservlokaler för polispersonal, medverkan i det lokala kuppförsvaret m. m.

De grundläggande bestämmelserna rörande omfattningen av gränsövervakningen, den personal som skall sköta övervakningen m. m., skall upptagas i en särskild av länsstyrelsen utfärdad organisationsplan.

En viktig plats bland länsstyrelsens förberedande uppgifter ifråga om polisverksamheten i krig intar utbildningen av polispersonal i civilförsvarstjänst samt i vapenbruk och stridstaktik.

Inom rikspolisstyrelsen håller man på att utarbета centrala anvisningar för länsstyrelsernas beredskapsplanläggning på polisväsendets område. Rikspolisstyrelsen har också tagit upp frågan om att eventuellt överflytta civilförsvarets bevakningsuppgifter och vissa ordningsuppgifter till polisväsendet.

Det *ekonomiska försvaret* har till uppgift att under krig vari landet kan bli indraget eller i ett avspärrningsläge tillgodose totalförsvarets behov av förnödenheter och trygga folkförsörjningen i vidaste bemärkelse. Planläggningen och beredskapsåtgärderna i fred på det ekonomiska försvarets område tar därför främst sikte på att så långt möjligt säkerställa tillgången i ett skärpt läge av förnödenheter och tjänster av skilda slag. Till förberedelserna hör sålunda lagring av bl. a. livsmedel, bränsle, drivmedel och råvaror. Planläggning sker också beträffande krigsindustriell produktion, undanförsel och förstöring, ransoneringar samt utnyttjande av arbetskraft, elkraft och transportmedel för skilda ändamål. För landets försörjning fordras även förberedelser för att säkerställa handel och distribution, reparationsverksamhet, tele- och postkommunikationer, bank- och försäkringsväsende m. m. På regional nivå är det främst länsstyrelserna, länsarbetsnämnderna och kommunikationsverkens distriktsorgan som svarar för krigsplanläggningen på förevarande områden. Länsstyrelserna har därvid att leda, övervaka och samordna försvarsförberedelserna. Länsstyrelsernas planlägningsuppgifter och planlägningsansvar hänför sig därför till praktiskt taget alla områden av det ekonomiska försvaret. Planläggningen sker i samråd med och enligt anvisningar från centrala myndigheter, i första hand överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap, statens jordbruks-

nämnd, centrala civila transportkommittén, arbetsmarknadsstyrelsen m. fl. I länsstyrelsernas krigsorganisation ingår bl. a. en försörjnings-, en trafik- och en arbetsmarknadssektion.

Länsstyrelsens *försörjningsplanläggning* omfattar förberedelsearbete för livsmedels- och bränsleförsörjning, krigsproduktion, undanförsel och förstöring, regleringsverksamhet m. m. Planläggningen tar sig icke alltid, på samma sätt som beträffande tidigare berörda totalförvarsområden, uttryck i konkreta åtgärder på länsplanet utan består till stor del i beräkningar av länets tillgångar och behov till ledning för en på detta område centralt utförd beredskapsplanläggning. Även om länsstyrelsen svårligen kan vidtaga närmare förberedande åtgärder på länsplanet för fördelning i krig av resurser mellan olika verksamhetsområden eller liknande, är det ändå av stor vikt att länsstyrelsen fortlöpande håller sig underrättad om förhållandena i länet på de områden varom här är fråga. Hos länsstyrelsen upprättas därför register och förteckningar av skilda slag, vilka i stor utsträckning bygger på uppgifter från de planläggande centrala myndigheterna. I fråga om andra grenar av det ekonomiska livet skall länsstyrelsen utföra undersökningar, som påkallas av de centrala myndigheterna eller av länsstyrelsen finnes erforderliga.

På *livsmedelsområdet* införskaffar och sammanställer länsstyrelsen uppgifter om produktion, förädling och lagring, beräknar livsmedelsbehoven och redovisar försörjningsläget till jordbruksnämnden. Vidare medverkar länsstyrelsen vid revidering av nämndens företagsregister genom att inhämta uppgifter från företag som ingår i registret. Representant för länsstyrelsen besöker även livsmedelsindustrier i länet.

Under medverkan av sakkunniga från näringslivet handlägger länsstyrelsen frågor rörande planläggning för krigsleveranser och krigsproduktion och har att besluta bl. a. om framställningar från myndigheter, som önskar ianspråktaga lager av livsmedel vid krig eller krigsfara. Länsstyrelsen förbereder vidare upprättande av kristidsnämnder och utdelning av ransoneringshandlingar till kommunerna samt förvarar och kontrollerar dylika handlingar. Länsstyrelsen medverkar också vid jordbruksnämndens anskaffning av lokaler för beredskapslager av livsmedel, besöker dylika lager och för register över dem. För att mjölförsörjningen skall kunna säkerställas i krig beräknar länsstyrelsen förmalningsbehov, inventerar kvarntillgången och planlägger utnyttjandet av kvarnar.

Länsstyrelsen planlägger utflyttning av vissa handelsföretag från orter, som skall slutligt utrymmas, samt medverkar vid anskaffning av lokaler för vissa centrala organisationer, som skall flytta till annan ort i samband med slutlig utrymning av den fredstida uppehållsorten.

Bland ytterligare förberedelseuppgifter, som efter hand kommer att aktualiseras för länsstyrelsernas del på livsmedelsområdet, kan bl. a. nämnas medverkan vid planläggning av krigsproduktion vid livsmedelsindustri-

er, reservanläggningar (slakterier, charkuterier, bagerier), undanförsel av boskap, mottagning av flyktingdjur samt drivmedelsransonering för jordbruket.

Länsstyrelsens medverkan vid planeringen på *bränsle- och drivmedelsområdet* tar bl. a. sikte på problemen i samband med ransoneringar. Länsstyrelsen kommer sålunda att bli tilldelningsmyndighet när det gäller drivmedel för den civila trafiken, jordbruket, skogsbruket, fisket, trädgårds-skötseln samt vissa motorredskap och stationära motorer och kommer också att få ansvar för redovisning och kontroll. Även när det gäller en bränsleransonering avses länsstyrelsen få vissa tillsynsuppgifter över kris-tidsnämndernas verksamhet.

Länsstyrelsen har vidare att planlägga för avverkning inom länet av ved för bränsle- och gengasändamål i händelse av en bränsleförsörjningskris och skall i samband därmed undersöka möjligheterna till avverkning med hänsyn till arbetskraftsbehov och för ändamålet tillgängliga transportresurser. Länsstyrelsen meddelar planläggningstillstånd för krigsanskaffning av brännved.

I samband med planeringen för drivmedelscentralens verksamhet skall länsstyrelsen bl. a. ombesörja uttagning av vissa bensinstationer och svara för bemanningen av dessa, uttaga och låta beredskapsregistrera tankbilförare samt förbereda ianspråktagande av lokaler för drivmedelscentralens behov.

När det gäller försörjningsplanläggningen på *varuområdet i övrigt* förvaras hos länsstyrelsen bl. a. register över länets krigsproduktionsföretag, s. k. K- och F-företag, samt industritablåer eller motsvarande handlingar, som utvisar företagets fredsproduktion och planerade krigsproduktion, behov av råvaror, bränslen, arbetskraft m. m. Tablåerna upprättas centralt, men länsstyrelserna har vissa uppgifter med avseende på kontrollen av planläggningens aktualitet och företagets krigsförberedelser. Länsstyrelsen skall sålunda enligt anvisningar av överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap genomföra s. k. industribesök.

Vid den planläggning av krigsleveranser som sker med sikte på utnyttjande eller ianspråktagande av allmänbruksvaror av standardkaraktär, som normalt förekommer i lager hos tillverkare, grossister och detaljhandlare, skall länsstyrelsen i vissa fall meddela planläggningstillstånd samt stå till planläggande myndigheters förfogande för samråd rörande krigsleveranser inom länet.

Som tidigare nämnts överflyttades ansvaret för undanförsel och förstöring år 1960 från civilförsvaret till det ekonomiska försvarets organ. Undanförselplanläggningen omfattar sådana krigs- och försörjningsviktiga förnödenheter som livsmedel, läkemedel, sjukvårdsmateriel, reservdelar, bränslen, drivmedel, råvaror för den krigsviktiga industrin, transportmedel och boskap. Enligt anvisningar av överstyrelsen för ekonomisk försvarsbered-

skap i samråd med arméförvaltningen, statens jordbruksnämnd och sjukvårdsberedskapsnämnden svarar länsstyrelserna för planläggningen av undanförseln på regional nivå. Länsstyrelsernas beredskapsverksamhet på detta område består främst i att biträda vid anskaffande av lagerlokaler samt att beräkna och säkerställa erforderliga transportmedel. Som ett led i undanförseln planeras även utflyttning av vissa grosshandelsföretag i utrymningsorterna i syfte att säkerställa varudistributionen i krig. Länsstyrelserna medverkar även i dessa hänseenden, när det gäller att anskaffa lämpliga lokaler för lager och administration.

Planläggning sker vidare för undanförsel av arkivalier, boksamlingar, konstverk och kulturhistoriska föremål enligt anvisningar av överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap i samråd med de centrala kulturinstitutionerna. För den regionala verksamheten på detta område är till länsstyrelserna knutna olika experter.

Även då det gäller konsumtionsregleringar på hithörande varuområden måste länsstyrelserna förbereda sig på viss medverkan.

Länsstyrelsernas *krigstransportplanläggning* tar sikte på att klarlägga behovet av transporter inom länet vid beredskaps- och krigstillstånd samt möjligheterna att täcka detta behov och genomföra transporter. Därvid skall beaktas resultaten av verkställda undersökningar inom övriga grenar av den ekonomiska försvarsberedskapen. Planläggningen på landsvägsområdet underlättas av att länsstyrelsen har direkt tillgång till bilregistret och därigenom har möjlighet att kontinuerligt följa tillgången på fordon. Genom sin befattning med den yrkesmässiga trafiken har länsstyrelsen vidare god inblick i länets transportväsende. Vid sin planläggning biträdes länsstyrelsen i viss utsträckning av de av länsstyrelsen utsedda och redan i fred verksamma vägtrafikombuden samt sakkunniga för buss- och lastbilstrafik; länen är indelade i vägtrafikområden, i huvudsak anpassade till civilförsvarsområdena.

Länsstyrelsernas transportplanläggning sammanställs i en krigstransportplan, som utgör den stomme varpå länsstyrelsen skall grunda sin transportreglerande och transportledande verksamhet vid beredskap och krig. Krigstransportplanen består av en allmän del, särskilda delar angående transportmedel, personal och olika slag av transporter samt ett stort antal specialplaner. Transportplanens allmänna del innehåller bl. a. åtgärdskalender, organisationsplaner, uppgifter angående väg- och landsvägsnätet, hamnar och lastageplatser, kartor m. m.

På grundval av fortlöpande uppgifter från bilregistret upprättar länsstyrelsen ett transportberedskapsregister, som upptar för civil transportverksamhet disponibla bussar, lastbilar, släpvagnar m. fl. fordon, vilka ej uttagits jämlikt uttagningskungörelsen.

Länsstyrelsen skall svara för att tillgången på ledningspersonal och förare för det civila transportväsendet säkerställs. Särskilt frågan om rekry-

tering av fordonsförare måste därvid ägnas stor uppmärksamhet. För samtliga i transportberedskapsregistret upptagna fordon skall sålunda finnas en i fred planlagd förarberedskap. Vid länsstyrelsen upprättas ett personalberedskapsregister över personal som erfordras i ledningsorganisationen och som förare. I vissa fall sker beredskapsregistrering av ledningspersonal och förare hos länsarbetsnämnden.

Vissa transportbehov beräknas och redovisas i särskilda specialplaner. Hit hör t. ex. behovet av fordon för krigsmaktens och civilförsvarets mobilisering, s. k. mobfordon och C-fordon, bussambulanser, förstärkningsfordon för att tillgodose oförutsedda större transportbehov med hög prioritet, fordon för utrymnings- och undanförseltransporter, för kringgångstransporter vid längre avbrott på järnvägslinjer etc.

När det gäller det tekniska genomförandet av en ransonering av drivmedel för landsvägstransporter ankommer det på länsstyrelsen att regionalt leda och i stor utsträckning själv handha arbetet med tillståndsprovning samt utdelning av ransoneringskort.

Länsstyrelsen har vidare att planlägga för lokala sjötransporter, i tillämpliga delar enligt samma grunder som gäller för landtransporter.

Genom lagen om kommunal beredskap har länsstyrelserna ålagts betydelsefulla uppgifter i vad avser *den kommunala beredskapsplanläggningen*. Det ankommer sålunda på länsstyrelsen att följa tillämpningen av lagen och därvid tillse att såväl förberedelsearbetet som själva verksamheten bedrivs på ett ändamålsenligt sätt och samordnas med annan beredskapsplanläggning och försvarsverksamhet. Finner länsstyrelsen med hänsyn till beredskapsuppgifternas omfattning eller betydelse i viss kommun erforderligt, att förberedelserna redovisas i särskild plan, kan länsstyrelsen förordna att kommunen skall upprätta och antaga sådan plan samt underställa länsstyrelsen denna för godkännande. Enligt kommunala beredskapskungörelsen den 16 oktober 1964 (nr 722) åligger det vederbörande centrala myndigheter att, efter visst samråd, var och en för sitt verksamhetsområde meddela anvisningar för den planläggning och de andra förberedelser, som kommunen skall vidtaga enligt lagen. Dylika anvisningar är f. n. under utarbetande — bl. a. hos berörda centrala myndigheter inom det ekonomiska försvaret — under ledning av samordningsdelegationen för kommunal beredskapsplanläggning. Som underlag för den kommunala planläggningen på det ekonomiska försvarets område kommer länsstyrelserna att få tillhandahålla kommunerna uppgifter exempelvis beträffande tillgängliga leverantörer av fasta och flytande bränslen, företag inom länet från vilka leverans av andra viktiga förnödenheter i första hand skall ske till detaljaffärer eller till kommun enligt tecknade krigsleveransbesked, lämpligt belägna motorreparationsverkstäder, bensinstationer inom kommunen som skall betjäna den civila trafiken, bank- och försäkringskontor som skall fortsätta sin verksamhet o. s. v.

Till länsstyrelsernas förberedelser på det ekonomiska försvarets område kan slutligen även räknas medverkan när det gäller åtgärder för tryggnad av *penningförsörjningen* i krig.

I fråga om det *psykologiska försvaret* — innebärande åtgärder som angår nyhetsförmedling, upplysningsverksamhet, rådgivning i publiceringsfrågor, pressens, ljudradions och televisionens verksamhet i krig m. m. — kan länsstyrelsens förberedelsearbete sägas i stort sett inskränka sig till uttagning och utbildning av personal till krigslänsstyrelsens sektion för psykologiskt försvar, till uttagning av fordon och förare för tidningsdistribution samt till medverkan vid anskaffande av reservtryckerier.

Slutligen kan — såsom nära sammanhängande med beredskapsplanläggningen på olika områden — nämnas den grupp av löpande ärenden i länsstyrelsen som angår *skydd* och *bevakning* av vissa anläggningar m. m. Enligt lagen den 17 maj 1940 med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. (nr 358) och tillämpningskungörelsen härtill den 24 maj 1940 (nr 383), bevakningskungörelsen, äger länsstyrelsen bl. a. utfärda förbud för obehöriga att beträda (eller fotografera eller vidtaga vissa andra åtgärder inom) anläggning, inrättning, fartyg eller luftfartyg samt till sådan anläggning eller inrättning hörande område som är av betydelse för försvarsväsendet; föreligger synnerliga skäl därtill kan länsstyrelsen utfärda motsvarande förbud även ifråga om annat område av betydelse för försvarsväsendet än som nyss sagts. Länsstyrelsen äger vidare ålägga den som bedriver industriell eller annan verksamhet av väsentlig betydelse för försvaret eller folkförsörjningen att vidtaga särskilda skyddsåtgärder i fråga om bevakning, inhägnad m. m.

Länsstyrelsens försvarsplanläggning — bortsett från planläggningen för polisväsendet — är förlagd till *civilförsvarssektionen* och den därtill organisatoriskt knutna *allmänna beredskapsdetaljen*; beträffande polisväsendet utföres planläggningen under ledning av länspolischefen på dennes expedition. Ansvar för länsstyrelsens beredskapsverksamhet åvilar under landshövdingen ytterst landssekreteraren. Under honom svarar civilförsvarsdirektören för planläggningen av civilförsvaret och de för länsstyrelsens krigsorganisation utsedda sektionscheferna för planläggningen inom övriga grenar av försvarsberedskapen. För överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län — som har gemensam krigsorganisation — finns en för försvarsberedskapen gemensam organisation, bestående av en civilförsvarssektion och en allmän beredskapssektion. Sektionerna ingår i överståthållarämbetets organisation, men deras verksamhet leds av landssekreteraren och en av ämbetets kanslidirektörer gemensamt.

Sedan omorganisationen den 1 juli 1960 är civilförvarssektionen — bortsett från allmänna beredskapsdetaljen och det till sektionen likaledes hörande priskontoret — uppdelad på fyra detaljer, nämligen organisationsdetaljen, personal- och utbildningsdetaljen, tekniska detaljen och förrådsdetaljen. Chef för respektive detaljer är en civilförvarsinspektör, en förste landskanslist eller civilförvarsinspektör, en förste civilförvarsingenjör och en förvaltare. I de större län, där det finns en biträdande civilförvarsdirektör, är denne som regel chef för organisationsdetaljen, inom vilken den huvudsakliga krigsplanläggningen äger rum. Syftet med detaljindelningen, som icke är bindande för länsstyrelserna men av dem genomgående tillämpas, är att åstadkomma en arbetstekniskt lämplig gränsdragning mellan civilförsvarets olika delområden och underlätta ansvarsfördelningen mellan berörda befattningshavare. Sektionschefen, civilförvarsdirektören, har i fråga om inriktningen och ledningen av arbetet på dessa civilförvarsdetaljer samma ansvar och befogenheter som på andra sektioner tillkommer sektionscheferna i länsstyrelsen. Som framgår av det följande är hans ställning en annan då det gäller verksamheten inom allmänna beredskapsdetaljen och priskontoret.

Handläggningen inom länsstyrelsen av sådana civila försvarsärenden, som icke är att hänföra till civilförsvaret, var före tillkomsten av de allmänna beredskapsdetaljerna den 1 juli 1962 uppdelad på skilda sektioner, vilken ordning ansågs bäst tillgodose kravet på största möjliga överensstämmelse mellan fredsorganisationen och krigsorganisationen. De länsstyrelsetjänstemän, framför allt sektionschefer, som innehade en ledande befattning i krigsorganisationen, hade vid sidan av sina löpande fredsgöromål att själva i detalj svara för planläggningen inom sitt beredskapsområde. Vid konkurrens mellan fredsgöromålen och beredskapsuppgifterna blev de senare ofta eftersatta. Detsamma var förhållandet beträffande det krigsplanlägningsarbete, med vilket befattningshavare på olika sektioner skulle biträda sådana sektionschefer i krigsorganisationen som i fred icke tillhörde länsstyrelsen. Sistnämnda sektionschefer saknade för övrigt möjlighet att utöva någon direkt arbetsledning för den länsstyrelsepersonal som ställdes till deras förfogande. Det splittrade planlägningsarbetet medförde vidare att landssekreteraren, som det åvilade att leda och internt samordna länsstyrelsens försvarsverksamhet, i stor utsträckning måste ägna sig åt detaljfrågor. Nu angivna olägenheter i fråga om försvarsplanläggningen föranledde Kungl. Maj:t att uppdraga åt dåvarande statens organisationsnämnd att verkställa utredning angående organisationen för handläggning inom överståthållarämbetet och länsstyrelserna av sådana civila försvarsärenden, som icke omfattades av civilförsvaret.

I sin år 1961 avlämnade redogörelse föreslog organisationsnämnden, att ifrågakvarande försvarsärenden, med undantag för den polisiära beredskapen, skulle sammanföras till en särskild enhet, allmän beredskapsdetalj,

inom civilförvarssektionen, att civilförvarsdirektören skulle utöva den kontorsmässiga arbetsledningen på detaljen samt att landssekreteraren i sin samordningsverksamhet skulle biträdas av civilförvarsdirektören; de för krigsorganisationen förordnade sektionscheferna skulle alltjämt bära ansvaret för själva planlägningsarbetets inriktning och bedrivande. Vid sitt bedömande av hur arbetsuppgifterna borde fördelas inom länsstyrelsen hade nämnden eftersträvat en organisationsform, som kunde uppfylla följande krav.

1. Verksamheten för samordning av de olika planlägningsområdena måste göras effektiv och beträffande detaljfrågor avlastas från avdelningschefsplanen.
2. Särskilda kunskaper och insikter vilka fanns företrädade framför allt hos de för krigsorganisationen utsedda sektionscheferna måste få göra sig gällande i arbetets inriktning och efter klara ansvarslinjer.
3. Konkurrens mellan löpande fredsgöromål och krigsplanlägningsuppgifter borde undvikas.
4. Den personal som skulle handha de mera rutinmässiga planlägningsuppgifterna i fred borde stå under kontinuerlig, enhetlig arbetsledning.
5. Såvitt möjligt borde arbetsuppgifterna inom beredskapsområdet sammanföras i sådana kvantiteter, att den härför erforderliga organisationen fick en storlek som gjorde den relativt okänslig för frånvaro bland personalen.

Organisationsnämndens förslag antogs av 1962 års riksdag och den alltjämt gällande handlägningsordningen genomfördes den 1 juli samma år.

Som redan sagts åvilar ansvaret för försvarsplanläggningen på allmänna beredskapsdetaljen under landssekreteraren vederbörande sektionschefer i krigsorganisationen, vilka till stor del utgöres av utanför länsstyrelsen stående experter. Dessa saknar emellertid i de flesta fall möjlighet att själva utöva den omedelbara ledningen av planlägningsverksamheten och kan än mindre leda och övervaka personalens dagliga arbete. Nämnda uppgifter åvilar i stället en förste inspektör eller inspektör såsom chef för detaljen. Denne leder till detaljen hörande planlägningsarbete och annan beredskapsverksamhet enligt anvisningar av landssekreteraren eller krigssektionschef. I fråga om den kontorsmässiga arbetsledningen är han dock underställd civilförvarsdirektören, som svarar härför beträffande civilförvarssektionen i dess helhet. Det har vidare särskilt ålagts chefen för allmänna beredskapsdetaljen att enligt landssekreterarens bestämmande verka för samordning av planlägningsarbetet inom detaljens olika områden. Detaljchefen är slutligen föredragande i sådana till detaljen hörande ärenden, vilkas handläggning icke enligt arbetsordningen eller på grund av särskilt uppdrag tillkommer annan. Föredragning sker huvudsakligen inför krigssektionscheferna, vilka i viss omfattning tillagts beslutanderätt.

Ansvaret för den interna samordningen av länsstyrelsens planlägningsarbete inom olika grenar av försvarsberedskapen åvilar landssekreteraren. Uppgiften anses bland annat svara mot dennes centrala ställning i länsstyrelsens krigsorganisation. Även om förutsättningarna att lösa mera detal-

jerade samordningsfrågor på sektionsplanet avsevärt förbättrats genom inrättandet av en allmän beredskapsdetalj, har det ändå bedömts nödvändigt att landssekreteraren, med hänsyn till sina omfattande fredsgöromål i övrigt, erhåller kvalificerat biträde vid samordningsverksamheten. Det har i länsstyrelseinstruktionen ålagts civilförsvarsdirektören att lämna sådant biträde. Såsom ansvarig för bland annat civilförsvarets utrymningsplanläggning, vilken är av grundläggande betydelse för övrig beredskapsplanläggning, har han ansetts vara den lämpligaste för denna uppgift, även om han icke svarar för den planläggning som bedrivs på allmänna beredskapsdetaljen.

I den för överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län gemensamma beredskapsorganisationen, som tillkom redan den 1 juli 1960, har uppgiften att biträda avdelningscheferna vid samordningen av försvarsplanläggningen ålagts en särskild högre befattningshavare. Denne ägnar sig helt åt samordningsuppgifter och innehar närmast ställning av ett slags biträdande avdelningschef.

Vid flertalet länsstyrelser medverkar jämväl militärassistenten i det interna samordningsarbetet. För militärassistentens uppgifter härvidlag liksom i fråga om försvarsberedskapen i övrigt lämnas närmare redogörelse i följande avsnitt av kapitlet.

I beredskapsärenden, där juridiska bedömanden kan bli erforderliga, biträdes civilförsvarssektionens befattningshavare i regel av en därtill utsedd jurist inom landskansliet.

Den 1 mars 1963 uppdrog Kungl. Maj:t åt statskontoret att verkställa granskning av arbetsformerna och personalbehovet inom länsstyrelsernas civilförsvarssektioner. I sin den 13 september samma år daterade utredning föreslog statskontoret sådan ändring i 19 § länsstyrelseinstruktionen, att civilförsvarsdirektörens sektionschefsansvar beträffande den allmänna beredskapsdetaljen utvidgades till att omfatta jämväl skyldighet att med uppmärksamhet följa försvarsplanläggningen inom detaljens verksamhetsområde. Enligt statskontorets mening måste nämligen civilförsvarsdirektören vara väl insatt i denna planläggning för att kunna fullgöra sin uppgift att biträda landssekreteraren vid samordningen av planeringsarbetet inom olika grenar av försvarsberedskapen. Sedan förslaget remissbehandlats, därvid det bland annat avstyrkts av överbefälhavaren, överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap och fem länsstyrelser, uttalade departementschefen i 1964 års statsverksproposition, att han icke fann det påkallat att för det dåvarande göra någon ändring i länsstyrelseinstruktionen.

Den regionala militärassistentorganisationen

Inledning

I januari 1964 framlade 1963 års militärassistentutredning sitt betänkande »Behovet av militärt utbildad personal vid överståthållarämbetet och länsstyrelserna» (stenc. Fö 1964: 2). Utredningen konstaterade, att länsstyrelserna (överståthållarämbetet) var i behov av ständig tillgång till militär expertis för samordning av olika totalförsvarsuppgifter och föreslog att detta behov även i fortsättningen tillgodosågs genom att officerare, i princip kaptenen på aktiv stat, placerades såsom militärassistenter hos dessa myndigheter. Utredningen föreslog vidare vissa förändringar i fråga om militärassistenternas arbetsuppgifter, utbildning, anställningsförhållanden, m. m.

I prop. 1965: 66 anslöt sig departementschefen i allt väsentligt till militärassistentutredningens synpunkter och förslag men förordade, att samtliga militärassistentbefattningar besattes med majorer.

Statsutskottet, som i sitt utlåtande över nämnda proposition (nr 88) samtidigt behandlade två likalydande motioner i ämnet (I: 666 och II: 786), hemställde — under hänvisning till att remissmyndigheterna uttalat delade meningar beträffande såväl behovet av militärassistenter som dessas arbetsuppgifter — att riksdagen måtte med bifall till motionerna avslå de av Kungl. Maj:t förordade riktlinjerna för den regionala militärassistentorganisationen samt hemställa att åt länsförvaltningsutredningen uppdrogs att skyndsamt pröva frågan. Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets förslag.

Kungl. Maj:t uppdrog i skrivelse den 3 juni 1965 åt oss att så skyndsamt som omständigheterna tillät utreda behovet av militärt utbildad personal vid överståthållarämbetet och länsstyrelserna.

För fullgörande av detta uppdrag fann vi erforderligt bland annat att skaffa oss närmare kännedom om militärassistenternas arbetsuppgifter i praxis. Vi har därför i en enkät till länsstyrelserna hemställt om svar på vissa frågor angående militärassistenternas verksamhet. Enkätens innehåll och länsstyrelsernas svar redovisas nedan under avsnittet Arbetsuppgifter.

För historik, nuvarande organisation, militärassistenternas utbildning och anställningsförhållanden, m. m., lämnas i det följande en mera kortfattad redogörelse, som i huvudsak bygger på militärassistentutredningens betänkande.

Historik

Efter indelningsverkets avskaffande övertog länsstyrelserna åtskilliga uppgifter i fråga om mobiliseringsförberedelser o. dyl. Under 1910- och 1920-talen tillkom bestämmelser beträffande länsstyrelsernas befattning med

krigsmaktens rekvisitioner, truppers transport och förläggning, vägförbindelsernas upprätthållande, understödet av den militära sjuk- och veterinärvårdstjänsten, m. m. Länsstyrelsernas försvarsuppgifter ökade väsentligt under 1930-talet, då de ålades att svara jämväl för det civila luftskyddet.

Ännu i mitten av 1930-talet saknade länsstyrelserna för sina försvarsuppgifter egen personal med militär sakkunskap och var hänvisade till att mot arvode anlita tillfällig hjälp av pensionerade officerare. Det förekom också att aktiva officerare för kortare tid ställdes till länsstyrelsernas förfogande.

1935 års länsstyrelseutredning upptog den av 1930 års försvarskommitté tidigare väckta frågan om anställande av militära befattningshavare vid länsstyrelserna. De militära ärendenas ökade omfattning och den snabba utvecklingen på luftskyddets område ansågs påkalla en sådan lösning. Befattningshavarna, av Kungl. Maj:t för två år i sänder förordnade pensionerade officerare, föreslogs skola benämnas försvarsassistenter. Med hänsyn till behovet av nära kontakt med militära problemställningar borde länsstyrelserna dock ej betagas möjligheten att även i fortsättningen erhålla biträde av aktiva officerare.

Beslut om inrättande av försvarsassistenttjänster fattades vid 1937 års riksdag (prop. 178, SU 162, rskr 389). Försvarsassistenterna skulle icke vara föredragande i länsstyrelsen.

Vid 1944 års riksdag (prop. 268 och 270, Sä²U 5 och 6, rskr 472 och 474) beslöts, i enlighet med 1943 års civilförsvarsutrednings förslag, att vid länsstyrelserna skulle inrättas en särskild försvarsavdelning (nuvarande civilförsvarssektionen), i vilken ingick en militärassistent. Dennes arbetsuppgifter skulle i högre grad än tidigare vara inriktade på samordnings- och samverkansfrågor. I landshövdingeinstruktionen angavs militärassistentens åligganden sålunda: att vara sambandsman mellan länsstyrelsen och de militära myndigheterna, att enligt länsstyrelsens närmare bestämmande biträda civilförsvarsdirektören vid fullgörandet av denne åvilande uppgifter samt att i övrigt fullgöra de göromål som länsstyrelsen föreskrev. I försvarsstabens stat upptogs sju beställningar för militärassistenter i län som ur försvarssynpunkt ansågs särskilt utsatta, medan militärassistentbefattningarna i övriga län och Stockholms stad skulle uppehållas av arvodesanställda, pensionerade officerare.

År 1945 uppfördes ytterligare sju militärassistentbefattningar på försvarsstabens stat. Fördelningen mellan aktiva och pensionerade officerare inom den regionala militärassistentorganisationen har därefter varit oförändrad.

I samband med 1952 års omorganisation av länsstyrelserna ålades militärassistenten föredragningskyldighet. Han skulle vidare vara skyldig att biträda samtliga länsstyrelsens sektionschefer vid handläggningen av försvarsärenden. Ehuru knuten till civilförsvarssektionen blev militärassistenten sålunda ej längre direkt underställd civilförsvarsdirektören.

År 1959 uppdrogs åt chefen för försvarsstaben att verkställa en allmän översyn av militärassistentorganisationen. Frågan hade aktualiserats genom ett uttalande av 1958 års riksdags revisorer angående militärassistenternas pensionsålder. I sitt förslag, som framlades år 1961, förordade försvarsstabschefen att den regionala militärassistentorganisationen i princip bibehölls oförändrad. För Stockholms stad och Stockholms län, som sedan år 1960 hade gemensamma sektioner för civilförsvaret och den allmänna beredskapen, föreslogs dock en gemensam militärassistent.

Dåvarande statens organisationsnämnd, som åren 1960—1961 utredde frågan angående organisationen för handläggningen i överståthållarämbetet och länsstyrelserna av sådana civila försvarsärenden, som ej var att hänföra till civilförsvaret, ifrågasatte bland annat om militärassistentens arbetsuppgifter motiverade att han i fred placerades i länsstyrelsen.

I 1962 års statsverksproposition konstaterades, mot bakgrunden av nyssnämnda kontroversiella uppfattningar, att den regionala militärassistentorganisationen borde ytterligare överses, men att 1960 års försvarsledningsutrednings förslag beträffande totalförsvaret i regional instans borde avvaktas.

1963 års militärassistentutredning tillkom i september 1963, vid vilken tidpunkt försvarsledningsutredningen i det närmaste avslutat sitt arbete.

Organisation, m. m.

Militärassistentbefattningarna är i 14 län (B, C, D, E, L, M, O, P, T, U, X, Y, AC och BD) avsedda för aktiva officerare och i övriga län samt Stockholms stad för arvodesanställda officerare.

Militärassistenterna förordnas av Kungl. Maj:t. Befattningarna för aktiva officerare uppehålls av kaptener och är uppförda på försvarsstabens stat. De för pensionerade officerare avsedda arvodesbefattningarna redovisas under länsstyrelsernas (överståthållarämbetets) avlöningsanslag. De aktiva officerarna tjänstgör i regel tre till fem år, de arvodesanställda vanligtvis längre.

Enligt av Kungl. Maj:t fastställt exempel på arbetsordning för länsstyrelse tjänstgör militärassistenten på landskansliet utan att tillhöra viss sektion. Därmed lyder han direkt under landshövdingen och landssekreteraren. Militärassistenten vid överståthållarämbetet lyder närmast under chefen för andra kansliavdelningen, vari ingår de för ämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län gemensamma civilförsvars- och allmänna beredskapssektionerna. Enligt krigsinstruktionen för länsstyrelserna (SFS 1962: 4) — gällande jämväl för krigslänsstyrelsen för Stockholms stad och län — skall finnas en direkt under landshövdingen (krigslänschefen) lydande militärassistent. Militärassistentens förhållande till militära myndigheter är icke närmare reglerat.

Militärassistenterna bör ha genomgått militär högskola eller motsvarande

utbildning samt om möjligt äga erfarenhet av tjänstgöring vid militärområdes- eller försvarsområdesstab.

Militärassistentutredningen föreslog, att militärassistentens organisatoriska ställning fastställdes genom föreskrift i länsstyrelseinstruktionen (instruktionen för överståthållarämbetet) att »för biträde med handläggning av försvarsärenden skall finnas en militärassistent, som tjänstgör å landskansliet (andra kansliavdelningen) utan att tillhöra viss sektion». Som militärassistenter borde endast ifrågakomma aktiva officerare »i karriären». Pensionerade officerare kunde nämligen ej förväntas besitta erforderliga aktuella kunskaper om krigsmakten och totalförsvaret i övrigt. Av militärassistentbefattningarna, uppförda på försvarsstabens stat, borde 20 avses för kaptener och 5 för majorer eller kaptener. Med hänsyn bland annat till rekryteringen borde befattningarna vara förenade med ett årligt arvode av 1 740 kronor. Militärassistenterna borde förordnas för en tid av lägst fyra och högst fem år. De borde före anställningen genomgå en särskild, kortare militärassistentkurs. I fråga om befordran, militär utbildning, anmälningskyldighet enligt tjänstgöringsreglementet för krigsmakten, m. m., skulle chefen för försvarsstaben vara att anse som personalkårchef för militärassistenterna.

Utredningens förslag i denna del föranledde i stort sett ingen erinran från *remissmyndigheterna*. Några av dem (civilbefälhavaren i femte civilområdet samt länsstyrelserna i Kronobergs, Blekinge och Kopparbergs län) ansåg emellertid arvodesanställda, pensionerade officerare ur vissa synpunkter och under vissa förutsättningar vara lika väl eller bättre lämpade att vara militärassistenter. Vidare föreslog två länsstyrelser (Hallands och Norrbottens län) att militärassistenten placerades i civilförsvarssektionen, där huvuddelen av försvarsarbetet utföres.

Departementschefen (prop. 1965: 66), som med hänsyn till krigsmaktens behov i händelse av krig av yngre officerare i de stridande förbanden fann mindre lämpligt ur totalförsvarsynpunkt att placera yngre aktiva officerare som militärassistenter, förordade att samtliga militärassistentbefattningar besattes med majorer. Härigenom gjordes det vidare möjligt att låta militärassistenterna kvarstå i tjänst längre tid än utredningen föreslagit, cirka tio i stället för fyra till fem år. I övrigt biträdde departementschefen militärassistentutredningens förslag.

Arbetsuppgifter

Militärassistentens arbetsuppgifter anges i 22 § länsstyrelseinstruktionen sålunda:

- att* vara kontaktman mellan länsstyrelsen och de militära myndigheterna,
- att*, då länsstyrelsen av särskilda skäl så förordnar, enligt vad i 25 § stadgas vara föredragande,
- att* enligt länsstyrelsens närmare bestämmande biträda vid handläggningen av försvarsärenden samt

att i övrigt utföra de göromål, som ankommer på militärassistenten enligt arbetsordningen eller eljest av länsstyrelsen meddelade föreskrifter.

Stort utrymme lämnas sålunda åt länsstyrelsen att själv i detalj bestämma militärassistentens arbetsuppgifter.

Militärassistentutredningen konstaterade stora skiljaktigheter mellan de olika länen i fråga om militärassistentens uppgifter i praxis och ansåg detta förhållande i icke ringa mån bero på att uppgifterna bestämdes med hänsyn till vederbörande militärassistents personliga läggning, utbildning och övriga förutsättningar. Valet av arbetsuppgifter kunde även tänkas påverkas av kvalifikationerna hos de befattningshavare i övrigt som handlade länsstyrelsens totalförvarsärenden.

I vissa län omfattade militärassistentens verksamhet uppgifter inom länsstyrelsens hela ansvarsområde beträffande totalförsvaret, medan i andra län hans uppgifter var mer eller mindre begränsade till frågor angående länsstyrelsens interna verksamhet. Flertalet militärassistenter deltog dock i handläggningen av ärenden som avsåg samordning mellan länsstyrelsen och militära myndigheter samt inom länsstyrelsen, länsstyrelsens krigsorganisation, utbildning och övning av länsstyrelsens personal, planläggning av försvarsövningar samt ömsesidig information mellan länsstyrelsen och militära enheter.

Militärassistentutredningen sade sig ha kommit till den uppfattningen, att de arvodesanställda militärassistenterna i större utsträckning än de aktiva ålades föredragning i eller eljest handlade detaljärenden av begränsad betydelse för totalförsvaret.

Enligt militärassistentutredningens mening var det dock — trots de sålunda konstaterade olikheterna mellan länen — motiverat med hänsyn till varierande lokala förhållanden, att militärassistentens verksamhet, inom ramen för angivna principiella arbetsuppgifter, närmare reglerades av varje länsstyrelse för sig och icke genom en särskild instruktion e. dyl. för militärassistenterna.

I sitt betänkande anlade militärassistentutredningen vissa synpunkter på frågan om militärassistenternas utnyttjande. Utredningen anförde därvid bland annat följande.

Utredningen vill redan här slå fast, att militärassistenten skall fullgöra de uppgifter, som från totalförvarssynpunkt ger bästa effekt. Den har vidare utgått ifrån, att det i militärassistentens verksamhet inte så mycket är fråga om att väga den militära betydelsen av varje detaljärende för sig. Fastmer gäller det att säkerställa sammanhanget mellan länsstyrelsens totalförvarsplanläggning i stort samt den militära verksamheten och planläggningen. Militärassistentens kunskaper om krigsmakten och om totalförsvaret i övrigt bör främst utnyttjas för kontakter mellan länsstyrelsen och militära myndigheter samt för kontinuerlig orientering om militära problem och tillhandahållande av militär sakkunskap inom samtliga de sektioner av länsstyrelsen, som är berörda av krigsplanlägningsarbetet. Denna inriktning av hans arbete gör det naturligt, att han främst kommer att biträda landssekreteraren (vederbörande kanslidirektör) i dennes samordningsuppgifter.

Vad avser samverkan mellan länsstyrelsen och militära myndigheter medverkar militärassistenten självfallet i de lägen, då principfrågor behandlas och verksamheten är av sådan art, att den berör flera totalförsvarsfunktioner, ävensom då kunskap om förhållanden inom både den militära och civila sektorn av totalförsvaret erfordras. Detta utesluter givetvis inte, att i detaljfrågor samverkan sker på annat sätt, till exempel genom att befattningshavare i länsstyrelse och försvarsområdesstab tar direktkontakt med varandra.

Militärassistenten bör sålunda ha till huvuduppgift att såsom en länsstyrelsens tjänsteman under landssekreteraren (kanslidirektören) medverka vid samordningen av krigsplanläggningen inom länsstyrelsen samt mellan länsstyrelsen och de militära myndigheterna rörande verksamheten i såväl krig som fred.

I övrigt borde militärassistenten enligt utredningen medverka vid utbildning och övning av länsstyrelsens personal samt bedriva informations- och upplysningsverksamhet mellan civila och militära myndigheter.

Militärassistenten borde, framhöll utredningen, som militär expert åt länsstyrelsen medverka vid handläggningen av frågor som krävde kvalificerade militära bedömanden och icke bindas vid rutinartat detaljarbete. Han borde vidare endast undantagsvis utnyttjas som föredragande utan i stället biträda vid eller delta i handläggningen av ärenden med militär anknytning. I syfte att begränsa militärassistentens utnyttjande som föredragande, framför allt i detaljärenden, föreslog utredningen sådan ändring i länsstyrelseinstruktionen respektive instruktionen för överståthållarämbetet, att militärassistenten skulle kunna åläggas föredragningskyldighet endast då särskilda skäl förelåge. Genom kungörelse som trädde i kraft den 1 januari 1965 ändrades instruktionernas bestämmelser angående militärassistentens arbetsuppgifter i överensstämmelse härmed.

Militärassistentutredningen fann slutligen hinder ej möta mot att militärassistenten i mån av behov ställdes till förfogande åt andra civila myndigheter, vilka hade att svara för planläggning av betydelse för länsstyrelsens verksamhet i krig, t. ex. landstinget.

Övervägande antalet *remissmyndigheter* anslöt sig i princip till utredningens förslag i fråga om militärassistentens arbetsuppgifter. På några väsentliga punkter anmäldes emellertid avvikande mening.

Några myndigheter (statskontoret, överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap, civilbefälhavaren i fjärde civilområdet samt länsstyrelserna i Uppsala, Hallands, Västmanlands och Västernorrlands län) ansåg sålunda att det icke i första hand borde vara militärassistentens uppgift att ombesörja *kontakten mellan länsstyrelsen och militära myndigheter*. Denna kontakt borde i fred — på samma sätt som inom den gemensamma uppehållsplatsen i krig — utan förmedlan av militärassistenten uppehållas direkt mellan vederbörande befattningshavare i länsstyrelsen och försvarsområdesstaben. Om militärassistenten ålades att vara kontaktman kunde, framhölls det från några håll, denna med tanke på en beredskapssituation önskvärda och naturliga samverkan i fred komma att försvåras eller t. o. m. förhindras. Motsatt uppfattning hade länsstyrelsen i Kristianstads län, som fram-

höll, att en stor del av de i länsstyrelsens krigsorganisation ingående befattningshavarna bl. a. av tidsskäl torde sakna möjlighet att uppehålla de fortlöpande kontakter med militära myndigheter, som krigsplanläggningen krävde, vartill kom att försvarsområdesstabens personal i fred endast omfattade en ringa del av de befattningshavare, med vilka länsstyrelsen under krigsförhållanden hade att samarbeta.

Mot förslaget att militärassistentens främsta uppgift, vid sidan av nyssnämnda kontaktverksamhet, borde vara att under landssekreteraren medverka vid *samordningen av totalförsvarsfrågor inom länsstyrelsen* restes delvis kraftiga invändningar (statskontoret, överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap, civilbefälhavaren i första civilområdet samt länsstyrelserna i Uppsala, Kristianstads, Malmöhus, Hallands, Västmanlands, Väster-norrlands och Norrbottens län).

Rent principiellt, hävdades det på några håll, måste samordningsarbetet under landssekreteraren åvila en civil befattningshavare med ingående kännedom om det civila försvarets olika grenar och stor erfarenhet av civil förvaltning. Militärassistenten torde under den förhållandevis korta tid han tjänstgjorde vid länsstyrelsen knappast hinna förvärva dessa egenskaper. Det pekades vidare allmänt på att samordningsverksamheten redan var reglerad i länsstyrelseinstruktionen. Enligt denna (19 och 21 a §§) ålåg det civilförsvarsdirektören, bland annat, att efter landssekreterarens bestämmande biträda med samordningen av planeringsarbetet inom olika grenar av försvarsberedskapen. Samma skyldighet hade förste inspektör eller inspektör på beredskapsdetaljen beträffande samordningen av planläggningsarbetet inom detaljens olika områden. En länsstyrelse underströk särskilt, att denna ordning var den naturliga med tanke på civilförsvarets centrala ställning i länsstyrelsens totalförsvarsverksamhet. Kopplades militärassistenten in som en tredje samordnande befattningshavare, kunde oklarhet i ansvars- och kompetenshänseende lätt uppstå, ansåg bl. a. statskontoret. Däremot fann flertalet myndigheter självklart, att militärassistentens sakkunskap vid behov skulle utnyttjas även på samordningsområdet.

En del remissmyndigheter (civilförsvarsstyrelsen, civilbefälhavarna i första och fjärde civilområdena samt länsstyrelserna i Malmöhus och Hallands län) gav i detta sammanhang uttryck för sin uppfattning, att samordningsfrågorna inom länsstyrelsen skulle erhålla sin bästa lösning, om ansvaret för dem — under landssekreteraren eller eventuellt direkt under landshövdingen — lades på chefen för en särskild försvarssektion e. dyl., i vilken för övrigt militärassistenten kunde tänkas ingå.

Två civilbefälhavare och två länsstyrelser (andra och tredje civilområdena resp. Jämtlands och Göteborgs och Bohus län) ifrågasatte, om det icke borde stadgas skyldighet för militärassistent vid länsstyrelse, där civilbefälhavare hade sitt fredskansli, att vid behov medverka i kansliets arbete.

Vad angår slutligen frågan om militärassistentens *föredragnings*skyldighet, så ansåg flera länsstyrelser (Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kristianstads, Västmanlands, Gävleborgs och Jämtlands län), att utredningen härvidlag föreslagit alltför stor restriktivitet. Bland annat åberopades betydelsen av att militärassistenten genom föredragning skaffade sig närmare kännedom om länsstyrelsens arbetssätt m. m. Beträffande vissa ärendegrupper, som det var naturligt att militärassistenten handlade, skulle det också innebära en onödig omgång att använda annan befattningshavare som föredragande. Vidare hävdades på sina håll, att militärassistenten ej skulle erhålla full sysselsättning, om länsstyrelsens möjlighet att göra honom till föredragande begränsades på sätt som föreslagits. En del myndigheter påpekade slutligen, att en något vidare föredragningskyldighet för militärassistenten också stod i bättre överensstämmelse med länsstyrelsens rätt enligt 40 § länsstyrelseinstruktionen att uppdraga åt ett flertal experter utanför länsstyrelsen att vara föredragande i ärenden rörande deras verksamhet.

Departementschefen, som beträffande militärassistentens arbetsuppgifter i allt väsentligt anslöt sig till militärassistentutredningens förslag, anförde:

Med hänsyn till de erinringar, som på denna punkt anförts av vissa remissinstanser, vill jag understryka, att militärassistentens ställning givetvis inte får fattas så, att den skulle utgöra ett hinder för direkta kontakter mellan andra befattningshavare vid länsstyrelsen och företrädare för övriga regionala organ eller medföra en begränsning av andra länsstyrelsefunktionärens befattningsområde med totalförsvarsfrågor. Militärassistenten bör — såsom utredningen framhållit — betraktas som länsstyrelsens militära expert och i denna egenskap delta i handläggningen av frågor, som kräver även militära bedömanden. Att han därvid blir den som främst får ta befattningsområde med samordning av den civila och militära planläggningen inom länet och dessutom har att biträda vid samordningen av övriga totalförsvarsfrågor finner jag helt naturligt.

Som framgår av det föregående hade bland andra länsstyrelserna delade meningar beträffande vilka arbetsuppgifter som bör åvila militärassistenten. Militärassistentutredningen konstaterade också att dennes uppgifter av olika anledningar varierar från län till län.

Då frågan om behovet av militärassistenter vid länsstyrelserna (överståthållarämbetet) syntes böra prövas bland annat mot bakgrunden av dessa befattningshavares nuvarande arbetsuppgifter, beslöt vi att genom en *enkät till länsstyrelserna* (överståthållarämbetet) inhämta närmare uppgifter angående militärassistenternas verksamhet i praktiken i de olika länen.

Här nedan redovisas i sammandrag svaren på de olika frågorna i enkäten.

A. Hur fördelar sig enligt länsstyrelsens ungefärliga uppskattning militär-assistentens arbetstid procentuellt på följande slag av arbetsuppgifter

	Svar i %		
	genomsn.	högst	lägst
1. samordning inom totalförsvaret mellan länsstyrelsen och militära myndigheter?	28	70	3
2. samordning av totalförsvarsverksamheten inom länsstyrelsen och därmed sammanhängande uppgifter såsom arbete med länsstyrelsens krigsorganisation, utbildning och övning av länsstyrelsens personal i fråga om totalförsvaret, planläggning av försvarsövningar, m. m.?	36	60	10
3. handläggning av löpande ärenden som har anknytning till totalförsvaret men som icke innebär samordning enligt 1. och 2. ovan?	21	50	5
4. handläggning av eventuellt övriga ärenden?	15	45	0

Några länsstyrelser är angelägna att påpeka, att militärassistentens verksamhet fördelar sig på annat sätt än som framgår av det sagda de år då länsstyrelsen deltar i stabsövningar gemensamt med andra civila länsmyndigheter och försvarsområdesstaben. Vid de omfattande förberedelserna till dessa övningar, som i princip äger rum vart sjätte år, ägnar militärassistenten sin arbetstid till helt övervägande del åt samordningsfrågor enligt främst 2. men även 1.

Vid två länsstyrelser ombesörjes den löpande kontakten med militära myndigheter helt av vederbörande civila befattningshavare och engageras militärassistenten endast då allmänna riktlinjer för kontaktverksamheten diskuteras eller mera omfattande information om militära problemställningar äger rum.

Som exempel på sådana arbetsuppgifter, som innebär *samordning av civil och militär försvarsverksamhet* (1.), anföres

arbete med förberedelser för överläggningar i större frågor mellan länsstyrelsen och militära myndigheter;
deltagande i stabsorienteringar och samordningskonferenser;
militär-civil krigsplanläggning avseende grupperingsplan m. m. för gemensam stabsplats, sjukvård, vattenförsörjning, utrymning, trafikreglering, motorreparationstjänst, markbevakning, gränsövervakning och polisens verksamhet i krig;
medverkan vid utarbetande av försvarsområdesstabens kuffförsvarsplan;
planläggning för länsstyrelsens och försvarsområdesstabens m. fl. gemensamma övningar;
föredrag vid militära förband angående totalförsvarets civila sektor;
medverkan vid lokalisering av militära byggnader m. m.

Det lämnas också exempel på arbetsuppgifter, som rör *samordning av totalförsvarsverksamheten inom länsstyrelsen* och därmed sammanhängande göromål (2.), såsom

upprättande och revidering av krigsorganisationens grupperings-, lednings- och utrustningsplaner;
biträde vid utarbetande av länsstyrelsens krigsarbetsordning;
planläggning och andra förberedelser för den civila försvarssektorns deltagande i övningar med militärområdes- och försvarsområdesstab;

utarbetande av rapporteringsanvisningar för länsstyrelsen underställda organ; utbildning och övning av krigsorganisationens expeditions- och sambandspersonal;
 medverkan i totalförsvarsspel;
 medverkan vid remissyttranden som berör samordningsfrågor.

B. Vilka är huvudgrupperna av ärenden under A 3. och 4.?

Det understrykes på några håll, att gränsen mellan löpande ärenden enligt A 3. och ärenden som innebär samordning är flytande. Avgörandet av åtskilliga löpande ärenden utgör nämligen samtidigt ett led i samordningen.

Följande exempel på *löpande ärenden* har emellertid lämnats:

fortlöpande orientering av länsstyrelsen och militära myndigheter angående deras respektive totalförsvarsverksamhet;
 biträde vid upprättande och revidering av vissa specialplaner såsom för livsmedelsförsörjning, transportberedskap, bevakning, kuppberedskap, samband, utrymning och undanförsel;
 medverkan vid planläggning för civilförsvarets krigsorganisation;
 biträde vid utbildning och övningar inom civilförsvaret;
 förberedelsearbete för stabsövningar e. dyl.;
 säkerhetsfrågor (tillträdesförbud, områdesavspärrning vid militära övningar, skyddsområdesbestämmelser, säkerhetstjänsten vid stabsplats, personalkontroll), stundom i samverkan med länspolischefen;
 ledningen av självskyddsutbildningen i länet;
 stridsutbildning av polispersonal;
 biträde vid rekrytering av värnpliktig personal till civilförsvaret;
 inskrivning av värnpliktiga och uppskov med militärtjänstgöring;
 fastighetsdisposition under beredskap;
 rekvisitions- och uttagningsärenden;
 yttrande i vapenärenden;
 medverkan i ärenden ang. förbud mot bebyggelse till hinder för försvaret;
 medverkan vid förordnande av ledamöter i värderings- och uttagningsnämnd, vissa besiktningsmän m. fl.;
 medverkan vid remissyttranden i ärenden med militär anknytning.

Såsom *övriga ärenden* redovisas bl. a. ärenden angående

åtgärder i samband med militära förbandsövningar i länet;
 organisation och utbildning av länsstyrelsens verkshemvärn;
 rekvisition av militär hjälp vid skogsbrandsläckning;
 biträde vid upprättande av polisens beredskapsplaner;
 information om totalförsvaret för värnpliktiga m. fl.;
 upprättande av plan för radiakskydd;
 medverkan i civilförsvarsövningar.

C. Har föredragningskyldighet ålagts militärassistenten och, om så är fallet, i vilka ärenden?

I fyra län anlitas militärassistenten överhuvud icke såsom föredragande

Vid tre länsstyrelser har militärassistenten icke någon i arbetsordning fastställd, generell föredragningskyldighet men anlitas såsom föredragande i enstaka, vid varje särskilt tillfälle bestämda ärenden.

Militärassistenterna i övriga län har i växlande, stundom ganska betydande omfattning ålagts föredragningskyldighet i särskilda, i arbetsordningen angivna ärenden, ofta av löpande natur.

Av länsstyrelserna uppgivna ärendegrupper, i vilka militärassistenten är föredragande, är i huvudsak de här nedan förtecknade. Vid varje ärendegrupp har inom parentes angivits antalet länsstyrelser, där föredragning av militärassistenten förekommer i ärendegruppen ifråga.

- Inskrivning av värnpliktiga (12);
- planläggning för länsstyrelsens kuppberedskap (11);
- förberedelser för stabsövningar, m. m. (10);
- förande av mobiliserings- och åtgärdskalender (10);
- utbildningsplan för länsstyrelsens krigsorganisation (9);
- utbildning och övning av krigsorganisationens personal (9);
- uppskov med militärtjänstgöring (7);
- hemvärnets m. fl. frivilligorganisationers verksamhet (6);
- bevakning (3);
- förordnande av ledamöter i värderings- och uttagningsnämnd, besiktningsmän m. fl. (3);
- detaljplanläggning för krigslänsstyrelsens sektioner (3);
- planläggning för gemensam stabsplats, m. m. (2);
- uttagning och placering av personal i länsstyrelsens krigsorganisation (2);
- interna säkerhetsfrågor (2);
- remissyttranden i ärenden med militär anknytning (2);
- länsstyrelsens krigsarbetsordning i vissa delar (1);
- viss grundplanläggning för länsstyrelsens krigsorganisation (1);
- polisens verksamhet i krig (1);
- gränsövervakning (1);
- stridsutbildning av viss personal (1);
- bevapning och utrustning inom länsstyrelsens krigsorganisation (1);
- rekvisitions- och uttagningsärenden (1);
- lokalisering av militära byggnader (1).

Behovet av militärassistenter vid länsstyrelserna

Militärassistentutredningen fann — såsom framgår redan av inledningen — att länsstyrelserna (överståthållarämbetet) hade ett klart behov av militärt utbildad personal samt att detta behov borde tillgodoses genom att aktiva officerare såsom militärassistenter placerades hos dessa myndigheter. Utredningen hade kommit till denna uppfattning efter kontakter med länsstyrelser, militärbefäls- och försvarsområdesstaber samt i totalförsvarsplanläggningen deltagande centrala myndigheter, vilka alla mer eller mindre starkt vitsordat behov av militär expertis vid länsstyrelserna.

I sitt betänkande anlade militärassistentutredningen i huvudsak följande synpunkter på nu berörda fråga.

Länsstyrelsernas behov av militärt utbildad personal bör i första hand bedömas mot bakgrunden av deras totalförsvarsuppgifter i krig och förberedelsearbetet härför i fred. Det bör emellertid härvid beaktas, att mili-

tära och civila totalförsvarsåtgärder både i krig och fred ingriper i varandra och att krav på samordning dem emellan uppstår.

Enligt krigsinstruktionen för länsstyrelserna skall länsstyrelsen såsom högsta civila förvaltningsmyndighet inom länet tillse att sådana på civil myndighet ankommande åtgärder vidtages, som är ägnade att främja totalförsvaret, samt i övrigt verka för att länets tillgångar av olika slag fördelas och utnyttjas på ett med hänsyn till den samlade försvarsinsatsen och civilbefolkningens behov ändamålsenligt sätt. Länsstyrelsen skall utöva sin verksamhet under erforderlig samverkan med myndigheter och organisationer med särskilda uppgifter inom totalförsvaret. I lägen, då förbindelserna med riksledningen är brutna eller försvårade, får länsstyrelsen särskilt vittgående uppgifter och befogenheter.

Länsstyrelsens krigsuppgifter måste förberedas i fred. Länsstyrelseinstruktionen innehåller den allmänna föreskriften, att verksamheten i fred skall bedrivas så, att jämväl de krav som totalförsvaret i krig uppställer i största möjliga utsträckning tillgodoses. Under förberedelsearbetet måste vidare den för totalförsvaret år 1963 fastställda målsättningen beaktas. Enligt denna skall bland annat totalförsvaret vara så förberett för krig, att det snabbt kan höja beredskapen och utveckla full styrka; totalförsvarets olika delar skall samverka och understödja varandra så att full försvarseffekt ernås.

Länsstyrelsens planläggningsverksamhet i fred berör samtliga tre civila grenar av totalförsvaret — civilförsvaret med hälso- och sjukvård samt polisiär beredskap, det ekonomiska försvaret och det psykologiska försvaret — liksom även det bistånd, som dessa grenar skall kunna lämna krigsmakten.

Det finns i krig knappast något område i samhället, där hänsyn till egna och andras militära åtgärder icke behöver tagas. En stor del av länsstyrelsens fredsverksamhet har följaktligen också nära anknytning till krigsmaktens verksamhet. Behov av personal i stånd att göra militära bedömanden föreligger därför vid länsstyrelserna såväl i krig som under krigsplanläggningen i fred.

Utvecklingen torde — som försvarsledningsutredningen visat — gå mot allt starkare regionala civila och militära ledningsorgan. Detta innebär bland annat, att länsstyrelserna kan komma att åläggas ytterligare betydelsefulla planläggnings- och ledningsuppgifter, vilka medför ökade krav på länsstyrelserna då det gäller att samordna totalförsvarsverksamheten. Därmed torde också de tillfällen öka, då militär sakkunskap behöver medverka. Utvecklingen ställer vidare allt större krav på beredskapen och förmågan att snabbt övergå från freds- till krigsorganisation. Nu nämnda förhållanden nödvändiggör i än högre grad noga samordnade förberedelser inom totalförsvaret och understryker ytterligare behovet av militär expertis vid länsstyrelserna i fred.

Totalförsvarets resurser kommer alltid att vara knappa. Exklusiva organisationer för varje särskild funktion kan därför ej byggas upp och utnyttjas inom en begränsad sektor annat än i vissa undantagsfall. Resurserna måste därför utnyttjas flexibelt med kraftsamling än inom den ena, än inom den andra grenen av totalförsvaret. Med hänsyn till att länsstyrelserna har att samordna verksamheten mellan tre grenar av totalförsvaret inbördes samt mellan dessa och krigsmakten måste länsstyrelsernas samordningsuppgifter tillmätas stor betydelse. Länsstyrelsernas funktions-säkerhet som regionalt civilt ledningsorgan är även från militär synpunkt av stor vikt.

Ansvar för länsstyrelsens samordning av totalförsvaret åvilar under landshövdingen i allt väsentligt landssekreteraren. Denne är i fred strängt upptagen av löpande förvaltningsärenden m. m. och måste därför när det gäller totalförsvaret biträdas av lämplig personal. Även detta förhållande talar starkt för militärassistenter vid länsstyrelserna.

I detta sammanhang må påpekas, att den allmänna beredskapsdetaljen vid länsstyrelsen tillkom, icke för att ersätta militärassistenten, utan i syfte att underlätta landssekreterarens samordningsarbete och de i krigsorganisationen ingående sektionschefernas detaljplanläggning främst inom det ekonomiska försvaret.

Det i andra sammanhang framförda förslaget att överföra militärassistenter till försvarsområdesstaberna, som alltså i stället skulle svara för länsstyrelsernas behov av militär sakkunskap, kan ej anses lämpligt. Visserligen skulle därigenom försvarsområdesstaberna erhålla en i nuläget önskvärd personell förstärkning, men en i stab placerad militärassistent kan ej antagas förvärva för sin samverkansuppgift erforderliga kunskaper om länsstyrelsens totalförsvarsuppgifter, organisation, arbetssätt m. m. Dessutom skulle länsstyrelserna icke äga ständig tillgång till militär expertis, vilket måste anses nödvändigt.

Att låta en i allmänna militära problem insatt landsstatsjurist övertaga militärassistentens åligganden, vilket även diskuterats, synes icke heller vara en lämplig lösning. Det torde vara lättare och ur totalförsvars synpunkt mera fördelaktigt att ge en officer — som dock har viss utbildning och erfarenhet av administrativa göromål — nödiga kunskaper om länsstyrelsens organisation och arbetssätt än att bibringa en landsstatsjurist den högre militära utbildning och kunskaper om krigsmakten, som skulle erfordras. Meritvärdet för juristen av en sådan tjänstgöring framstår också som ovisst.

Inrättande av särskilda försvarssektioner vid länsstyrelserna, vilket i olika sammanhang varit på tal, skulle icke komma att minska behovet av militärassistenter.

Överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län har, oberoende av den administrativa ordningen med gemensamma planlägningsorgan,

var för sig ansvaret för krigsplanläggningen inom sitt område. Omställningen från freds- till krigssamhälle innebär för dessa myndigheter särskilda svårigheter, sammanhängande dels med omfattningen av utrymning och undanförelse m. m. inom storstadsregionen och dels med övergången till en gemensam krigsorganisation. Dessa särskilda förhållanden konstituerar i fred behovet av en militärassistent för vardera myndigheten.

Remissmyndigheterna delade, med några få undantag, militärassistentutredningens uppfattning i fråga om behovet av militärt utbildad personal vid länsstyrelserna (överståthållarämbetet) och ansåg att detta behov, såsom för närvarande är fallet, borde tillgodoses genom militärassistenter.

Fyra myndigheter (statskontoret, civilbefälhavaren i fjärde civilområdet samt länsstyrelserna i Västmanlands och Västernorrlands län) ansåg behov icke föreligga av militärassistenter vid länsstyrelserna. Det kan sägas vara deras gemensamma uppfattning, att de huvuduppgifter för militärassistenten som utredningen föreslagit — samordning av krigsplanläggningen inom länsstyrelsen samt mellan länsstyrelsen och militära myndigheter — lämpligen borde åvila civil(a) befattningshavare hos länsstyrelsen och att de arbetsuppgifter i övrigt, som kunde tänkas ankomma på militärassistenten, ej var av den art eller omfattning att de motiverade en militär tjänsteman i länsstyrelsen.

Statskontoret ansåg bland annat, att utredningen underskattat länsstyrelsernas förmåga och resurser att utan tillgång på militär personal samordna sin försvarsplanläggning internt och externt med annan sådan planläggning, t. ex. krigsmaktens. Det kunde bland annat erinras om, att allmänna beredskapsdetaljer nyligen inrättats i länsstyrelserna samt att för överståthållarämbetets och länsstyrelsens i Stockholms län vidkommande en särskild högre civil befattningshavare fanns anställd för biträde med den interna krigsplanläggningen. Statskontoret underströk, liksom övriga nyssnämnda myndigheter, vikten av att samverka mellan länsstyrelsen och berörd militär stab redan i fredstid ombesörjdes genom direkt personlig kontakt mellan vederbörande befattningshavare i länsstyrelsen och staben och icke genom förmedling av en särskild sambandsman.

Enligt statskontorets mening borde behovet av militär expertis i regional instans tillgodoses i annan ordning, eventuellt genom att en för ändamålet lämplig officer i stab, med vilken länsstyrelsen hade att samarbeta, i förekommande fall konsulterades.

Civilbefälhavaren i fjärde civilområdet föreslog en annan särskild lösning av totalförsvarets samordningsproblem och anförde därvid bland annat följande.

Jag delar helt utredningens uppfattning att länsstyrelserna har en betydelsefull samordningsuppgift i fråga om det civila försvaret på länsplanet och det är nödvändigt, att länsstyrelserna ges mot uppgiften svarande resurser. Det är även

orealistiskt att tänka sig att landssekreterarna, som för närvarande bär huvudansvaret för samordningen, med sina alltmer ökande arbetsbördor skall hinna fullgöra denna uppgift. Landssekreterarna måste därför helt eller delvis avlastas nämnda ansvar. Detta förhållande har sedan länge varit väl känt för länsstyrelserna men man har i brist på resurser tvingats acceptera läget. När man från länsstyrelsernas sida deklarerat att behov av militär expertis skulle föreligga hos länsstyrelserna, tror jag mig våga påstå att länsstyrelserna i den trängda situation, vari de befinner sig, sett en »räddningsplanka» som skulle kunna utnyttjas för att avhjälpa rådande personalsvårigheter. För egen del hyser jag den uppfattningen att man med utredningens förslag är inne på en mindre lämplig väg, om man verkligen vill söka komma till rätta med länsstyrelsernas försvarsproblem och höja den samlade försvarsberedskapen till den nivå man eftertraktar. Jag vill därför redan här framhålla, att en fullt acceptabel lösning av dessa problem knappast kan åstadkommas förrän man inrättar en särskild försvarsavdelning eller försvarssektion inom länsstyrelserna, där alla försvarsfrågor knyts samman och där en särskild sektionschef blir ansvarig för samordningen under landssekreteraren.

Det är givet att den befattningshavare, som skall ha hand om nämnda samordning inom en länsstyrelse och den närmaste kontakten med den militära sidan bör ha vissa insikter i militära frågor. Jag anser det emellertid icke motiverat att man för den skull anlitar en militär befattningshavare alldenstund det här är fråga om en uppgift, som helt faller inom ramen för den civila förvaltningen. Bortsett från att det bör vara en strävan att ge i första hand innehavarna av chefs-tjänster inom länsstyrelserna en vidgad inblick i totalförsvarsfrågor, bör en något mer omfattande utbildning kunna ske för den befattningshavare, som eventuellt tilldelas det särskilt viktiga samordningsansvaret. Den utbildning som meddelas vid försvarshögskolan bör i förening med övningar och konferenser samt fortlöpande personliga kontakter vara tillfyllest för att vederbörande skall kunna fullgöra sin uppgift. Här vill jag erinra om att även militärassistenter ansetts böra erhålla särskild utbildning för sin tjänstgöring vid länsstyrelse. För övrigt måste det från totalförsvarssynpunkt anses vara minst lika angeläget att den civila förvaltningens företrädare bibringas erforderliga kunskaper om militära ting som att militär personal utbildas för verksamhet inom ett område, där vederbörande under endast viss tidsperiod kommer att verka. — — — — —

Jag anser sålunda att länsstyrelserna för sin fredsverksamhet icke har något behov av militärassistenter. Ett visst behov kan möjligen förefinnas i de fyra län, som saknar i fred organiserade försvarsområdesstaber. I sådana fall kan dock som hittills samverkan ske med angränsande försvarsområdesstab. Under krig anser jag behovet av militärassistenter vara om möjligt mindre med hänsyn till den samgruppering och ämnesområdesvisa »samsittning» som då sker.

Länsstyrelsen i *Västmanlands län* framhöll bland annat, att under de mer än tjugufem år, som förflutit sedan militär expertis ställdes till länsstyrelsens direkta förfogande, förhållandena avsevärt ändrats. Tillkomsten och den fortsatta utbyggnaden av civilförsvarssektionerna hade inneburit väsentligt ökade möjligheter för länsstyrelserna att leda och samordna sin totalförsvarsverksamhet. Länsstyrelsernas befattningshavare hade vidare under årens lopp vidgat sina kunskaper om totalförsvaret och blivit bättre skickade att fullgöra sina uppgifter inom detta. Det kunde i detta sammanhang erinras om den särskilda utbildning vid försvarshögskolan som länsstyrelsernas högre befattningshavare numera genomgick och om den er-

farenhet av stabstjänst länsstyrelsens tjänstemän erhöll genom deltagande i olika övningar och spel. Länsstyrelsen påpekade — liksom flera myndigheter gjorde då de yttrade sig beträffande militärassistentens arbetsuppgifter — att behovet av en särskild tjänsteman för att biträda landssekreteraren i samordningsfrågor fick anses mindre framträdande än tidigare sedan civilförsvarsdirektören i länsstyrelseinstruktionen uttryckligen ålagts denna uppgift. Länsstyrelsen ifrågasatte också, om militärassistentens medverkan var absolut nödvändig då det gällde utbildning av länsstyrelsens krigsplacerade personal och övning av denna inför återkommande stabsövningar. Den grundläggande specialutbildningen i sambandstjänst och expeditionstjänst skedde vid sidan av länsstyrelsen. I vad angick stabsövningarna, så förflöt så lång tid mellan dessa, att ombyte av militärassistent i regel hunnit äga rum. Det syntes därför lämpligare att inför dessa övningar tillfälligt anlita en officer med tidigare erfarenhet på området.

Länsstyrelsen fann det försvarbart med en direkt inplacering av militärassistenter i länsstyrelserna endast under förutsättning att militärassistenten blev fullt sysselsatt med kvalificerat arbete, som verkligen krävde militär sakkunskap vilken ej lämpligen kunde tillföras länsstyrelsen på enklare sätt. Med de begränsade arbetsuppgifter för militärassistenten, som utredningen föreslagit, och med de möjligheter till direkt samarbete mellan militära och civila myndigheter som stod till buds, ville länsstyrelsen ifrågasätta om såväl ur militär som civil synpunkt behov av heltidsarbetande militär tjänsteman vid länsstyrelserna i själva verket förelåg. En tänkbar utväg vore i stället att förstärka försvarsområdesstaberna med ytterligare kvalificerad stabspersonal och ålägga staberna att vid behov biträda länsstyrelserna.

Länsstyrelsen i *Västernorrlands län* ifrågasatte om militärassistenterna, som i huvudsak skulle utgöras av kaptener, var tillräckligt kvalificerade att göra de viktiga militära bedömningar i krig och under krigsplanläggning, som utredningen förutsatte. Motsvarande bedömningar i militära staber torde göras av befattningshavare i betydligt högre ansvarsställning. Samverkan med militära myndigheter kunde för övrigt tidsmässigt ej bli en huvuduppgift för militärassistenten. Denna verksamhet hade ej sådan omfattning. Direkt kontakt mellan civila och militära befattningshavare i chefsställning tedde sig med hänsyn till det nu sagda som den mest rationella samverkansformen. Då det gällde samordning av krigsplanläggningen inom länsstyrelsen framstod det som naturligt, att inspektör på allmänna beredskapsdetaljen ålades det närmaste ansvaret härför såvitt gällde detaljens verksamhetsområde. I sin dagliga verksamhet erhöll han »gratis» den detaljkännedom, som erfordrades för denna uppgift. Lika naturligt var det, med tanke på civilförsvarets centrala ställning, att civilförsvarsdirektören, likaledes enligt landssekreterarens bestämmande och närmast under denne, biträdde vid samordningen av planeringsarbetet inom olika grenar av länsstyrelsens totalförsvarsverksamhet.

Även om således, enligt länsstyrelsens förmenande, militärassistenterna ej behövdes för nu nämnda samverkans- och samordningsuppgifter, torde de med den brist på personal som rådde på sina håll likväl fylla en viktig uppgift såsom arbetskraftsförstärkning. Endast ur denna synpunkt kunde deras bibehållande i länsstyrelserna motiveras. Eljest fann länsstyrelsen mest ändamålsenligt att försvarsområdesstaberna tillhandahöll länsstyrelserna erforderlig militär sakkunskap.

Av de remissuttalanden, vari behovet av militärassistenter vid länsstyrelserna särskilt understrukits, må här återges följande.

Överbefälhavaren betonade, att behov av militärassistenter vid länsstyrelserna förelåg ur såväl militär som civil synpunkt. Krigsmaktens mobilisering, koncentrerings och operationer krävde medverkan och stöd från den civila sektorn av totalförsvaret. Å andra sidan var det vid planeringen av de civila funktionerna och samordningen dem emellan och med krigsmakten nödvändigt att kunna göra militära bedömanden. Härför erfordrades en militär befattningshavare, som var insatt i de militära regionala ledningsorganens uppgifter, planer, organisation och arbetsformer i såväl krig som fred. Samtidigt måste emellertid denne — både när det gällde att orientera militära myndigheter och att medverka vid den civila krigsplanläggningen — vara väl förtrogen med motsvarande förhållanden i länsstyrelsen, vilket förutsatte att han tjänstgjorde där.

Även länsstyrelsen i *Hallands län* framhöll värdet ur militär synpunkt av en i länsstyrelsen placerad militärassistent. Den militära sektorns fördel härav blev allt större efter hand som det civila försvaret ökade i betydelse.

Försvarets civilförvaltning fruktade att en placering av militärassistenterna i försvarsområdesstaberna kunde medföra risk för att dessa befattningshavares tjänstgöringsförhållanden blev så splittrade, att syftet med hela militärassistentorganisationen förfelades.

Civilbefälhavarna i första och tredje civilområdena samt länsstyrelsen i *Göteborgs och Bohus län* bedömde frågan särskilt mot bakgrunden av länsstyrelsens uppgifter i krig. De båda sistnämnda anförde i gemensamt yttrande härvidlag följande.

Länsstyrelsen skall under krig bl. a. samordna civila försvarsåtgärder och understödja det militära försvaret. Förutsättningar för ett samordnat totalförsvaret underlättas av att samverkande myndigheter under krig grupperas i gemensam stabsp plats. Genom en lämplig gruppering inom stabsp platsen kan samordning av olika försvarsfunktioner ytterligare säkerställas. Omfattningen av länsstyrelsens arbetsuppgifter i krig och kravet på effektiv ledning av länsstyrelsens stabsarbete utesluter emellertid en alltför långt gående samgruppering av staberna inom den gemensamma stabsp platsen. Inriktningen av totalförsvaret på de angelägnaste uppgifterna regleras vid gemensamma överläggningar mellan försvarsområdesbefälhavare, länsstyrelse och övriga samverkande myndigheter. Därutöver är det emellertid nödvändigt att länsledningen kontinuerligt hålles orienterad om det militära läget ävensom att försvarsområdesbefälhavaren orienteras om utvecklingen inom det civila försvaret. Erfarenheterna från genomförda stabstjänstöv-

ningar visar att militärassistenten härvidlag fullgör väsentliga uppgifter vid samordningen av totalförsvaret, uppgifter som svårligen skulle kunna fullgöras utan ingående kännedom om totalförsvaret. Även med hänsyn till militärassistentens uppgift i krig anser civilbefälhavaren och länsstyrelsen således i hög grad motiverat med militärassistent vid länsstyrelse redan i fred.

Länsstyrelserna i *Östergötlands, Gävleborgs, Jämtlands och Västerbottens län* pekade på att länsstyrelsernas uppgifter inom totalförsvaret under senare år blivit, och troligen även framdeles skulle komma att bli, alltmer omfattande. Detta medförde ökade krav på länsstyrelsernas förmåga att samordna försvarsverksamheten. Länsstyrelsernas möjligheter att därvid tillräckligt beakta krigsmaktens behov och den militära planläggningen förutsatte ständig tillgång till militär expertis.

Länsstyrelsen i *Skaraborgs län* underströk, att tillgång på militär expertis hos länsstyrelserna i fred underlättade en snabb övergång till krigsorganisation. Länsstyrelserna i *Gotlands* och *Örebro län* anlade liknande synpunkter.

Länsstyrelsen i *Älvsborgs län* anförde bland annat.

Tillkomsten av militärassistentinstitutionen måste ses mot bakgrunden av att länsstyrelserna icke varit och sannolikt icke kan bli organisatoriskt uppbyggda med hänsyn till alla de försvarsuppgifter, som undan för undan åläggs dem. Länsstyrelserna måste anförtro komplicerade och grannliga försvarsuppgifter åt därtill lämpade befattningshavare i fredslänsstyrelsen och även i kretsen där utanför, trots att försvarsuppgifterna ofta är helt artskilda från vederbörandes fredsarbetsuppgifter. Det måste framstå som naturligt, att den försvarsinstitution, som kommit längst — främst planläggnings- och utbildningsmässigt — och därigenom utgör ryggraden, nämligen krigsmakten, biträder länsstyrelserna i försvarsarbetet genom tillhandahållande av specialutbildade stabsofficerare som militärassistenter. Behovet härav är så uppenbart, att det icke skulle behöva diskuteras. Att kostnaderna för militärassistenternas avlöning — med undantag för ett särskilt militärassistentarvode — bör drabba försvarshuvudtiteln, synes också naturligt med hänsyn till den nödvändiga stödfunktion för krigsmakten, som länsstyrelsernas försvarsarbete utgör.

Överståthållarämbetet och länsstyrelsen i *Stockholms län* fann i ett gemensamt yttrande, att de särskilda förhållandena i Stockholms stad och län — förekomsten av tre försvarsområden, den vidsträckta skärgården och flera skiljande vattenleder samt koncentrationen av befolkning, myndigheter och institutioner som innebar betydande svårigheter vid planläggning och genomförande av utrymning och undanförsel — medförde behov av en militärassistent för vardera myndigheten.

Departementschefen delade, som tidigare nämnts, militärassistentutredningens uppfattning att överståthållarämbetet och länsstyrelserna hade behov av ständig tillgång till militär sakkunskap och biträdde också i princip förslaget, att detta behov skulle tillgodoses genom att högskoleutbildade officerare på aktiv stat såsom militärassistenter knöts till dessa myndigheter.

I de inledningsvis nämnda, vid 1965 års riksdag väckta *motionerna* (I: 666 av herrar Sundin och Dahlén; II: 786 av herr Nihlfors m. fl.) uttalade motionärerna bland annat, att de mot bakgrunden av remissmyndigheternas tveksamhet i fråga om såväl behovet av militärassistenter som dessas arbetsuppgifter fann det överraskande att departementschefen tagit positiv ställning till militärassistentutredningens förslag och dessutom förordat att samtliga militärassistentbefattningar besattes med majorer. Motionärerna hänvisade särskilt till att statskontoret, det statliga rationaliseringsorganet, ställt sig skeptiskt beträffande behovet av ifrågavarande befattningar samt till att länsförvaltningsutredningen med säkerhet kunde antagas komma att behandla frågan om militärassistentorganisationen. Motionärerna hemställde, att den nuvarande militärassistentorganisationen tills vidare måtte bestå i avvaktan på länsförvaltningsutredningens betänkande och att de i Kungl. Maj:ts prop. nr 66 förordade riktlinjerna för den regionala militärassistentorganisationen, som skulle medföra framtida ökade kostnader, icke godkändes.

Statsutskottet anförde i sitt tidigare berörda utlåtande (1965:88) avslutningsvis följande.

Av det anförda framgår att delade meningar råda såväl beträffande behovet av militärassistenter som i fråga om dessas arbetsuppgifter. Såsom statskontoret framhållit har utredningen lämnat vissa uppgifter rörande militärassistentorganisationens omfattning och arbetsuppgifter men ej redovisat någon mera uttömmande kartläggning i övrigt, innefattande bl. a. tillgången på befattningshavare för samordning av planeringsarbetet inom olika grenar av försvarsberedskapen. Vidare saknas värdering av hittills utfört arbete på detta område liksom bedömning av kapaciteten inom ramen för nuvarande personella resurser. Härigenom ha möjligheterna till alternativa lösningar väsentligt beskurits, varjämte ett ställningstagande till utredningens förslag försvårats. Utskottet vill vidare erinra om att länsförvaltningsutredningen i sitt remissyttrande uttalat, att utredningen icke har anledning ifrågasätta behovet vid varje länsstyrelse av en militärassistent men att utredningen icke varit i tillfälle att genom egna undersökningar eller eljest bilda sig en närmare uppfattning om detta behov. Däremot anser utredningen, att ställningstagande till sådana spörsmål som militärassistentens inplacering på viss sektion och dennes föredragningskyldighet bör anstå tills utredningen framlagt sitt förslag.

Med hänsyn till vad i ärendet sålunda förekommit är utskottet icke nu berett att fatta slutlig ställning till frågan om den regionala militärassistentorganisationen. Länsförvaltningsutredningens förenämnda yttrande ger utskottet anledning hemställa, att utredningen får närmare pröva detta spörsmål.

Överväganden och förslag

Genom beslut av statsmakterna har vi fått i uppdrag att särskilt utreda frågan om behovet av militärassistenter vid länsstyrelserna. Nämda fråga äger nära samband med det större spørsmålet om organisationen i fred för handläggning av de civila försvarsärenden som ankommer på de nuvarande länsstyrelserna. Vi har därför ansett oss böra närmare ingå även på sistnämnda spørsmål och pröva de båda frågorna i ett sammanhang.

Som framgått av det föregående har under de senaste åren olika åtgärder vidtagits från statsmakternas sida i syfte att förstärka och effektivisera totalförsvarets centrala och regionala ledning. Bland annat har i fråga om totalförsvaret i högre regional instans — i enlighet med 1960 års försvarsledningsutrednings förslag — antagits riktlinjer för en ny organisation, som medger enhetlig ledning både i krig och fred inom geografiska ansvarsområden, vilka är gemensamma för krigsmakten och det civila försvaret och som bygger på den civiladministrativa indelningen. I samband med övervägandena beträffande denna särskilt för krigsmaktens del genomgripande omorganisation underströk vederbörande departementschef, att effekten av en ändamålsenlig militär ledningsorganisation kunde allvarligt försvagas, om de civila försvarsgrenarna tilläts släpa efter. Erfarenheterna under senare år hade, framhölls det, alltmer bestyrkt nödvändigheten av en vältrimmad ledningsorganisation på högre regional nivå, för att de civila försvarsinstanserna i krig skulle kunna bli effektiva och väl samordnade. Det var mot denna bakgrund nödvändigt att de fredstida planläggningsresurserna blev tillräckligt stora.

Som ett led i strävandena att få till stånd en utvidgad samverkan på militärbefälhavar- och civilbefälhavarplanet tillsattes 1964 års civilbefälhavarutredning. Denna har, som redan berörts, till uppgift att utreda frågan om civilbefälhavarnas befogenheter och uppgifter i krig samt att utarbeta förslag till krigsinstruktion för civilbefälhavarna och till erforderliga ändringar i deras fredsinstruktion, varjämte utredningen skall överse krigsorganisationen för civilbefälhavare och länsstyrelser.

Länen utgör de administrativa områden, för vilka ledningen i krig av det civila försvaret i lägre regional instans är uppbyggd, och i varje län är länsstyrelsen det ledande och samordnande organet. Över huvud är inom totalförsvarets civila sektor tyngdpunkten i det regionala försvaret förlagd till länen. I dessa utförs följaktligen också i första hand den regionala beredskapsplanläggningen, och planläggningsarbetet har koncentrerats till länsstyrelserna. Försvarsledningsutredningen utgick från att länsstyrelserna under överskådlig framtid måste behålla sina nuvarande ledningsuppgifter inom det civila försvaret. Vid sina överväganden rörande den

framtida regionala ledningsorganisationen räknade utredningen därför med länsstyrelserna och deras försvarsuppgifter som fasta utgångsvärden. Utredningen underströk också vikten av att länsstyrelserna hade en sådan organisation och sådana befogenheter, att de tillfredsställande kunde lösa sina planläggningsuppgifter i fred.

Den av oss föreslagna omorganisationen av länsförvaltningen i stort ger inte anledning till en annan grundsyn än nämnda utredning angivit. Vi utgår alltså från att de civila försvarsuppgifterna på regionalplanet i första hand skall ombesörjas av de nya länsstyrelserna.

Utvecklingen mot en allt starkare regional ledningsorganisation avser visserligen i främsta rummet den högre regionala nivån men kan också förväntas medföra, att kraven på länsstyrelsernas medverkan i totalförsvaret kommer att ytterligare öka. Detta gäller särskilt uppgiften att regionalt leda och samordna den civila försvarsplanläggningen i fred. Med tanke på den förbättrade samverkan mellan regionala militära och civila organ, som avses skola följa av omorganisationen, torde det även vara ett militärt intresse att länsstyrelsernas planläggningsarbete bedrivs rationellt och att utrymme finns för erforderlig samverkan med militära myndigheter. En ömsesidig anpassning mellan den militära och civila planläggningen måste eftersträvas även på länsplanet. Det är därvid särskilt viktigt att planläggningsarbetet i länsstyrelsen bedrivs under iakttagande av det civila försvarets uppgift att i olika avseenden understödja krigsmakten.

Länsstyrelsens organisation i fred för handläggning av beredskapsärenden har — efter hand som länsstyrelsen tillagts allt fler betydelsefulla lednings- och planläggningsuppgifter inom totalförsvaret — vid olika tillfällen varit föremål för översyn. Omorganisationen den 1 juli 1960 av de dåvarande civilförsvarssektionerna och tillkomsten två år senare av de allmänna beredskapsdetaljerna innebar viktiga steg mot en beredskapsorganisation, som medger en mera enhetlig ledning och koncentrerad handläggning av försvarsfrågorna i länsstyrelsen.

Även om länsstyrelsernas beredskapsorganisation sålunda successivt har förbättrats, kvarstår dock vissa svagheter, som i främsta rummet sammanhänger med den interna ansvarsfördelningen. Dessa har påtalats vid olika tillfällen, bl. a. från statskontorets sida. Ledningen av arbetet och ansvaret för att erforderliga förberedelser göres vilar sålunda inte bara i fråga om huvudlinjerna utan även i fråga om åtskilliga detaljer på landssekreteraren. Dessa uppgifter är mycket omfattande och svåra att medhinna vid sidan av övriga uppgifter. Det är därför inte ägnat att förvåna, om beredskapsuppgifterna stundom fått stå tillbaka för samhällsplaneringsarbete och andra brådskande ärenden. En annan svaghet är att ansvarsfördelningen mellan civilförsvarsdirektören, krigssektionscheferna och befattningshavarna på den allmänna beredskapsdetaljen är oenhetlig och i vissa stycken

oklar. Även militärassistentens ställning och funktioner har på sina håll föranlett osäkerhet och motsättningar.

Det sagda innebär givetvis inte, att souschefen i den nya länsstyrelsen bör helt frikopplas från beredskapsplaneringen. Denna utgör ett viktigt led i länsstyrelsens verksamhet, för vilket både länschefen och hans närmaste man bör känna ett levande intresse. Souschefen är även i krig länschefens ställföreträdare, och av länsstyrelsens befattningshavare kan endast han förväntas ha den erforderliga överblicken i vad angår de olika förhållanden inom länet som har betydelse för totalförsvarsverksamheten.

Souschefens arbete med beredskapsärendena bör emellertid, om man vill undgå den förut antydda konkurrenssituationen, begränsas till de stora linjerna i planering och övriga förberedelser samt till avgöranden i andra viktiga eller kontroversiella frågor. Att de viktigaste beredskapsfrågorna bör avgöras av länsstyrelsen i dess helhet bör påpekas i detta sammanhang. Souschefen bör å andra sidan inte betungas med detaljplanläggning och andra enskilda frågor, som rör samordningen av krigsplanläggningen.

För att åstadkomma en enhetlig ledning och en rationell ansvarsfördelning även i detaljfrågorna erfordras enligt vår mening, att beredskapsarbetet under souschefen ledes av en kvalificerad befattningshavare med överblick över hela fältet och med mera vidsträckta befogenheter än de nuvarande civilförsvarsdirektörerna har. Befattningshavaren i fråga bör kunna ägna sig åt denna uppgift utan konkurrens med andra fredsuppgifter.

Kravet på enhetlig ledning torde innebära, att ansvaret för planläggningen inom de grenar av försvarsberedskapen, som inte tillhör civilförsvaret, i princip överflyttas från krigssektionscheferna till fast anställda befattningshavare vid den nya länsstyrelsen. Sektionschefernas fackkunskap kan ändå utnyttjas vid planläggningen genom att de tjänstgör som experter i länsstyrelsen.

För att länsstyrelsens beredskapsorganisation skall bli effektiv kräves slutligen att den medger en snabb övergång till krigsförhållanden. Man bör därför vid utformningen av fredsorganisationen utgå från den av statsmakterna beslutade krigsorganisationen och tillse att de i fred arbetande befattningshavarna på enklaste sätt kan inordnas i denna.

Med här angivna principiella synpunkter på den framtida länsstyrelsens beredskapsorganisation som bakgrund har vi uppställt och diskuterat olika huvudalternativ. Vid bedömningen av dessa alternativ bör beaktas, att vi här utgår från en ny länsindelning med större arbetsområden för länsstyrelserna än för närvarande.

Enligt ett av alternativen skulle beredskapsfrågorna handläggas på en i planeringsavdelningen inordnad försvarssektion. På avdelningschefen skulle därvid ankomma att biträda souschefen vid samordningen av försvars-

planläggningen, medan civilförsvarsdirektören som sektionschef skulle leda det löpande planlägningsarbetet. Denna lösning kräver endast obetydliga ändringar i länsstyrelsens nuvarande beredskapsorganisation, vilket i och för sig är en fördel. Emellertid uppnår man inte syftet att avbördasouschefen det omedelbara ansvaret för försvarsplanläggningen. Att överföra detta ansvar på chefen för planeringsavdelningen torde nämligen knappast vara en framkomlig väg med tanke på de omfattande och viktiga uppgifter i övrigt, som kommer att åvila denne. Därtill kommer, att sambandet mellan krigsplanläggning och samhällsplanering inte är särskilt framträdande.

Såsom ett annat alternativ har ifrågasatts att inrätta en polis- och försvarsavdelning, bestående av en polissektion och en försvarssektion. Länspolischefen skulle vara avdelningschef och tillika chef för polissektionen. För försvarssektionen skulle civilförsvarsdirektören vara chef. Det samband, som i en del hänseenden råder mellan planläggningen för polisverksamheten i krig och planläggningen på andra civila beredskapsområden, skulle kunna tala för en sådan organisation. I praktiken intar länspolischefen sålunda redan en självständig ställning beträffande ansvaret för en viktig gren av krigsplanläggningen. Mot detta alternativ kan emellertid göras samma huvudinvändning som mot det förra, nämligen att konkurrens mellan krigsplanläggning och andra fredsgöromål i länsstyrelsen inte kan undvikas. En stark ledning av försvarsverksamheten under souschefen torde alltså inte heller på denna väg kunna åstadkommas.

Den beredskapsorganisation, som vi funnit bäst motsvara de allmänna krav vi uppställt och som vi därför slutligen stannat för, innebär följande.

I länsstyrelsen inrättas en från övriga enheter i länsstyrelsen fristående beredskapsbyrå, vilken förestås av en beredskapschef, direkt underställd souschefen. Byrån indelas i en civilförsvarssektion med civilförsvarsdirektören som chef och en allmän beredskapssektion, som leds av en särskild chef. I sistnämnda sektion ingår priskontoret. Med hänsyn till de mångskiftande, komplicerade och ofta svårbedömda problem icke minst av samordningskaraktär, som föreligger inom allmänna beredskapssektionen, bör denna sektion organisatoriskt likställas med civilförsvarssektionen.

Beredskapschefen har under souschefen ett självständigt ansvar för ledningen och samordningen av försvarsplanläggningen på byrån. Sektionscheferna, som i princip bör vara likställda, leder var för sin sektion det löpande planlägningsarbetet och har därvid samma ansvar och befogenheter som tillkommer övriga sektionschefer i länsstyrelsen. De är i första hand föredragande inför beredskapschefen. De nuvarande krigssektionscheferna får — i den mån de står utanför länsstyrelsen — ställning av länsstyrelseexperter med föredragningskyldighet.

Den organisation vi här skisserat ansluter sig nära till den för överståt-

hållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län gemensamma beredskapsorganisationen, där uppgiften att biträda avdelningscheferna vid samordningen av försvarsplanläggningen åligger en särskild, kvalificerad befattningshavare och där planläggningsarbetet bedrivs på två sektioner. Det måste enligt vår mening vara förenat med stora fördelar att på detta sätt anknyta till en organisationsform, som redan prövats under flera år och av vilken erfarenheterna enligt uppgift är de allra bästa. Skillnaden består huvudsakligen däri, att beredskapschefen enligt vårt förslag skall få större ansvar och mera självständiga uppgifter än nyssnämnde befattningshavare. Vi är medvetna om att beredskapsfrågorna ingalunda överallt har eller kan väntas få samma omfattning som i Stockholmsområdet. En viss flexibilitet i organisationen bör därför eftersträvas. Detta behov har beaktats vid utformningen av de förslag i militärassistentfrågan som framlägges i det följande.

Förslaget förutsätter, såsom redan torde ha framgått, att ansvaret för samordningen av försvarsplanläggningen i den nya länsstyrelsen skall under souschefen ligga på beredskapschefen. Souschefen bör ha ansvaret för de stora linjerna i planläggningsarbetet och besluta i kontroversiella eller eljest särskilt viktiga beredskapsfrågor. Såsom tidigare nämnts bör vissa frågor handläggas av länsstyrelsen i dess helhet. Självfallet kan läget under krigsförhållanden bli ett annat. Det har också framhållits att denna ansvarsfördelning förutsätter att beredskapschefen översiktligt leder det löpande planläggningsarbetet inom samtliga på beredskapsbyrån förekommande beredskapsområden; planläggningen för den polisiära verksamheten i krig leds av länspolischefen och utförs hos denne.

Souschefens befattning med beredskapsfrågorna torde med föreslagen organisation inte behöva bli betungande. Hans möjligheter att koncentrera sig på sin huvuduppgift att leda samhällsplaneringen i länsstyrelsen blir avgjort större, än om någon av de andra här ovan diskuterade organisationsformerna väljes.

Beredskapschefens ingående kännedom om försvarsplanläggningen på olika områden får antas göra honom särskilt lämplig för en ledande befattning i länsstyrelsens krigsorganisation. Även sektionscheferna torde kunna väl inpassas i krigsorganisationen.

Vi räknar med att den organisation vi föreslår kommer att tillgodose även militära intressen. Samverkan i fred mellan militära myndigheter och länsstyrelsen lär nämligen i hög grad underlättas av att i länsstyrelsen finns en ansvarig befattningshavare, beredskapschefen, som uteslutande ägnar sig åt totalförsvaret och som väl behärskar olika civila grenar därav.

Vad slutligen angår frågan om möjligheterna att erhålla personal med erforderlig kompetens till tjänsterna i den nya organisationen, torde denna inte behöva erbjuda några särskilda svårigheter. Vi vill bland annat peka på det underlag som personalen i de centrala myndigheterna på området

utgör. Exempel finns på att befattningshavare i ansvarig ställning inom den nuvarande regionala beredskapsorganisationen rekryterats denna väg. Å andra sidan bör möjlighet finnas för personal, som på regional nivå sysslar med beredskapsfrågor, att tjänstgöra hos motsvarande centrala myndigheter. Överhuvudtaget bör man i beredskapsarbetet i princip sträva efter att få till stånd en viss cirkulation mellan personal i central och regional instans.

Frågan om behovet av *militärassistenter* vid överståthållarämbetet och länsstyrelserna bör bedömas mot bakgrunden av det förslag som framlagts i det föregående.

Allmänt sett måste militärassistentfrågan i första hand bedömas med hänsyn till länsstyrelsens totalförsvarsuppgifter i krig samt omfattningen och beskaffenheten av planläggningsarbetet härför i fred. En rad olika faktorer spelar därvid in. Resurserna hos länsstyrelsens beredskapsorganisation, formerna för samverkan med militära organ, m. m. är sålunda av betydelse.

Militärassistentfrågan berör emellertid hela totalförsvaret och kan därför inte betraktas som en uteslutande civil angelägenhet. Mellan militära och civila försvarsåtgärder i krig råder en ständig växelverkan, som nödvändiggör en väl samordnad planläggning i fred. Då det gäller att finna lämpliga vägar för denna samordning, bör självfallet båda sidors intressen beaktas.

Vid bedömningen av den civila sektorns behov av militärassistenter har man i första hand att utgå från länsstyrelsernas egna uttalanden. Militärassistentorganisationen har nu verkat så länge, att förhållandevis säkra slutsatser angående dess effektivitet kunnat dras från dessa myndigheters sida. Bland annat har länsstyrelserna var för sig haft erfarenhet av flera militärassistenter och varit i tillfälle att jämföra deras insatser.

Länsstyrelsernas uppfattningar skiljer sig inte lika mycket beträffande själva huvudfrågan, behovet av militärt utbildad personal i länsstyrelsen, som då det gäller att bestämma militärassistentens arbetsuppgifter. De allra flesta länsstyrelserna och flera andra myndigheter har sålunda vitsordat behovet av militärassistenter. Vad därvid framförts har ytterligare understrukits vid muntliga kontakter med flera länsstyrelser. I själva verket är det endast ett par länsstyrelser, som direkt uttalat sig mot bibehållande av nuvarande militärassistentorganisation och ansett, att behovet av militär sakkunskap bör tillgodoses på annan väg. Sistnämnda ståndpunkt intages i övrigt blott av statskontoret och en av civilbefälhavarna. Motiveringen har härvid varit, att de huvuduppgifter för militärassistenten, som militärassistentutredningen föreslagit — att biträda vid samordningen av krigsplanläggningen inom länsstyrelsen samt att vara kontaktman mellan länsstyrelsen och militära myndigheter — lika väl eller bättre kan omhänderhas av civila befattningshavare i länsstyrelsen.

Härmed är man inne på frågor som rör länsstyrelsens interna beredskapsorganisation. En nödvändig förutsättning för att nyss nämnda uppgifter skall kunna lösas på ett tillfredsställande sätt är nämligen, enligt vad vi tidigare understrukt, att denna organisation inrymmer en befattningshavare, som är väl insatt i planlägningsarbetet inom olika grenar av totalförsvaret och som har tid att ägna samverkans- och samordningsfrågorna tillräcklig uppmärksamhet. I detta hänseende föreligger, såsom nämnts, brister i nuvarande organisation. Man torde häri få söka den främsta orsaken till att militärassistenterna i betydande utsträckning tas i anspråk för samordningsverksamhet, och det torde vara ställt utom allt tvivel att de därvid på många håll gör beaktansvärda insatser.

Om man på nyss föreslaget sätt förstärker ledningen av länsstyrelsens civila beredskapsorganisation, kan militärassistentfrågan komma i ett annat läge. Tillförs organisationen en befattningshavare — beredskapschefen — som har till enda eller huvudsaklig uppgift att samordna försvarsplanläggningen, torde nämligen åtskilliga av militärassistentens nuvarande uppgifter bortfalla, och frågan om hans bibehållande i länsstyrelsen blir från länsstyrelsernas synpunkt mera tveksam.

Vad åter angår fördelarna från militär synpunkt av en i länsstyrelsen placerad militärassistent, så underströks dessa kraftigt av överbefälhavaren i dennes yttrande över militärassistentutredningens förslag. Även från civilt håll framhölls i detta sammanhang krigsmaktens speciella krav på nära kontakt med den civila försvarsplanläggningen.

Vid överläggningar med chefen för försvarsstaben har denne anfört, att militärassistenten hade sin största uppgift som samverkansman mellan länsstyrelsen och militära organ; vid samordningen av den civila försvarsplanläggningen hade hans insatser inte samma betydelse. Länsstyrelsens förberedelser i fred för utrymning, undanförsel och olika åtgärder, som avser att underlätta krigsmaktens verksamhet, måste, framhölls det vidare, bedrivas i oavlåtlig samverkan med militära myndigheter. De kvalificerade militära bedömanden, som därvid krävdes, förutsatte sålunda, att krigsmakten disponerade över en befattningshavare med ingående kännedom om den civila sektorns planläggning, arbetsformer, m. m. Någon annan än en i länsstyrelsen placerad officer kunde därvidlag knappast komma i fråga. En förstärkning av länsstyrelsernas beredskapsorganisation var ur flera synpunkter önskvärd men skulle, för krigsmaktens vidkommande, inte minska behovet av militärassistenter. Tillgången på lämpliga officerare för militärassistentorganisationen hade varit något ojämn, vilket bland annat sammanhängde med att tjänsten som militärassistent hittills betraktats som en slutbefattning. Från försvarsledningens sida avsåg man emellertid, att militärassistenttjänstgöringen i fortsättningen skulle utgöra merit för fortsatt stabstjänst och förbehållas officerare i karriären, företrädesvis majorer.

De sålunda anförda militära synpunkterna på frågan synes i och för sig

beaktansvärda. Ett fortlöpande samarbete mellan länsstyrelsen och de regionala militära myndigheterna torde vara av särskild betydelse för en smidig övergång till krigsorganisation och för genomförandet av inledande militära operationer.

Såsom nyss antytts kommer emellertid frågan i ett delvis ändrat läge, om statsmakterna godtar vårt förslag till förstärkning av ledningen för länsstyrelsernas civila beredskapsorganisation. Det kan sålunda ifrågasättas, om heltidsanställda militärassistenter under sådana förhållanden behövs i samtliga län — här som eljest avser vi självfallet de väntade nya länen. En mera flexibel organisation synes böra eftersträvas, som medger hänsynstagande till förhållandena i de olika länen. I vissa län kan behovet av samverkan med de militära myndigheterna vara mindre uttalat än i andra, medan måhända den civila sidan kan kräva jämförelsevis större insatser. I andra län åter kan de militära kraven väga tyngre än de civila. Ytterligare får beaktas den skillnad i arbetsvolym på hithörande områden, som föreligger mellan storstadslänen och övriga län.

Med ledning av dessa synpunkter har vi ansett oss böra föreslå följande.

I vart och ett av de tre storstadslänen skall, vid sidan av den civila beredskapsorganisationen, finnas en heltidsanställd militärassistent. Totalförsvaret kräver här uppenbarligen speciella resurser. Detsamma kan gälla enstaka andra län som har särskild försvarspolitisk betydelse och där antalet ärenden på såväl den civila som den militära sidan visat sig klart kräva både en fullständig civil beredskapsorganisation och en heltidsanställd militärassistent.

Då det gäller övriga län torde förhållandena ur försvarssynpunkt, såsom antytts, växla. Det bör här i första hand ankomma på vederbörande länsstyrelse att i samråd med civilbefälhavare och militärbefälhavare överväga den för länet lämpligaste beredskapsorganisationen och uppräta förslag därom till Kungl. Maj:t. Härvid tänker vi oss att man bör välja mellan i huvudsak följande två alternativ.

Enligt det ena alternativet är den civila beredskapsorganisationen fullt utbyggd enligt förut angivna riktlinjer. Däremot finns inte någon vid länsstyrelsen heltidsanställd militärassistent. I stället får länsstyrelsen på deltid och mot särskilt arvode anlita en i närmaste militärområdes- eller försvarsområdesstab tjänstgörande officer såsom militär expert. Denne skall därvid under viss tid, förslagsvis fyrtio timmar i månaden, tjänstgöra i länsstyrelsen.

Det andra alternativet innebär, att en heltidsanställd militärassistent skall finnas, men att länsstyrelsens tilltänkta beredskapsorganisation på det sättet reduceras, att beredskapsbyråns chef, beredskapschefen, tillika är chef för en av byråns sektioner.

Vilket alternativ som bör väljas i varje enskilt län varken kan eller bör på förhand angivas. Hänsyn får tagas till sådana faktorer som länets stra-

tegiska läge, behovet av samverkan med militära myndigheter, omfattningen av den behövliga civila försvarsplanläggningen, närheten till militär stab och möjligheten att erhålla lämpliga befattningshavare. Rent allmänt torde emellertid kunna sägas, att i län, där de militära beredskapsfrågorna dominerar, alternativet med heltidsanställd militärassistent bör väljas, medan alternativet med en stark civil beredskapsorganisation är att föredraga i län, där samordningen av den civila försvarsplanläggningen i länsstyrelsen är förhållandevis mera krävande. I län som saknar försvarsområdesstab kan måhända också föreligga större behov av en militärassistent i länsstyrelsen.

I detta sammanhang skall också något beröras frågan om militärassistentens arbetsuppgifter. Som tidigare framhållits uppvisar länen härvidlag stora skiljaktigheter. Orsakerna härtill kan vara många: den allmänna inriktningen av beredskapsarbetet i länsstyrelsen, beredskapsfrågornas art och omfattning, militärassistentens personliga förutsättningar m. m. Dessa olikheter är självfallet inte tillfredsställande. Genom den av oss föreslagna omorganisationen torde emellertid förutsättningar skapas för en bättre ordning härvidlag. Heltidsanställda militärassistenter kommer endast att finnas i de län, där uppgiften att samverka med de militära myndigheterna kommer att ta huvuddelen av militärassistentens tid i anspråk och där hans arbetskraft i regel inte behöver användas för samordningen av den civila försvarsplaneringen. Under dessa förutsättningar anser vi oss kunna godta militärassistentutredningens uppfattning, att det med hänsyn till varierande lokala förhållanden bör överlåtas åt varje länsstyrelse att själv, inom ramen för de allmänna uppgifter som anges i länsstyrelseinstruktionen, närmare reglera militärassistentens arbetsuppgifter.

Vad angår den särskilda frågan om militärassistentens föredragningskyldighet, bör uppenbarligen restriktiviteten iakttagas. Någon ändring i länsstyrelseinstruktionens föreskrift i detta avseende föreslås alltså inte.

Med hänsyn särskilt till den utveckling, som det regionala försvaret för närvarande undergår, är det enligt vår mening angeläget att man eftersträvar en hög kvalitet hos militärassistenterna. Vi förordar därför, att samtliga militärassistentbefattningar besättes med aktiva officerare i karriären. Militärassistenterna bör som regel tjänstgöra i länsstyrelsen fyra à fem år.

Beträffande militärassistenternas utbildning, särskilda kvalifikationer samt lydnads- och anställningsförhållanden ansluter vi oss till vad militärassistentutredningen anfört därom.

I den av oss föreslagna beredskapsorganisationen för länsstyrelserna synes militärassistenten lämpligen böra knytas till beredskapsbyrån och närmast lyda under beredskapschefen men icke inordnas i viss sektion. Hans ställning bör komma till uttryck i länsstyrelseinstruktionen.

KAPITEL 6

Kameralväsendet

Nuvarande förhållanden

Länsstyrelsens kameralsektion

I 12 § länsstyrelseinstruktionen lämnas en allmän redogörelse för landskontorets organisation och för de ärenden, som skall avgöras på landskontorets olika sektioner. Enligt denna bestämmelse handläggs på kameralsektionen företrädesvis allmänt ekonomiska ärenden samt andra kamerala ärenden än uppbördsärenden, ärenden angående utseende av ledamöter i beskattningsnämnder och övriga ärenden rörande taxeringsorganisationen, ärenden som enligt taxeringsförfattningarna skall handläggas av prövningsnämndens kansli, frågor om arvsskatt och gåvoskatt samt övriga ärenden, som inte hör till annan sektion.

Redan denna allmänna beskrivning visar att verksamheten inom kameralsektionen är mångfacetterad och mer omfattande än vad sektionens benämning antyder. Till kameralsektionen hör sålunda prövningsnämndens kansli, som emellertid arbetsmässigt och i praktiken även organisatoriskt bildar en från sektionen i övrigt skild enhet under ledning av landskamreraren i hans egenskap av ordförande i prövningsnämnden. Frågan om prövningsnämndens kansli behandlas av landskontorsutredningen, som föreslår att prövningsnämnden skall ombildas till en från länsstyrelsen fristående regional skattedomstol. I den fortsatta framställningen bortses därför från prövningsnämndens kansli, och med »kameralsektionen» avses sålunda sektionen med undantag av detta kansli.

Även i denna inskränkta bemärkelse har kameralsektionen uppgifter inom olika ämnesområden, vilka i och för sig inte förutsätter tillhörighet till en och samma sektion utan som — i den tilltänkta nya organisationen av länsstyrelsen samt av skatte- och uppbördsväsendet enligt landskontorsutredningens förslag — kan få en annan organisatorisk anknytning än den nuvarande. Med utgångspunkt härifrån torde det vara lämpligt att indela verksamheten inom kameralsektionen i fyra grupper, nämligen

- personal- och organisationsärenden;
- anordnings- och bokföringsärenden;
- ärenden rörande skatteväsendet och taxeringsorganisationen; samt
- rättsärenden.

Denna systematisering på olika sakområden innebär dock inte att områdena är klart avgränsade. Ärenden av rättslig karaktär finns sålunda inom samtliga fyra ärendegrupperna.

Vissa av länsstyrelsens *personal- och organisationsärenden* handläggs inom vardera avdelningen för sig. På landskansliet avgörs sålunda frågor rörande tillsättning och avsked, tjänstledighet och vikariat, disciplinärenden samt andra personalfrågor, som avser denna avdelnings personal samt personal vid den lokala polisorganisationen, medan motsvarande frågor avgörs på landskontoret, såvitt angår dess personal och personal som är gemensam för de båda avdelningarna. Landskontoret har också hand om de personalärenden som gäller den övriga landsstaten, d. v. s. de lokala skattemyndigheterna och den lokala exekutionsorganisationen. Dessutom handläggs på landskontoret frågor rörande pension åt och löneklassuppflyttning av tjänstemän i landsstaten — alltså även landskansliets personal. Landskontoret för även landsstatens tjänstematrikel. Däremot handlägger vardera avdelningen för sig ärenden rörande uppflyttning inom reglerad befordringsgång.

Sådana organisationsärenden, som gäller länsstyrelsens arbetsordning, lokaler, arkivärenden m. m., brukar handläggas inom den avdelning de berör. Andra dylika frågor, såsom ärenden rörande anskaffning av inventarier, ankommer på kameralsektionen.

Det till kameralsektionen förslagna *anordnings- och bokföringsväsendet*, vartill i detta sammanhang även torde få hänföras länsstyrelsens kassarörelse och medelsförvaltning, har en betydande omfattning. Länsstyrelsen disponerar sålunda en mångfald riksstatsanslag, hänförliga till skilda statsdepartement. En närmare redogörelse för denna verksamhet torde dock inte vara påkallad i vidare mån än som erfordras för utredningens syfte. Här må endast som exempel på göromål inom länsstyrelsens allmänt kamerala förvaltning nämnas utbetalning av vissa statsbidrag, bl. a. till kommunernas kostnader för familjebidrag åt värnpliktiga, till allmänna samlingslokaler samt till befrämjande av landsbygdens elektrifiering. Vidare må nämnas arbetet med de till länsstyrelsens förfogande ställda anslagen inom civilförsvarsväsendet.

Kameralsektionens uppgifter inom det ekonomiskt-administrativa området är likaledes omfattande. På sektionen ankommer sålunda att utbetala löner, reseersättningar m. m. till landsstatens tjänstemän samt att förvalta landsstatens expensmedel. Men sektionens verksamhet är härvidlag inte inskränkt till landsstaten utan gäller också löner och omkostnader avseende vissa andra länsorgan, nämligen länsarkitektorganisationen och läns-skolnämnden.

Vad beträffar länsförvaltningen i övrigt är kameralsektionens uppgifter

däremot begränsade. För länsläkarväsendet tillämpas den ordningen, att medicinalstyrelsen disponerar avlöningsanslaget, medan dispositionsrätten till omkostnadsanslaget är fördelad enligt vissa grunder mellan medicinalstyrelsen och länsstyrelserna. Emellertid har länsstyrelserna också dels att inom ramen för dem tilldelade avlöningsanslag tillhandahålla länsläkare, biträdande länsläkare och länshälsovårdskonsulent skriv- och expeditionspersonal och dels att bestrida kostnaderna för länsläkarorganisationens expenser. Det är vidare föreskrivet, att länsstyrelserna skall tillhandahålla skrivpersonal åt länsveterinär, som anvisats tjänstelokal hos länsstyrelsen.

Vanligen utförs sakgranskning och siffergranskning av handlingarna på kameralsektionen, innan utanordning sker. I vissa fall sker emellertid granskningen hos annan myndighet. Det ankommer sålunda på läns skolnämnden att — både siffermässigt och i sak — granska kommunernas ansökningar om statsbidrag för det allmänna skolväsendet samt bestämma med vilket belopp statsbidrag skall utgå. Utanordningen ombesörjs därefter av länsstyrelsen enligt nämndens utbetalningsbesked.

I andra fall fattas utbetalningsbeslut inom andra enheter i länsstyrelsen; skatterestitutioner brukar sålunda beslutas på uppbördssektionen eller, i fråga om allmän varuskatt, på varuskattkontoret; inom planeringssektionen beslutas om restitution av bilskatt, statsbidrag till enskilda vägar etc. Besluten överlämnas härefter till kameralsektionen för utanordning.

I här angivna och åtskilliga andra fall fungerar kameralsektionen som ett serviceorgan med i huvudsak expeditionella och bokföringsmässiga uppgifter.

Enligt 12 § medelsförvaltningskungörelsen den 11 december 1964 (nr 886) skall på landskontoret föras räkenskaper och avges redovisning över länets uppbörd och länsstyrelsens medelsförvaltning enligt bestämmelser i kungörelsen eller andra föreskrifter. I paragrafen anges de räkenskaper som skall föras och de redogörelser som skall upprättas.

Kassabokföringen — in- och utbetalningar — av skatter och andra uppbördsmedel sker på kameralsektionen, medan den löpande uppbördsbokföringen är förlagd till uppbördssektionen. En gång i månaden utförs emellertid på kameralsektionen s. k. debiteringsbokföring med ledning av uppgifter från uppbördssektionen rörande debiterade uppbördsmedel, böter och övriga medel, som redovisas i landskontorets månadsräkning.

Till kassabokföringen hör att månatligen bokföra de medel, som inlevereras till länsstyrelsen av kronofogdemyndigheterna. Kontrollen av deras redovisningar liksom av indrivningsverksamheten i övrigt ombesörjs emellertid på uppbördssektionen, som även har att närmast svara för de inventeringar, som länsstyrelsen årligen skall förrätta hos dessa myndigheter.

Vanligtvis sker inbetalningarna till länsstyrelsen med anlitan­de av postgiro. Förutom ett allmänt postgiro­konto för inbetalningar har länsstyrelserna flera sådana konton för särskilda ändamål, varav ett för arvs- och gåvoskatt, ett för allmän varuskatt och ett för skatt ingående i den allmänna uppbörden. De medel som inflyter på dessa konton bokförs liksom andra kassamedel på kameralsektionen, men kontroll, avstämningar och krediteringar sker, såvitt gäller allmän varuskatt, på varuskattekontoret och, såvitt gäller skatt ingående i den allmänna uppbörden, på uppbördssektionen.

Det förekommer emellertid också — stundom i betydande utsträckning — att medel inbetalas kontant till länsstyrelsen. Så kan exempelvis vara fallet beträffande medel som skall erläggas vid exekutiv auktion å fast egen­dom, avgifter för registrering av motorfordon eller anmälan till fordonsregister, gåvoskatt och bilskatt, avgifter för anmälan eller ansökan till handels- eller föreningsregister m. m. Denna kassaverksamhet, som har karaktär av servicefunktion, äger rum på kameralsektionen och handhas där av en eller flera kassörer.

Som kameralsektionens tredje stora ärendegrupp upptages i denna redogörelse den som avser ärenden inom *skatteväsendet* och *taxeringsorganisationen*.

Länsstyrelsen är beskattnings- och uppbördsmyndighet i fråga om gåvoskatt och dessutom uppbördsmyndighet i fråga om arvsskatt. För sistnämnda skatt fungerar allmän underrätt som beskattningsmyndighet. Länsstyrelsens göromål på hithörande områden utföres inom kameralsektionen. De omfattar bl. a. att granska inkomna gåvoskattede­klarationer, att fastställa gåvoskatt samt att tillse att fastställd arvsskatt och gåvoskatt inbetalas inom föreskriven tid och i annat fall föranstalta om att skatten blir indriven. På kameralsektionen förvaras och bevakas vidare sådana skuldförbindelser och säkerheter, vilka lämnas i ärenden rörande anstånd med erläggande av arvs- och gåvoskatt.

Vidare handläggs på kameralsektionen en rad ärenden, som avser taxeringsorganisationen i första instans, nämligen indelning av länet i taxeringsdistrikt och fastighetstaxeringsdistrikt, bestämmande av de särskilda taxeringsnämndernas verksamhetsområden, förordnande av ordförande och vissa andra funktionärer i taxeringsnämnd och fastighetstaxeringsnämnd samt av fastighetstaxeringsombud och konsulenter för taxering av vattenfallsfastigheter, vidare förordnande av taxeringsassistent att biträda särskild taxeringsnämnd och bestämmande av ersättningar för taxeringsarbetet. Vid länsstyrelsens handläggning av dessa ärenden deltar också taxeringssektionens chef, förste taxeringsintendenten.

Även frågor berörande taxeringsorganisationen i andra instans avgörs inom kameralsektionen — i detta fall utan att taxeringsintendenten äger

deltaga. För utseendet av ledamöter och suppleanter i prövningsnämnd gäller den ordningen, att länsstyrelsen får förslag på lämpliga personer från landstingets förvaltningsutskott och stadsfullmäktige i landstingsfri stad, varefter länsstyrelsen i sin tur avger förslag till Kungl. Maj:t angående antalet ledamöter i prövningsnämnden och personer, som är lämpliga att ingå i nämnden. Kungl. Maj:t utser så ledamöter och suppleanter i prövningsnämnden för en tid av fyra år.

De år allmän fastighetstaxering äger rum förstärks prövningsnämnden med nio ledamöter jämte sex suppleanter. Dessa utses emellertid inte av Kungl. Maj:t utan av länsstyrelsen enligt de grunder som anges i 134 § taxeringsförordningen.

Till kameralsektionen brukar också höra fastställandet av skatteutjämningsbidrag till kommuner m. fl. Icke sällan avgörs emellertid dessa frågor på uppördssektionen.

På kameralsektionen handläggs åtskilliga ärenden av rättslig karaktär. Såsom torde framgå av den redan lämnade redogörelsen har även vissa av de ärenden, som tidigare behandlats, sådan karaktär. Här används beteckningen *rättsärenden* endast som ett sammanfattande begrepp för ärenden, som inte ansetts kunna eller böra inordnas i någon av de förut berörda ärendegrupperna.

Vissa av de till denna grupp hänförliga ärendena är av utpräglat judiciell natur. Bland dessa bör främst nämnas vitesmålen, vilka nära ansluter sig till den nyss behandlade gruppen ärenden rörande skatteväsendet. Flertalet av de på kameralsektionens handläggning ankommande vitesmålen gäller sålunda viten, som förelagts enligt bestämmelser i taxeringsförordningen av taxeringsnämnd eller befattningshavare på taxeringssektionen och vilkas utdömande påkallas av taxeringsintendent. Hit hör också uttagande av försuttna viten enligt andra författningar, såsom varuskatteförordningen, arvsskatteförordningen samt uppörds- och folkbokföringsförordningarna.

En annan uppgift, som enligt taxeringsförordningen ankommer på länsstyrelsen, sammanhänger med dess ställning som besvärinstans i kommunala besvärsmål. Enligt 6 § nämnda förordning får besvär över val av ledamöter och suppleanter i taxeringsnämnd anföras hos länsstyrelsen inom tre veckor efter valets förrättande. I övrigt gäller om överklagandet i tillämpliga delar kommunallagens besvärregler. Medan kommunalbesvär eljest vanligen avgörs på landskansliet, handläggs dessa besvär på kameralsektionen. I fråga om val av ledamöter och suppleanter i fastighetstaxeringsnämnd finns en bestämmelse av motsvarande innebörd i 133 § 2 mom. taxeringsförordningen. I båda fallen gäller att länsstyrelsens beslut inte får överklagas.

En annan grupp av besvärsmål som avgörs på kameralsektionen är mål

angående familjebidrag snämnds beslut om familjebidrag åt värnpliktiga. Denna rättsprövande verksamhet ligger samtidigt inom ramen för länsstyrelsens allmänna åliggande att utöva tillsyn över familjebidrag snämndernas verksamhet och främja en enhetlig tillämpning av gällande bestämmelser på detta område. Såsom tidigare nämnts ankommer det också på kameralsektionen att granska familjebidrag snämndernas ansökningar om statsbidrag samt att fastställa och utbetala sådana statsbidrag och statsbidragsförskott. Statsbidragskontrollen, som innefattar både granskning av de värnpliktigas ansökningar och sifferkontroll, har förut i denna redogörelse hänförts till den ärendegrupp, som rubricerats »anordnings- och bokföringsärenden».

Bland länsstyrelsens tillsynsfunktioner är inom kameralsektionens verksamhetsområde främst att nämna tillsynen över stiftelser. Denna uppgift, som är en av sektionens mest omfattande, är reglerad i 1929 års lag om tillsyn över stiftelser. Tillsynslagen avsåg ursprungligen främst s. k. ideella stiftelser, men efterhand har företagens pensions- och personalstiftelser blivit de dominerande. Särskilt blev så fallet när den bestämmelsen infördes, att företag fick åtnjuta avdrag vid taxering för avsättning till s. k. fri pensionsstiftelse endast under förutsättning att stiftelsen var ställd under tillsyn enligt lagen. Nybildningen av pensionsstiftelser har emellertid varit relativt begränsad under de senaste åren, vilket har samband med tillkomsten av den allmänna tilläggspensionsförsäkringen.

Länsstyrelsens uppgifter på detta område avser bl. a. att övervaka att stiftelsens förvaltning handhas i överensstämmelse med lag och stiftelsens stadgar. Länsstyrelsen har sålunda att tillse, att stiftelsen årligen insänder redovisningshandlingar inom föreskriven tid och att dessa handlingar är kompletta och underskrivna i vederbörlig ordning, samt att kontrollera bl. a. att stiftelsens medel inte använts för annat än avsett ändamål och att dess förmögenhet är nöjaktigt placerad.

Då fråga uppkommer om ändring av stiftelses ändamålsbestämning, ankommer det på länsstyrelsen att med eget yttrande underställa Kungl. Maj:ts framställning om den ändring av stiftelsens stadgar, som detta kan leda till. Dessa s. k. permutationsärenden ligger på kameralsektionen.

Bland länsstyrelsens tillsynsuppgifter bör i detta sammanhang också omnämnas åliggandet att årligen föranstalta om den inspektion av kronofogdemyndighets verksamhet, som verkställs av länsstyrelsen i egenskap av överexekutor. Enligt särskilt stadgande (numera 4 § Kungl. kung. den 27 nov. 1964 med vissa bestämmelser om överexekutors verksamhet) bör denna inspektion, om inte särskilda förhållanden föranleder annat, göras i samband med den inventering av kronofogdemyndighets medelsförvaltning, som tidigare berörts.

Länsstyrelsens befattning med fastighetsväsendet och särskilt kronans fastigheter var i äldre tider en av dess mest väsentliga uppgifter. I huvud-

sak har emellertid fastighetsförvaltningen och andra fastighetsärenden efterhand överförts till andra myndigheter. Vissa ärenden inom detta område ligger emellertid alltjämt kvar hos länsstyrelsen.

På kameralsektionen ankommer sålunda bl. a. att vårda jordeboken och tillse att vederbörliga anteckningar sker i den. Bland övriga hithörande uppgifter må nämnas ärenden, som avser avlösning av rätt till delaktighet i häradsallmänning, marks införlivning med sådan allmänning och länsstyrelserna eljest åvilande göromål enligt lagen om häradsallmänningar eller andra författningar om allmänningar, vidare skatteköp av kronoegendom, frågor om åborätt samt ärenden rörande upplåtelse från kronan av rätt till sand-, grus- och stentäkt inom allmänt vattenområde eller rörande förvaltningen av kronans fiske i vissa norrlandslän m. m. I några fall är här fråga om äldre och sällan tillämpade rättsinstitut.

Slutligen må nämnas ytterligare några viktiga uppgifter av allmänt förvaltande natur, som ankommer på kameralsektionen.

Hit hör befattningen med ärenden avseende allmänna arvsfonden, såsom att mottaga ansökningar om att fonden tillfallet arv skall avstås, att göra utredningar och avge utlåtanden i anledning av sådana ansökningar samt att enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande besluta om formen och villkoren för försäljning av arvsfonden tillhörig fastighet, vars värde ej överstiger 50 000 kronor.

Kameralsektionen har vidare omfattande göromål med avseende på förvaltningen av andra statliga fonder. Särskilt gäller detta älgskadefonden. På sektionen mottas sålunda inkomna anmälningar om fällda älgar och uppbärs älgavgifter, vilka bokförs på denna fond. Från fonden utbetalas ersättningar för älgskada på gröda o. dyl. och bidrag till förebyggande av älgskador m. m. Sådana ersättningar och bidrag beviljas av länsstyrelsen, som också utser gode män för värdering av älgskador.

I vissa fall kan också utgå ersättning ur älgskadefonden för sådan trafikskada på motorfordon, som orsakats av älg. Ansökan om dylik ersättning ställs till statens naturvårdsnämnd och inges till länsstyrelsen, som efter utredning vidarebefordrar ansökningen med eget yttrande.

Kameralsektionen handlägger vidare regelmässigt de ärenden, som sammanhänger med länsstyrelsens allmänna åliggande att förvalta utlämnade lån och förskott, att vaka över lämnade skuldförbindelser och säkerheter samt att vidtaga åtgärder för utkrävande av kronans rätt. Vidare förvaltas på denna sektion de medel, som nedsatts hos länsstyrelsen i egenskap av överexekutor enligt lagen om gälds betalning genom penningars nedsättande i allmänt förvar m. fl. författningar. Medel, som nedsatts hos annan överexekutor än länsstyrelsen, skall årligen inventeras av den tjänsteman länsstyrelsen förordnar.

På länsstyrelsernas kameralsektioner — här bortses alltjämt från provningsnämndskanslierna — finns, förutom sektionschefen, ytterligare ett antal tjänstemän med juridisk utbildning, vanligen två eller tre i de medelstora länen. I övrigt består sektionens personal i sådana län av normalt tre till fem tjänstemän i landskanslistkarriären samt av ett växlande antal befattningshavare i biträdeskarriären, varav två eller tre är kontorsskrivare eller kansliskrivare med mera självständiga uppgifter, såsom att vara kassör eller svara för vissa bokföringsgöromål m. m.

I länsstyrelseinstruktionen finns allmänna föreskrifter om vad som åligger vissa tjänstemän på kameralsektionen. Sektionschefen, förste länsassessor, har samma allmänna skyldigheter som varje annan sektionschef hos länsstyrelsen. Länsassessor på sektionen — där sådan tjänst finns inrättad — kan i den utsträckning länsstyrelsen bestämmer få beslutanderätt i vissa ärenden i sektionschefens ställe. Det åligger vidare länsassessor eller förste länsnotarie att, efter länsstyrelsens bestämmande, övervaka räkenskapsarbetet och ha tillsyn över de underordnade tjänstemän, som sysslar med anordnings- och bokföringsgöromål. Länsassistenten på kameralsektionen har till särskilt åliggande att leda arbetet med räkenskapsföringen och att ha tillsyn över kassagöromålen på länsstyrelsen. Han kan vidare förordnas att fullgöra sådana göromål på sektionen, som enligt vad nyss sagts eljest ankommer på länsassessor eller förste länsnotarie.

Närmare föreskrifter om fördelningen av föredragningskyldigheten och beslutanderätten meddelas på vanligt sätt av länsstyrelserna i deras arbetsordningar.

Annan statlig kameral verksamhet i länen

Länsstyrelsen är i kameralt hänseende *huvudförvaltning* och redovisar som sådan i sina räkenskaper riksstatens inkomstitlar och anslag direkt mot budgeten samt avger månatlig kassarapport till riksrevisionsverket för den löpande riksbokföringen. Övriga statliga organ eller myndigheter i länen är däremot med några få undantag, bl. a. universiteten och högskolorna, icke huvudförvaltningar.

Förvaltningar som är direkt underordnade huvudförvaltningarna brukar benämnas *lokalförvaltningar*. Flera av dessa har en mer eller mindre omfattande kameral verksamhet. I den mån de för egna räkenskaper har de att lämna månatliga kassarapporter till sin huvudförvaltning. Dessa rapporter ligger till grund för huvudförvaltningens huvudbokföring och rapportering till riksrevisionsverket.

Myndigheter som erhåller anslagsmedel från en huvudförvaltning men i övrigt inte är underordnade denna benämnes i kameralt hänseende *underförvaltningar*. Dessa disponerar visserligen riksstatsanslagen för sin verksamhet, men de redovisar dem inte mot budgeten. Medel tillhandahålles dem efter rekvisition av huvudförvaltningen, som bokför utbetalt belopp på

vederbörligt riksstatsanslag. Åtskilliga underförvaltningar erhåller anslagsmedel helt eller delvis från länsstyrelserna. Så är bl. a. fallet med landsarkiven, stifts- och landsbiblioteken, vissa specialskolor för syn- och hörselskadede m. fl., sjöbefälsskolorna, folk- och förskoleseminarierna m. m. Underförvaltningarna skall i allmänhet upprätta egna huvudböcker, vilka tillsammans med verifikationer översänds till riksrevisionsverket.

I det följande lämnas en kort redogörelse för hur den kamerala verksamheten hos vissa länsorgan är anordnad.

Länsarbetsnämnden

Av de riksstatsanslag arbetsmarknadsstyrelsen disponerar insätter styrelsen medel på ett centralt postgirokonto till länsarbetsnämndernas förfogande. Nämnderna beslutar och verkställer individuella utbetalningar enligt de föreskrifter som meddelats för deras olika verksamhetsgrenar. Löneutbetalningarna till den fast anställda personalen hos nämnderna är dock centraliserad till arbetsmarknadsstyrelsen. Vissa utbetalningar sker också från regionkontor, lokala beredskapsarbetsplatser och centralförråd. Varje länsarbetsnämnd och regionkontor har ett särskilt lönegirokonto.

Länsarbetsnämnds utbetalningar avser bl. a. omkostnader, löner till extrapersonal, bidrag till rörlighetsstimulerande och sysselsättningsfrämjande åtgärder, omskolningsbidrag och kostnader för omhändertagande av flyktingar. I sammanhanget bör också nämnas att länsarbetsnämnderna ombesörjer kansligörömål — inbegripet kamerala uppgifter — åt kursstyrelserna för centrala kurser för arbetslösa i skolöverstyrelsens regi.

Varje länsarbetsnämnd har ett inkomstpostgirokonto, på vilket inbetalningar till nämnden sker. Dessa består huvudsakligen av avbetalningar från gäldenärer. Fordringarna utgörs av bohags- och startlån till utlänningar, återkrav av rörlighetsstimulerande bidrag eller omskolningsbidrag m. m. Dessutom förekommer fordringar, som uppkommit genom beställningar hos kursverksamhetens verkstäder av enskilda och företag. Arbetet med bevakning och indrivning av fordringar uppges innebära en avsevärd belastning på nämnderna.

Beslut om utanordning meddelas av länsarbetsnämnden genom länsarbetsdirektör och kansliinspektör i förening. Inkomster och utgifter bokföres maskinellt hos nämnden, som månatligen upprättar redovisning i form av kassarapport med bilagor. Redovisningen jämte verifikationer tillställs arbetsmarknadsstyrelsen senast den 6 i nästföljande månad.

Hos arbetsmarknadsstyrelsen sammanställs och bokförs de månadsredovisningar, som inkommer från länsarbetsnämnderna samt från regionkontor, beredskapsarbetsplatser och centralförråd. Senast den 20 i varje månad skall styrelsen insända kassarapport till riksrevisionsverket för den gångna kalendermånaden.

Länsbostadsnämnden

Den kamerala verksamheten inom den bostadspolitiska organisationen är i huvudsak centraliserad till bostadsstyrelsen, vars kamerala sektion ombesörjer utbetalning av löner, reseräkningar och expenser för länsbostadsnämndernas räkning. Nämnderna disponerar endast en liten kontantkassa för reseförskott till sina tjänstemän, smärre omkostnader o. dyl.

Utbetalningarna av de lån eller bidrag, nämnderna beviljat, görs likaledes av styrelsen, som också utför lånebokföring och låneavisering med hjälp av hålkortsmaskiner. Styrelsen avser att igångsätta en utredning med syfte att bedöma om det är lönsamt att lägga över dessa rutiner till automatisk databehandling. I samband härmed kommer man också att undersöka lämpligheten av att databehandla angränsande rutiner.

Låneavisering sker två gånger årligen, per den 30 juni och den 31 december. Avierna tillställs länsbostadsnämnderna, som efter viss granskning översänder dem till de kommunala förmedlingsorganen. Sedan låntagarna inbetalat debiterade lånekostnader, skall förmedlingsorganet redovisa beloppen till nämnderna senast den 15 augusti respektive den 15 februari. För sådana inbetalningar disponerar varje länsbostadsnämnd ett postgirokonto. Medel, som inflyter på detta konto, överförs automatiskt till statsverkets checkräkning och redovisas varje månad i kassarapport till bostadsstyrelsen.

Länsbostadsnämnderna har också till uppgift att vidtaga åtgärder för indrivning av obetalda lånekostnader. Efterkommes icke anmaning att erlagga förfallna belopp, föranstaltar nämnderna om lagsökning eller, i sista hand, exekutiv försäljning av fastigheten.

Granskning av kommunernas beslut om familjebostadsbidrag och pensionärsbostadsbidrag åvilar därjämte länsbostadsnämnderna.

Lantbruksnämnden

Lantbruksstyrelsen upprättar för varje budgetår en för styrelsen och lantbruksnämnderna gemensam titelplan för de anslagsmedel, varöver styrelsen förfogar. Beträffande de anslag där medelstildelningen är begränsad anvisar styrelsen medel till de olika nämnderna.

Lantbruksnämnderna fattar egna utanordningsbeslut samt ombesörjer även utbetalning och bokföring. Anordningsbeslut meddelas av lantbruksdirektör och kamrerare tillsammans. Löneutbetalningarna till den fast anställda personalen är dock centraliserad till styrelsen, som för ändamålet anlitar en dataanläggning.

Varje nämnd har två särskilda postgirokonton, ett för inbetalningar och ett för utbetalningar. Utbetalningarna avser bl. a. expenser, löner och andra ersättningar till tillfälligt anställd personal m. m. Den beloppsmässigt mest omfattande delen av den kamerala verksamheten avser emellertid nämndernas fastighetsförvaltning.

Nämnderna rapporterar månadsvis sina bokförda inkomster och utgifter till styrelsen, där de sammanförs med styrelsens inkomster och utgifter till en hela organisationen omfattande redovisning, som sedan lämnas till riksrevisionsverket.

Såsom förut nämnts har 1965 års lantbruksorganisationsutredning nyligen framlagt förslag beträffande de nya lantbruksnämndernas organisation. På det kamerala området förordar utredningen en centralisering från nämnderna till lantbruksstyrelsen av uppbörd, utbetalning och bokföring.

Länsskolnämnden

Länsstyrelserna utbetalar och disponerar länsskolnämndernas avlönings- och omkostnadsanslag. I fråga om vissa anslagsposter bestämmer dock skolöverstyrelsen om medelsfördelningen. De kamerala funktionerna är såtillvida uppdelade, att besluten i sak meddelas av nämnden i form av s. k. utbetalningsbesked, medan länsstyrelsen beslutar om utanordning och svarar för bokföring, rapporter och redovisning.

Såsom tidigare antytts gäller motsvarande ordning i fråga om vissa statsbidrag till skolväsendet, bl. a. bidraget till driftskostnader för obligatoriska skolor. Länsstyrelsernas anordningsbeslut sker även i detta fall sedan nämnden efter granskning av statsbidragsansökningen meddelat utbetalningsbesked.

Det bör emellertid framhållas, att vissa statsbidrag avseende skolväsendet inte föregås av granskning hos länsskolnämnden utan utbetalas direkt av länsstyrelserna, t. ex. statsbidrag till driften av yrkesskolor, fackskolor och gymnasier. I flera fall utbetalar länsstyrelsen också, såsom förut berörts, anslagsmedel efter rekvisition av underförvaltning inom undervisningsväsendet.

Skogsvårdsstyrelsen

Vid varje skogsvårdsstyrelse finns inrättad en kansliorganisation, som ombesörjer administrativa och kamerala göromål och som står under direkt ledning av en kamrerare. Denna enhet är uppbyggd av olika detaljer, såsom bokföringsdetalj, avlöningsdetalj m. m. Detaljernas omfattning och antal varierar med hänsyn till styrelsernas storlek.

Skogsvårdsstyrelsen förvaltar de medel, som årligen ställs till deras förfogande genom skogsstyrelsen. De beslutar självständigt över medlens användning och har egen kassarörelse, för vilken särskilda av Kungl. Maj:t utfärdade bestämmelser gäller. I finansiellt hänseende är skogsvårdsstyrelsernas verksamhet uppdelad i en allmän del samt en, av statsmedel oberoende, affärsmässigt bedriven frö- och plantrörelse. Vardera verksamheten har sin egen bokföring. Revision av räkenskaper och förvaltning sker årligen genom riksrevisionsverket.

Skogsstyrelsen har under de senaste åren genomfört en viss centralise-

ring av den kamerala verksamheten. Bl. a. har avlöningsrutinen för alla löneplansanställda inom organisationen koncentrerats till ämbetsverket, som i samband därmed även övertagit frågor om löneklassplaceringar m. m. Vidare sker numera central bearbetning av större delen av det statistiska material, som återspeglar verksamheten i skogsvårdsstyrelseorganisationen. För nu nämnda centraliserade uppgifter används automatisk databehandling som hjälpmedel. Faktureringsarbetet vid skogsvårdsstyrelserna, vilket i huvudsak avser styrelsernas service- samt frö- och plantverksamhet, har också rationaliserats genom en koncentration av dessa göromål till två skogsvårdsstyrelser, som utrustats med speciella faktureringsmaskiner för ändamålet. Inom ämbetsverket övervägs ytterligare centraliseringsåtgärder med ökad användning av automatisk databehandling av bl. a. skogsvårdsstyrelsernas bokföring.

Vägförvaltningen

Av de anslag Kungl. Maj:t ställer till väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förfogande anvisar styrelsen de olika vägförvaltningarna erforderliga anslag för deras verksamhet under de olika riksstatsanslagen. Härvid översättes riksstatens anslagsbeteckningar till av styrelsen fastställda kontobeteckningar för databehandling av bokföringsmaterialet.

Uppföljning av hur de anslag som disponeras av verket används sker genom rapportering från vägförvaltningarna till styrelsen. Vägförvaltningarna översänder därvid varje månad till verket kassarapport med tillhörande verifikationshandlingar.

Större delen av de utbetalningar som verkställes av en vägförvaltning avser betalning för fakturor. Dessa prisgranskas, atteras och konteras först på vederbörande avdelning, byggnadsplats eller vägmästarområde. Därefter sker på vägförvaltningens kansliavdelning slutkontroll och kameralt granskning, vilken även omfattar anslagsbelastningen. Slutligen sker utbetalning enligt särskild rutin, som ansluter sig till verkets räkenskapsredovisning.

Till de kamerala arbetsuppgifterna vid vägförvaltningarna hör även utbetalning av löner till sammanlagt cirka 4 900 tjänstemän och 8 500 arbetare, granskning och betalning av reseräkningar, marklösenersättningar m. m. På inkomstsidan är särskilt att nämna inkomster föranledda av tjänster till utomstående.

Inom väg- och vattenbyggnadsverket pågår ett omfattande utvecklingsarbete för införande av ett ekonomiskt-administrativt system. Genom de ekonomiska rutiner, som nu utprovas, bl. a. för budgetering och budgetuppföljning, avses verksamheten komma att bli mera företagsmässigt inriktad. Den nya organisation för verket, varom 1966 års höstriksdag beslutat, innebär även en väsentlig utbyggnad av ekonomifunktionen.

I anslutning härtill bedrivs ett systemarbete för anpassning av redovis-

ningen till automatisk databehandling. För att nå så stora fördelar som möjligt av databehandlingen och bättre tillgodose informationsbehovet eftersträvas bl. a. en samordning av kostnads- och utgiftsbokföringen. Betydande ändringar i kontosystemet uppges därvid bli erforderliga.

Överväganden och förslag

Inom statsförvaltningen har på senare år framträtt en tendens att skapa större kamerala förvaltningar och att centralisera vissa kamerala arbetsuppgifter. Utvecklingen har påskyndats av framstegen inom kontorstekniken, på sista tiden främst ADB-tekniken, men är ännu långt ifrån avslutad, något som bl. a. framgår av prop. 1967: 79 angående organisationen av den statliga redovisnings- och revisionsverksamheten, m. m.

Vad den kamerala verksamheten i länen beträffar har centraliseringen skett efter olika grunder, dels regionala och dels funktionella. Det regionala systemet tillämpas bl. a. beträffande länskolnämnderna, vilka — såsom tidigare närmare belysts — i kameralt hänseende replierar på länsstyrelserna, medan en mer eller mindre genomförd centralisering efter funktionell grund förekommer i fråga om de länsorgan, som är lokalförvaltningar.

Den rationalisering av det kamerala arbetet som skett och som fortgår i snabb takt har aktualiserat frågan om en uppdelning av de kamerala *beslutsfunktionerna* efter i huvudsak samma mönster som mellan länskolnämnd och länsstyrelse. Enligt denna tankelinje skulle länsstyrelsen eller annan statlig länsmyndighet fungera som kameralt serviceorgan för den samlade statliga länsförvaltningen eller i vart fall för så stora delar därav som möjligt. En i viss mån likartad beslutsordning har nyligen genomförts inom polisväsendet — varvid de kamerala serviceuppgifterna dock lagts centralt för hela landet på rikspolisstyrelsen — och det finns anledning att här redogöra något för hur detta system fungerar.

Polisberedningen föreslog i sitt betänkande angående den regionala polisorganisationen att länsstyrelserna skulle ombesörja medelsförvaltningen för den lokala polisorganisationen. Den huvudsakliga bokföringen av polisväsendets utgifter och inkomster skulle sålunda läggas på länsstyrelserna. Löneuträkningarna skulle visserligen ske centralt genom försvarets civilförvaltnings dataanläggning, men länsstyrelserna skulle ombesörja avlöningsstatbokföringen. En viktig del av länsstyrelsernas bokföringsarbete skulle enligt förslaget komma att utgöras av den fortlöpande anslagskontrollen, och en annan väsentlig del av arbetet med polisväsendets ekonomiska förvaltning skulle bestå av anordningsärenden av olika slag. För dessa och vissa andra arbetsuppgifter tillfördes landskontoren ett antal tjänster inom landskanslist- och biträdeskarriären.

Emellertid har länsstyrelserna inte fått dessa arbetsuppgifter, utan i stäl-

let ombesörjer rikspolisstyrelsen centralt utbetalning, bokföring och anslagskontroll med användande av ett databehandlingssystem, som utarbetats av statskontoret. Försvarets civilförvaltning handhar dock arbetet med uträkning och utbetalning av lönerna.

Denna ändrade ordning har nödvändiggjort en precisering av de kamerala beslutsbefogenheterna, något som inte behövdes i det konventionella kamerala system som polisberedningen föreslog. Polischef har sålunda fått rätt att i åtskilliga fall teckna utbetalningsbeslut, vilket skall ha föregåtts av kameral granskning. I fråga om utbetalningar enligt sådant beslut fungerar rikspolisstyrelsen närmast som ett kameralt serviceorgan. Nämnas bör, att besvär över dylikt utbetalningsbeslut, t. ex. beträffande reseräkning från en polischefen underställd befattningshavare, anföres i den ordning som eljest gäller för besvär över polischefs beslut, d. v. s. besvären skall prövas av länsstyrelsen.

Om man skall bygga vidare på systemet med ett regionalt kameralt serviceorgan, som länsstyrelsens kameralsektion redan nu i viss utsträckning är, torde det vara uppenbart, att en uppdelning av de kamerala uppgifterna i likhet med vad nyss anförts bör komma till stånd. Denna uppdelning bör i så fall innebära, att vederbörande myndighet efter granskning meddelar beslut i sak och att serviceorganet ombesörjer utanordning, bokföring, redovisning och vad därmed sammanhänger.

Redan av den förut lämnade redogörelsen torde emellertid framgå, att en generell centralisering av den kamerala förvaltningen efter regional grund inte rätt gärna kan tänkas. Därtill är de skilda organen alltför olika i fråga om uppgifter och arbetsmetoder, och den centralisering efter funktionell grund till vederbörande centrala ämbetsverk som verkstälts för ett flertal länsmyndigheters vidkommande synes för deras del vara rationell.

Beträffande dessa länsorgan gäller sålunda, att den kamerala verksamheten är så intimt förbunden med organets allmänna uppgifter och så integrerad med centralmyndighetens kamerala verksamhet, att en omläggning efter regional grund inte synes innebära någon fördel. Vissa länsorgan har dessutom en så omfattande eller speciell kameral verksamhet eller ett så anordnat bokföringssystem, att en överföring av arbetsuppgifter till ett kameralt länsorgan skulle förutsätta en genomgripande omorganisation och omläggning av arbetsrutinerna.

Såsom framgår av den tidigare lämnade redogörelsen har länsorganens kamerala uppgifter också i flera fall överförts till central databehandling, och en ytterligare utveckling i denna riktning pågår. Frågan om en ökad användning av datatekniken övervägs sålunda på flera håll inom den centrala administrationen. I detta sammanhang bör nämnas, att en utredning om att centralisera avlöningsuträkningar och andra avlöningsrutiner för större delen av statsförvaltningen pågår inom statskontoret. Det får

förutsättas, att även länens dataanläggningar kan komma till användning för kamerala uppgifter. I vad mån så blir fallet saknas dock möjlighet att överblicka för närvarande.

Slutsatsen av det nu anförda blir, att en generell överföring av länsmyndigheternas kamerala göromål till ett regionalt organ, t. ex. länsstyrelsen, icke kan förordas. Den centralisering efter funktionell grund som verkställt i fråga om länsarbetsnämnder, länsbostadsnämnder, vägförvaltningar, lantbruksnämnder och skogsvårdsstyrelser men även i fråga om polisen synes sålunda böra bibehållas. Å andra sidan synes det uppenbart, att man bör på det regionala planet ha kvar den förvaltning som nu ombesörjes av länsstyrelsen för egen och andra länsorgans räkning. Om vissa länsstyrelseexperter, i enlighet med vad som föreslagits i kap. 3, infogas i den nya länsstyrelsen, bör konsekvensen också bli, att med dem sammanhängande kameral förvaltning sker regionalt.

Vidare torde det vara lämpligt att till ett regionalt serviceorgan överföra vissa kamerala uppgifter, vilka nu ankommer på de underförvaltningar som — enligt vad som i det föregående nämnts — efter rekvisition erhåller anslagsmedel från länsstyrelsen men i övrigt själva svarar för medelsförvaltning, bokföring och redovisning. Dessa underförvaltande myndigheter har nämligen vanligen en svag kameral organisation och saknar därför möjlighet att få rutinerad kameral personal och mera avancerade kontorstekniska hjälpmedel. Det har också konstaterats, att deras kamerala verksamhet, såsom naturligt är, inte alltid kan skötas på samma tillfredsställande sätt som vid större kamerala förvaltningar. Granskningen av de huvudböcker, som upprättas vid sådana små myndigheter, uppges bereda riksrevisionsverket svårigheter och kräva en oproportionerligt stor arbetsinsats.

Beträffande dessa underförvaltningar synes det sålunda lämpligt, att en omläggning sker till samma system som tillämpas i förhållandet länskolnämnd - länsstyrelse. De nuvarande underförvaltningarna bör därvid alltjämt svara för sakgranskning och besluta om utbetalning, men övriga kamerala åtgärder bör ske hos serviceorganet.

Vad beträffar de myndigheter, som landskontorsutredningen föreslår inrättade i länen, d. v. s. länsskatterätter och skatteverk, så avses de förstnämnda skola i kameralt hänseende sortera under kammarrätten, medan frågan hur skatteverkens ekonomiska förvaltning skall administreras lämnats öppen av utredningen. Då det är en allmän strävan att begränsa antalet huvudförvaltningar, torde inte böra ifrågakomma att både länsstyrelsen och skatteverket får sådan karaktär. Det är emellertid inte utan vidare givet, att länsstyrelsen bör fungera som länets kamerala serviceorgan. Genomförs i enlighet med landskontorsutredningens förslag en utbrytning från länsstyrelsen av landskontorets huvuddel, bl. a. datakontoret, kan sålunda ifrågasättas, om inte den till landskontoret knutna anordnings- och bokföringsverksamheten bör följa med, vilket skulle innebära att skatteverket finge betjäna länsstyrelsen i kameralt hänseende i stället för tvärtom.

För det sist angivna alternativet talar bl. a., att den kamerala förvaltningen, arbetsmässigt sett, har vissa beröringspunkter med skatteförvaltningen, särskilt i vad gäller sambandet mellan uppbörd och indrivning, å den ena sidan, samt den kassamässiga redovisningen av skatter m. m., å den andra. Detta alternativ skulle också i princip kunna innebära större smidighet vid skatterestitutioner o. dyl. Vidare kunde datakontorets förläggning till skatteverket vara ett skäl för att denna myndighet skulle handha de kamerala uppgifterna, vilka i framtiden i stor utsträckning kan väntas bli databehandlade.

Mot att förlägga den kamerala serviceverksamheten till skatteverket kan emellertid anföras, att myndighetens uppgifter bör begränsas till de områden för vilka den är avsedd och inte utvidgas till göromål inom den allmänna länsförvaltningen, dit även kameralförvaltningen hör. Länsstyrelsernas kamerala uppgifter är dessutom — och torde under alla omständigheter förbli — så omfattande, att en ordning, som innebär att kameral granskning och beslut i sak sker på länsstyrelsen samt det kamerala arbetet i övrigt på skatteverket, måste bli avsevärt mera omständligt än det omvända förfarandet.

Då de skäl, som talar för att länsstyrelsen alltjämt skall vara huvudförvaltning och därmed också kameralt serviceorgan för bl. a. skatteverket och tidigare berörda underförvaltningar, synes helt övervägande, bygger det följande på att så blir fallet. En given förutsättning är härvid, att skatteverkets datamaskin skall kunna användas för kamerala uppgifter i samma utsträckning som om den var placerad hos länsstyrelsen.

När det gäller den kamerala förvaltningen av skatteverket bör länsstyrelsens verksamhet vara begränsad till uppgifter som sammanhänger med utanordning och bokföring, medan besluten i sak bör fattas av skatteverket. För att möjliggöra ett snabbt och smidigt förfarande i fråga om skatterestitutioner, bör skatteverket ombesörja dessa och därvid äga disponera ett särskilt utbetalningspostgirokonto för ändamålet.

Frågan om hur de på länsstyrelsen för närvarande ankommande ärendena rörande skatteväsendet och taxeringsorganisationen skall handläggas efter omorganisationen har ingående behandlats av landskontorsutredningen, som bl. a. föreslår att länsstyrelsens uppgifter i fråga om arvs- och gåvobeskattningen övertages av skatteverket. De ärenden som rör taxeringsorganisationen i första instans skall enligt landskontorsutredningens förslag likaledes handläggas av skatteverket, dock med undantag av uppgiften att förordna ordförande och kronoombud i taxeringsnämnd, ordförande och en ledamot i fastighetstaxeringsnämnd samt fastighetstaxeringsombud och konsulenter för taxering av vattenfallsfastigheter. Tanken är, att länsstyrelsen skall utse dessa funktionärer på förslag av skatteverket.

Vidare föreslår landskontorsutredningen, att nämndemännen i den läns-skatte rätt som avses ersätta prövningsnämnden skall utses genom val av

landstinget och stadsfullmäktige i landstingsfri stad i stället för, såsom nu är fallet, genom förordnande av Kungl. Maj:t. Länsstyrelsen tänkes emellertid alltjämt förordna de ledamöter som skall inträda i skatterätten i mål rörande allmän fastighetstaxering. I dessa hänseenden har vi samma mening som landskontorsutredningen.

Den nuvarande indelningen av länsstyrelsen i landskansli och landskontor med endels helt väsensskilda, endels tämligen likartade arbetsuppgifter har medfört en arbetsfördelning mellan avdelningarna i hithörande frågor, som inte alltid är helt rationell och som stundom leder till oklarhet på vilkendera avdelningen ett ärende skall handläggas. Utbrytningen av huvuddelen av landskontoret gör det möjligt att få till stånd en bättre ordning i åtskilliga hänseenden. Det nuvarande systemet att landskansliet och landskontoret i princip var för sig handlägger sina personal- och organisationsärenden försvinner automatiskt i och med omorganisationen. De nya avdelningar och därmed jämställda större enheter som avses komma att finnas i den framtida länsstyrelsen bör givetvis inte var för sig handlägga sådana ärenden, utan dessa bör sammanföras till *en* enhet, förslagsvis benämnd personal- och kameralbyrå, vilken tänkes skola lyda direkt under souchefen.

Såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen handläggs för närvarande på kameralsektionen åtskilliga ärenden av rättslig natur. Dessa ärenden har ofta sådan karaktär att de kan anses ligga mer inom ramen för länsstyrelsens judiciella eller allmänt förvaltande verksamhet än inom det kamerala området. I den nya organisationen synes det lämpligare att hänföra sådana ärenden till länsstyrelsens rättsavdelning än till dess personal- och kameralbyrå.

I gruppen »rättsärenden» ingår de vitesmål, som handläggs på kameralsektionen. Den helt övervägande delen sådana mål avser viten, som förelagts enligt skatte-, taxerings-, uppbörds- eller folkbokföringsförfattningarna. Avgörandet av dessa vitesmål skall enligt landskontorsutredningens förslag övertagas av länsskatterätten. Länsstyrelsen bör emellertid alltjämt handha de övriga vitesmål som nu avgörs på kameralsektionen, bl. a. viten enligt lagen om tillsyn över stiftelser. Dessa vitesmål bör handläggas på rättsavdelningen.

Lika naturligt faller det sig att andra ärenden av judiciell natur skall avgöras på rättsavdelningen. Hit hör den besvärprövning som nu äger rum på kameralsektionen, såsom besvär över familjehidragsnämnds beslut, besvär över val av taxeringsledamöter enligt taxeringsförordningen, besvär enligt 47 § 1 mom. lagen om häradsallmänningar m. m. Även flertalet av de övriga ärenden vilka i detta sammanhang betecknats som »rättsärenden» — stiftelsetillsynen, fastighetsärenden, arvsfonds- och vissa andra fondärenden m. m. — synes böra överföras till rättsavdelningen.

Mer tveksamt är, om förvaltningen av lånehandlingar, säkerheter och me-

del som nedsatts hos länsstyrelsen i egenskap av överexekutor bör åvila personal- och kameralbyrån eller rättsavdelningen. Då här främst är fråga om en ekonomisk förvaltning, torde emellertid övervägande skäl tala för att denna bör anförtros nämnda byrå.

Kronofogdeorganisationen lyder i administrativt hänseende under länsstyrelsen, och de personalärenden som avser denna organisation handläggs nu på kameralsektionen. Eftersom kronofogdeorganisationens huvudsakliga verksamhet avser indrivning av skatter, böter och andra allmänna medel, s. k. allmänna mål, kan man vara tveksam, huruvida organisationen i fortsättningen bör sortera under länsstyrelsen eller skatteverket. Landskontorsutredningen föreslår för sin del, att exekutionsväsendet alltjämt skall lyda under länsstyrelsen, främst av det skälet, att skatteverket när det gäller indrivningsverksamheten företräder ett partsintresse, som dessutom stundom kan konkurrera med enskilda intresse. Skulle inom lagberedningen pågående utredning leda till att överexekutorsverksamheten avskiljes från länsstyrelsen, kommer frågan givetvis i ett annat läge.

Enligt landskontorsutredningens mening bör man inte heller bibehålla sammankopplingen av sådan inventering som länsstyrelsen — i framtiden skatteverket — förrättar hos kronofogdemyndighet med den inspektion som länsstyrelsen utför i egenskap av överexekutor. Minskningen av antalet exekutionsmyndigheter genom 1964 års omorganisation till knappt en fjärdedel av det förutvarande gör att denna sammankoppling knappast längre är motiverad. Så blir än mindre fallet efter en utbrytning av uppborndsverksamheten från länsstyrelsen. Överexekutorsinspektionen bör därför utföras av befattningshavare hos länsstyrelsen.

Inom personal- och kameralbyrån bör, förutom personal- och organisationsärenden, även handläggas anordnings- och bokföringsärenden. Frågorna rörande personalvård och personalutbildning torde efter hand bli allt mer betydelsefulla. Särskilt viktigt blir det, att dessa sidor av personalpolitiken ägnas tillräcklig uppmärksamhet i de nya stora län, man har att räkna med, för att göra länsstyrelsetjänstgöringen tillräckligt attraktiv och konkurrenskraftig.

Såsom förut antytts föreslås byrån bilda en fristående enhet och lyda direkt under souschefen. Under denne bör byråns chef fungera som personalchef och vara föredragande eller, i vissa frågor, beslutande i personal- och organisationsärendena, dock med undantag av dem som rör polisväsendet.

För anordnings- och bokföringsverksamheten bör inom byrån finnas ett kassakontor. Detta torde kunna förestås av en kvalificerad befattningshavare inom landskanslistkarriären, förslagsvis benämnd kamrerare, vilken

bör övervaka och leda bokföringsarbetet och kassarörelsen samt vara föredragande i anordningsärenden.

Förslaget innebär, att den nuvarande kameralsektionens arbetsuppgifter blir uppdelade på flera enheter. Arvs- och gåvoskatteärendena och flertalet ärenden rörande taxeringsorganisationen överförs sålunda till skatteverket och vitesmålen till länsskatterätten, medan de ärenden, som länsstyrelsen avses ha kvar, blir fördelade mellan rättsavdelningen och personal- och kameralbyrån. I personellt hänseende kommer denna uppdelning i första hand att återverka på kameralsektionens juristpersonal, medan landskanslist- och biträdespersonalen i huvudsak torde överföras till nämnda byrå, främst kassakontoret.

På personal- och kameralbyrån bör chefen ha juridisk utbildning, men i övrigt torde — bortsett från de största länsstyrelserna — ytterligare juristpersonal inte erfordras där. Emellertid bör länsstyrelsens yngre jurister som ett led i sin utbildning tjänstgöra någon tid på denna byrå för att vinna förtrogenhet med personalfrågor och inblick i byråns allmänna verksamhet.

De uppgifter, som skatteverket övertar från den nuvarande kameralsektionen, främst gåvoskatteärenden samt verkets egna personal- och organisationsfrågor, är så omfattande att man i normalfallet får räkna med att en av kameralsektionens jurister i samband med utbrytningen övergår till skatteverket. Kameralsektionens övriga juristtjänster beräknas bli överförda till rättsavdelningen.

De bland kameralsektionens befattningshavare som kvarstannar i länsstyrelsen bör ha samma utsikter att vinna befordran till högre tjänst som personalen på det nuvarande landskansliet. Möjligheten att efter någon tid övergå till skatteverket eller länsskatterätten bör givetvis också stå öppen för dem.

KAPITEL 7

Länsstyrelsens inre organisation

Förutsättningar

Enligt våra i det föregående framlagda förslag skall den nya länsstyrelsen bestå av landshövdingen såsom verkschef och ordförande samt tio andra ledamöter, representerande länets befolkning. Dessa bildar tillsammans verkets styrelse. Vid avgörandet av vissa rätts- och förvaltningsärenden skall andra medborgerliga representanter, nämndemän, ingå i länsstyrelsen.

Inom länet får länsstyrelsen ställning av central statlig förvaltningsmyndighet med uppgift att särskilt inom samhällsplaneringen vara ett aktivt och samordnande organ. Avgörandet av samhällsplaneringsfrågor av översiktlig natur koncentreras till länsstyrelsen.

Vi föreslår vidare att vissa länsstyrelseexperter, nämligen länsarkitekten, länsingenjören, länsläkaren, länsveterinären, socialvårdskonsulenten, nykterhetsvårdskonsulenten och barnavårdsombudet jämte medarbetare och biträdespersonal skall bli länsstyrelsens tjänstemän.

I våra förslag har vi slutligen också utgått från förutsättningen, att skatteväsendet utskiljes från länsstyrelsen till fristående regionala organ, skatteverk och skattedomstol, i enlighet med landskontorsutredningens förslag.

Det sagda innebär, att personalen på landskontoret med få undantag lämnar länsstyrelsen. Kvar står det nuvarande landskansliet jämte länspolischefens expedition och en del av kameralsektionens befattningshavare. Å andra sidan tillkommer de förut nämnda länsstyrelseexperterna och deras personal. Därjämte har vi räknat med att den nya länsstyrelsen på olika punkter måste rustas upp för att kunna fullgöra sina framtida uppgifter. I all synnerhet gäller detta sådana organisationsenheter som blir engagerade i samhällsplaneringsarbetet.

Det har för oss varit uppenbart, att denna nya länsstyrelse inte kan organiseras som ett odelat landskansli. Redan nu är de större landskanslierna enligt allmän erfarenhet alltför tunga enheter för att på ett smidigt sätt kunna sammanhållas i en avdelning. Därtill är personalen för stor och, framför allt, uppgifterna alltför disparata. Tillföres landskansliet enligt våra förslag de nyss nämnda expertenheterna och sker därutöver en upprustning i personellt hänseende, måste den nya länsstyrelsen, för att kunna fungera smidigt och effektivt, uppdelas i avdelningar. Vi har redan i kap. 1 antytt, att man därvid i främsta rummet bör tänka sig en avdel-

ning med huvuduppgifter inom samhällsplaneringen och en annan avdelning för förvaltningsrättskipning och allmänt förvaltande funktioner. Därutöver kan erfordras stabsorgan och andra organ med speciella uppgifter.

Till avdelningen för samhällsplanering skall, enligt vad vi tidigare förordat, knytas ett särskilt organ för samverkan på tjänstemannaplanet mellan olika regionala myndigheter, benämnt planeringsberedningen.

I det föregående har det också förutsatts, att landshövdingen närmast under sig behöver en befattningshavare, som motsvarar den nuvarande landssekreteraren men som i motsats till denne kan såsom souschef, utan bindning till speciella uppgifter, leda och organisera arbetet inom länsstyrelsen i dess helhet. På detta sätt kan ledningsuppgifterna rationellt fördelas dem emellan.

När vi nu med dessa förutsättningar skall framlägga förslag om hur den nya länsstyrelsen skall indelas i avdelningar och lägre enheter och om hur arbetsuppgifterna skall fördelas på dessa, har vi i enlighet med våra direktiv utgått ifrån att vi inte skall utforma detaljerade personalstater och instruktioner. Vårt arbete har i stället inriktats på att åstadkomma ett principförslag, som i sina huvuddrag kan tillämpas på länsstyrelser i län av olika storleksordning, sådana de kan komma att framträda efter ett beslut om ändrad länsindelning. Ett särskilt problem har därvid varit, att man inte kan räkna med att länen blir lika i fråga om storlek och arbetsuppgifter. Våra överväganden måste enligt sakens natur i främsta rummet ta sikte på vad som är och framdeles kan förväntas bli ett län av genomsnittlig storlek. Vi har emellertid strävat efter att finna organisationsformer, som med vissa modifikationer — utökning av personalen på olika enheter, i några fall uppdelning av enheter — också skall kunna ligga till grund för organisationen i de största länsstyrelserna.

Med denna uppläggning är det ofrånkomligt att våra förslag i fråga om länsstyrelsens inre organisation och därmed sammanhängande frågor måste bli i viss mån schematiska och avse en tänkt »normallänsstyrelse». Vi utgår från att våra förslag skall fullföljas genom särskilda organisationsundersökningar, varvid man utarbetar förslag till personalstater, instruktioner och arbetsordningar m. m.

Organisationsindelning och ärendefördelning

Den nuvarande indelningen av länsstyrelsen bygger i huvudsak på de olika ärendenas och ärendegruppernas art och inbördes samhörighet. För åtskilliga ärendegrupper gäller emellertid, att de har anknytning till flera ämnesområden eller är så speciella att de saknar sammanhang med andra större verksamhetsområden inom länsstyrelsen. I vissa fall, där tvekan kan ha rätt om var en ärendegrupp borde handläggas, torde man i viss mån ha väglett av en strävan att någorlunda jämnt fördela arbetsbördan.

Även vid uppbyggandet av den nya länsstyrelsen bör grundprincipen självfallet vara, att indelningen i större och mindre organisationsenheter och ärendenas fördelning på dessa så långt möjligt sker efter ärendenas natur och de olika ärendegruppernas inbördes sammanhang. Av nyss anlydda skäl kan dock denna princip inte alltid vara ensamt bestämmande. Redan i detta sammanhang bör också betonas, att indelningen i organisationsenheter och ärendenas fördelning på dessa icke får innebära annat än att ansvaret för de olika ärendegrupperna i första hand ligger på sådana enheter. En betydande del av länsstyrelsens arbete måste bli en produkt av samverkan mellan skilda enheter, och det blir en viktig uppgift för länsstyrelsens ledning att tillse, att erforderlig samverkan kommer till stånd. Vad särskilt angår sådana experter som länsarkitekt, länsingenjör och länsläkare bör de visserligen placeras där de naturligt hör hemma och där deras insatser bäst behövs, men det står också klart att de måste kunna användas över praktiskt taget hela fältet för länsstyrelsens verksamhet. Självfallet skall det också ligga i verksledningens befogenheter att flytta personal från en arbetsenhet till en annan för att utjämna olikheter i arbetsbelastningen.

Med tanke på den omfattande judiciella förvaltningsverksamhet, som länsstyrelsen skall utöva, vore det i och för sig tänkbart att till grund för länsstyrelsens inre organisation lägga en uppdelning i förvaltningsrättskipning och annan förvaltning. Grundtanken skulle vara, att de judiciella ärendena borde handläggas i mera domstolsmässiga former än övrig förvaltningsverksamhet. Mot en sådan indelning talar emellertid redan svårigheten att på ett entydigt sätt avgränsa förvaltningsrättskipningen. Man finge då beträda samma väg som när det gällt att dela upp de administrativa besvärsmålen på Kungl. Maj:t i statsrådet och regeringsrätten, d. v. s. i detalj räkna upp de olika ärendena. Därvid finge man till förvaltningsrättskipningen föra mål och ärenden rörande påbud, förbud eller annat åläggande, återkallande av tidigare lämnat tillstånd eller andra förvaltningsakter som påverkar den enskildes eller, i vissa fall, en kommuns rättsläge. Konsekvent genomförd skulle en sådan uppdelning medföra en organisatorisk splittring av många och viktiga ämnesområden, som skulle försvåra ledning och överblick och minska förvaltningens effektivitet. Det skulle, för att ta ett exempel, te sig föga rationellt att handlägga ärenden om utfärdande av nybyggnadsförbud och eventuellt ärenden om dispenser inom en organisationsenhet i länsstyrelsen, medan de frågor om bebyggelseplanering som utgör grunden för de förra ärendenas avgörande skulle behandlas inom en annan organisationsenhet.

Dessa skäl måste enligt vår mening vara avgörande. För ett verk med så vidsträckta och olikartade arbetsuppgifter som den nya länsstyrelsen synes indelningen i stället, liksom nu, i allt väsentligt böra bygga på de olika upp-

gifternas sakliga innebörd och sammanhang. Därigenom möjliggöres specialisering och rationella arbetsformer och underlättas samverkan.

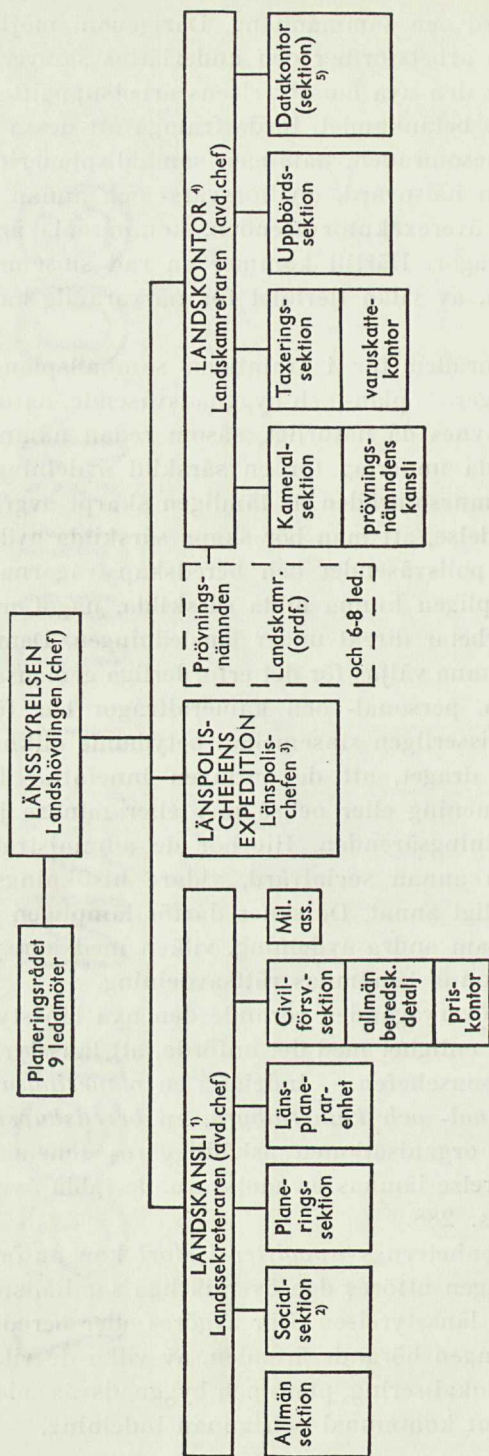
Av den redogörelse för den nya länsstyrelsens arbetsuppgifter, som lämnats i tidigare avsnitt av betänkandet, torde framgå att dessa i stort hänföra sig till följande ämnesområden, nämligen samhällsplanering, trafikväsende, socialvård, allmän hälsovård, civilförsvars- och annan beredskapsplanering, polisväsende, överexekutorsärenden, kommunala ärenden samt personal- och kameralfrågor. Härtill kommer en rad sinsemellan olikartade förvaltningsärenden, av vilka flertalet för närvarande handläggas på allmänna sektionen.

Bland dessa olika områden får i framtiden samhällsplaneringen och vad därmed sammanhänger — plan- och byggnadsväsende, naturvård m. m. — särskild tyngd. Det synes då naturligt, såsom redan nämnts, att samhällsplaneringen får bilda underlag för en särskild avdelning, en planeringsavdelning. Andra ämnesområden är tämligen skarpt avgränsade utan att likväl ha sådan betydelse, att man bör skapa särskilda avdelningar för dem. Så är fallet med polisväsendet och beredskapsfrågorna. För dessa synes man i stället lämpligen kunna bilda särskilda, något mindre enheter, byråer, som dock arbetar direkt under länsledningen. Denna organisationsform synes också kunna väljas för det erforderliga gemensamma stabsorganet, till vilket bl. a. personal- och kameralfrågor bör föras. Övriga ämnesområden företer visserligen sinsemellan betydande olikheter. De har dock det gemensamma draget, att de antingen innefattar förvaltningsrättskipning i egentlig mening eller också mer eller mindre juridiskt betonade allmänna förvaltningsärenden. Hit hör de administrativa frihetsberövandena men också annan socialvård, vidare utsökningsmål, hälsovård, körkort och åtskilligt annat. De synes därför lämpligen kunna sammanföras till en gemensam andra avdelning, vilken med hänsyn till ärendenas karaktär skulle kunna benämnas rättsavdelning.

Som resultat av våra överväganden rörande den nya länsstyrelsens inre organisation föreslår vi i enlighet med det anförda, att länsstyrelsen — under verksledningen och souschefen — indelas i en *planeringsavdelning*, en *rättsavdelning*, en *personal- och kameralbyrå*, en *beredskapsbyrå* och en *länspolisbyrå*. Den nya organisationen åskådliggöres schematiskt på en *tablå*, s. 289. Till jämförelse lämnas en motsvarande *tablå* över den nuvarande länsstyrelsen på s. 288.

Beträffande de olika enheternas *uppgifter i stort* kan anföras följande. Inom planeringsavdelningen utföres den översiktliga samhällsplanering för länet som ankommer på länsstyrelsen. Där avgöres eller beredes också övriga till samhällsplaneringen hörande ärenden, av vilka de viktigaste hänföra sig till näringslivets lokalisering, plan- och byggnadsväsendet, vägväsendet och naturvården samt kommunal och annan indelning.

Den nuvarande länsstyrelsen

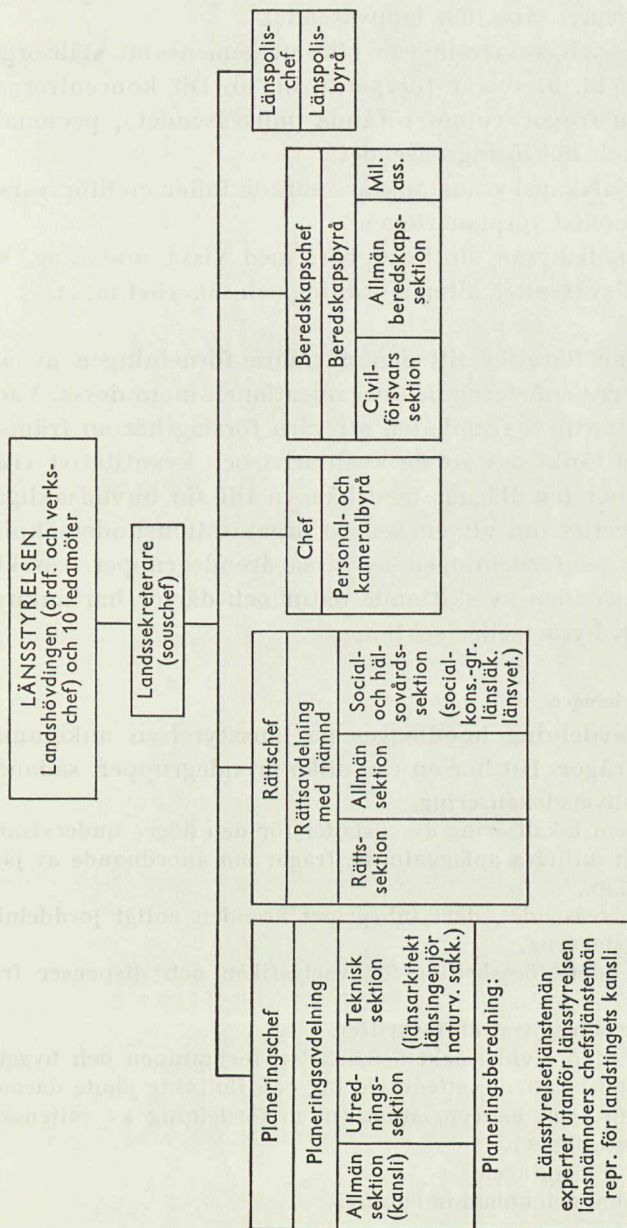

Anmärkningar:

- 1 I Gotlands län är landskansliet indelat i en civilförvarsektion och en sektion för övriga ärenden.
- 2 Särskild socialsektion finns i Stockholms, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län. I övriga län handläggs till denna sektion hörande ärenden inom allmänna sektionen.
- 3 Länspolischefstjänst och -expedition saknas i Gotlands län.
- 4 I Göteborgs och Bohus län finns vid landskontoret en särskild sektion för sjömanskatteärenden (sjömanskattekontor).
- 5 Datakontoret hör i Uppsala, Gotlands, Blekinge, Hallands och Jämtlands län till uppbördssektionen men bildar i övriga län en särskild sektion (datasektion).

Den nya länsstyrelsen

(enligt principförslag)

På rättsavdelningen handlägges alla de rätts- och förvaltningsärenden, som inte på grund av sitt sakliga innehåll lämpligen hör till annan avdelning eller byrå. De större ämnesområdena blir här överexekutorsärenden, socialvård, hälsovård, brandväsende, kommunala mål och ärenden, val, handel, trafik och i vissa län lappväsendet.

Personal- och katedralbyrå blir ett gemensamt stabsorgan för länsstyrelsen, som bl. a. svarar för petita m. m. Dit koncentreras personal- och organisationsfrågor (utom rörande polisväsendet), socialvård samt anordnings- och bokföringsväsendet.

Inom beredskapsbyråns ansvarsområde faller civilförsvarsfrågor och den allmänna beredskapsplaneringen.

Till länspolisbyrå slutligen bör, med vissa undantag, samlas ärenden rörande polisväsendet, allmän ordning och säkerhet m. m.

Vi övergår härefter till den närmare fördelningen av ärendena på de nämnda större enheterna och organisationen inom dessa. Vad angår ärendefördelningen vill vi framhålla, att våra förslag härom främst syftar till att ange, var vi tänkt oss att de kvalitativt och kvantitativt viktigaste ärendegrupperna bör handläggas med hänsyn till sin huvudsakliga art. Vi är sålunda medvetna om att en senare organisationsundersökning kan ge nya synpunkter på fördelningen av vissa ärendegrupper, särskilt sådana som innehåller ärenden av skiftande natur och därför har anknytning till flera avdelningar, byråer eller sektioner.

Planeringsavdelningen

På denna avdelning handlägges på länsstyrelsen ankommande samhällsplaneringsfrågor. Hit hör en rad olika ärendegrupper, sådana som t. ex.

1. näringslivets lokalisering,
2. frågor om lokalisering av anstalter för den högre undervisningen, sjukvårdsanstalter och militära anläggningar, frågor om anordnande av järnvägs-, sjö- och lufttrafik, m. m.,
3. byggnadsväsendet, däri inbegripet ärenden enligt jorddelnings- och fastighetsbildningslagarna,
4. vägväsendet, föreskrifter för vägtrafiken och dispenser från sådana föreskrifter,
5. hamnar och sjötrafikföreskrifter,
6. naturvården i vidsträckt bemärkelse, fornminnen och byggnadsminnen,
7. byggande i vatten, vattenreglering och flottning jämte därmed sammanhängande ärenden samt expropriation (utom fördelning av vattenskad- och expropriationsersättningar),
8. elkraftförsörjningen,
9. kommunal och annan indelning.

Till avdelningen kommer att höra samtliga de ärendegrupper som nu handlägges på landskansliets planeringssektion med undantag för bilregistrering, kör- och trafik kort, yrkesmässig trafik, fastighetsförvärv, täv-

ling på väg samt vanhävd och bulvanförhållanden. Dessa ärenden föres till andra enheter inom länsstyrelsen. Inom nu nämnda ärendegrupper förekommer visserligen enstaka fall, som kan sägas höra till samhällsplaneringen (t. ex. statsbidrag till linjetrafik på landsbygden), men till helt övervägande del rör det sig om allmänna förvaltningsärenden. Även eljest kan för övrigt inom annan organisationsenhet än planeringsavdelningen komma att handläggas ärende som också innebär planering, t. ex. planering för åldringsvården. I dessa och andra ärenden med planeringsaspekter bör givetvis även planeringsavdelningen inkopplas.

Den personal som erfordras för verksamheten inom planeringsavdelningen utgöres av dels allmän förvaltningspersonal (jurist-, landskanslist- och biträdespersonal) och dels expertis jämte teknisk biträdespersonal inom de till samhällsplaneringen hörande ämnesområdena. Till den senare kategorin är att räkna befattningshavare med samhällsvetenskaplig utbildning, arkitekter, byggnadstekniker och experter på vatten- och luftvård samt naturvård. Av nu befintlig personal i den statliga länsförvaltningen skulle planeringsavdelningen sålunda omfatta en del av den allmänt administrativa personalen inom den nuvarande planeringssektionen, befattningshavare inom länsplanerarinstitutionen, naturvårdssakkunniga («naturvårdsintendent» och liknande) samt befattningshavare på länsarkitektkontoret och länsingenjörskontoret. Vi har även övervägt att låta länsläkarorganisationen ingå i planeringsavdelningen. Huvuddelen av denna organisations arbete kommer emellertid att falla på rättsavdelningens område, och vi har därför ansett, att länsläkarorganisationen bör hänföras till nämnda avdelning.

För den närmare organisationen av planeringsavdelningen har olika alternativ övervägts. Ett alternativ vore att skapa särskilda arbetsenheter, sektioner, för olika grenar av samhällsplaneringen. Därvid skulle man exempelvis kunna tänka sig en sektion för plan- och byggnadsväsendet samt vägväsendet, ärenden rörande byggande i vatten m. m. och elkraftförsörjningen, en sektion för naturvården, fornminnen och byggnadsminnen och en sektion för näringslivets lokalisering, vartill måhända även borde föras övriga samhällsplaneringsfrågor. I sektionen för plan- och byggnadsväsendet m. m. skulle då länsarkitektkontoret ingå, i naturvårdssektionen länsingenjörskontoret, naturvårdsintendenten och övriga experter inom naturvården samt i lokaliseringssektionen den samhällsvetenskapliga expertisen. Varje sektion skulle fungera som en enhet för sig med avseende på diarieföring, beredning av ärendena och annan verksamhet samt avfattande och expediering av länsstyrelsens beslut.

En dylik organisationsmodell skulle ha den fördelen, att man finge en särskild sektion för varje större verksamhetsområde och att ansvaret för verksamheten inom sektionen — åtminstone formellt — vore samlat hos en person, sektionens chef.

Mot detta organisationsalternativ kan emellertid anföras, att de olika sek-

tionernas intressesfärer i själva verket sträcker sig utanför den egna sektionen och att framför allt experterna ingalunda kan begränsa sitt arbete till uppgifter, som formellt hör till den ena eller andra sektionen, utan måste i olika kombinationer medverka över hela fältet såväl i det framåt-syftande planeringsarbetet som i många löpande ärenden. En strikt sektionsindelning av här diskuterad typ skulle också strida mot vår grundtanke att på det regionala planet undanröja skiljemurarna mellan olika grenar av samhällsplaneringen och söka åstadkomma en i själva organisationen inbyggd samverkan mellan befattningshavarna. Vidare skulle behovet av juridisk sakkunskap knappast vara tillräckligt stort inom naturvårdssektionen och lokaliseringsssektionen var för sig för att en jurist skulle bli fullt sysselsatt.

Vi har därför inte ansett oss kunna förorda ett sådant organisationsalternativ. I stället har vi undersökt möjligheten att åstadkomma en indelning, som visserligen möjliggör en fast arbetsledning och en rationell fördelning av arbetsuppgifterna men likväl ger uttryck för tanken att avdelningen i viktigare frågor skall kunna arbeta som ett enhetligt arbetslag.

En sådan indelning skulle kunna erhållas, om man i särskilda sektioner sammanförde den juridiskt administrativa, den samhällsvetenskapliga respektive den tekniska expertpersonalen. Enklare administrativa göromål skulle då kunna helt handläggas inom den juridiskt administrativa sektionen. I andra ärenden skulle denna sektion svara för diarieföring, remisser och beslutens avfattning, medan befattningshavare på de övriga sektionerna skulle inkopplas alltefter ärendenas sakliga beskaffenhet. Denna indelning skulle på ett naturligt sätt markera de tekniska experternas särskilda ställning såsom företrädare var och en för sitt område och ge en grundval för det självständiga handlande i vissa frågor, som, enligt vad som utvecklats i kap. 3, skall ankomma på dem i frågor som ligger utanför länsstyrelsens arbetsfält.

Det förslag till planeringsavdelningens organisation, som vi i enlighet härmed stannat för, innebär följande.

Avdelningen indelas i en *allmän sektion*, en *utredningssektion* och en *teknisk sektion*. Den allmänna sektionen är avdelningens juridiska enhet och fungerar som dess gemensamma kansli. Här sker all diarieföring centralt. Efter anvisning av den befattningshavare inom eller utom sektionen, som är föredragande, ombesörjes remisser till andra myndigheter eller organ och upprättas koncept till beslut eller annan expedition. Givetvis svarar sektionen därefter även för utskrift och expediering. I sektionen bör ingå juristpersonal, däribland sektionens chef, samt huvudparten av avdelningens kanslist- och biträdespersonal.

Utredningssektionens huvuduppgift blir att insamla, åjourföra och utvärdera data rörande länets förhållanden (befolkning, företag, anläggningar, transportförhållanden, markanvändning och dylikt) samt att på grund-

val av dessa data och särskilda utredningar upprätta prognoser för länet eller större regioner inom detta och utarbeta underlag för förslag till planeringsåtgärder. I sektionen skall vidare samlas planer och planskisser, som kan vara av betydelse för att vinna en samlad överblick av utvecklingen inom länet eller delar därav, såsom översiktliga planer hos kommuner och centrala myndigheter, liksom naturligtvis planer, handlingsprogram eller allmänna riktlinjer för samhällsplaneringen och dess genomförande, som beslutats av länsstyrelsen eller upprättats eller förberetts inom den statliga länsförvaltningen. Utredningssektionen innebär en vidareutveckling av den nuvarande länsplanerarinstitutionen. Sektionens personal bör omfatta befattningshavare med samhällsvetenskaplig utbildning, tekniska biträden (för kartritning och liknande) och andra medarbetare och biträden.

Den tekniska sektionens funktion slutligen blir att tillhandahålla huvuddelen av den expertis, som behövs för länsstyrelsens verksamhet inom plan- och byggnadsväsendet samt naturvården i vidsträckt bemärkelse. Sektionen skall i sistnämnda hänseende också svara för erforderligt inventerings- och utredningsarbete och för översiktlig planering. Den skall vidare medverka i beredningen av löpande ärenden. I sektionen bör ingå erforderliga teknisk-ekonomiska experter med arkitekt-, ingenjör- och naturvetenskaplig utbildning, i första hand länsarkitekten, länsingenjören och naturvårdsintendenten, jämte teknisk biträdespersonal. Endera av de nu nämnda tjänstemännen på den tekniska sektionen bör vara administrativ chef för denna sektion.

Avdelningens chef skall ha ansvaret för och leda avdelningens verksamhet i stort. Härvid bör han främst ägna sig åt att leda och själv medverka i arbetet med den översiktliga samhällsplaneringen. Han bör vidare vara föredragande eller eljest deltaga i ärenden som skall avgöras ovanför avdelningsnivån. I andra ärenden bör han vara beslutande i den mån inte beslutanderätten lagts hos befattningshavare inom sektion.

Till planeringsavdelningen skall, såsom tidigare nämnts, knytas ett organ för överläggningar och beredning på tjänstemannaplanet i viktigare samhällsplaneringsfrågor, *planeringsberedningen*. Detta organ bör i regel ledas av souschefen. Däri bör från länsstyrelsen vidare ingå planeringsavdelningens chef, cheferna för allmänna sektionen och utredningssektionen samt de tekniska experterna. Därtill kommer representanter för sådana fristående statliga länsorgan som medverkar i samhällsplaneringen. Såsom framhållits i kap. 1 bör företrädare för landstinget (landstingsfri stad) liksom även för berörd kommun äga rätt att efter eget bedömande deltaga i beredningens arbete.

Planeringsberedningens huvuduppgift bör vara att rent fackmannamässigt studera länets förhållanden, jämföra planeringsalternativ och sammanjämka de förslag och ställningstaganden, som varje deltagare (grupp av

deltagare) eller representerat organ arbetar med inom sitt speciella fack, när det gäller frågor om översiktlig planering och dess genomförande. Beredningen bör sålunda på den översiktliga samhällsplaneringens område fungera som ett för länsförvaltningen gemensamt beredningsorgan. I planeringsberedningen bör framför allt behandlas sådana frågor som skall bli föremål för ställningstagande av länsstyrelsen i dess helhet. Utredningar, planer, handlingsprogram och allmänna riktlinjer inom områden, där ett självständigt fackorgan finnes inom den statliga länsförvaltningen, skall givetvis i första hand få sin fackmässiga utformning och beredning inom fackorganet, i förekommande fall med utnyttjande av tillgängliga data hos utredningssektionen och i samverkan med denna. Men planeringsberedningen skall här som eljest utgöra forum för experter och övriga tjänstemäns överläggningar, liksom för ömsesidig orientering och information.

Som tidigare antytts bör planeringsberedningen arbeta i förhållandevis fria former. Alla deltagare bör underrättas om beredningens sammanträden och om vilka frågor som skall företas till behandling. Man bör emellertid för att spara de olika befattningshavarnas tid och krafter endast kalla dem som bedömes kunna bli omedelbart berörda. Det förekommer icke sällan, att länsstyrelsen behöver anlita specialister eller intressenter utanför länsstyrelsen och övriga i planeringsberedningen representerade organ. Även sådana personer bör kunna delta i beredningens arbete. Exempel på ämnesområden, där utomstående specialister kan behövas, är naturvården och elkraftförsörjningen.

Rättsavdelningen

Inom denna avdelning handlagges de rätts- och förvaltningsärenden som inte med hänsyn till sitt sakinnehåll eller anknytning till ärenden på annan avdelning eller byrå bör höra dit. Huvuddelen av arbetsuppgifterna kommer från den nuvarande allmänna sektionen och socialsektionen. För att koncentrera planeringsavdelningens verksamhet till dess egentliga arbetsfält föreslås vidare, att ärenden rörande bilregistrering och därtill hörande arbetsuppgifter, kör- och trafik kort, yrkesmässig trafik, fastighetsförvärv samt vanhävd och bulvanförhållanden föres till rättsavdelningen. Vad särskilt angår bilregistreringen, så har arbetsbördan ökat kraftigt med den växande bilparken; samtidigt bedrivs arbetet i orationella och personalkrävande former. Bilregistreringen jämte debitering och redovisning av bilskatt är därför tyngande inslag i länsstyrelsens verksamhet. Frågan om fordonsregistreringen och vad därmed sammanhänger är emellertid föremål för utredning av bilregisterutredningen. I vilken mån länsstyrelsen i framtiden kommer att vara engagerad i fordonsregistreringen är därför ovisst. I avvaktan på resultatet av nämnda utrednings arbete måste man räkna med att verksamheten på området skall fortgå i nuvarande form

och organisatoriskt inpassas i den nya länsstyrelsen. Det synes då uppenbart att den mera hör hemma i rättsavdelningen med dess mångfald av förvaltningsuppgifter än på planeringsavdelningen. Slutligen må också erinras om förslaget i kap. 6, att vissa rättsärenden på den nuvarande kame-relsektionen skall överflyttas till rättsavdelningen.

De mål och ärenden, som sålunda skall tillkomma rättsavdelningen, är av skiftande beskaffenhet och svårighetsgrad. Även antalsmässigt företer de olika ärendegrupperna stora skillnader. Efter vilka grunder man än gör en fördelning av ärendena på olika organisatoriska enheter, kan man i vart fall i en länsstyrelse av normal storlek inte undgå att till en och samma enhet föra sinsemellan ganska olikartade ärendegrupper. Varje enhet bör nämligen ha ett så stort verksamhetsfält att det medger en till antal och beskaffenhet lämplig personaluppsättning.

Liksom i fråga om planeringsavdelningen är olika indelningsgrunder tänkbara. Förutsättningarna är emellertid delvis olika. Visserligen kommer samverkan många gånger att behövas både inom och utom avdelningen, men ärendena kan i långt större utsträckning avgöras inom varje enhet för sig. Därtill kommer, att på avdelningen faller huvuddelen av länsstyrelsens förvaltningsrättskipning. Att denna i möjlig mån bör utövas i domstolsliknande former är ett starkt rättssäkerhetsintresse. I synnerhet gäller detta sådana förvaltningsmål, som enligt vårt förslag skall handläggas med nämnd. Därvid bör exempelvis länsläkaren eller de sociala konsulenterna, när de företräder allmänna hälsovårds- eller sociala intressen, inte delta i avgörandet utan vara verksamma i partsliknande ställning, varvid deras uttalanden och ståndpunkter kan bemötas av den enskilde.

Vad här anförts leder till att man inom avdelningen bör skapa en rättssektion, vars uppgift i första hand blir att vara kansli för förvaltningsrättskipningen, särskilt i nämndmål. Administrativa frihetsberövanden bör sålunda i princip höra hit men också den rättskipning som utövas i exekutionsmål och utlänningsärenden. Till rättssektionen synes vidare lämpligen kunna föras körkort och trafik kort samt ärendegrupper, där länsstyrelsen visserligen utövar förvaltningsverksamhet men det huvudsakliga arbetet består i att pröva besvär. Exempel härpå utgör kommunala besvärsmål.

Länsstyrelsens initiativtagande och övervakande verksamhet inom hälsovård och socialvård, liksom bevakningen av det allmännas intressen i förvaltningsrättskipningen på detta område, har mycket gemensamt. Förslag föreligger ju också om gemensamt huvudmannaskap på det centrala planet för dessa områden. Det synes då naturligt att deras företrädare inom länsstyrelsen, i främsta rummet länsläkaren, länsveterinären och de sociala konsulenterna, tillsammans bildar en social- och hälsovårdssektion.

Övriga uppgifter på avdelningen synes kunna sammanföras till en allmän sektion.

Vi föreslår sålunda, att rättsavdelningen indelas i en *rättssektion*, en *allmän sektion* och en *social- och hälsovårdssektion*.

Till rättssektionen bör höra följande mål och ärenden, nämligen

1. utsökningsärenden,
2. barnavård: mål angående omhändertagande av barn för samhällsvård samt mål om fortsatt sådan vård och om förbud att taga barn från fosterhem, övriga underställnings- och besvärsmål enligt barnavårdslagen,
3. nykterhetsvård: mål om tvångsintagning å allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare och om återintagning å sådan anstalt, övriga besvärsmål enligt lagen om nykterhetsvård,
4. utlänningsärenden (utom verkställighet av beslut om förpassning, förvisning eller utvisning),
5. kommunala mål och ärenden,
6. mål om besvär över hälsovårdsnämnds beslut,
7. mål om besvär över polismyndighets eller polisnämnds beslut (utom såvitt angår personal- och kameralärenden), sålunda bl. a. i ärenden ang. vapen, pass och explosiva varor,
8. brandfarliga varor,
9. kör- och trafik kort,
10. vanhävd,
11. bulvanförhållanden.

Anmärkas kan att det huvudsakliga arbetet i vissa här ovan avsedda ärenden i själva verket kan komma att utföras på social- och hälsovårdssektionen. Det slutliga avgörandet sker emellertid på rättssektionen med eller utan nämnd. Det kan förtjäna erinras om att vi i kap. 1 förorddat, att byggnadsmålen skall höra till planeringsavdelningen och i allmänhet avgöras av länsstyrelsen i plenum. Även disciplinmål o. dyl. skall handläggas i plenum men beredas på personal- och kameralbyrån, resp. länspolisbyrån.

Inom allmänna sektionen bör handläggas ärenden som avser

1. lotterier,
2. jakt och fiske utom förordnande av tillsynsman,
3. tillstånd till förvärv av fast egendom,
4. handel,
5. allmän ordning och säkerhet utom sådana ärenden som tillhör länspolisbyrån,
6. medborgarskap,
7. allmänna val,
8. bilregistrering,
9. yrkesmässig trafik,
10. brandväsendet,
11. allmänningar,
12. stiftelser och permutationer,
13. allmänna arvsfonden,
14. kronan tillhörig fast och lös egendom,
15. lappväsendet,
16. diverse förordnanden (notarius publicus, minoritetsrevisor i aktiebolag, m. fl.).

Även inom de arbetsområden, som sålunda skall tillhöra den allmänna sektionen, kan förekomma besvärsmål, stundom kanske sådana i vilka nämnd bör delta. Detta bör emellertid icke medföra att målet flyttas över till rättssektionen.

Till social- och hälsovårdssektionen bör hänföras ärenden angående

1. socialhjälp, barnavård och nykterhetsvård utom sådana mål som handlägges på rättssektionen, utredning och bevakning av det allmännas intressen i dessa mål,
2. familjebidrag till värnpliktiga,
3. allmänna barnbidrag,
4. bidragsförskott,
5. kriminalvård,
6. äktenskapsdispens,
7. hälso- och sjukvård utom besvär över hälsovårdsnämnds beslut, utredning och bevakning av det allmännas intressen i dessa besvärsmål,
8. rusdrycker, öl och alkoholfria drycker,
9. husdjursjukdomar och djurskydd samt växtsjukdomar.

Även på social- och hälsovårdssektionen kan förekomma besvärsmål. De bör i sin helhet handläggas där.

För handläggningen av de kvalificerade frågorna inom rättssektionen och allmänna sektionen erfordras uppenbarligen befattningshavare med juridisk utbildning. Även på social- och hälsovårdssektionen torde erfordras åtminstone någon jurist. I denna sektion bör i övrigt ingå experterna på socialvårdens och hälsovårdens område, d. v. s. socialkonsulenterna, länsläkaren och läns hälsovårdskonsulenten samt länsveterinären.

Att socialkonsulenterna bör tillhöra social- och hälsovårdssektionen torde icke behöva närmare motiveras. De bör där, på sätt föreslagits i kap. 3, bilda en särskild arbetsgrupp.

Beträffande länsläkaren har förut antytts, att frågan om hans organisatoriska ställning inom länsstyrelsen kan ses ur flera synpunkter. Länsstyrelsen har sålunda behov av den i länsläkarorganisationen ingående expertisen för fullgörandet av uppgifter inom olika verksamhetsområden. Dessa arbetsuppgifter faller enligt de ovan framlagda förslagen på skilda avdelningar och sektioner. Sålunda kommer att till planeringsavdelningen höra utrednings- och planlägningsfrågor rörande lokalisering och bebyggelse samt vatten- och luftvård, i vilka länsläkaren bör medverka som sakkunnig inom omgivningshygien. Å andra sidan skall inom rättsavdelningen handläggas frågor inom den allmänna hälsovårdens område, där länsläkarorganisationen skall fylla den viktiga funktionen av tillsyns- och kontrollorgan samt rådgivande expert och företrädare för det allmänna intresset. Det är också önskvärt att länsläkaren nära samarbetar med socialvårdens konsulenter och med sin allmänna medicinska sakkunskap biträder rättssektionen vid avgörandet av barnavårds- och nykterhetsvårdsärenden, vissa kör-

kortsärenden m. m. I vilken utsträckning länsläkaren kommer att ägna sig åt var och en av dessa olika arbetsuppgifter kan variera från län till län. Allmänt sett torde dock tyngdpunkten i länsläkarens och läns hälsovårds-konsulentens arbete komma att ligga inom området för rättsavdelningens verksamhet. En särskild fördel med en placering på nämnda avdelning är att de kan organisatoriskt sammanföras med socialvårdens konsulentgrupp i en sektion. Ytterligare kan erinras om att läns veterinären självklart hör hemma på denna sektion och att han måste samverka med läns läkaren och läns hälsovårds konsulenten i många hänseenden vid tillsyns- och kontroll-verksamhet.

Det bör emellertid ånyo understrykas, att sektionstillhörigheten icke får utgöra något hinder för att utnyttja läns läkarens liksom andra experters fackkunskaper var de än erfordras. Lika självklart som det är att t. ex. länsingenjören medverkar med teknisk-ekonomiska synpunkter i hälso-vårdsfrågor som behandlas inom rättsavdelningen, lika givet bör läns läka-ren deltaga i sådana frågor inom planeringsavdelningen, där hans sakkun-skap erfordras eller det av honom företrädde allmänna intresset med av-seende på hälsovården bör komma till tals.

För envar av rättssektionen och allmänna sektionen bör finnas en sek-tionschef, medan för social- och hälsovårdssektionen det administrativa chefskapet icke synes behöva bli mera betungande än att det kan utövas av rättsavdelningens chef. Denne bör i övrigt leda och samordna verksamheten inom avdelningen i dess helhet samt så långt möjligt vara ordförande eller beslutande i viktigare mål och ärenden på avdelningen. I sektionerna bör vidare ingå, som förut nämnts, befattningshavare med juridisk eller annan högre utbildning samt landskanslist- och biträdespersonal. För skrivgöro-målen bör kunna övervägas att ordna en för avdelningen gemensam skriv-central.

Personal- och kameralbyrån

Uppgifterna i stort för denna byrå har redan antytts tidigare i detta kapitel. I kap. 6 har vidare redovisats synpunkter och förslag beträffande kameral-väsendet. Av det där anförda framgår bl. a., att länsstyrelsen på skatte-väsendets område i huvudsak endast kommer att behålla uppgiften att utse vissa funktionärer i taxeringsnämnderna m. m. samt bokföringen av in-flutna och restituerade skattemedel. Dessa ärenden bör ligga på personal- och kameralbyrån.

I kap. 6 har förordats, att vissa rättsärenden på den nuvarande kameral-sektionen skall handläggas på rättsavdelningen. Dessa ärenden har i det föregående fördelats på olika sektioner inom rättsavdelningen och inne-fattar bl. a. besvär över val av ledamöter i taxerings- och fastighetstaxe-ringsnämnder (rättssektionen), ärenden rörande allmänningar, allmänna arvsfonden, stiftelser och permutationer, kronan tillhörig fast och lös egen-

dom m. m. och lappväsendet (allmänna sektionen), samt familjebidragsärenden (social- och hälsovårdssektionen). Slutligen erinras om förslaget i kap. 6, att länsstyrelsen skall bli regionalt serviceorgan dels för vissa underförvaltningar och dels, i överensstämmelse med vad även landskontorsutredningen föreslagit, för skatteverket.

Till personal- och kameralbyrån har vi, som tidigare nämnts, avsett att hänföra bl. a. den på länsstyrelsen ankommande handläggningen av personal- och löneärenden, personalvård och personalutbildningsfrågor. I personalärenden inbegripes även besvär till länsstyrelsen i sådana frågor samt disciplinfrågor. Inom länsstyrelsen kommer emellertid att finnas en särskild enhet för länsstyrelsens befattning med polisväsendet. Vi har ansett det lämpligt att söka dit samla de nu på olika enheter spridda ärendena rörande polisens organisation och verksamhet m. m. Det har syntts oss mest rationellt att däri även inbegripa personalärenden av förut angivet slag som avser den lokala polisorganisationen. De bör följaktligen inte tillhöra personal- och kameralbyråns arbetsuppgifter.

På personal- och kameralbyrån bör i enlighet med det anförda handläggas ärenden som angår

1. anslagsäskanden,
2. personal- och lönefrågor, personalvård och personalutbildning, allt utom såvitt angår den lokala polisorganisationen,
3. organisation och rationalisering avseende länsstyrelsens verksamhet,
4. tjänstelokaler, inventarier och andra förnödenheter,
5. förordnanden som ej kan hänföras till annan rubrik på denna eller annan organisationsenhet,
6. statsbidrag, ersättningar, lån och understöd vilka ej avser ändamål av den art att ärendet tillhör annan organisationsenhet,
7. statsverkets fordringar, så ock förvaltningen av kronans åtkomsthandlingar beträffande fast egendom samt fordrings- och säkerhetshandlingar,
8. bevakning i övrigt av kronans rätt,
9. medelsförvaltningen, kassarörelsen samt anordnings- och bokföringsväsendet,
10. älgskade- och jaktvårdsfonderna.

I de fall då ärenden angående statsbidrag och andra bidrag, ersättningar, lån och understöd handlägges på annan organisationsenhet än personal- och kameralbyrån, synes ärendet, om beslutet skall följas av utanordning av medel, böra handläggas gemensamt med nämnda byrå, så att dubbla beslut undvikas.

Beträffande den för byråns verksamhet erforderliga personalen hänvisas till vad som anförts i denna fråga i kap. 6.

Beredskapsbyrån

I kap. 5 har lämnats en fyllig redogörelse för länsstyrelsens uppgifter inom totalförsvaret samt dess därav föranledda arbete med beredskapsplanläggning och organisation i fred. Vi har där också framlagt ett principförslag

till länsstyrelsens beredskapsorganisation och till lösning av militärassistentsfrågan. I förevarande sammanhang kan därför i stort hänvisas till kap. 5. Tilläggas kan emellertid, att ärenden om administrativ beredskap — nu tillhörande allmänna sektionens arbetsområde — lämpligen synes böra handläggas på beredskapsbyråns allmänna beredskapssektion. Ärenden angående polisens verksamhet i krig föreslås däremot i det följande skola tillhöra länspolisbyrån. Det erinras slutligen om att vi ovan föreslagit, att frågor rörande brandväsendet skall handläggas på rättsavdelningens allmänna sektion.

Länspolisbyrån

Innan vi går närmare in på länspolisbyråns organisation vill vi framhålla, att vi icke funnit anledning att ompröva länspolischefens ställning gentemot rikspolisstyrelsen och i länsstyrelsen samt därmed sammanhängande frågor rörande polisens organisation. Vi utgår sålunda från föreliggande riksdagsbeslut i ämnet och framlägger endast sådana förslag som kan sägas utgöra omedelbara konsekvenser av övriga reformer på den statliga länsförvaltningens område. Såsom framhållits redan i kap. 1 bör inom länsstyrelsen finnas en souschef, som är länschefens ställföreträdare och svarar för länsstyrelsen i dess helhet, givetvis med de begränsningar som kan ligga i att rättsavdelningens chef, länspolischefen och andra högre befattningshavare har en självständig beslutanderätt inom olika områden. Härav följer, att även länspolischefen, med den angivna, i sammanhanget viktiga begränsningen, bör vara administrativt underställd länsledningen, d. v. s. länsstyrelsen in pleno, landshövdingen och hans ställföreträdare. Vidare bör polisärenden, som nu är fördelade på olika enheter inom länsstyrelsen, så långt möjligt sammanföras hos den nya länspolisbyrån. Vi vill slutligen i detta sammanhang erinra om att den nya länsstyrelsen, där representanter för länsbefolkningen medverkar i viktigare beslut, ger polisen en ytterligare demokratisk förankring på det regionala planet. Att så sker innebär enligt vår uppfattning en vinst från allmänt demokratiska utgångspunkter.

Till länspolisbyrån bör, som nämnts, samlas alla ärenden, som avser länsstyrelsens befattning med polisväsendet, däri inbegripna besvär över polischefs beslut i personalärenden. Besvär över polischefs beslut i rent kamerala ärenden, t. ex. angående reseräkningar, synes däremot böra handläggas på personal- och kameralbyrån.

Vidare synes ärenden angående verkställighet av förpassnings-, förvisnings- och utvisningsbeslut böra handläggas på länspolisbyrån, liksom också vissa ärenden rörande allmän ordning och säkerhet, innehav av vapen och ammunition och tävlingar på väg, dock ej besvär över beslut av befattningshavare inom polisväsendet. Det bör påpekas, att enligt vårt förslag i kap. 4 av vapenärendena endast tillsynen samt besvär kommer att kvarstå som en länsstyrelsens uppgift.

På länspolisbyrå bör sålunda handläggas ärenden som avser

1. polisens verksamhetsformer, samarbete med åklagarmyndigheter och polisenämnder samt informationsverksamhet,
2. på länsstyrelsen ankommande uppgifter enligt 37—39, 50 och 51 §§ polisinstruktionen,
3. på länspolischefen enligt lag eller annan författning ankommande uppgifter,
4. polismyndighetens organisation och behov samt arbetsordning för polisdistrikt,
5. tillsättning av eller avsked från tjänst, personalvård och disciplinär bestraffning såvitt angår den lokala polisorganisationen,
6. polisens utbildning och utrustning, arrestlokaler,
7. belöning eller ersättning för hjälp åt polisman,
8. polisens verksamhet vid krig eller krigsfara,
9. allmän ordning och säkerhet: rättsmedicinsk obduktion, tillstånd till begravning, utfärdande av tjänstekort, meddelande av passertillstånd, rekvisition av militär för annat ändamål än brandsläckning, föreläggande av vite enligt 7 § 1 mom. länsstyrelseinstruktionen, kostnad för allmän ordningshållning enligt 17 § andra stycket allmänna ordningsstadgan samt förordnande av ordningsman, ordningsvakt och passkontrollant, jakt- eller fisketillsynsman,
10. vapen och ammunition,
11. tävling på väg,
12. verkställighet av förpassnings-, förvisnings- och utvisningsbeslut.

Chefskapet för länspolisbyrå utövas av länspolischefen. I övrigt erfordras för byråns verksamhet, liksom nu för länspolischefens expedition, viss annan kvalificerad personal med polisutbildning samt biträdespersonal.

Vi vill understryka, att våra förslag icke innebär någon ändring i länspolischefens befogenhet att självständigt besluta i operativa och därmed jämförliga frågor. Med dessa tar souschefen icke befattning annat än när han är vikarie för landshövdingen. Vi återkommer härtill i det följande.

Landshövding och souschef, beslutsordning och föredragning

Landshövdingen är verkschef i länsstyrelsen och ordförande i dess styrelse. Han utses liksom övriga högre befattningshavare av Kungl. Maj:t.

I frågor, som avgöres av länsstyrelsen i dess helhet eller med nämnd, skall länsstyrelsens beslut fattas enligt de regler som upptagits i förslaget till lag om länsförvaltningen och för vilka närmare redogjorts i kap. 2 under rubriken Formen för medborgarrepresentanternas medverkan. Mål som avses i 7 § första stycket 1)—4) nämnda lag är helt undantagna från landshövdingens beslutanderätt. I övrigt bör landshövdingen ensam äga beslutanderätt i de ärenden som föredrages för honom.

Souschefen är ställföreträdare för landshövdingen. I denna egenskap bör han, även då han inte i landshövdingens ställe för ordet i verkets styrelse, vara närvarande vid länsstyrelsens plenisammanträden med rätt att delta i överläggningarna. Såvitt angår disciplinmål och byggnadsmål bör han, av skäl som angivits i kap. 2, även äga delta i besluten. Han bör främst ägna sig åt länsstyrelsens verksamhet på samhällsplaneringens område. I

sådant hänseende bör han tillhandagå landshövdingen och under honom svara för samordningen inom länsstyrelsen och i förhållandet till fristående länsorgan. Härav följer att han också lämpligen i regel och särskilt vid behandlingen av viktigare frågor bör leda överläggningarna i planeringsberedningen.

Såsom länsstyrelsens administrative chef närmast under landshövdingen bör souschefen även i övrigt leda länsstyrelsens verksamhet och ha tillsyn över arbetet och över att tjänstemännen fullgör sina åligganden. Han bör som nu deltaga vid avgörandet av ärenden som föredrages för landshövdingen.

Souschefens uppgifter blir i betydande mån andra och större än den nuvarande landssekreterarens. Det skulle därför ha varit anledning att ge souschefsbefattningen ett annat namn. Då emellertid landssekreterartiteln har gammal hävd, har utredningen stannat för att föreslå denna titel för souschefen.

Beträffande möjligheten att delegera landshövdingens beslutanderätt till andra tjänstemän inom länsstyrelsen föreslås inte någon principiell ändring i rådande system. I nära överensstämmelse med vad som nu gäller bör sålunda kunna uppdragas åt landssekreteraren, chef för avdelning, byrå eller sektion eller annan föredragande att, på föredragning av eller eljest i närvaro av annan tjänsteman eller ock ensam, på länsstyrelsens vägnar utöva beslutanderätten. Som allmän princip bör gälla att beslutanderätten inte förlägges högre upp bland befattningshavarna än som frågornas regelmässiga beskaffenhet och svårighetsgrad påfordrar.

Vad särskilt angår länspolischefen bör framhållas, att — såsom tidigare antytts — någon ändring inte ifrågasättes i vad som nu enligt 29 § 2 mom. första stycket och 32 § 1 mom. länsstyrelseinstruktionen gäller därom, att länspolischefen i princip är ensam beslutande i ärenden rörande polisens verksamhetsformer och ärenden som sägs i 37—39, 50 och 51 §§ polisinstruktionen men att landshövdingen utan hinder därav i vissa fall äger på föredragning av länspolischefen besluta i nyss angivna ärenden. Enligt föreskrift i 16 a § 1 mom. första stycket samma instruktion utövar länspolischefen såsom landshövdingens ställföreträdare dennes befogenheter — med visst undantag — såvitt avser ärenden som går till länspolischefens expedition, d. v. s. ärenden som angår polisens verksamhetsformer, polisens samarbete med åklagarmyndigheter och polisenämnder samt polisens informationsverksamhet, ärenden som enligt ovan angivna paragrafer i polisinstruktionen ankommer på länsstyrelsen samt ärenden som enligt lag eller annan författning ankommer på länspolischefen. Vidare gäller enligt 16 a § 2 mom. första stycket länsstyrelseinstruktionen, att länspolischefen kan åläggas att för landshövdingen föredraga (eller själv avgöra) vissa närmare angivna ärenden, de flesta avseende den lokala polisorganisationen, vilka

nu ankommer på landskansliet men som enligt vårt förslag ovan skall handläggas på länspolisbyrån.

Med hänsyn till den ställning, som vi avser att landssekreteraren skall intaga i länsstyrelsen, finns det enligt vår uppfattning icke något skäl att från området för hans befogenheter som landshövdingens ställföreträdare undantaga ifrågavarande ärenden.

Några principiella förändringar i förhållande till vad som gäller enligt länsstyrelseinstruktionen föreslås inte beträffande föredragning av mål och ärenden för beslut, föredragandens åligganden och hans rätt och skyldighet att anmäla avvikande mening. Vad nu sagts avser också i motsvarande mån tjänstemans deltagande i ärendes avgörande i annan egenskap än föredragande eller beslutande.

Landssekreteraren bör i princip vara befriad från föredragningsskyldighet. Det torde emellertid vara lämpligt att han är föredragande i särskilda viktigare ärenden eller ärendegrupper, speciellt om de skall avgöras av länsstyrelsen i dess helhet. Exempel på sådana ärenden eller ärendegrupper är frågor om tillsättande av eller entledigande från landskanslist- och högre tjänster inom länsstyrelsen och motsvarande tjänster inom exekutionsväsendet, frågor om besvär över tjänstetillsättning och om disciplinär bestraffning såvitt angår länsstyrelsens och kronofogdemyndighets personal. Motsvarande ärenden rörande de lokala polismyndigheternas personal bör föredragas av länspolischefen; i enlighet med vad som tidigare angivits skall därvid även landssekreteraren delta i länsstyrelsens beslut, liksom också chefen för rättsavdelningen, då ärende avgöres av länsstyrelsen i plenum.

Vad angår fördelningen i övrigt av föredragningsskyldigheten på länsstyrelsens befattningshavare, så får denna givetvis som nu ske under hänsynstagande till ärendenas beskaffenhet och svårighetsgrad, tjänstemännens formella kompetens och duglighet samt kravet på en i möjligaste mån jämn fördelning av arbetsbördan. Det bör, liksom i fråga om beslutanderätten, vara en strävan att inte förlägga föredragningsskyldigheten högre upp inom de olika personalkategorierna än som kan anses nödvändigt för att trygga en kompetent handläggning. De i länsstyrelsen ingående experterna bör givetvis även utnyttjas som föredragande, framför allt i ärenden där den sakkunniga bedömningen har väsentlig betydelse för länsstyrelsens beslut. De bör i detta hänseende principiellt intaga samma ställning som övriga högre befattningshavare i länsstyrelsen. I den mån en bedömning eller granskning ur allmänt förvaltningsrättsliga eller andra speciella juridiska synpunkter erfordras i ärende, som föredrages av expert, bör befattningshavare med juridisk utbildning svara härför och sålunda delta i beslutet, där inte den beslutande är befattningshavare med sådan kompetens. Det bör alltså i allmänhet vara tillräckligt att *en* i ärendets handlägg-

ning deltagande befattningshavare är jurist. Vid övervägande av frågan, i vilken utsträckning expert skall tagas i anspråk som föredragande, får givetvis behörig hänsyn tagas till i vilken mån detta låter sig förenas med kravet på att experten också skall vara verksam ute på fältet och således kan förväntas ofta vara borta från länsstyrelsens tjänstelokaler. I mål och ärenden, där experten tidigare tagit ställning såsom representant för det allmännas intresse, bör han av jävsskäl i allmänhet inte tjänstgöra som föredragande.

Vi vill i detta sammanhang framhålla såsom lämpligt, att i den mån en planeringsfråga i länsstyrelsen härrör från en självständig länsmyndighet — härom hänvisas till kap. 2 — dennas chefstjänsteman i regel tjänstgör som föredragande i ärendet. Så sker ju redan i flertalet vägfrågor.

Vi förutsätter att till ledning för länsstyrelserna vid upprättandet av arbetsordning även framdeles kommer att finnas en av Kungl. Maj:t fastställd normalarbetsordning.

Kompetensfordringar

Som framgår av det föregående kommer landssekreterarens arbetsuppgifter att i väsentlig mån bestå i att såsom landshövdingens ställföreträdare och närmaste man vara administrativ chef för länsstyrelsens personal samt delta bl. a. i länsstyrelsens arbete på samhällsplaneringens område och vid avgörandet av andra frågor som föredrages för landshövdingen eller för landssekreteraren själv såsom beslutande.

På landssekreteraren kommer därför i främsta rummet att ställas krav på att han äger allmän erfarenhet i förvaltningstjänst, initiativkraft och god förmåga att organisera och leda länsstyrelsens arbete. Han bör vidare, liksom vikarie för honom, fylla krav på kvalificerad juridisk kompetens. Visserligen kommer med nödvändighet juridisk sakkunskap framdeles liksom nu att behöva finnas även hos andra högre befattningshavare. Men för flera av cheferna för de olika organisationsenheterna torde något formellt krav på just juridisk kompetens — eller överhuvud annan speciell högre examen — icke böra uppställas.

De mål och ärenden, som enligt vårt förslag skall handläggas inom rättsavdelningen, är i allmänhet av uttalat rättslig natur; vissa av dem kommer också att handläggas i domstolsliknande former. Under dessa förhållanden är det givet, att krav på hög juridisk kompetens måste ställas på chefen för rättsavdelningen, vilken förslagsvis synes kunna benämnas rättschef. Vad här sagts gäller i tillämpliga delar cheferna för rättssektionen och allmänna sektionen.

Av planeringsavdelningens chef måste krävas ett på utbildning och erfarenhet grundat intresse för planeringsarbete. Han måste vidare ha ad-

ministrativ rutin. Något formellt krav på viss utbildning eller på tidigare tjänstgöring hos länsstyrelse eller annan förvaltningsmyndighet med uppgifter på samhällsplaneringens område anser vi dock inte att man bör uppställa för tjänsten som chef för planeringsavdelningen. Till denna bör skilda högre utbildningsbanor och tjänstgöring av skiftande slag inom förvaltningen kunna leda. För nu ifrågavarande befattningshavare synes tjänstetiteln planeringschef kunna förordas.

Till planeringsavdelningens verksamhet hörande frågor har i betydande omfattning inslag av allmän förvaltningsjuridik. Man måste därför sörja för att juridisk expertis blir företrädd inom planeringsavdelningen av en eller flera befattningshavare. Som redan berörts bör de vara placerade på avdelningens allmänna sektion. Att chefen för denna sektion bör vara jurist torde vara givet.

Även personal- och kameralbyråns chef bör äga juridisk utbildning. För behörighet till tjänsten som länspolischef bör gälla samma formella kompetenskrav som nu.

Sammanfattningsvis bör alltså krav uppställas på avlagd juris kandidat-examen för behörighet till tjänsterna som landssekreterare, rättschef, chef för personal- och kameralbyrå och länspolisbyrå samt vidare för tjänsterna som sektionschef på rättsavdelningens rättssektion och allmänna sektion ävensom planeringsavdelningens allmänna sektion. Samma bör gälla en befattningshavare på social- och hälsovårdssektionen. Därutöver torde erfordras ytterligare ett antal jurister. För övriga tjänster har vi för vår del inte funnit anledning föreslå några andra formella kompetenskrav än dem som enligt nu gällande föreskrifter må vara stadgade eller enligt praxis iakttages.

Filialkontor för länsförvaltningen?

Länsindelningsutredningens arbete kan förväntas utmynna i förslag om ett minskat antal län. Bifalles detta förslag, kommer några av de nuvarande residensstäderna att bli utan länsstyrelse och övriga statliga länsförvaltningsorgan.

I princip torde detta förhållande inte behöva inverka på vårt arbete att uppdraga principiella riktlinjer för den framtida statliga länsförvaltningen. Länsindelningsutredningens ståndpunktstaganden är grundade på överväganden, vilken indelning som från olika synpunkter, däribland de funktionella och dem som avser befolkningens behov av service m. m., framstår som den mest rationella.

Särskilda problem kan emellertid uppkomma, om en tidigare residensort kommer att ligga på långt avstånd från den framtida och dessutom utgör centrum för en väl avgränsad region.

Det kan förtjäna påpekas, att motsvarande problem kan uppkomma på landskontorsutredningens område och att man inom denna utredning överväger att skapa möjligheter att vid behov inrätta filialer för de tillämnade länsskatteverken. Vidare avser nämnda utredning att de tilltänkta länsskatterätterna vid behandling av mål från ifrågavarande regioner normalt skall sammanträda i den gamla residensorten och att därvid nämndemän skall anlitas från det gamla länet.

Redan i annat sammanhang har för vår utrednings vidkommande förutsatts, att mål om administrativa frihetsberövanden i betydande omfattning skall komma att handläggas utanför residensstäderna. Så sker också nu, och en övergång till större län gör denna handläggningsform ännu mera önskvärd. Likaså har förutsatts, att i dylika mål från avlägsnare länsdelar, vare sig de tidigare varit egna län eller inte, nämndemännen om möjligt skall vara bosatta i denna länsdel. Vad sålunda förordats är uttryck för samma princip som tillämpas i domsagor med flera tingslag. Man har en kansliort men flera tingsställen.

Det torde vidare kunna förutsättas, att länsstyrelsens ledning samt andra representanter för länsstyrelsen, liksom för övriga länsmyndigheter, ofta kommer att befinna sig på resande fot för överläggningar med kommunalmän och andra. I samband därmed bör de utresta befattningshavarna givetvis kunna stå till förfogande för förfrågningar och andra kontakter. Vi förutsätter, att organisationen blir tillräckligt stor och i övrigt så avpassad, att denna form av service kan bli en realitet.

Dessa frågor ligger emellertid vid sidan om det egentliga filialproblemet. En filialorganisation innebär i stället, att man under nyss angivna förutsättningar stationerar en del av personalen hos länsstyrelsen utanför residensorten och låter den bilda ett avdelningskontor.

För en filialorganisation kan olika alternativ tänkas, från en praktiskt taget fullt utrustad länsstyrelse till någon form av permanent mottagning för allmänheten.

Beträffande den förstnämnda ytterligheten, en i det närmaste fullt utrustad länsstyrelse, kan konstateras, att den inte representerar någon praktiskt framkomlig väg. Den skulle innebära, att den nya länsindelningen blev meningslös. Denna ytterlighet kan därför avföras från vidare diskussion.

Den motsatta ytterligheten, ett mottagningsställe för allmänheten där upplysningar kan lämnas om kontaktvägar m. m. och inkomna handlingar kan kompletteras och vidarebefordras till rätt adressat, bör däremot inte utan vidare lämnas åsido. Därigenom skulle länsstyrelsen få möjlighet att även i fortsättningen ge en permanent service inom sitt förvaltningsområde åt befolkningen i avlägsna länsdelar, som nu utgör eget län. Erfarenheten har visat att länsstyrelsen, vid sidan av sina författningsreglerade uppgifter, i betydande utsträckning lämnar länsbefolkningen och även

kommunerna hjälp i formella hänseenden och annan rättshjälp. Det synes angeläget att denna verksamhet kan fortsätta även i framtida större län. Anordningen med ett mottagningsställe torde i vissa stycken ha betydande fördelar i jämförelse med att exempelvis länsstyrelsens tjänstemän reser ut och håller regelbundna mottagningar. En kombination av de båda antydda möjligheterna skulle givetvis också kunna övervägas.

Det ligger emellertid i sakens natur, att värdet av en sådan filialorganisation måste bli förhållandevis begränsat. Kommunalmän och andra, som besöker länsstyrelsen, torde i allmänhet vilja träffa befattningshavare som har ett avgörande inflytande på deras ärenden. De vill också gärna försöka kombinera ärenden hos olika myndigheter. Man måste därför räkna med att många — om de inte kan utnyttja en särskild, lokal mottagning för ledande befattningshavare — kommer att se sig nödsakade att gå förbi filialen och resa till länsstyrelsen i den nya residensstaden. Man kan inte heller bortse från att det finns risk att personalen på det lilla filialkontor, varom här är fråga, efter några år kan känna sig i viss mån isolerad i förhållande till länsstyrelsen i övrigt. Värdet av ett filialkontor minskas givetvis, om så sker.

Vid sidan av de nyss nämnda alternativen — som givetvis kan varieras på olika sätt — skulle närmast återstå att diskutera avdelningskontor av ungefär den typ, som landskontorsutredningen tänkt sig för skatteverkens vikommande. Nämnda utrednings planer går ut på att man i den »gamla» residensstaden placerar så många taxeringsfunktionärer, att de självständigt kan handlägga rutinmässig taxeringskontroll och bevakning i skatterätten beträffande sådana skattskyldiga, som är bosatta inom regionen. Vad åter angår folkbokföring och uppbörd tänker sig däremot landskontorsutredningen, att de regionala funktionerna helt skulle koncentreras till den nya residensstaden.

Förutsättningarna för att anordna ett liknande avdelningskontor för den nya länsstyrelsen synes ställa sig i viss mån olika för skilda avdelningar inom denna.

Vad först angår planeringsavdelningen bör till en början framhållas, att ett av vår utrednings huvudsyften är att åstadkomma koncentration och samordning av den översiktliga samhällsplaneringen till en aktiv, bättre utrustad ny länsstyrelse. Från denna synpunkt ter sig varje splittring på olika orter olämplig. Det kan emellertid erinras om att åtskilligt samhällsplaneringsarbete har rutinkaraktär och icke med nödvändighet kräver den översikt och de resurser, varöver den samlade länsstyrelsen förfogar. Hit hör exempelvis frågor om mindre ändringar i detaljplaner, ett flertal dispenser från sådana planer och i åtskilliga fall besvär över byggnadsnämnds beslut, bl. a. i granntvister. Vidare bör beaktas, att de avsedda regionerna är väl avgränsade från övriga länsdelar och att samhällsplaneringen därför åtminstone delvis endast i mindre mån har samband med planeringen för länet i övrigt. Många ärenden skulle sålunda i och för sig kunna hand-

läggas vid ett avdelningskontor, till vilket planeringsavdelningen tillhandahållit exempelvis en jurist, en biträdande länsarkitekt och en biträdande länsingenjör. Ärenden som avgöres på tjänstemannaplanet skulle i viss utsträckning kunna slutbehandlas, andra ärenden skulle kunna beredas i olika hänseenden, innan de vidarebefordras till länsstyrelsen i residensstaden. Vissa besparingar skulle kunna göras i resekostnader m. m. Personalen vid avdelningskontoret skulle också kunna förvärva ortskännedom. Mot dessa fördelar får vägas de avsevärda nackdelar, som särskilt för planeringsavdelningen måste följa med en splittring av personalen. Dessa nackdelar väger enligt vår mening mycket tungt.

För rättsavdelningen skulle kunna ifrågakomma att vid ett avdelningskontor handlägga mål om administrativa frihetsberövanden, körkort o. dyl. från den gamla länsregionen samt andra förvaltningsärenden med klar anknytning till denna. Man skulle kunna tänka sig, att en av rättschefens närmaste medarbetare jämte ytterligare några befattningshavare avdelades för dessa uppgifter. Även här måste man förutsätta, att splittringen av personalen skulle kunna vålla olägenheter, låt vara mindre uttalade än för planeringsavdelningen.

I fråga om vissa delar av den nya länsstyrelsen skulle sålunda en filialförvaltning av den sist diskuterade typen i tidigare länsregioner, belägna på längre avstånd från den framtida residensstaden, i och för sig vara möjlig att anordna och vara förenad med vissa fördelar. Vad man framför allt skulle kunna vinna vore något bättre service för befolkningen, bättre ortskännedom och vissa mindre besparingar, främst av resekostnader. Man finge i så fall tänka sig ett avdelningskontor gemensamt för länsstyrelsen och under gemensam ledning, där löpande ärenden och andra »vardagsärenden» kunde handläggas självständigt och andra ärenden kunde förberedas. Nackdelarna ligger i personalens splittring på olika orter, främst i form av försvärad arbetsledning och, i vissa fall, sämre överblick. Avdelningskontoret skulle också bli jämförelsevis litet och därmed sårbart för personalstörningar i form av vakanser och långvariga sjukdomsfall.

Vad här anförts har icke annat syfte än att ge en antydan om vissa problem, som för vårt utredningsområdes vidkommande kan uppkomma i samband med en ändrad länsindelning, och om hur dessa problem kan lösas. Det torde framgå, att en filialförvaltning enligt något av de diskuterade alternativen under särskilda förutsättningar kan innebära en möjlighet att komma till rätta med eljest svårbemästrade problem. Hur en sådan förvaltning än anordnas blir den emellertid alltid förbunden med olägenheter från både myndigheternas och allmänhetens synpunkter.

KAPITEL 8

Kostnadsfrågor

Det ligger i sakens natur, att man inte kan på grundval av det principförslag till ny länsstyrelse som vi framlägger göra mera exakta beräkningar av kostnaderna för länsstyrelserna, sådana de kommer att gestalta sig enligt förslaget. Härför erfordras först och främst en detaljundersökning av personalbehovet på varje länsstyrelse. En oviss faktor i sammanhanget är givetvis också, vilket antal län och länsstyrelser man har att räkna med i framtiden. I fråga om kostnaderna för reformen får vi därför begränsa oss till att framföra några allmänna synpunkter och göra vissa överslagsberäkningar.

Såvitt angår länsstyrelsen innebär landskontorsutredningens förslag, att större delen av det nuvarande landskontoret bortfaller. Å andra sidan har vi föreslagit, att vissa nu i förhållande till länsstyrelsen fristående expertorgan införlivas med denna. Dessa förändringar medför i fråga om kostnaderna i första hand endast, att kostnader överföres mellan olika anslagsposter i statsbudgeten. I och för sig ändras alltså inte kostnaderna för den statliga länsförvaltningen som helhet. Vissa mindre besparingar bör dock — under förutsättning av en lämplig lokaldisposition — vara möjliga beträffande biträdespersonalen genom en rationellare organisation inom den nya länsstyrelsen. Vi vill vidare erinra om den överflyttning av mindre kvalificerade ärenden till annan myndighet, som föreslagits i kap. 4, och den intensifierade rationaliseringsverksamhet, som bör upptagas av den i kap. 7 föreslagna personal- och kameralbyrån. Denna rationaliseringsverksamhet bör inte minst ta sikte på att begränsa behovet av kvalificerade tjänstemän.

På samma sätt bör vissa besparingar kunna ske, om de minsta och relativt sett mest kostnadskrävande länen försvinner. I den mån besparingar av sist angivet slag kan uppkomma, utgör de emellertid ett resultat av länsindelningsreformen och inte av våra förslag. Vi bortser därför i det följande från dessa besparingar.

Såsom framgår av de tidigare kapitlen kommer emellertid våra förslag att inom den statliga sektorn innebära vidgade uppgifter för länsförvaltningen. Framför allt gäller detta samhällsplaneringen, där den ökade aktiviteten kommer att kräva ökat arbete på tjänstemannaplanet. Vidare tillkommer kostnader för länsstyrelsens ledamöter och nämndemän. Vad angår ledamöterna har vi förut uttalat oss för att ersättningen till dem inte tilltages för lågt. I sammanhanget vill vi erinra om att vi från deras sida förutsätter en

betydande aktivitet även mellan sammanträdena. Ersättningarna bör i vart fall inte vara lägre än de som tillkommer ledamöter av styrelser i centrala verk. Nämndemännens ersättningar synes böra följa de normer som gäller för ersättning åt vattenrättsnämndemän.

Ytterligare får man beakta, att den intensifierade samverkan, som våra förslag syftar till, kommer att ta ökad tid i anspråk. För att fältarbetet inte skall bli lidande på detta, kan vissa personalökningar visa sig erforderliga. Det sagda gäller även andra områden än samhällsplaneringen, icke minst socialvården, där vårt organisationsförslag ger bättre möjligheter till en effektiv och samlad insats.

För att våra organisationsförslag skall kunna resultera i den avsedda effektiviseringen och över huvud taget i en högre standard fordras, att organisationen inte blir för knappt tilltagen. Ökade krav kommer också att ställas på tjänstemännens kvalifikationer, vilket måste avspeglas i deras tjänste- och löneställningar. Här kommer återigen samhällsplaneringen i blickpunkten. Planeringens uppläggning och utförande kommer att spela en stor roll i samhällsekonomin. Detta förhållande liksom behovet av en effektiv organisation och ledning av arbetet kommer att ställa stora krav på souschefen men också på planeringschefen. Hos båda dessa tjänstemän kommer att krävas initiativförmåga, överblick och omdöme.

Viktigt är också att man för olika juristbefattningar, i första hand befattningen som rättschef, kan förvärva personer med gedigna juridiska kunskaper och god administrationsförmåga. Av rättschefens egenskaper kommer i hög grad att bero, om den administrativa rättskipningen i länsstyrelsen skall stå på den höga nivå som vi förutsätter. Han skall också, liksom planeringsavdelningens chef om denne är jurist, vara i stånd att rycka in som vikarie för souschefen.

Vi har enligt numera vedertagen praxis inte ansett oss böra gå in på de olika befattningshavarnas tjänste- och löneställning. Klart är emellertid, att de krav på organisationens dimensionering och tjänstemännens kvalifikationer, som vi antytt, måste leda till en viss, om än måttlig, kostnadsökning.

För att, trots de inledningsvis angivna svårigheterna, ändå ge en ungefärlig föreställning om kostnaderna för en medelstor länsstyrelse enligt vårt organisationsförslag har vi gjort vissa beräkningar, avseende ett län av medelstorlek, nämligen Östergötlands län.

Som grund för beräkningarna ligger uppgifter om löner och omkostnader budgetåret 1965/66 för följande (delar av) statliga förvaltningsmyndigheter i nämnda län, nämligen del av länsstyrelsen (landshövding, landskansli, länspolischefens expedition, den del av kameralsektionen, som enligt vårt bedömande erfordras för arbetsuppgifter som skall ankomma på den nya länsstyrelsen, och viss del av den för hela länsstyrelsen gemensamma personalen), länsarkitektkontoret, länsingenjörskontoret, länsläkarorganisationen, länsveterinären, socialvårdskonsulenten (beträffande denna konsulent

har vi bortsett från vissa, av tillfälliga omständigheter föranledda extra lönekostnader) samt nykterhetsvårdskonsulenten jämte assistent och biträden. Motsvarande uppgifter beträffande barnvårdsombudet — som ju har annan huvudman än staten men enligt vårt förslag skall ingå som tjänsteman i länsstyrelsen — avser kalenderåret 1966, vilket emellertid i sammanhanget torde vara utan nämnvärd betydelse. Sammanlagda beloppet av löner och omkostnader för här ifrågavarande förvaltningsverksamhet — med i runt tal 150 befattningshavare — uppgick till 4 012 000 kronor. Lönebelopp som utgått retroaktivt för första halvåret 1966 är då icke medräknade. I fråga om omkostnaderna bör påpekas, att däri icke ingår lokalhyror eller däremot svarande, beräknade kostnader för lokaler i statens fastigheter, ej heller mera betydande engångskostnader. I omkostnaderna för ovan angiven del av länsstyrelsen ingående belopp, avseende expenser och sjukvård, har vidare endast kunnat beräknas ungefärligt, d. v. s. till en mot ifrågavarande personal proportionell del av hela länsstyrelsens expens- och sjukvårdskostnader.

Den angivna summan visar alltså, vilka kostnader som skulle ha uppkommit budgetåret 1965/66 för länsstyrelsen i Östergötlands län, om den av oss föreslagna organisationen varit genomförd då utan att gällande personalstater och lönegradsplaceringar i något avseende ändrats. Den ger endast uttryck för omfördelningen av uppgifter och personal och innebär totalt sett varken kostnadsökningar eller kostnadsminskningar. För att bringa summan i ungefärlig nivå med dagens kostnadsläge torde till denna böra läggas omkring 15 procent av lönekostnaderna och 10 procent av omkostnaderna, motsvarande de löneökningar m. m., som utgör resultatet av 1966 års avtalsuppgörelse, resp. de allmänna stegringar som inträtt för omkostnadernas del. Summan blir då 4 550 000 kronor.

Av tidigare angivna skäl får härtill läggas kostnader för att vinna större effektivitet i samhällsplanering m. m. och en förstärkning av rättsskyddsgarantierna för den enskilde. Vi har räknat med att kostnadsökningen motsvarar 10—12 procent av den sistnämnda summan. Detta tillägg innefattar en grov uppskattning av de anslagsökningar, som erfordras för att verksamheten i den nya länsstyrelsen skall tillgodose de krav vi uppställt i det föregående. Självfallet har vi också tagit hänsyn till tänkbara besparingar. Tillägget skulle för Östergötlands län uppgå till cirka 500 000 kronor. Efter förhållandet mellan befolkningstalet i Östergötlands län och i hela riket (1/1 1966) samt mellan kostnaderna för länsstyrelsen i nämnda län och för samtliga länsstyrelser jämte överståthållarämbetet (budgetåret 1965/66), skulle den totala kostnadsökningen i anledning av våra förslag mycket grovt kunna uppskattas till 12 milj. kronor per år.

KAPITEL 9

Förslag till Lag om länsförvaltningen

Häri genom förordnas som följer.

1 §.

Länsstyrelsen utövar den statliga förvaltningen inom länet, där ej sådan förvaltning enligt lag, annan författning eller praxis är anförtrodd åt annan myndighet eller annat organ.

2 §.

På länsstyrelsen ankommer, utan hinder av vad eljest är stadgat eller varit gällande, att inom länet besluta i alla till statlig myndighets ämbetsbefattning hörande frågor, som enligt föreskrift av Konungen skall anses avse översiktlig samhällsplanering eller dess genomförande, däri inbegripet frågor om kommunal, ecklesiastik, administrativ eller judiciell indelning samt näringslivets lokalisering och annan lokalisering av större räckvidd.

3 §.

Vad länsstyrelsen beslutat enligt 2 § skall bli gällande, om ej frågan på grund av besvär, efter framställning av central myndighet eller annorledes prövats av Konungen.

4 §.

Länsstyrelsen består av landshövdingen såsom ordförande och verkschef samt tio andra ledamöter, som är svenska medborgare, fyllt tjugufem år och är bosatta inom länet. Sistnämnda ledamöter, jämte suppleanter för envar av dem, utses för en tid av fyra år i sänder. Fyra sådana ledamöter och suppleanter för dem förordnas av Konungen. Övriga ledamöter och suppleanter väljes därefter av landstinget eller, om i länet ingår flera landsting eller stad som ej deltagar i landsting, av landstingen och stadsfullmäktige med den fördelning dem emellan som länsstyrelsen beslutar med ledning av befolkningstalen. Valet skall vara proportionellt, om det begäres av minst så många väljande som motsvarar det tal vilket erhålles om samtliga väljandes antal delas med det antal personer valet avser, ökat med 1. Om förfarandet vid proportionellt val är särskilt stadgat.

Vid förordnande och val av ledamöter och suppleanter bör tillses, att pri-

märkommuner, näringsliv och arbetstagare blir företrädade. Ledamöterna bör också företräda olika delar av länet. För detta ändamål bör namnförslag inhämtas från kommunorganisationer, näringsorganisationer och arbetstagarorganisationer.

5 §.

Av länsstyrelsen i dess helhet skall avgöras

1) frågor som avses i 2 §, i den mån de icke är av övervägande juridisk-teknisk eller expeditionell natur,

2) frågor av större vikt, som avser detaljplaner av icke översiktlig natur eller bör avgöras mot bakgrunden av föreliggande sådana planer eller kan inverka på kommande beslut om dylika planer,

3) andra frågor rörande samhällsplanering, i den mån länsstyrelsen så beslutar eller minst tre av de särskilt utsedda ledamöterna gör framställning därom,

4) mål om besvär över byggnadsnämnds beslut,

5) frågor, som rör tillsättande eller entledigande av landshövdingens ställföreträdare, avdelningschef, chef för byrå, sektionschef, länsassessor eller annan därmed i lönehänseende jämställd tjänsteman, så ock frågor om besvär rörande tjänstetillsättning och om disciplinär bestraffning, samt

6) frågor, som angår framställningar eller yttranden till Konungen eller till annan myndighet, allt i den mån de är av större vikt eller länsstyrelsen eljest så finner lämpligt.

Länsstyrelsen i dess helhet är beslutför, om jämte ordföranden minst sju eller, i mål om besvär över byggnadsnämnds beslut, minst fyra andra ledamöter eller suppleanter är närvarande. I mål och ärenden, som avses i första stycket vid 4) och 5), skall landshövdingens ställföreträdare och rättschefen äga inträda såsom ledamöter i länsstyrelsen.

6 §.

Länsstyrelsen i dess helhet skall för en tid av fyra år i sänder bland sina särskilt utsedda ledamöter eller andra i allmänna värv förfarna, inom länet bosatta svenska män eller kvinnor, som fyllt tjugufem år, utse erforderligt antal nämndemän för att delta i beslut i rättsärenden.

Nämndeman skall ha avlagt domared eller däremot svarande försäkran, innan han utövar sitt uppdrag.

Vid utseende av nämndemän skall tillses, att olika delar av länet blir företrädade samt att inom delar av län, som ligger på längre avstånd från residensstaden, tillräckligt antal nämndemän utses för att kunna avgöra mål och ärenden från sådan länsdel.

7 §.

Nämndemän skall delta vid det slutliga avgörandet av

1) mål om verkställighet av dom angående vårdnaden om barn och mål om handräckning rörande barn,

- 2) mål angående omhändertagande av barn för samhällsvård, så ock mål om fortsatt sådan vård och om förbud att taga barn från fosterhem,
- 3) mål om tvångsintagning å allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare och om återintagning å sådan anstalt,
- 4) ärenden om utvisning av utlänning samt
- 5) andra mål och ärenden av rättslig natur i den mån länsstyrelsen så beslutar och frågan icke avgöres av länsstyrelsen i dess helhet.

8 §.

Länsstyrelsen beslutar om antalet nämndemän, så ock om tjänstgöringens fördelning dem emellan. Därvid bör tillses, att i mål och ärenden, vilka härrör från del av länet som ligger på längre avstånd från residensstaden, nämndemännen om möjligt är bosatta i nämnda länsdel.

Nämndemännen skall varje gång vara minst fyra. I mål om körkort må de vara färre, dock minst två. Är nämndeman av jäv förhindrad att tjänstgöra eller uteblir han och kan annan nämndeman ej utan tidsutdräkt infinna sig, må länsstyrelsen till tjänstgöring i nämnden kalla någon som är valbar till nämndeman.

9 §.

I mål eller ärende, som icke avgöres av länsstyrelsen i dess helhet eller med nämnd, meddelas länsstyrelsens beslut av landshövdingen eller den tjänsteman vid länsstyrelsen, åt vilken målet eller ärendet enligt denna lag, instruktion eller eljest överlämnats.

10 §.

Vid beredning av fråga rörande samhällsplanering (planeringsberedning) skall, utom länsstyrelsen, övriga statliga myndigheter, som beröres av frågan, delta och lämna erforderlig medverkan. Företrädare för landstingskommun äger delta i planeringsberedning i fråga, som har samband med landstingskommunens verksamhet. Vid planeringsberedning skall företrädare för berörda kommuner i erforderlig utsträckning erhålla tillfälle att delta.

11 §.

På rättschefen ankommer att såsom ordförande jämte nämnd handlägga mål och ärenden som avses i 7 § 1)–4), så ock att själv eller såsom ordförande jämte nämnd handlägga andra mål och ärenden av rättslig natur, i den mån icke landshövdingen eller hans ställföreträdare inträder. I dessa fall äger rättschefen delta, om nämnd medverkar.

12 §.

Länsstyrelsen äger vid muntlig förhandling i mål och ärenden, som handlägges med nämnd, höra vittnen samt även i övrigt utöva de befogenheter som enligt 36—40 kap. rättegångsbalken tillkommer domstol.

13 §.

När fråga avgöres av länsstyrelsen i dess helhet eller med nämnd, äger envar i beslutet deltagande lika rösträtt och gäller därvid den mening, som omfattas av mer än hälften, eller, vid lika röstetal, den mening som företrädes av ordföranden. I fråga om disciplinär bestraffning, åtalsanmälan eller avstängning, så ock i mål, som avses i 7 § vid 2)—4), samt i mål om utdömande av vite, om körkort och trafik kort skall dock bestämmelserna i 29 kap. rättegångsbalken rörande omröstning i överrätt gälla i tillämpliga delar.

14 §.

Angående jäv för ledamot, nämndeman och tjänsteman skall vad i rättegångsbalken stadgas om jäv mot domare i tillämpliga delar lända till efterrättelse, där ej ärendet är av blott expeditionell art. Såsom jäv skall dock icke anses att någon i annan statlig länsmyndighet, hos landstingskommun eller annan kommun deltagit i handläggningen av fråga, i vilken det enligt 2 § ankommer på länsstyrelsen att besluta.

15 §.

Den som är omyndigförklarad eller försatt i konkurs må ej vara särskilt utsedd ledamot, suppleant för sådan eller nämndeman. Inträffar dylikt hinder eller blir ledamot som nu sagts, suppleant för sådan eller nämndeman eljest obehörig eller avgår han, skall länsstyrelsen föranstalta om att ny ledamot, suppleant eller nämndeman utses i hans ställe. Därvid skall, under tid då landstinget ej sammanträder, val förrättas av dess förvaltningsutskott.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1971 men skall gälla redan dessförinnan i avseende på åtgärder som erfordras för dess tillämpning efter ikraftträdandet. Ledamöter och suppleanter för dem skall första gången utses för år 1971. Nämndemän skall första gången utses för åren 1971 och 1972.

Genom denna lag upphäves lagen den 30 juni 1943 (nr 436) om vägnämnder och länsvägnämnder, så ock kungörelsen den 29 januari 1965 (nr 10) om planeringsråd i länen.

KAPITEL 10

Motivering till den föreslagna lagen om länsförvaltningen

De förslag som vi framlägger berör ett stort antal författningar av olika slag: lagar, förordningar, kungörelser, instruktioner m. m. Att före den nya organisationens genomförande överse alla dessa författningar skulle kräva ett mycket omfattande arbete. Därtill kommer, att många sådana författningar fortlöpande överses och ändras utifrån andra synpunkter än dem som nu är aktuella. Ändringsförslag, som utarbetas nu, skulle med tanke härpå till betydande del bli inaktuella, innan den föreslagna länsförvaltningsreformen kan förverkligas. Vi har därför avstått från att framlägga förslag till de ändringar i olika författningar som i och för sig skulle vara önskvärda för att bringa deras ordalydelse i överensstämmelse med de föreslagna principerna för länsförvaltningen. Av liknande skäl har vi, såsom även nämnts i kap. 4, inte heller utarbetat förslag till sådana författningsändringar som påkallas av där gjorda rekommendationer om ändrad arbetsfördelning i fråga om olika detaljärenden mellan den nya länsstyrelsen och andra myndigheter.

Vad angår principerna för den nya länsförvaltningen har vi å andra sidan, såsom förutskickats i kap. 2 under rubriken Vissa gemensamma frågor, ansett påkallat, att dessa sammanfattas i en av Kungl. Maj:t och riksdagen samfällt stiftad lag om länsförvaltningen. Utformas denna lag så, att dess viktigaste stadganden får gälla utan hinder av vad eljest är stadgat eller varit gällande — varigenom man således sätter ur kraft de författningsbestämmelser som strider mot dem — kan man erhålla en smidig lösning av de nyss antydda problemen i fråga om andra författningar. Lagen om länsförvaltningen tillämpas då fr. o. m. dagen för dess ikraftträdande i stället för däremot stridande stadganden i dessa författningar. De senare kan ändras vid lämplig tidpunkt, när de ändå överses eller nyskrives utifrån andra utgångspunkter. Utöver lagen om länsförvaltningen torde under sådana omständigheter t. v. i huvudsak endast behövas en instruktion för den nya länsstyrelsen. Icke heller denna torde lämpligen kunna utformas nu. Vår utredning är ju en principutredning, som i fråga om organisatoriska detaljer bör fullföljas genom specialutredningar. Först sedan så skett, kan instruktionen utarbetas.

I kap. 2 har antytts de ämnen som bör behandlas i den tilltänkta lagen. Dessa är i första hand den nya länsstyrelsens befogenheter på samhällsplaneringens område. Vidare bör man lagfästa landstingens (stadsfullmäktiges

i landstingsfria städer) uppgift såsom valkorporationer. Även nämndemännens medverkan i mål om administrativa frihetsberövanden och i andra förvaltningsärenden av judiciell art synes, såsom påpekats i kap. 2, böra komma till uttryck i lagen. Slutligen erfordras vissa processuella bestämmelser, vilka enligt vanlig praxis bör upptagas i samfällt stiftad lag.

Förslaget till lag om länsförvaltningen har utarbetats efter dessa riktlinjer. Efter en inledande bestämmelse i 1 § anges i 2 och 3 §§ länsstyrelsens befogenheter inom den översiktliga samhällsplaneringen. Härefter följer i 4 och 5 §§ stadganden om de särskilt utsedda ledamöterna i länsstyrelsen och de ärenden, i vilka de skall delta, samt i 6—8 §§ motsvarande bestämmelser om länsstyrelsens nämndemän. I anslutning härtill följer i 9 och 11 §§ vissa regler om beslut, som fattas på tjänstemannaplanet m. m. I 10 § fastslås övriga statliga länsorgans skyldighet samt landstingskommunens och berörda kommuners rätt att medverka i planeringsberedningen. Slutligen följer i 12—15 §§ vissa bestämmelser om bevismedel, omröstning, jäv m. m.

Rörande de särskilda bestämmelserna anmärkes följande.

1 §.

Här fastslås den redan gällande principen, att länsstyrelsen har att ombesörja all statlig förvaltning inom länet, som icke genom författningsbestämmelse eller eljest anförtrotts annat organ. Av bestämmelsen följer bl. a., att länsstyrelsen har en vidsträckt initiativrätt i olika angelägenheter som angår länet och dess befolkning.

2 §.

Den viktiga principen att den nya länsstyrelsen för länets vidkommande skall besluta i alla till statlig myndighets ämbetsbefattning hörande frågor om översiktlig samhällsplanering och dess genomförande fastslås i denna paragraf. Dess bestämmelser skall, på sätt beskrivits i kapitlets inledning, träda i stället för däremot stridande bestämmelser i andra författningar.

Innehållet i paragrafen har utförligt behandlats i kap. 2 under rubriken Länsstyrelsens ledamöter (s. 162—167), till vilken framställning här får hänvisas.

3 §.

Såsom framhållits redan i kap. 1 under rubriken Riktlinjer för en länsförvaltningsreform skall vad länsstyrelsen beslutat i fråga om översiktlig länsplanering bli gällande för länets vidkommande. De meningar som i sådana frågor uttalats av fristående länsorgan har endast rådgivande karaktär. Länsstyrelsens beslut kan ta sig olika former. Det kan vara fråga om beslut i egentlig mening men också om fastställande av handlingsprogram och riktlinjer, yttranden till Kungl. Maj:t eller central myndighet eller råd till kommuner, företag eller enskilda.

Vilken form beslutet än har gäller emellertid den förut angivna principen. Länsstyrelsen äger bestämma för den samfällda statliga länsförvaltningens räkning i alla frågor om översiktlig länsplanering. Dess befogenheter på detta område kommer också till uttryck däri, att länsstyrelsens mening inte får frångås av centralt ämbetsverk, vare sig länsstyrelsen fattat beslut i en fråga eller avgivit yttrande till ämbetsverket. Endast Kungl. Maj:t skall enligt förslaget ha rätt att ändra ett länsstyrelsens beslut eller frångå dess yttrande. Vi vill understryka, att det sagda gäller de frågor som enligt förevarande paragraf, motiveringen för densamma (s. 162—164) och riktlinjer från Kungl. Maj:t skall ankomma på den nya länsstyrelsen. Att denna begränsning av länsstyrelsens exklusiva beslutanderätt icke innebär någon inskränkning av dess initiativrätt framgår av 1 §.

Hur hithörande frågor skall bringas under Kungl. Ma:ts prövning torde inte behöva särskilt regleras. Vanliga regler bör här kunna tillämpas. I stor utsträckning rör det sig om frågor, som av vederbörande centrala ämbetsverk kan underställas Kungl. Maj:t. Påpekas kan, att de fristående länsorganen i regel torde sakna rätt att anföra besvär över länsstyrelsens beslut. Dessa organ bör, om de inte anser sig kunna godtaga länsstyrelsens ståndpunkt, i stället fästa vederbörande centrala ämbetsverks uppmärksamhet på saken.

Den här tänkta ordningen överensstämmer i sina huvuddrag, om än inte helt, med vad som redan nu tillämpas enligt 14—17 §§ lagen om allmänna vägar samt 10, 12, 14, 16, 17, 22, 23 och 24 §§ vägstadgan.

4 §.

I paragrafen anges hur många medborgarrepresentanter som jämte landshövdingen skall ingå i den nya länsstyrelsen och hur de skall utses. Dessa frågor har ingående behandlats i kap. 2, till vilket får hänvisas.

Paragrafen anger även kompetenskrav för de särskilt utsedda ledamöterna. Dessa skall vara svenska medborgare, minst 25 år gamla och vara bosatta inom länet. Ytterligare kompetensföreskrifter meddelas i 15 §. Ledamot får sålunda inte vara omyndigförklarad eller försatt i konkurs. Till skillnad från de först nämnda kompetenskraven innebär de sistnämnda en skyldighet att frånträda uppdraget under löpande mandatperiod, om de inte längre är uppfyllda. Ledamot, som förklaras omyndig eller blir försatt i konkurs, skall sålunda omedelbart avgå.

I kommunallagstiftningen och åtskillig annan lagstiftning finns bestämmelser, som innebär att det, med vissa undantag, är en medborgerlig skyldighet att åtaga sig där avsedda uppdrag. Vad gäller uppdragen som ledamot i den nya länsstyrelsen torde man kunna räkna med att det icke blir fråga om att utse andra än dem som är villiga att mottaga uppdragen. Vi har därför ansett det överfödigt att upptaga bestämmelser med nyss angivet innehåll i lagförslaget.

5 §.

Till en början anges i paragrafen de frågor som skall avgöras av länsstyrelsen i dess helhet, d. v. s. av landshövdingen och länsstyrelsens övriga ledamöter. Även i denna del får vi hänvisa till den utförliga motiveringen i kap. 2 under rubriken Länsstyrelsens ledamöter (s. 160—167).

Här skall erinras om att, enligt vad där angives, länsstyrelsen i denna sammansättning även skall avgöra vissa rättsfrågor, nämligen byggnads-mål och mål om disciplinär bestraffning m. m. I dessa mål utvidgas kretsen av ledamöter med landssekreteraren och rättschefen.

I övrigt upptar andra stycket en beslutförhetsregel. Jämte landshövdingen — i vars ställe landssekreteraren vid förfall inträder som ordförande — skall minst sju särskilt utsedda ledamöter eller suppleanter vara närvarande. I mål om besvär över byggnadsnämnds beslut synes det dock tillräckligt att fyra sådana ledamöter eller suppleanter deltar. Härigenom uppnås även viss överensstämmelse med vad som föreslagits i fråga om sådana på rättsavdelningen handlagda mål, i vilka nämnd medverkar.

6 §.

De här behandlade frågorna om länsstyrelsens nämndemän, sättet att utse dem samt kompetenskraven har ingående behandlats i kap. 2 under rubriken Länsstyrelsens nämndemän. Nämnas kan, att alla nämndemän blir ordinarie. Suppleanter finns således inte, utan vid förfall för nämndeman inkallas annan nämndeman i hans ställe. Kompetenskraven är desamma som för länsstyrelsens särskilt utsedda ledamöter. Stadgandena i 15 § gäller även nämndemännen. För dessa har därutöver — för att ytterligare understryka den domstolsmässiga karaktären av handläggningen av mål om administrativa frihetsberövanden m. m. — föreskrivits, att de skall ha avlagt domared eller däremot svarande försäkran (jfr SOU 1964: 27 s. 105—106 och 135). — Icke heller i fråga om nämndemännen har vi ansett erforderligt att upptaga bestämmelser om skyldighet att mottaga uppdraget.

7 §.

Paragrafen anger de mål och rättsärenden i vilka nämnd skall delta. Härom hänvisas till vad som anförts i kap. 2 under rubriken Länsstyrelsens nämndemän (särskilt s. 171 ff).

8 §.

Även beträffande denna paragraf har en ingående motivering lämnats i kap. 2 under rubriken Länsstyrelsens nämndemän.

9 §.

I mål, som icke avgöres av länsstyrelsen i dess helhet eller med nämnd, ligger beslutanderätten såsom hittills hos landshövdingen eller annan tjänsteman. Denna princip lagfästes i paragrafen.

10 §.

Förslaget att såsom forum för samverkan vid planeringsfrågornas beredning tillskapa ett gemensamt, under flexibla former arbetande organ, planeringsberedningen, har närmare utvecklats i kap. 1 under rubriken Riktlinjer för en länsförvaltningsreform (s. 149—150). Ytterligare kan hänvisas till framställningen i kap. 7 (s. 293—294).

11 §.

För att länsstyrelsen i mål om administrativa frihetsberövanden och andra obligatoriska nämndmål skall kunna arbeta under domstolsliknande former torde man böra kräva, att ordförandeskapet i princip utövas av en och samma person. Vi har därmed velat skapa en särskild garanti för den från rättssäkerhetssynpunkt nödvändiga kontinuiteten. Det föreslås därför, i viss anslutning till vad som nu gäller prövningsnämnderna, att rättschefen — i förekommande fall ersättare för honom — alltid skall vara ordförande i de mål som obligatoriskt skall avgöras med nämnd. I andra mål och rättsärenden, i vilka nämnd deltagar, skall landshövdingen eller landssekreteraren äga inträda som ordförande, varvid emellertid rättschefen — och om landshövdingen inträder även landssekreteraren — skall kunna medverka med rösträtt för envar av dem. Att landshövdingen skall kunna tjänstgöra som ordförande i nu avsedda mål och ärenden — något som torde bli sällsynt — sammanhänger med att dessa också kan avgöras utan nämnd. I sådant fall kan landshövdingen alltid påfordra att få överta målet eller ärendet och ensam bestämma utgången.

12 §.

Förslaget att i fråga om bevismedlen vid muntlig förhandling i nämndmål tillerkänna länsstyrelsen samma befogenheter som allmän domstol har motiverats i kap. 2 (s. 174). Bestämmelsen kan bli överflödig, om den av besvärssakkunniga i SOU 1964:27 föreslagna lagen om förvaltningsförfarandet genomförs (jfr 8 och 9 kap. nämnda lagförslag).

13 §.

De föreslagna omröstningsreglerna har behandlats i kap. 2 under rubriken Formen för medborgarrepresentanternas medverkan (s. 154—155). Även denna paragraf kan bli överflödig om besvärssakkunnigas förslag antages (jfr 3 kap. 6—12 §§ av de sakkunnigas lagförslag).

14 §.

Jävsreglerna har i avbidan på att statsmakterna tar ställning till besvärssakkunnigas förslag (jfr 2 kap. 3—5 §§ nämnda lagförslag) utformats i anslutning till 37 § nuvarande länsstyrelseinstruktion. För att icke motverka

den avsedda samordningen mellan olika länsorgan i frågor om översiktlig samhällsplanering synes emellertid böra föreskrivas, att jäv icke skall föreligga på den grunden att vederbörande deltagit i handläggning av sådan fråga i annan statlig länsmyndighet eller hos landstingskommun eller annan kommun (samarbetsnämnd inom kommunblock). Övriga jävsgrunder skall givetvis tillämpas i full utsträckning.

15 §.

Denna paragraf har redan behandlats i samband med 4 och 6 §§.

Övergångsbestämmelser

Vi har såsom en arbetshypotes utgått från att våra förslag skall kunna genomföras den 1 januari 1971. De medborgarrepresentanter, som jämte landshövdingen skall utgöra den nya länsstyrelsen, bör då utses under hösten 1970 för år 1971. Den första mandatperioden bör omfatta endast nämnda år. Landstingsval kommer nämligen att äga rum under hösten 1970, varvid de nyvalda landstingen är verksamma fr. o. m. år 1971. Val av ledamöter i länsstyrelsen för fyraårsperioden 1972—1975 bör verkställas av de år 1970 valda landstingen. Sammanträde med den nya länsstyrelsen bör hållas före årsskiftet 1970/71, bl. a. för att utse nämndemän för åren 1971 och 1972. Nämndemän utses på nytt hösten 1972 för fyraårsperioden 1973—1976. De föreslagna övergångsbestämmelserna har utformats i enlighet härmed.

I anslutning till det i 3 kap. framförda förslaget att avskaffa länsvägnämnder och vägnämnder föreslås att lagen den 30 juni 1943 (nr 436) om dessa nämnder upphäves. Då planeringsråden i länen, enligt vad vi förordat i kap. 2, skall avlösas av medborgarrepresentanterna i den nya länsstyrelsen, bör även 1965 års kungörelse om planeringsråden upphöra att gälla.

Beträffande mål och ärenden, som är anhängiga hos domstol eller annan myndighet vid genomförandet av ändrad organisation eller ikraftträdandet av ny processuell lagstiftning, gäller av gammalt såsom en allmänt vedertagen regel, att den nya organisationen eller lagstiftningen blir omedelbart och utan inskränkning tillämplig i sådana mål och ärenden, i vad angår processuella åtgärder och beslut som infaller efter ikraftträdandet. För att avvikelser skall ske från denna regel, exempelvis så att äldre organisation eller äldre processbestämmelser skall tillämpas, kräves det, att uttryckliga bestämmelser härom meddelas. Sådana bestämmelser kan vara motiverade av hänsyn till enskilda eller av praktiska hänsyn.

De förslag som vi framlägger har till ändamål att skapa en effektivare, mera rationell men också från rättssäkerhetssynpunkt mera tillfredsställande regional statlig förvaltning än för närvarande. Från den enskildes synpunkt torde den nya organisationen och de nya processuella reglerna i

huvudsak enbart innebära förbättringar. Några praktiska hänsyn, som skulle motivera att nuvarande organisation och förfarande skulle bibehållas för mål och ärenden som kvarstår oavgjorda efter ikraftträdandet, torde knappast finnas.

Av dessa skäl innehåller lagförslaget inte särskilda övergångsbestämmelser om mål och ärenden, som anhängiggjorts före ikraftträdandet men avgöres eller eljest slutbehandlas först därefter. Vad som gjorts dessförinnan i nämnda mål och ärenden inom förutvarande organisation och enligt förut gällande regler behåller visserligen sin giltighet, men den fortsatta handläggningen skall ske i den nya organisationen och enligt de nya bestämmelserna. Detta innebär, för att ta några exempel, att en fråga, som rör översiktlig samhällsplanering och vars avgörande enligt de nya reglerna flyttas över från självständigt länsorgan till länsstyrelsen, skall överlämnas till denna, om den kvarstår oavgjord den 1 januari 1971. I länsstyrelsen fattas beslutet enligt de nya reglerna med deltagande av de särskilt utsedda ledamöterna. Länsarkitekten fungerar efter nämnda dag som befattningshavare i länsstyrelsen även i vad angår äldre, oavgjorda ärenden. På samma sätt skall ett mål angående omhändertagande av barn för samhällsvård, som kommit in före årsskiftet men icke hunnit avgöras, handläggas med nämnd. Anordnas efter årsskiftet muntlig förhandling i sådant mål, kan vittnesförhör äga rum.

Särskilt yttrande och reservation av herrar Cassel,
Hansson, Ståhl och Sännås

Vi är ense med majoriteten om att en länsförvaltningsreform är mycket angelägen. Reformen bör även enligt vår mening skapa förutsättningar för en initiativkraftig ledning inom de förvaltningsområden, som enligt majoritetens och vårt gemensamma förslag i framtiden skall höra till länsstyrelsens ämbetsbefattning.

Den nya länsstyrelsen skall sålunda vara den centrala statliga länsmyndigheten och utöva den statliga förvaltningen inom länet, där sådan förvaltning inte är anförtrodd annan myndighet eller annat organ.

I viktiga hänseenden kommer den nya länsstyrelsen att skilja sig från den nuvarande. Arbetsuppgifterna koncentreras till sådana, som har väsentlig betydelse för länets utveckling och befolkningens välfärd. Tyngdpunkten kommer att ligga på uppgiften att vara det initiativtagande, samordnande och ledande organ, som på sitt förvaltningsområde har ansvaret för länets utveckling, för den översiktliga samhällsplaneringen, för socialvård, allmän hälsovård m. m. Länsstyrelsen kommer också att ha betydelsefulla rättsvårdande uppgifter.

Allt detta förutsätter en genomgripande omdaning av länsstyrelsen, varvid det för oss centrala är, att representanter för länets befolkning tillsammans med ordföranden (verkschefen) kommer att utgöra den nya länsstyrelsen. Vi anser det nämligen nödvändigt att åstadkomma en demokratisering av den statliga länsförvaltningen, varvid det gäller att söka sig fram till verksamhetsformer, som är bäst förenliga med demokratiska värderingar.

Den nuvarande ordningen, där alla beslut i länsstyrelsen fattas av tjänstemän utan medverkan av representanter för länets befolkning, finner vi icke svara mot nämnda värderingar.

Det är med hänsyn såväl härtill som till handhavandet av de nya uppgifter, som anförtros länsstyrelsen, nödvändigt att länets befolkning genom *valda* representanter får inflytande på och ansvar för länsstyrelsens verksamhet.

I den nya länsstyrelsen skall alltså enligt vårt förslag dessa valda medborgarrepresentanter i samverkan med ämbetsmän fatta alla viktiga beslut och bära ansvaret för dessa. Detta innebär, att länsstyrelsens ordförande, tillika verkschef, och de valda ledamöterna gemensamt skall utöva den allmänna ledningen av länsstyrelsens verksamhet och avgöra samhällsplaneringsfrågor av översiktlig natur eller eljest av vikt och att de i dessa avseenden skall vara initiativtagande och samordnande.

I fråga om valkorporation, som skall förrätta valet av medborgarrepresentanter, anser även vi, att den enda i praktiken framkomliga vägen är att landstinget (landstingen) eller, om landstingsfri stad finnes, landstinget och stadsfullmäktige väljer de ledamöter i länsstyrelsen, som skall representera länets invånare. Vi ansluter oss i detta avseende helt till utredningens motivering.

Däremot skiljer vi oss från majoriteten i fråga om hur många länsvalda ledamöter som skall ingå i den nya länsstyrelsen. Vi är visserligen överens om att länsstyrelsen skall tillföras en allmänt medborgerlig representation, men majoriteten vill icke låta denna mer än till en del utses genom ett inom länet förrättat val.

Vi anser för vår del att samtliga ledamöter, bortsett från ordföranden, bör utses genom sådant val. Vi finner en sådan ordning bäst överensstämmande med vår ovan angivna grundsyn i denna fråga. Endast genom att samtliga dessa ledamöter väljes inom länet i demokratisk ordning tillämplar man enligt vår mening på ett acceptabelt sätt principen om länsdemokrati, vad gäller länsstyrelsens sammansättning.

Genom att valet sker i en politisk församling och efter politiska grunder kommer det att avspegla den väljande korporationens sammansättning i politiskt avseende. Den balans, som därvid eftersträvas, skall enligt vår mening icke vare sig före eller efter valet kunna rubbas från den styrande makts sida.

För att åstadkomma en sådan balans erfordras därjämte, att antalet ledamöter, som korporationen väljer, blir tillräckligt stort. Tillgodoses detta krav, torde möjligheter finnas att på önskvärt sätt få primärkommuner, näringsliv och arbetstagare samt olika länsdelar företrädade i länsstyrelsen. Angelägenheten härav gör sig starkt gällande i samband med att länsstyrelsen tillföres nya stora uppgifter, främst i fråga om den översiktliga samhällsplaneringen. Vi vill därvid alldeles särskilt framhålla nödvändigheten av att de primärkommunala intressena i tillfredsställande grad blir företrädade i den nya länsstyrelsen.

Mot förslaget att en del ledamöter skall förordnas av Kungl. Maj:t talar det förhållandet, att länsstyrelsens beslut då icke på samma sätt som vid av oss föreslagen ordning blir ett uttryck för viljan hos länets invånare. Vårt förslag ger dessa ett större inflytande än majoritetsförslaget och är följaktligen bättre ägnat att göra länsdemokratin till en realitet.

Sammanfattningsvis föreslår vi alltså, att länsstyrelsen skall bestå av dess ordförande, tillika verkschef, samt tio *valda* ledamöter, som är svenska medborgare, har fyllt 25 år och är bosatta inom länet. Samtliga sistnämnda ledamöter jämte suppleanter för envar av dem skall enligt vårt förslag, för en tid av samma längd som landstingets valperiod, utses av landstinget eller, om i länet ingår flera landsting eller stad som ej deltagar i landsting, av landstingen och stadsfullmäktige med den fördelning dem emellan, som länsstyrelsen beslutar med ledning av befolkningstalen.

Reservation av herr Ståhl

Utöver den gemensamma reservation som avgivits av herrar Cassel, Hansson, Sännås och undertecknad önskar jag i följande punkter anmäla från utredningens majoritet avvikande mening.

I. Beträffande länsstyrelsens ordförande

En av de bärande tankarna i utredningsförslaget är, såsom också framgår av både majoritetens och reservanternas uttalanden, att nu förverkliga principen om länsdemokrati genom att ledamöter av länsstyrelsen väljes av landstingen för samma tidsperiod som ledamöterna i landstingens förvaltningsutskott. Såsom närmare utvecklas i den ovan nämnda gemensamma reservationen bör detta val omfatta samtliga ledamöter, dock även av det skälet, att man icke genom en sådan konstruktion som majoriteten föreslagit — med sex landstingsvalda och fyra kungautnämnda ledamöter — redan från början i denna mycket viktiga styrelse med dess alltmer makt-påliggande uppgifter inför en dualism, en kluvenhet i känslan av huvudmannaskap som alltför lätt kan verka förlamande på handlingskraft och initiativförmåga.

För mig framstår emellertid också som i hög grad väsentligt, att jämväl länsstyrelsens ordförande och verkschef utses genom val och därigenom blir ansvarig inför länets innevånare enligt allmänt accepterade regler för parlamentarisk ansvarighet. Den nya länsstyrelsen erhåller arbetsuppgifter som i viktiga delar är helt nya och närmast torde kunna jämföras med flera av dem, som tilltänkts det planerade storlandstinget i Stor-Stockholmsområdet. Där har med rätta tagits för givet, att befattningshavarna i chefsställning skall utses av och vara ansvariga inför de folkvalda förtroendemännen. Även om det nu i begynnelsen måhända kan framstå som onödigt långtgående och brådstörtat att låta länets valda förtroendemän utse sin egen ordförande och chefstjänsteman, torde detta tillvägagångssätt redan efter några få år komma att te sig som något alldeles självklart, eftersom det såsom nyss framhållits är enda möjligheten att förverkliga principen om parlamentarisk ansvarighet. Denna princip bör därför redan från början genomföras även beträffande länsstyrelsens ordförande och dennes ställföreträdare och i praktiken i varje fall till en början tillämpas så, att dessa båda befattningshavare vid början av varje valperiod och för den tid som denna period omfattar utses av den nyvalda länsstyrelsen. När denna praxis vunnit stadga kan övervägas, om även dessa båda val böra förrättas direkt av landstinget. En näraliggande jämförelse erbjuder valen av borgarråd i Stock-

holm. I analogi härmed bör också anställnings- och löneförhållanden för länsstyrelsens valda tjänstemän ordnas på sådant sätt att lämpliga och kapabla personer blir villiga att ställa sig till disposition. Våra län kommer för framtiden — åtminstone om man får döma av den djupgående förändring som på senare år inträtt och som redan gjort den nuvarande länsstyrelseorganisationen i viktiga delar föråldrad — att i sin ledning behöva i vårt samhälleliga och ekonomiska liv allsidigt orienterade, effektivt arbetande chefstjänstemän, som måhända endast under ett begränsat antal år känner sig lämpliga för denna krävande, på länets utveckling och allmänna förkovran inriktade verksamhet.

Mot bakgrunden av denna skissering av de båda chefsbefattningarnas inriktning och verksamhet står det klart, att jag inte delar majoritetens förslag att dessas innehavare skall kunna inträda som domare i stället för rättschefen. På dennes plats bör enligt min mening vid förfall för honom hans ställföreträdare inträda.

Huruvida de nedärvda och därför i viss mån hävdvunna beteckningarna på här ifrågavarande båda befattningar, landshövding resp. landssekreterare, bör bibehållas även in i en ny tid med ett annorlunda samhälle är självfallet en underordnad fråga. Arbetsuppgifterna har blivit helt annorlunda än dem som deras företrädare för över 300 år sedan hade att handlägga. Då därtill kommer att den hävdvunna länsstyrelsen nu står inför en genomgripande omstöpning och nydaning synes skäl tala för att tiden nu är inne för jämväl en modernisering och förändring av beteckningarna på de båda chefsposterna i våra länsstyrelser. Därför talar också den omständigheten att denna detaljfråga i de livliga debatterna under senare år om utformningen av vår framtida länsförvaltning varit föremål för bestämda meningyttringar. Senast har den dessutom aktualiserats och behandlats i samband med propositionen om sammanslagningen av Stockholms stad och län. Tidpunkten för en allmän länsförvaltningsreform inbjuder därför till den länge diskuterade moderniseringen även av beteckningarna på länsstyrelsernas båda chefsbefattningar. Ur olika synpunkter förefaller den i propositionen angivna titeln, länsdirektör, såsom mera adekvat och även i övrigt ändamålsenlig än den hittillsvarande nedärvda beteckningen landshövding. Ur samma synpunkt synes ställföreträdarens befattning lämpligen böra benämnas kanslidirektör i stället för landssekreterare.

Beträffande tillsättning och beteckning av övriga tjänstemän, av vilka i synnerhet planeringschefen och rättschefen erhåller betydelsefulla arbetsuppgifter, ansluter jag mig till utredningsmajoritetens förslag.

II. Beträffande länspolischefens ställning

Enligt utredningens förslag kommer länspolischefens expedition, som f. n. icke är inordnad i landskansliet utan direkt under landshövdingen sidoordnad med detta, att infogas såsom likställd med de övriga avdelningar-

na inom det nya verket. Visserligen uttalas i annat sammanhang att läns-polischefen skall direkt lyda under landssekreteraren såsom länsstyrelsens souschef endast vid landshövdingens bortovaro. Detta till trots kan näppe-ligen bestridas att i praktiken konsekvenserna av den nya organisationen blir att länspolischefen och hans expedition kommer att avsevärt hårdare inordnas i länsstyrelsen än vad som hittills varit fallet och vad som avsågs vid genomförandet av 1964 års polisreform.

Ur synpunkten av polisorganisationens egentliga och med hänsyn till brottslighetens oroande ökning och förgrovning helt dominerande uppgift skulle en hårdare infogning än hittills av länspolischefen i en ämbetsverks-organisation kunna medföra ett allvarligt avbräck för polisens effektiva ut-övande av den egentliga arbetsuppgiften, samhällsskyddet mot brottslighet. I själva verket torde erfarenheterna under den relativt korta tiden efter polisreformens genomförande också ha visat betydande nackdelar redan genom den partiella underställning av den regionala polisledningen under länsstyrelsen som nu är för handen. Medan flertalet länsstyrelsechefer respekterat länspolischefens behov att efter eget bedömande disponera sin arbetstid för den dominerande uppgiften, polisverksamheten, har däremot på andra håll från länsstyrelsen sådana krav på insatser av efemära admi-nistrationsuppgifter ställts på länspolischefen att viktiga polisiära uppgifter måst eftersättas. Då dessa till hela 80 % upptar hans tid och är kvalitativt betydelsefulla medan de relativt sett mer rutinmässiga länsstyrelseärendena endast utgör 20 % av hans arbetsbörda, och då därtill erfarenheten givit vid handen att de senare ärendena genom länspolischefens infogning i läns-styrelsen i olika fall blivit ett hinder för hans polisiära arbetsuppgifter, kan jag icke ansluta mig till utredningens förslag i denna del, vilket måste befaras medföra en än hårdare infogning i länsstyrelseorganisationen. Jag föreslår därför, att länspolischefens expedition i den nya länsstyrelseorga-nisationen erhåller samma ställning som för närvarande d.v.s. direkt under den nya länsstyrelsen, där länspolischefen självfallet skall vara föredragan-de i på honom ankommande ärenden. Vidare anser jag mig böra föreslå att länspolischefen i enlighet med arbetsuppgifternas fördelning och betydelse skall ha sitt tjänsterum i omedelbar anslutning till den operativa polisstyr-kan i residensstaden.

an dem der die vorer... (faint text)

Die... (faint text)

NORDISK UDREDNINGSSERIE (NU) 1967

1. Nordiskt institut för samhällsplanering.
2. Nordiskt samarbete inom forskningens och den högre undervisningens område.
4. Internordisk verkställighet med anledning av beslut rörande vårdnad om barn m. m.

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1967

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen)

Justitiedepartementet

Allmänna arvsfonden. [2]
Utsökningsrätt VI. [3]
Ny domkretsindelning för underrätterna. [4]

Försvarsdepartementet

Tjänsteställning inom krigsmakten. Esselte. [15]

Socialdepartementet

Barnstugor. Barnavårdsmannaskap. Barnolycksfall. [8]

Kommunikationsdepartementet

Länsförvaltningsutredningen. 1. Den statliga länsförvaltningen. I. [20] 2. Den statliga länsförvaltningen. II. Bilagor. [21]
Skatteförvaltningen. [22]

Finansdepartementet

Statlig publicering. [5]
Finansiella långtidsperspektiv. [6]
Statskontorets programbudgetutredning. 1. Programbudgetering. Del I. [11] 2. Programbudgetering. Del II — Studier och försök. [12] 3. Programbudgetering. Del III — En sammanfattning. [13]

Ecklesiastikdepartementet

Rikskonserter. [9]
Linköpings högskola. Del I. [10]
Skolans arbetstider. [14]
1958 års utredning kyrka—stat: VII. Folkbokföringen. [16]. VIII. De teologiska fakulteterna. [17]
1962 års ungdomsutredning. Statens stöd till ungdomsverksamhet V. [19]

Jordbruksdepartementet

Den framtida jordbrukspolitiken. [7]

Inrikesdepartementet

Kommunal bostadsförmedling. [1]
Invandringen. [18]

